

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘

แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม

(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(รวบรวมถึงคำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๘)

	หน้า
บทนำ	๒
(๑) แนวคิดของหลักนิติธรรม	๓
(๑.๑) แนวคิดในต่างประเทศ	๓
(๑.๒) แนวคิดในประเทศไทย	๖
(๑.๒.๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐	๖
(๑.๒.๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว)	๙
พุทธศักราช ๒๕๕๗	
(๑.๒.๓) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	๑๔
(ฉบับเสนอสถาปณารูปแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง	
และสั่งให้คณะรัฐมนตรีและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๖ วรรคสาม	
ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗)	
(๑.๒.๔) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๑๖
(๒) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหลักนิติธรรมตามประเภทของคดี	๑๘
(๒.๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐	๑๘
(๒.๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗	๒๔
(๒.๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๒๖
(๓) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหลักนิติธรรมตามหลักการพื้นฐานที่สำคัญ	๕๘
(๔) บทสรุป	๑๒๓
ภาคผนวก แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	๑๒๕
(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐	๑๒๖
(๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗	๑๗๘
(๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๑๘๒

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บทนำ

พระบรมราชาโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙
ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาเนติบัณฑิตยสภา
วันจันทร์ที่ ๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ตอนหนึ่งความว่า

“... ความยุติธรรม ... อยู่เหนือกฎหมาย ...”

โดยคำว่า “เหนือกฎหมาย” นี้ มิใช่ “นอกกฎหมาย” หากหมายถึงความยุติธรรมเป็นผู้ควบคุมการใช้กฎหมาย ตรงกับข้อธรรมะที่ว่า “ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว” กล่าวคือ ความยุติธรรมคือใจ (spirit) เป็นนาย กฎหมายคือกาย (body) เป็นบ่าว กระนั้น “หลักนิติธรรม” (The Rule of Law) トラバใดที่ยังมิได้เข้าสู่ในร่าง ก็ยังคงเป็น The Rule of Law ที่เป็นอุดมคติหรือวิญญาณบริสุทธิ์ (pure spirit) อิสระอยู่เหนือกฎหมายทั้งหลายเพื่อใช้วิจารณ์เจตนารมณ์ (spirit) ที่อยู่ในกรอบของร่างกายหรือกฎหมายที่บัญญัติแล้วได้ตลอดกาล เหมือนนักวิชาการใช้หลักกฎหมาย (ที่เป็นอิสระ) วิจารณ์การใช้กฎหมายในคำวินิจฉัยของศาล หรือการบัญญัติกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎร (ที่ต้องอยู่ในกรอบซึ่ง ruled or written by men) นั้นเอง ทำนองเดียวกันแม้กฎหมายจะเขียนขึ้นจากความยุติธรรมแต่เมื่อใช้ไปแล้วไม่ยุติธรรม ก็จะต้องนำหลัก The Rule of Law มาอ้างเพื่อใช้ปรับปรุงกฎหมายให้ใกล้เคียงหลักดังกล่าวต่อไป^๑

ในเอกสารวิชาการฉบับนี้มุ่งที่จะอธิบายแนวคิดของหลักนิติธรรมทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ตลอดจนแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของไทยที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม โดยจัดแบ่งตามประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และได้รวบรวมคำวินิจฉัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องเพื่อต่อการสืบค้นไว้ในภาคผนวก ซึ่งพบว่าคำว่า “นิติธรรม” ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และคำนี้ก็ได้มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาจนกระทั่งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อันได้แก่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หากพิจารณาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้อธิบายโดยสรุปว่า “หลักนิติธรรม” ของไทยมาจากคำว่า “The Rule of Law” ถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝงหลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งรัฐสภา กิติ คณะรัฐมนตรี กิติ ศาล กิติ รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ กิติ จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ^๒ ทั้งนี้มีรายละเอียดดังนี้

^๑ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. สังคมกับกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๖๔. หน้า ๒๖๓ – ๒๖๔.

^๒ ความเห็นบางส่วนในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑/๒๕๕๗

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑) แนวคิดของหลักนิติธรรม

(๑.๑) แนวคิดในต่างประเทศ

“หลักนิติธรรม” ของไทย อาจเทียบเคียงได้กับ “หลักนิติธรรม” หรือ “หลักนิติรัฐ” ของระบบกฎหมายต่างประเทศทั้งที่อยู่ในระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law System) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) ได้ดังนี้^๓

(๑.๑.๑) ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law System)

๑) หลักนิติธรรมของอังกฤษ

คำว่า “หลักนิติธรรม” นั้น มาจากคำว่า “The Rule of Law” ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในระบบกฎหมายอังกฤษ โดยในอังกฤษมีแนวความคิดที่ว่ามนุษย์ไม่ควรจะถูกปกครองโดยมนุษย์ แต่ควรจะต้องถูกปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนครั้งแรกในศตวรรษที่ ๑๗ ในหนังสือชื่อ The Common Wealth of Oceana อันเป็นผลงานของเจมส์ แฮริงตัน (James Harrington) ซึ่งเป็นผู้ที่นิยมระบอบสาธารณรัฐอย่างแน่วแน่^๔

ต่อมา นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษที่มีบทบาทที่สุดคนหนึ่งในการช่วยพัฒนาหลักนิติธรรม ก็คือ อัลเบิร์ต เวนน ไดซี (Albert Venn Dicey) ตำราของเขาที่มีชื่อว่า Introduction to the Study of the Law of Constitution (พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. ๑๘๘๕) ได้กลายเป็นตำรามาตรฐานและเป็นตำราที่นักกฎหมายรัฐธรรมนูญอังกฤษส่วนใหญ่ต้องอ้างอิงเมื่อจะต้องอธิบายความหมายของหลักนิติธรรม ไดซี เห็นว่า หลักนิติธรรมจะต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเป็นอำนาจอิสระของรัฐสภา^๕ และหลักนิติธรรมนั้นย่อมมีเนื้อหาสาระสำคัญ^๖ คือ

๑.๑) บุคคลทุกคนย่อมเสมอกันต่อหน้ากฎหมาย

๑.๒) บุคคลไม่ว่าจะในชนชั้นใดย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายปกติธรรมดาของแผ่นดิน

๑.๓) บรรดาศาลธรรมดาทั้งหลายจะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว

^๓ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพฯ : วิญญูชน. ๒๕๖๔. หน้า ๕๒-๕๓.

^๔ Fleiner and Fleiner, Allgemeine Staatslehre, ๒๒๖. อ้างถึงใน วรเจตน์ ภาคิรัตน์. (๒๕๖๔). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, หน้า ๓๐๘.

^๕ Albert Venn Dicey, Introduction to the Study of the Law of Constitution, (London : Macmillan, ๑๙๕๙) ๑๙๕. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๒.

^๖ Ibid., ๑๘๗-๒๐๓. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๒-๓๑๓.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒) หลักนิติธรรมของสหรัฐอเมริกา

หลักนิติธรรมของไทยอาจเทียบเคียงได้กับหลัก due process of law ของสหรัฐอเมริกา โดยเป็นข้อความคิดที่มีพัฒนาการซึ่งนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งที่ ๕ (ค.ศ. ๑๗๙๑) และครั้งที่ ๑๔ (ค.ศ. ๑๘๖๘) โดยได้ถูกนำไปใช้ในการตีความในมิติที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่อาจกระทบต่อสิทธิของบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาศาลสูงสุดเลิกแนวความคิดในการนำหลัก due process of law ไปใช้ในมิติในทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ขอบเขตของหลัก due process of law จึงอยู่ในขอบเขตของชีวิตเสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคล และต่อมาภายหลังศาลสูงสุดได้ยอมรับขยายไปในขอบเขตของสิทธิส่วนบุคคลอื่น ๆ

(๑.๑.๒) ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System)

๑) หลักนิติรัฐของเยอรมนี

หลักนิติธรรมของไทยอาจเทียบเคียงได้กับ “หลักนิติรัฐ” (Rechtsstaat) ของเยอรมนี โดยในช่วงก่อนปี ค.ศ. ๑๘๔๘ นักคิดคนสำคัญของเยอรมนีคือ Robert von Mohl Carl Welcker และ Johann Christoph ได้กล่าวถึงคำว่า “นิติรัฐ” หมายถึง รัฐแห่งความมีเหตุผล อันเป็นรัฐที่ปกครองตามเจตจำนงโดยรวมที่มีเหตุผล และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปด้วยความสุข ต่อมา “นิติรัฐ” ได้รับการพัฒนาแนวทางและขอบเขตของนิติรัฐ โดยรัฐจะต้องเคารพในขอบเขตส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคลและจะต้องให้การรับรองคุ้มครองขอบเขตส่วนบุคคลโดยกฎหมาย และทำให้เกิดความมั่นคงต่อแนวทางดังกล่าว พัฒนาการต่อมาของนิติรัฐสมัยใหม่ เป็นความพยายามที่จะนำข้อเรียกร้องทั้งหลายของหลักนิติรัฐที่ได้รับการพัฒนาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ มารวบรวมไว้ ดังนั้น “หลักนิติรัฐ” ตามแนวใหม่จึงเป็นหลักการที่ประกอบไปด้วยหลักย่อยหลายหลักอย่างเช่น Hartmut Maurer เห็นว่าหลักย่อยของหลักนิติรัฐประกอบด้วยหลักย่อย ดังนี้ หลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความผูกพันต่อกฎหมายขององค์กรของรัฐ หลักเงื่อนไขการกระทำของการฝ่ายปกครอง หลักการคุ้มครองสิทธิโดยองค์กรตุลาการ หลักความรับผิดชอบของรัฐ หลักพื้นฐานของกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักความมั่นคงของกฎหมาย และหลักความได้สัดส่วน^๗

กล่าวโดยสรุป “หลักนิติรัฐ” มีพัฒนาการมาจากความมุ่งหมายที่ต้องการจะจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ต่อมาความมุ่งหมายดังกล่าวถูกทำให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายของอำนาจรัฐจะต้องเคารพสิทธิของปัจเจกบุคคล ดังนั้น รัฐที่เป็นนิติรัฐจึงต้องให้การรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลและใช้อำนาจรัฐภายในขอบเขตของกฎหมาย และนำมาสู่พัฒนาการของนิติรัฐสมัยใหม่ที่หลักนิติรัฐประกอบด้วยหลักการย่อยหลายประการ ซึ่งทุกหลักการย่อยล้วนมีความมุ่งหมายที่จะจำกัดอำนาจของรัฐ

^๗ บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ ๖ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๖๒. หน้า ๒๓.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒) หลัก État de droit ของฝรั่งเศส

หลักนิติธรรมของไทยอาจเทียบเคียงได้กับ “หลักนิติรัฐ” ของฝรั่งเศสที่มาจาก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๘ อันประกอบด้วย ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ อารัมภบทของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. ๑๙๔๖ และ กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ค.ศ. ๒๐๐๔ ทั้งนี้ อาจสรุปสาระสำคัญของ “หลักนิติรัฐ” ตามรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสได้ ๔ ส่วน ดังนี้

๒.๑) ส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งปรากฏอยู่ใน ๓ ส่วน ได้แก่ ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ อารัมภบทของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. ๑๙๔๖ และ กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ค.ศ. ๒๐๐๔

๒.๒) ส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๘ ซึ่งปรากฏหลักการพื้นฐานอันได้แก่

มาตรา ๑ บัญญัติถึง การเป็นรัฐที่เป็นกลางทางศาสนา เป็นประชาธิปไตยและเป็นของสังคม สาธารณรัฐรับรองความเสมอภาคตามกฎหมายของพลเมืองโดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา

มาตรา ๖๖ บัญญัติถึง การจับกุมคุมขังบุคคลใดตามอำเภอใจจะกระทำมิได้ องค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ ในฐานะผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เป็นผู้ดูแลให้มีการเคารพหลักการนี้ตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยรัฐบัญญัติ

๒.๓) หลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองจากบรรดากฎหมายแห่งสาธารณรัฐ

๒.๔) หลักการที่มีคุณค่าเป็นรัฐธรรมนูญ ที่ได้รับการพัฒนาจาก คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

อนึ่ง เมื่อพิจารณาใน “หลักนิติธรรม” ของไทยแล้ว ปรากฏชัดเจนจากความมุ่งหมายของ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐” และ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐” ต่างก็ได้นำ “หลักนิติธรรม” หรือ “หลักนิติรัฐ” ของระบบกฎหมายต่างประเทศทั้งที่อยู่ในระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Common Law System) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) มาเป็นคำอธิบายซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

(๑.๒) แนวคิดในประเทศไทย

หากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญหรือร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พบว่า อาจจำแนกออกเป็น ๔ กรณี ได้แก่ (๑.๒.๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ (๑.๒.๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ (๑.๒.๓) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับเสนอสภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๔ วรคหนึ่ง และมาตรา ๓๖ วรคหนึ่ง และส่งให้คณะรัฐมนตรีและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๖ วรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗) และ (๑.๒.๔) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑.๒.๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการกล่าวถึงคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ใน ๒ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๓ วรคสอง และมาตรา ๗๘ (๖) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

“มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตาม**หลักนิติธรรม**”

“มาตรา ๗๘ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

(๑) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ

(๒) จัดระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ชัดเจนเหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่

(๓) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

(๔) พัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๕) จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๖) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตาม**หลักนิติธรรม**

(๗) จัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งจัดให้มีสภาพพัฒนาการเมืองที่มีความเป็นอิสระ เพื่อติดตามสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

(๘) ดำเนินการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับสิทธิประโยชน์อย่างเหมาะสม”

อนึ่ง สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐”^๔ ในส่วนของคำอธิบายประกอบของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ว่า

“หลักนิติธรรม (Rule of Law) มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นหลักที่จำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครองไม่ให้เกินขอบเขตโดยปกครองภายใต้กฎหมาย

หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat/Legal State) มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) มีความหมายกว้างครอบคลุมมากกว่าหลักนิติธรรม ซึ่งมีหมายความว่ารวมถึงหลัก ดังต่อไปนี้

(๑) หลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดขอบเขตการใช้
อำนาจรัฐ

(๒) หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยบทบัญญัติของกฎหมาย

(๓) หลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการและองค์กรฝ่ายปกครองในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือมีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด

(๔) หลักความชอบด้วยกฎหมาย ในเนื้อหาของกฎหมายนั้นจะต้องมีความชอบด้วยในเนื้อหาที่มีหลักประกันความเป็นธรรมแก่ประชาชน

(๕) หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

(๖) หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่ความผิด ซึ่งเป็นหลักในทางกฎหมายอาญา (Nullum crimen nulla poena sine lege)

(๗) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและ

หลักนิติธรรมกับหลักนิติรัฐมีความคลึงกัน ๒ ประการ คือ

^๔ คณะกรรมาธิการวิสามัญยกร่างรัฐธรรมนูญ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๕๐). เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักกรรมาธิการ ๓ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๒ - ๓.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑) ถ้าไม่มีกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถ้าดำเนินการไปแล้วอาจกระทำสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(๒) หลักที่ว่าเมื่อมีการกำหนดขอบเขตไว้เช่นใด ฝ่ายปกครองก็ใช้กฎหมายไปในขอบเขตนั้น จะใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้”

นอกจากนั้น หากพิจารณาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรม” มีจำนวน ๒๒ กรณี ได้แก่ ๑) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ ๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๑ ๓) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ ๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๒๔ ๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๒ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๕๒ ๗) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๓ ๘) คำวินิจฉัยที่ ๔-๒๑/๒๕๕๔ ๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ ๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๕๕ ๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๘-๒๙/๒๕๕๕ ๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๕๕ ๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ ๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖ ๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖ ๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ ๑๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ ๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ ๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๕๖ ๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ ๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗ และ ๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗ (รายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อ (๒.๑) และหัวข้อ (๓.๑))

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑.๒.๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการกล่าวถึงคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้เพียง ๑ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๓๕ วรรคหนึ่ง (๖) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

“มาตรา ๓๕ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญต้องจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุมเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) การรับรองความเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้

(๒) การให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทย

(๓) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกัน ตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งกลไกในการกำกับและควบคุมให้ใช้อำนาจอธิปไตยเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและประชาชน

(๔) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและตรวจสอบมิให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขอบด้วยกฎหมายว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หรือเคยกระทำการอันทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือเที่ยงธรรม เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด็ดขาด

(๕) กลไกที่มีประสิทธิภาพที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและพรรคการเมือง สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินกิจกรรมได้โดยอิสระ ปราศจากการครอบงำหรือชี้้นำโดยบุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ โดยไม่ขัดด้วยกฎหมาย

(๖) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของ **หลักนิติธรรม** และการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในทุกภาคส่วนและทุกระดับ

(๗) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการปรับโครงสร้างและขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน และป้องกันการบริหารราชการแผ่นดินที่มุ่งสร้างค่านิยมทางการเมืองที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและประชาชนในระยะยาว

(๘) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงินของรัฐให้เป็นไปอย่างคุ้มค่า และตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนโดยสอดคล้องกับสถานะทางการเงินการคลังของประเทศ และกลไกการตรวจสอบและเปิดเผยการใช้จ่ายเงินของรัฐที่มีประสิทธิภาพ

(๙) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันมิให้มีการทำลายหลักการสำคัญที่รัฐธรรมนูญจะได้วางไว้

(๑๐) กลไกที่จะผลักดันให้มีการปฏิรูปเรื่องสำคัญต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ต่อไป

ให้คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาถึงความจำเป็นและความคุ้มค่าที่ต้องมีองค์กรตามรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่จำเป็นต้องมี ให้พิจารณามาตรการที่จะให้การดำเนินงานขององค์กรดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วย”

แต่อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้บัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครอง โดยให้อยู่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ นี้ ว่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

“มาตรา ๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

ทั้งนี้ ด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ อันเป็นที่มาของการวินิจฉัยโดยให้เหตุผลในทางกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับ “หลักนิติรัฐ” ปรากฏตามคำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ เรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่ โดยวินิจฉัยว่า

“...ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง หรือไม่ เห็นว่า ตามคำร้องมีประเด็นโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้มีมติส่งคำโต้แย้งของจำเลยที่ ๒ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน ประกอบกับคำโต้แย้งของจำเลยที่ ๒ ที่ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อบทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของ**หลักนิติธรรม (The Rule of Law)** ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ได้บัญญัติรับรองไว้ กรณีจึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ (๑๓) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของ**หลักนิติธรรม** ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกฎหมายที่ตรขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การจัดหาสินค้าและบริการไม่ว่าด้วยวิธีการจัดซื้อหรือการจัดจ้างหรือวิธีอื่นใดของหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยใช้เงินของแผ่นดิน รวมทั้งการให้สิทธิในการดำเนินกิจการบางอย่างโดยการให้สัมปทานอนุญาตหรือกรณีอื่นใดในลักษณะเดียวกันก็เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงต้องกระทำอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมและมีการแข่งขันกันอย่างเสรีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐ แต่เนื่องจากการดำเนินการที่ผ่านมามีการกระทำในลักษณะการสมยอมในการเสนอราคาและมีพฤติการณ์ต่าง ๆ อันทำให้มิได้มีการแข่งขันกันเสนอประโยชน์สูงสุดให้แก่หน่วยงานของรัฐอย่างแท้จริงและเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ จึงมีบทกำหนดการกระทำอันเป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาไว้ ดังเช่น มาตรา ๙ ที่บัญญัติว่า ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา โดยบทบัญญัติมาตรา ๙ วางข้อสันนิษฐานว่า ถ้าการกระทำความผิดเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ก็ให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น กล่าวคือ โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเลยว่ามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดนั้นประการใด คงพิสูจน์เพียงว่ามีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และเข้าไปเพื่อประโยชน์ ของนิติบุคคลใดและจำเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงาน ในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งไม่ เกี่ยวกับการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการ ดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นแต่อย่างใด กรณีจึงมิใช่เพียงแต่การสันนิษฐานให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการ ดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการ ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลเท่านั้น แต่ได้สันนิษฐานให้เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับ “บุคคลใดก็ตาม” ที่กระทำ ผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่นิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาที่กว้างยิ่งกว่าการ สันนิษฐานให้ต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลเสียอีก ทั้งยังเป็นการสันนิษฐานความผิดของบุคคลดังกล่าวโดยไม่มี ความเกี่ยวพันกันอย่างมีเหตุผลอันชอบธรรม (Rational Connection) ระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่ง ข้อสันนิษฐาน (Basic Fact) กับข้อเท็จจริงที่ถูกสันนิษฐาน (Presumed Fact) อันเป็นหลักการพื้นฐานของการ กำหนดข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังหุ้นส่วน ผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่ง รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นทั้งหมดทุกคน ประกอบกับหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับ ผิดทางอาญานั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อ ได้กระทำ...” ดังนั้น บุคคลไม่ว่าบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการ กระทำ ซึ่งรวมถึงการดเว้น ละเว้น เพิกเฉย หรือการไม่กระทำตามที่พึงกระทำในลักษณะอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น การที่หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการ ของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นจะต้องเป็นตัวการร่วมในการ กระทำความผิดของผู้กระทำความผิดด้วยก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำ หรือดเว้นกระทำการที่ตนมี หน้าที่ต้องป้องกันผล หรือควรต้องกระทำด้วย แต่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ หน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ บัญญัติให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มี อำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่อง นั้น ต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคล เหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรือดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใด ก่อน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดย อาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบาง ข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูก กล่าวหา และยังขัดกับ**หลักนิติธรรม**ที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิด ของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่ กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและ เสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำ การหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกลกล่าวหา ดังนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อ**หลักนิติธรรม**และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

ศาลรัฐธรรมนูญโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน ๘ คน คือ นายสุรศักดิ์ มาประณีต นายเจริญ ภัคดีธนากุล นายชัช ชลวร นายทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ นายบุญส่ง กุลบุปผา นายปัญญา อุดชาชน และนายอุดมศักดิ์ นิติมนตรี วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน ๑ คน คือ นายวรวิทย์ กังศศิเทียม วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ซึ่งเมื่อได้วินิจฉัยดังนี้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ หรือไม่ อีกต่อไป”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑.๒.๓) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับเสนอสภาพัฒนาแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง และส่งให้คณะรัฐมนตรีและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๖ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗)^๙

ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการกล่าวถึงคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ใน ๖ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๑๗ มาตรา ๒๑๙ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๒๐ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๐๐ วรรคสอง (๔) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- มาตรา ๓ วรรคสอง “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

ภาค ๓ หลักนิติธรรม ศาล และองค์กรตรวจสอบ การใช้อำนาจอรัฐ

หมวด ๑ ศาลและกระบวนการยุติธรรม

ส่วนที่ ๑ บททั่วไป

- มาตรา ๒๑๗ หลักนิติธรรมอันเป็น รากฐานของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย อย่างน้อยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ความสูงสุดของรัฐธรรมนูญและ กฎหมายเหนืออำนาจอใจของบุคคล และการเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมายทั้งโดยรัฐและประชาชน

(๒) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

(๓) การแบ่งแยกการใช้อำนาจ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ ส่วนรวม

(๔) นิติกระบวนการ ซึ่งอย่างน้อยต้องไม่ บังคับใช้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทางอาญาแก่บุคคล ให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้อง ตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกระทบ ไม่บังคับให้บุคคลต้องให้ถ้อยคำซึ่งทำให้ต้องรับผิดทางอาญาไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำ ความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง และมีข้อกำหนด ให้สันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่ากระทำผิด

(๕) ความเป็นอิสระของศาล และความ สุจริตเที่ยงธรรมของกระบวนการยุติธรรม

^๙ https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/draftconstitution/ewt_dl_link.php?nid=502 (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๔)

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

- มาตรา ๒๑๙ วรรคหนึ่ง “การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์”

- มาตรา ๒๒๐ วรรคหนึ่ง “การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ปราศจากอคติทั้งปวง ตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมาย”

- มาตรา ๒๒๘ วรรคหนึ่ง “องค์กรอัยการมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย”

- มาตรา ๓๐๐ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในบททั่วไป ภาค ๑ พระมหากษัตริย์และ ประชาชน และการแก้ไขเพิ่มเติมหลักการพื้นฐานสำคัญที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ และวิธีการตามมาตรา ๓๐๒

หลักการพื้นฐานสำคัญตามวรรคหนึ่ง หมายถึง

(๑) หลักประกันเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทางการเมือง

(๒) โครงสร้างของสถาบันการเมือง ซึ่งได้แก่การมีสองสภา องค์ประกอบของแต่ละสภา การตรวจสอบ ถ่วงดุลระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

(๓) กลไกเพื่อการรักษาวินัยการเงิน การคลัง และการงบประมาณ

(๔) สาระสำคัญของบทบัญญัติในภาค ๓ หลักนิติธรรม ศาล และองค์กรตรวจสอบการใช้

อำนาจรัฐ

(๕) สาระสำคัญของบทบัญญัติในภาค ๔ การปฏิรูปและการสร้างความปรองดอง

(๖) หลักเกณฑ์การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามบทสุดท้ายนี้

การแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อย้ายหรือเพิ่มสิทธิเสรีภาพหรือการมีส่วนร่วมของพลเมืองทางการเมือง หรือเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการของศาลหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ ไม่ถือ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหลักการพื้นฐานสำคัญตามมาตรา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑.๒.๔) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการกล่าวถึงคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ใน ๒ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

“มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

“มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

อนึ่ง คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”^{๑๐} ในส่วนของคำอธิบายประกอบของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง ว่า

“หลักนิติธรรม (Rule of Law) และหลักนิติรัฐ (Legal State) เป็นเรื่องที่นักวิชาการเห็นว่ามี ความหมายใกล้เคียงกันมาก คือ เป็นหลักการที่อารยประเทศยึดถือเป็นหลักที่ถือกำเนิดเป็นครั้งแรกใน ประเทศอังกฤษซึ่งใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) สำหรับคำว่า นิติรัฐ (Legal State) เป็นหลักที่ เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งนำโดยประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน ซึ่งใช้คำ ในภาษาเยอรมันว่า เรชท์สตาต (Rechtsstaat) แต่ทั้งนิติธรรม (Rule of Law) และนิติรัฐ (Legal State) ต่าง ใช้คิดตรงกันว่า

หลักที่ ๑ ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ เจ้าหน้าที่รัฐหรือฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งต่างจากเอกชน ถ้าเอกชนจะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าไม่มีกฎหมายห้ามไว้ก็สามารถ ดำเนินการได้เสมอ การที่ไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการใด ๆ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติเพื่อป้องกันการละเมิด สิทธิเสรีภาพของประชาชนและแม้จะมีกฎหมายบัญญัติก็จะมีข้อกำหนดเงื่อนไขขอบเขตในการใช้อำนาจไว้ด้วย

^{๑๐} คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๓๘-๓๙.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หลักที่ ๒ คือ หลักที่ว่า เมื่อมีการกำหนดขอบเขตไว้เช่นใด รัฐหรือฝ่ายปกครองจะต้องใช้กฎหมายไปในขอบเขตแห่งอำนาจนั้นโดยเคร่งครัดไม่สามารถใช้อำนาจเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ มิได้”

นอกจากนั้น หากพิจารณาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรม” มีตัวอย่างที่น่าสนใจจำนวน ๗๘ กรณี ได้แก่ ๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ ๒) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๑ ๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๑ ๔)-๕) คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๒ ๗) คำวินิจฉัยที่ ๔-๕/๒๕๖๒ ๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๒ ๙) คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓ ๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๓ ๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ ๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๑-๓๒/๒๕๖๓ ๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔ ๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ ๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ ๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๔ ๑๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔ ๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๔ ๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๖/๒๕๖๔ ๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๔ ๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ ๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๖๔ ๒๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๔ ๒๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๕ ๒๕) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๕ ๒๖) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕ ๒๗) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๕ ๒๘) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ ๒๙) คำวินิจฉัยที่ ๗-๘/๒๕๖๕ ๓๐) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๕ ๓๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๕ ๓๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๕ ๓๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๕ ๓๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๕ ๓๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๕ ๓๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๗-๑๙/๒๕๖๕ ๓๗) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๕ ๓๘) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๕ ๓๙) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๕ ๔๐) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๖ ๔๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๖ ๔๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๖ ๔๓) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๖ ๔๔) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๖ ๔๕) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๖ ๔๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๖ ๔๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๖ ๔๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ ๔๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ ๕๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๖ ๕๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ ๕๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ ๕๓) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๗ ๕๔) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ ๕๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗ ๕๖) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗ ๕๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗ ๕๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗ ๕๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗ ๖๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗ ๖๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗ ๖๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๘-๑๙/๒๕๖๗ ๖๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๗ ๖๔) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ ๖๕) คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๗ ๖๖) คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ ๖๗) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ ๖๘) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๘ ๖๙) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๘ ๗๐) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ ๗๑) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๘ ๗๒) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๘ ๗๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘ ๗๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๑-๑๒/๒๕๖๘ ๗๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๘ ๗๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๘ ๗๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘ และ ๗๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๙/๒๕๖๘

(รายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อ (๒.๓) และหัวข้อ (๓.๓))

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๒) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหลักนิติธรรมตามประเภทของคดี

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่กล่าวถึง “หลักนิติธรรม” ซึ่งอาจจะกล่าวไว้อย่างชัดเจน หรืออาจกล่าวว่าชัดหรือไม่ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม ทั้งกรณีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓ วรรคสอง^{๑๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔^{๑๒} และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓ วรรคสอง^{๑๓} และมาตรา ๒๖^{๑๔} รวมตัวอย่างที่น่าสนใจทั้งสิ้นมีจำนวน ๑๐๑ กรณี (รายละเอียดของคำวินิจฉัยในแต่ละกรณี ปรากฏตามเอกสารในภาคผนวก แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ)

หากพิจารณาแยกตามรัฐธรรมนูญทั้ง ๓ ฉบับ มีรายละเอียด ดังนี้

(๒.๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จำนวน ๒๒ กรณี ได้แก่ ๑) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ ๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๑ ๓) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ ๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๒ ๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๒ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๕๒ ๗) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๓ ๘) คำวินิจฉัยที่ ๔-๒๑/๒๕๕๔ ๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ ๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๕๕ ๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๘-๒๙/๒๕๕๕ ๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๕๕ ๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ ๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖ ๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖ ๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ ๑๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ ๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ ๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๕๖ ๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ ๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗ และ ๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗

โดยอาจจำแนกเป็นประเภทตามเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้เป็น ๔ ประเภท คือ **ประเภทที่ ๑** การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย จำนวน ๑ กรณี **ประเภทที่ ๒** การตรวจสอบ

^{๑๑} มาตรา ๓ วรรคสอง บัญญัติว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตาม**หลักนิติธรรม**”

^{๑๒} มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

^{๑๓} มาตรา ๓ วรรคสอง บัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และ**หลักนิติธรรม** เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

^{๑๔} มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จำนวน ๑๘ กรณี ประเภทที่ ๓ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำ (การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ) จำนวน ๒ กรณี และประเภทที่ ๔ การตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จำนวน ๑ กรณี ดังนี้

ประเภทที่ ๑ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย จำนวน ๑ กรณี ได้แก่

คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๕๖ เรื่อง ประธานรัฐสภาส่งความเห็นของสมาชิกรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๔ วรรคหนึ่ง (๑) ว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๒๗ ในส่วนงบประมาณของสำนักงานศาลยุติธรรมและของสำนักงานศาลปกครอง และมาตรา ๒๘ ในส่วนงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีข้อความขัดหรือแย้งหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคแปด และวรรคเก้า หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๑ กรณี ข้างต้น เป็นการตรวจสอบในเชิงรูปแบบของขั้นตอนการตราบทบัญญัติกฎหมาย วางหลักว่า แม้รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคเก้ามิได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องรับฟังคำชี้แจงข้อเท็จจริงหรือความเห็นของรัฐสภา ศาล และองค์กรตามวรรคแปด ในชั้นการแปรญัตติ แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้คณะกรรมการการให้ความเป็นธรรมแก่หน่วยงานตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคแปด ดังนั้น จึงควรที่จะให้หน่วยงานดังกล่าวมีโอกาสแสดงเหตุผลและความจำเป็นต่อคณะกรรมการได้โดยตรง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล ซึ่งการให้หน่วยงานดังกล่าวได้ชี้แจงด้วยวาจาถึงเหตุผลความจำเป็นในการเสนอขอเพิ่มงบประมาณรวมถึงการได้ปรึกษาหารือร่วมกันจะทำให้เกิดความเข้าใจและได้รับทราบเหตุผลความจำเป็นในการปรับลดหรือเพิ่มงบประมาณ อันจะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แต่เนื่องจากข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าหน่วยงานทั้งสามมีโอกาสได้ชี้แจงแสดงเหตุผลของการขอเพิ่มงบประมาณต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการวิสามัญฯ แล้ว และคณะกรรมการวิสามัญฯ ก็ได้รับรายงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ อีกทั้งได้รับทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวประกอบการพิจารณาแล้ว กรณีจึงยังไม่ถึงขนาดเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์และเหตุผล อันจะทำให้กระบวนการตราร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประเภทที่ ๒ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
จำนวน ๑๘ กรณี ได้แก่

๑) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ เรื่อง ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๐ เรื่อง การตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๐ เรื่อง การตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ พ.ศ. ๒๕๕๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หรือไม่

๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๑ เรื่อง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองส่งคำโต้แย้งของจำเลย (พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ ๑ และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ ๒) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ มาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๒๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๕๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ มาตรา ๓ และมาตรา ๓๘ วรรคหนึ่ง และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๓ หรือไม่

๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๕๑ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของโจทก์ (นายสมเกียรติ บุญศิริ กับพวกรวม ๑๐ คน) ในคดีแพ่งของศาลจังหวัดขอนแก่น เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๑ และข้อ ๒ พระราชบัญญัติสัญญาชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๗ ทวิ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญญาชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติสัญญาชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๒ หรือไม่

๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของนายชัย เชษฐสมบัติ จำเลยที่ ๒ ในคดีแพ่งหมายเลขดำ ที่ ๖๓๙/๒๕๔๗ หมายเลขแดงที่ ๑๑๓๓/๒๕๔๗ ของศาลจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๔ และมาตรา ๒๓๖ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๒๓๓ และมาตรา ๒๗๒ หรือไม่

๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดี (นายประสิทธิ์ กิจเสมอใจ) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๐ (๒) และมาตรา ๔๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๕ หรือไม่

๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของผู้คัดค้านในคดีอาญาของศาลจังหวัดชลบุรี คดีหมายเลขดำที่ ๕๑๖๓/๒๕๔๓ หมายเลขแดงที่ ๗๑๐๘/๒๕๔๓ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๖ และมาตรา ๓๒ (หลักการเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ และมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง) หรือไม่

๗) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๓ เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดี (นายสุนทร สีนสา) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๑ ว่าพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔๗ ตี วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๔๗ ทวิ (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๓๔ วรรคสาม หรือไม่

๘) คำวินิจฉัยที่ ๔-๒๑/๒๕๕๔ เรื่อง พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๔ ถึงมาตรา ๘๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๔๐ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๒ มาตรา ๕๘ มาตรา ๗๕ มาตรา ๘๑ มาตรา ๘๔ (๑) (๒) (๕) มาตรา ๑๘๗ มาตรา ๑๘๘ มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๘ หรือไม่

๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) ประกอบมาตรา ๓๐ หรือไม่

๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ หรือไม่ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง (๑) (๒) และ (๕) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ หรือไม่ และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๘ มาตรา ๕๙ และมาตรา ๖๒ หรือไม่

๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๘-๒๙/๒๕๕๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง หรือไม่

๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๖ (๗) และมาตรา ๒๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) หรือไม่

๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคสอง หรือไม่

๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง หรือไม่

๑๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๑ หรือไม่

๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๑๘ กรณี ข้างต้น ในคำวินิจฉัยเป็นการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย นอกจากนั้น ในบางกรณียังมีกรณีที่ระบุไว้ในการตรวจสอบในทางเนื้อหาที่เป็นเรื่องในหลักในทางกฎหมายอาญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙

ประเภทที่ ๓ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำ (การพิทักษ์รัฐธรรมนูญ) จำนวน ๒ กรณี ได้แก่

๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘

๒) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗ เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๒ กรณี ล้วนแล้วมาจากการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗ ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้นำหลักนิติธรรมมากำกับกับการใช้อำนาจหน้าที่ของทุกฝ่าย ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานของรัฐภายใต้หลักการที่ว่า นอกจากจะต้องใช้อำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทกฎหมายที่มีอยู่ทั่วไปแล้ว ยังจะต้องใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักนิติธรรมด้วย กรณีจึงไม่อาจปฏิบัติตามบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักเสียงข้างมากเพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมควบคู่กันไปด้วย การอ้างหลักเสียงข้างมากโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเสียงข้างน้อย เพื่อหยิบยกมาสนับสนุนการใช้อำนาจตามอำเภอใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจ ท่ามกลางความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มบุคคลกับผลประโยชน์ของประเทศชาติและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม ย่อมจะนำไปสู่ความเสียหายและความเสื่อมโทรมของประเทศชาติหรือการวิวาตบาดหมางและแตกสามัคคีกันอย่างรุนแรงระหว่างประชาชน และย่อมขัดต่อหลักนิติธรรมตามมาตรา ๓ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งหมายถึง “รัฐธรรมนูญนี้” ตามนัยมาตรา ๖๘ นั่นเอง การใช้กฎหมาย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

และการใช้อำนาจทุกกรณีจึงต้องเป็นไปโดยสุจริต จะใช้โดยทุจริตย่อมมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือวาระซ่อนเร้นมิได้ เพราะมิเช่นนั้น จะทำให้บรรดาสุจริตชนคนส่วนใหญ่ของประเทศอาจสูญเสียประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ให้ไปตกอยู่กับบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ใช้อำนาจโดยปราศจากความชอบธรรม

หลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝง หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งรัฐสภาก็ดี คณะรัฐมนตรีก็ดี ศาลก็ดี รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐก็ดี จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ”

ประเภทที่ ๔ การตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จำนวน ๑ กรณี ได้แก่

คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๗ เรื่อง ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๒๖๘ และมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๑ กรณี ดังกล่าว ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการเป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของการกระทำ โดยในคำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๗ ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนว่า “รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมในมาตรา ๓ วรรคสอง ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย จะกระทำไปตามอำเภอใจโดยมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือมีวาระซ่อนเร้น อันเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตหาได้ไม่”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๒.๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช

๒๕๕๗ จำนวน ๑ กรณี โดยเป็นกรณีของการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ได้แก่

คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ เรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๑ กรณี ดังกล่าว ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการเป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในคำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนว่า “บทสันนิษฐานว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๔ วรรคสอง จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ได้บัญญัติรับรองไว้ กรณีจึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ (๑๓) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี
ความผิด เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า
ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็น
หลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลที่จะ
ไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นหลักการที่
สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔”

(๒.๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีตัวอย่างที่
น่าสนใจจำนวน ๗๘ กรณี ได้แก่ ๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ ๒) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๑ ๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๑
๔)-๕) คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ ๖) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๒ ๗) คำวินิจฉัยที่
๔-๕/๒๕๖๒ ๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๒ ๙) คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓ ๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๓
๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ ๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๑-๓๒/๒๕๖๓ ๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔
๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ ๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ ๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๔ ๑๗) คำวินิจฉัย
ที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔ ๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๔ ๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๖/๒๕๖๔ ๒๐) คำวินิจฉัยที่
๑๘/๒๕๖๔ ๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ ๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๖๔ ๒๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๔
๒๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๕ ๒๕) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๕ ๒๖) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕ ๒๗) คำวินิจฉัย
ที่ ๔/๒๕๖๕ ๒๘) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ ๒๙) คำวินิจฉัยที่ ๗-๘/๒๕๖๕ ๓๐) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๕
๓๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๕ ๓๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๕ ๓๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๕
๓๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๕ ๓๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๕ ๓๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๗-๑๙/๒๕๖๕
๓๗) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๕ ๓๘) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๕ ๓๙) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๕
๔๐) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๖ ๔๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๖ ๔๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๖ ๔๓) คำวินิจฉัย
ที่ ๖/๒๕๖๖ ๔๔) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๖ ๔๕) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๖ ๔๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๖
๔๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๖ ๔๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ ๔๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖
๕๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๖ ๕๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ ๕๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ ๕๓) คำวินิจฉัย
ที่ ๖/๒๕๖๗ ๕๔) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ ๕๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗ ๕๖) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗
๕๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗ ๕๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗ ๕๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗
๖๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗ ๖๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗ ๖๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๘-๑๙/๒๕๖๗
๖๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๗ ๖๔) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ ๖๕) คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๗
๖๖) คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ ๖๗) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ ๖๘) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๘
๖๙) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๘ ๗๐) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ ๗๑) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๘ ๗๒) คำวินิจฉัย
ที่ ๘/๒๕๖๘ ๗๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘ ๗๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๑-๑๒/๒๕๖๘ ๗๕) คำวินิจฉัยที่
๑๓/๒๕๖๘ ๗๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๘ ๗๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘ และ ๗๘) คำวินิจฉัยที่
๑๙/๒๕๖๘

โดยอาจจำแนกเป็นประเภทตามเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้เป็น ๔ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑
การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย จำนวน ๓ กรณี ประเภทที่ ๒
การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จำนวน ๗๑ กรณี ประเภทที่ ๓ การ
ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำ จำนวน ๓ กรณี และประเภทที่ ๔ การตรวจสอบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐
วรรคหนึ่ง (๒) จำนวน ๒ กรณี ดังนี้

ประเภทที่ ๑ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย
จำนวน ๓ กรณี ได้แก่

๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ เรื่อง ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติส่งความเห็นของสมาชิก
สภานิติบัญญัติแห่งชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ประกอบ
มาตรา ๒๖๓ ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. มาตรา ๕๖
มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

๒) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๑ เรื่อง ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติส่งความเห็นของสมาชิก
สภานิติบัญญัติแห่งชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ประกอบ
มาตรา ๒๖๓ ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.
มาตรา ๑๘๕ มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

๓) คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓ เรื่อง ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ว่า
ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตรารื้อโดยไม่ถูกต้องตาม
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๓ กรณี ข้างต้น ล้วนแล้วมาจากการระบุไว้อย่างชัดเจนว่า
เป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบใน
เชิงรูปแบบของขั้นตอนการตราบทบัญญัติกฎหมาย โดยเฉพาะในคำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓
ที่วินิจฉัยว่า “การใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทน ย่อมมีผลเป็นการออกเสียงลงคะแนน
ที่ไม่สุจริต ทำให้ผลการลงมติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓
ในวันและเวลาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและไม่ชอบด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เป็นเหตุ
ให้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตรารื้อโดยไม่ถูกต้องตาม
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”

ประเภทที่ ๒ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย จำนวน ๗๑ กรณี ได้แก่

๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๑ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ
พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ และมาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง ซึ่งแก้ไข

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมาย ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

๒) คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ เรื่อง พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๒๗๙ วรรคสอง หรือไม่

๓) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ เรื่อง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๕๑ วรรคสาม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙๘/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และวรรคห้า หรือไม่

๕) คำวินิจฉัยที่ ๔-๕/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๒๖ หรือไม่

๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม หรือไม่

๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๓ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๘) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ เรื่อง ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การ ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๙) คำวินิจฉัยที่ ๓๑-๓๒/๒๕๖๓ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๔/๑ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง มาตรา ๖๔ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๗๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลรื้อฎากร มาตรา ๓๗ ตริ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสาม และมาตรา ๑๖๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐ หรือไม่

๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติการประชุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๔ บทนิยามคำว่า “การประชุม สาธารณะ ” มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๒๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔ หรือไม่

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๖/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๔๙๙ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

๑๗) คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่ หรือไม่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม หรือไม่

๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติโอนญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ หรือไม่

๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ หรือไม่

๒๓) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) และมาตรา ๑๑ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๒๔) คำวินิจฉัยที่ ๗-๘/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) (ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๒๕) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ หรือไม่

๒๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง และมาตรา ๔๐ วรรคสอง หรือไม่

๒๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ หรือไม่

๒๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๑๘๙ หรือไม่

๒๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๓๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๓-๑๙/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ มาตรา ๒๔๔/๖ มาตรา ๓๑๗/๑ มาตรา ๓๑๗/๔ และมาตรา ๓๑๗/๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๓๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๒) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๒ วรรคสอง และมาตรา ๘๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๓๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) (๔) และ (๕) เฉพาะส่วนที่เป็นการกำหนดเหตุในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสองและวรรคสาม หรือไม่

๓๔) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๓๕) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๓๖) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๓๗) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๓๐ (๗) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๓๘) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๓๙) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๖ เรื่อง ประมวลรัษฎากร มาตรา ๙๐/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสองหรือไม่

๔๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๙๙ และมาตรา ๑๐๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า หรือไม่

๔๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๔๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๔๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๔๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๔๕) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๔๖) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๔๗) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๔๘) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ หรือไม่

๔๙) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๒ (๑) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖ หรือไม่

๕๐) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๕๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ หรือไม่

๕๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

๕๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๕๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๕๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ วรรคสอง เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๕๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๘-๑๙/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และ มาตรา ๔๐ หรือไม่

๕๗) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) และมาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วน ของการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

๕๘) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิด ข้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และพระราชบัญญัติ มาตรการป้องกันการกระทำความผิดข้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

๕๙) คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๗ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๒๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

๖๐) คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ หรือไม่

๖๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๖๒) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) และมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

๖๓) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยาม คำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายรวมถึงมีไว้เพื่อจำหน่าย” ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ หรือไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๔) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่งหรือไม่

๖๕) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสี่ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งหรือไม่

๖๖) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๖๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ และมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๖๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๑-๑๒/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๖๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

๗๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยาม คำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

๗๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๙/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๕๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

มีข้อสังเกตว่า ในจำนวน ๗๑ กรณี ข้างต้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมาจากการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ดังเช่น ในคำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ ที่วินิจฉัยว่า “การที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติมิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ทั้งที่หลักพื้นฐานของการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ดีและเป็นธรรมของไทยจะต้องนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาทราบเท่าที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด บทบัญญัติมาตรา ๘ ในส่วนนี้จึงเป็นบทบัญญัติ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ วินิจฉัยว่า “พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวที่ได้มาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน สามารถจะพิสูจน์การได้มาโดยชอบของทรัพย์สินนั้นต่อศาลแพ่งตามมาตรา ๕๐ ทั้งยังมีมาตรการเยียวยาโดยศาลแพ่งอาจมีคำสั่งคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ตามมาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง หรือการคืนทรัพย์สินก่อนศาลแพ่งมีคำสั่งหรือภายหลังศาลแพ่งมีคำสั่งรับทรัพย์สิน แล้วแต่กรณีตามมาตรา ๕๓ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และให้เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้รับประโยชน์สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของที่มาแห่งทรัพย์สินได้ อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมเพื่อที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการปราบปรามอาชญากรรมบางประเภทที่มีความร้ายแรงเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจากการใช้มาตรการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดิน บทบัญญัติมาตรา ๕๑ วรรคสาม จึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม เพราะการมีคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินกระทำโดยองค์กรศาล (ศาลแพ่ง) ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ โดยตรวจสอบและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และคู่ความมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแม้เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอย่างสมเหตุสมผลพอเหมาะพอควร ตามความจำเป็น และมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือส่วนรวมกับสิทธิของบุคคลที่ถูกจำกัด โดยได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิไว้แล้ว ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่มีข้อที่ปรากฏให้เห็นได้ว่าการดำเนินการให้ทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๓ วินิจฉัยว่า “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ เป็นบทบัญญัติที่วางหลักการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อประโยชน์ในกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา บทบัญญัติแห่งกฎหมายทั้งสามมาตราดังกล่าวจึงเป็นไปตามหลักนิติธรรม ใช้บังคับแก่คู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน โดยให้ความคุ้มครองคู่ความในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ มิได้เป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล มิได้ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล อีกทั้งมิได้เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลได้กระทำความผิด”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า “...พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) จึงเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีต้องกระทำเท่าที่จำเป็นหรือคำนึงถึงความสมควรแก่เหตุเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินหรือป้องกันมิให้เกิด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เหตุการณ์ร้ายแรง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๗-๘/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า “...บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบัญญัติคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ กรณีต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดเฉพาะในความผิดฐานเป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือผู้ค้า เท่านั้น เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบกันและชี้แจงน้ำหนักระหว่างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้กับประโยชน์ส่วนรวมแล้ว การที่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ในส่วนที่กำหนดให้การกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดทุกกรณีเป็นลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ได้สัดส่วนกัน ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่

สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน บทบัญญัติมาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ทั้งอนุมาตรา ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) ที่ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีหรือลักษณะอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดเพิ่มเติมโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ แม้จะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกกฎหมายลำดับรองที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยเด็ดขาด กล่าวคือ การขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะอื่นยังสามารถดำเนินการต่อไปได้นอกจากวิธีการหรือในลักษณะตามที่กำหนดห้ามไว้ในกฎหมาย และเป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคสอง รวมทั้งเป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ วรรคสอง ซึ่งเป็นไปอย่างเหมาะสมตามหลักความจำเป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

และมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ขัดต่อหลัก

นิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งได้รับเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้แล้ว บทบัญญัติ
ดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง
เป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง
และมาตรา ๔๐ วรรคสอง...

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า “...บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นมาตรการทาง
กฎหมายเพื่อตรวจสอบ สกัด ป้องกัน และยับยั้งบุคคลที่มีประวัติเสื่อมเสียไม่ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งทาง
การเมืองอย่างเด็ดขาด และเป็นการกำหนดความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการพนันเฉพาะความผิดฐานเป็น
เจ้ามือหรือเจ้าสำนักเท่านั้น มิได้ให้รวมถึงบุคคลที่เป็นเพียงผู้เข้าไปเล่นการพนันหรือผู้สนับสนุนด้วย แม้สิทธิ
ในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะเป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตย แต่สิทธิ
เช่นนี้อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ประกอบกับเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างการจำกัด
สิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ต้องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหาร
ท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแล้ว มาตรการที่
จำกัดสิทธิดังกล่าวจึงเป็นมาตรการเท่าที่จำเป็นและพอสมควรแก่เหตุ การกำหนดลักษณะต้องห้ามตาม
พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐)

จึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร
แก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณี
ใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๖ วินิจฉัยว่า “...การที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู
และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ (๗) กำหนดคุณสมบัติทั่วไปให้ผู้ซึ่งจะเข้ารับราชการเป็น
ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ต้องไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี เป็นมาตรการเพื่อคัดกรองและ
ป้องกันบุคคลที่มีพฤติกรรมเสื่อมเสียบกพร่องในศีลธรรมอันดีไม่ให้เข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและ
บุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย แม้โดยสภาพหรือลักษณะของบทบัญญัติ
ดังกล่าวไม่อาจกำหนดได้ว่าข้อเท็จจริงใดหรือการกระทำใดที่จะถือเป็นการบกพร่องในศีลธรรมอันดี เนื่องจาก
ศีลธรรมอันดีเป็นกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมส่วนใหญ่ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ตามธรรมเนียมประเพณีที่สั่งมาของ
สังคม หรือศาสนา อันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข และถือเป็นเครื่องวินิจฉัยความ
ประพฤติของคนในสังคม แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นพลวัต มีความผันแปรไปตามบริบทของสังคม
ต้องพิจารณาให้สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัย สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และ
ประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายนิติบัญญัติจึงตรากฎหมายโดยใช้ถ้อยคำที่ไม่มีคำจำกัดความเจาะจงเพื่อให้
อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างยืดหยุ่นและสอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ตามพฤติการณ์ของผู้กระทำและผลของการกระทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี และโดยที่กำหนดลักษณะดังกล่าวให้เป็นเรื่องของคุณสมบัติทั่วไป ดังนั้นคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวจะต้องมีอยู่ตลอดเวลาที่ประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงไม่อาจกำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิได้ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดีตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ (๗) จะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งการกระทำหรือเคยกระทำในอดีตในแต่ละกรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยคำนึงถึงเกียรติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประกอบกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น มีคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งเป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีหน้าที่และอำนาจกำหนดมาตรฐาน พิจารณา และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ รวมทั้งกำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรักษาความเป็นธรรมและมาตรฐานด้านการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของ ก.ค.ศ. ถูกตรวจสอบได้โดยองค์กรฝ่ายตุลาการหรือศาล อันเป็นการควบคุมการใช้อำนาจให้เป็นไปโดยรอบคอบ รัดกุม และอยู่บนพื้นฐานของการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล บทบัญญัติดังกล่าวแม้จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบจากการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพดังกล่าวแล้ว กรณีเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพไว้แล้ว บทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...อย่างไรก็ตาม การสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นสิทธิของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองระดับท้องที่อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะพลเมือง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในชุมชนตามกำลังความสามารถ เพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคล

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิดังกล่าวของบุคคล ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจตรากฎหมายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลได้ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๓ และคำวินิจฉัยที่ ๗ - ๘/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งและกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด โดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เนื่องจากเป็นการบัญญัติกฎหมายที่จำแนกประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหาแล้ว...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑๘-๑๙/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๕ ยังก่อให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการสามารถได้รับประโยชน์ทางภาษีหากมีการจ้างงานคนพิการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๔ วรรคสาม โดยกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการซึ่งรับคนพิการเข้าทำงานหรือส่งเงินเข้ากองทุนมีสิทธิได้รับยกเว้นภาษีเป็นร้อยละของจำนวนค่าจ้างที่จ่ายให้แก่คนพิการหรือเงินที่ส่งเข้ากองทุน รวมถึงได้รับสิทธิประโยชน์อื่นตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๙ วรรคสอง สำหรับฝ่ายคนพิการซึ่งได้รับการจ้างงานนั้นมีรายได้ไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม รวมทั้งได้ประโยชน์จากการกู้ยืมเงินจากกองทุนเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังเกิดความภาคภูมิใจว่าตนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ส่วนฝ่ายรัฐได้รับประโยชน์จากการจัดเก็บภาษีจากรายได้ซึ่งมาจากคนพิการที่ได้รับการจ้างงาน บทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับคนพิการเข้าทำงานเพื่อให้คนพิการมีโอกาสทำงานได้อย่างเต็มที่หรือดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสมอภาคกับบุคคล

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ทั่วไป ภายใต้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองคนพิการ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้ว ประโยชน์สาธารณะย่อมมากกว่า ซึ่งเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปกับหน่วยงานของรัฐและนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖...

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง ตราขึ้นเพื่อส่งเสริมให้กระบวนการคัดเลือกบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สุจริตและเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้บุคคลที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยมีการเพิ่มระยะเวลาการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจากเดิมที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๑๑๘ บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดสิบปีเป็นยี่สิบปี เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๕๘ ที่บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๗๓ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี จึงเป็นบทบัญญัติที่กำหนดโทษสำหรับการกระทำความผิดซึ่งเป็นการทุจริตการเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) ที่มีสภาพร้ายแรงให้ได้รับโทษในลักษณะเดียวกันตามหลักความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อพิจารณาชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อนิติและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งเน้นการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การกำหนดระยะเวลาให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี จึงได้สัดส่วนตามสภาพความร้ายแรงของการกระทำความผิด และไม่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖...

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันกรกระทำ ความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และ มาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ สร้างความเป็นธรรมให้แก่นักโทษเด็ดขาดโดยกำหนดให้เมื่อศาลรับคำร้องของ พนักงานอัยการแล้วให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่ง พร้อมทั้งส่งสำเนาคำร้องให้นักโทษเด็ดขาดหรือผู้ถูกเฝ้าระวัง ทราบ ให้มีทนายความ รวมถึงให้มีสิทธิในการให้ถ้อยคำต่อศาล ส่วนกรณีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉิน แม้ ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินแก่ผู้ถูกเฝ้าระวังคนใดไปแล้ว แต่ผู้ถูกเฝ้าระวังสามารถยื่นคำร้องขอ ปล่อยตัวเพื่อให้ศาลยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉิน หากศาลมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉินดังกล่าวให้คำสั่ง ของศาลเช่นว่านี้เป็นที่สุด การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวเป็นกระบวนการพิจารณาลั่นกรองว่า นักโทษเด็ดขาดหรือผู้ถูกเฝ้าระวังสมควรให้ใช้มาตรการคุมขังภายหลังพ้นโทษและเป็นกระบวนการเพื่อ ทบทวนว่าคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินมีความจำเป็นอยู่หรือไม่ เป็นมาตรการสุดท้ายที่ศาลกำหนดขึ้นเพื่อ ความจำเป็นเฉพาะเพื่อป้องกันสังคมและผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเพศหรือที่ ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น หากหมดความจำเป็นดังกล่าวต้องปล่อยตัวผู้ถูกคุมขัง ซึ่ง หลักการดังกล่าวมีการใช้บังคับในหลายประเทศ เช่น เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐฝรั่งเศส แคนาดา ราชอาณาจักรเดนมาร์ก สหราชอาณาจักร สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น บางประเทศถือเป็นมาตรการคุมขังเพื่อความปลอดภัยสาธารณะ สอดคล้องกับความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๕ (General Comment No. 35) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ซึ่งเป็นคณะกรรมการประจำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการคุมขังเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำและเพื่อ ความปลอดภัยสาธารณะสามารถกระทำได้และไม่ถือเป็นการคุมขังโดยอำเภอใจ เมื่อชี้แจงนำหน้ระหว่าง ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดที่ถูกใช้มาตรการคุมขังดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นสิทธิและ เสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘ สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๘ รวมถึงเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ กับประโยชน์สาธารณะ ในการสร้างความปลอดภัยรวมถึงป้องกันสังคมและผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับ เพศหรือที่ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีกอันเป็นการสร้างความเสียหายให้แก่สังคมโดยรวม เป็นไปตาม หลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกิน สมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวเป็นไปตาม เจื่อนใจที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อประโยชน์สาธารณะในการป้องกันและสร้างความปลอดภัยให้กับ ประชาชนและสังคมจากการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง รวมถึง รักษาความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน ไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลต้องรับโทษ อาญาหรือกำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดหรือควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือ จำเลยโดยไม่จำเป็น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรค

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๒๓ วรรคหนึ่ง วรรคสี่ และวรรคห้า จึงเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของคู่ความและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคลและฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม ...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ วินิจฉัยว่า “...การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยตามหลักการกระจายอำนาจ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง รัฐธรรมนูญ หมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่น บัญญัติให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ มีความจำเป็นต้องกำหนดการได้มาซึ่งบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติอย่างครบถ้วนก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง และต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งในขณะสมัครรับเลือกตั้งและตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่ปราศจากเหตุฉ้อโกง มีคุณสมบัติและความประพฤติอันเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ จึงกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งกำหนดมาตรการและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๒ วรรคสาม และมาตรา ๖๓ โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ในส่วนที่บัญญัติห้ามผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นการกำหนดลักษณะต้องห้ามเพราะเหตุเคยกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเพื่อลงโทษเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ แทนรัฐ แต่กลับใช้อำนาจ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หน้าที่โดยทุจริต อาศัยโอกาสที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการ อันเป็นความผิดร้ายแรง ส่งผลเสียต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ กระทบต่อการบริหารราชการแผ่นดินทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น หากเปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชน กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และมาตรฐานจรรยาบรรณของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยรวม ดังนั้น แม้ว่าสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มิใช่สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติจึงสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการถ่วงดุลคุ้มครองสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีที่อยู่อาศัยในเขตเลือกตั้ง สถานะทางเศรษฐกิจ ประวัติการกระทำความผิด ความรู้สึกผิดชอบหรือการเป็นบุคคลวิกลจริต และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นความผิดที่ร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) จึงจำกัดสิทธิผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๑๐) ที่มีความมุ่งหมายในการป้องกันบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความสุจริต หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์สาธารณะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเด็ดขาด เมื่อขึงน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อนิติและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีธรรมาภิบาล รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เป็นผู้ที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยมิได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล อีกทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ...”

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ จึงเป็นมาตรการหรือกลไกที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและความเป็นธรรมของคู่ความและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยลดขั้นตอนในการเข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้ซื้อจากการขายทอดตลาดและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่ตนซื้อได้เร็วยิ่งขึ้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นการคุ้มครองผู้ซื้อสังหาริมทรัพย์จากการขายทอดตลาดโดยคำสั่งศาล มิใช่การเกิดข้อพิพาททางแพ่งขึ้นใหม่เป็นอีกคดีหนึ่งที่ต้องพิจารณาคดีจนศาลมีคำพิพากษาและออกคำบังคับอีกครั้ง ทำให้กระบวนการบังคับคดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ป้องกันการประวิงคดี สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการขายทอดตลาด ทำให้ราคาทรัพย์สินมีมูลค่าที่เหมาะสมกับความเป็นจริง เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตลอดจนสังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ไม่กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิหรือเสรีภาพของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวาร เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่กระทบต่อเสรีภาพในเคสสถาน และไม่กระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ วินิจฉัยว่า สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มีใช้สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการกลั่นกรองคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีถิ่นที่อยู่ในเขตเลือกตั้ง และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือการประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติอันเป็นความผิดร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) บัญญัติลักษณะต้องห้ามอันเป็นการจำกัดสิทธิผู้เคยถูกสั่งให้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้กลับเข้ามารับตำแหน่งอีกครั้ง มีกำหนดระยะเวลาห้าปี เพื่อให้เหมาะสมกับระดับความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์ เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้แล้ว หากผู้นั้นมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามอื่นตามที่กฎหมายกำหนดก็สามารถใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้ บทบัญญัติดังกล่าวป้องกันไม่ใ้บุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามกลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้งในช่วงระยะเวลาหนึ่งนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งจนถึงวันเลือกตั้ง มีผลเพียงเป็นการจำกัดสิทธิชั่วคราวเพื่อให้บุคคลดังกล่าวเข้ามามีโอกาสใช้อำนาจที่อาจทำให้ราชการเสียหายหรือมลทินมัวหมองเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น มิได้เป็นระยะเวลานานเกินสมควร เนื่องด้วยบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความซื่อสัตย์สุจริต ขาดการยอมรับ หรือความไว้วางใจจากประชาชนโดยทั่วไป หากมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ แตกต่างไปจากสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นที่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การกำหนดลักษณะต้องห้ามในบางกรณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นสามารถกำหนดให้แตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาได้ โดยไม่ต้องบัญญัติลักษณะต้องห้ามให้เหมือนกันในทุกกรณี เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่ง และกฎหมายวางหลักเกณฑ์การ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ควบคุมมาตรฐานทางจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับโดยใช้หลักเกณฑ์ทางเนื้อหาและกระบวนการตรวจสอบเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) เป็นบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะต้องห้ามในการกลั่นกรองบุคคลก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลแล้วประโยชน์สาธารณะเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ประพฤตินี้ ไม่มีลทินมัวหมอง เข้ามาทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

หรือในคำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติรูปแบบการปกครองในหมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองท้องที่ที่รวมบ้านหลายบ้านที่อยู่ในการปกครองเดียวกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน การบริหารงานหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีบทบาทหน้าที่และอำนาจในทางปกครอง อำนวยความเป็นธรรม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน สร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดูแลการรักษาอาณาเขตร่วมกับทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครอง รวมถึงเป็นผู้ประสานงานหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมและระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่หมู่บ้านของตน ผู้ใหญ่บ้านมีที่มาจากการเลือกของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านให้ความไว้วางใจในการทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในชุมชนของตน ขณะเดียวกันก็ให้สิทธิแก่ราษฎรเข้าชื่อกันเพื่อขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง โดยให้นายอำเภอเป็นผู้สั่งให้พ้นจากตำแหน่ง โดยมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) บัญญัติเหตุที่ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่ง กรณีราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง เนื่องจากผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคือบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากราษฎรในหมู่บ้านให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน เมื่อใดที่ราษฎรหมดความไว้วางใจในตัวผู้ใหญ่บ้าน การปกครองหมู่บ้านตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านย่อมดำเนินการต่อไปไม่ได้หรือดำเนินการต่อไปโดยไม่มีประสิทธิภาพ ประชาชนในหมู่บ้านซึ่งได้มอบความเชื่อถือและความไว้วางใจ

ไปนั้นย่อมสามารถเรียกร้องอำนาจที่ได้รับมอบไปกลับคืนมาโดยการถอดถอนผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ให้ราษฎรในหมู่บ้านตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบหรือเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตน ทั้งนี้ เพื่อถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยทางตรงที่ถือการมีส่วนร่วมของประชาชนคือหัวใจของการปกครอง บทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติเงื่อนไขของการเข้าชื่อไว้สองประการ คือ ผู้เข้าชื่อจะต้องเป็นราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ และผู้เข้าชื่อต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ เข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง นับว่าเป็นจำนวนที่อาจมากกว่าจำนวนราษฎรที่เลือกผู้ใหญ่บ้านเสียอีก โดยก่อนที่จะมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่ง มีกระบวนการตรวจสอบว่าการเข้าชื่อของราษฎรเป็นไปตามองค์ประกอบของมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) โดยจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่าราษฎรที่เข้าชื่อถอดถอนผู้ใหญ่บ้านลงลายมือชื่อด้วยตนเองหรือไม่ และการลงชื่อนั้นมีเจตนาเพื่อต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าการเข้าชื่อดังกล่าวเป็นไปตามองค์ประกอบของกฎหมาย นายอำเภอต้องมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งพร้อมแจ้งสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว รวมทั้งหากผู้ใหญ่บ้านที่ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลเพื่อวินิจฉัยว่าการเข้าชื่อถอดถอนดังกล่าวครบตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เป็นการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายปกครองโดยองค์กรตุลาการที่คู่ความมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันเป็นไปตามหลักนิติธรรม ดังนั้นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) มิได้เป็นบทบัญญัติที่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และได้มีส่วนใดที่เป็นการขัดขวางการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ฟ้องคดีต่อศาลหรือสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามที่ผู้ฟ้องคดีโต้แย้ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ บทบัญญัติดังกล่าวแม้จะจำกัดสิทธิของผู้ใหญ่บ้านอยู่บ้าง แต่เป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและจำเป็นในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่การปกครองหมู่บ้าน เพื่อให้สิทธิแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการเลือกผู้ปกครองของตนที่เหมาะสมตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิในการทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านกับประโยชน์ส่วนรวมที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เห็นได้ว่า ประโยชน์สาธารณะมีน้ำหนักมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประเภทที่ ๓ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำ จำนวน
๒ กรณี ได้แก่

(๑) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดิน (ผู้ร้อง) โดยการร้องเรียนของ
กระทรวงคมนาคมและการรถไฟแห่งประเทศไทย ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๑๓

มีข้อสังเกตว่า ในคำวินิจฉัยนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตาม
รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของการกระทำ โดยใน
คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ ที่วินิจฉัยว่า “มติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดดังกล่าวเป็นการออก
ระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔๔
แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง เป็นการออกระเบียบโดยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่
กฎหมายบัญญัติ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๙๗
วรรคสี่”

(๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดิน (ผู้ร้อง) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ
พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๓

ในคำวินิจฉัยนี้ได้อธิบายในเรื่องหลักความเสมอภาคว่า “หลักความเสมอภาคมีสาระสำคัญ
เพื่อคุ้มครองการปฏิบัติต่อบุคคลโดยจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกันและ
จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ รัฐธรรมนูญ
มาตรา ๑๙๔ บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือ
กฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น และรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๗ บัญญัติให้ศาลปกครองมี
อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองหรือเนื่องมาจากการดำเนิน
กิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ศาลยุติธรรมและศาลปกครองจึงมีหน้าที่และอำนาจ การ
จัดตั้ง และวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน แม้ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมและตุลาการศาลปกครองเป็นตำแหน่งที่
มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษารรคดีตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายบัญญัติ แต่หน้าที่และอำนาจของ
ศาลทั้งสองมีความแตกต่างกัน ผู้พิพากษาหรือตุลาการในแต่ละศาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ
กฎหมาย และความเชี่ยวชาญตามคดีแต่ละประเภทตามความเหมาะสมของแต่ละศาล ทำให้การกำหนด
ที่มา ลักษณะการแต่งตั้งและการคัดเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งย่อมแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้
รัฐธรรมนูญบัญญัติให้การบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับผู้พิพากษาหรือตุลาการ เช่น การสรรหาและการแต่งตั้ง
การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษทางวินัย ดำเนินการโดยคณะกรรมการตุลาการของ
แต่ละศาล โดยรูปแบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสม แต่ละศาลจึงกำหนดรูปแบบ
ในการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหรือตุลาการที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะ
ผู้พิพากษาศาลฎีกาต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพิจารณาคดีตั้งแต่ผู้ช่วยผู้พิพากษา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การปฏิบัติหน้าที่อยู่ภายใต้กรอบของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการและควบคุมกำกับการทำงานโดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมาตั้งแต่ต้น สำหรับตุลาการศาลปกครองสูงสุดกำหนดให้การแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองสูงสุดอาจดำเนินการได้โดยวิธีการพิจารณาเลื่อนตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองชั้นต้น โดยคำนึงถึงหลักอาวุโส ความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ ความเหมาะสม ประวัติดีและผลงานการปฏิบัติราชการ และโดยวิธีการพิจารณาคัดเลือกบุคคลซึ่งมิได้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลปกครองในขณะนั้น โดยมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๓ และมีความเหมาะสมที่จะแต่งตั้งเป็นตุลาการศาลปกครองสูงสุด ซึ่งอาจมิใช่บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งตุลาการในศาลปกครองชั้นต้น เมื่อบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมและตุลาการศาลปกครองสูงสุดมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันย่อมมีกระบวนการในการคัดเลือกที่แตกต่างกันได้ ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกัน การดำเนินการแต่ละกระบวนการในการคัดเลือกตุลาการศาลปกครองสูงสุดย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย โดยใช้บังคับแก่ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกบุคคลเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลปกครองสูงสุดทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ วรรคสาม ที่บัญญัติให้การแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองสูงสุดได้รับความเห็นชอบจากผู้ถูกร้องแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง จึงไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประเภทที่ ๔ การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๒) จำนวน ๒ กรณี ได้แก่

(๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔ เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๒) กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ (๑)

วินิจฉัยว่า ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดรูปแบบของประเทศองคาพยพในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความสัมพันธ์ขององคาพยพดังกล่าว ที่สำคัญเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่จะยอมให้รัฐมีบทบาทในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากน้อยเพียงใดภายใต้เงื่อนไขอย่างไร แต่โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและกลไกทางการเมืองอันถือเป็นกติกาของสังคมหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของประเทศนั้น ๆ และถือเป็นกฎหมายที่ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คนในสังคมรุ่นใหม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงหรือความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ ดังนั้น ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมเล็งเห็นถึงความเป็นพลวัตของรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยการกำหนดให้มีองค์กรผู้ที่มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องเพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ หรือต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีหลักการสำคัญ กระบวนการจัดทำ และการประกาศใช้บังคับ ปรากฏในคำปรารภดังนี้ “.. การปกครองของประเทศไทยได้ดำรงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้ได้มีการยกเลิก แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อจัดระเบียบการปกครองให้เหมาะสมหลายครั้ง แต่การปกครองก็มิได้มีเสถียรภาพหรือราบรื่นเรียบร้อยเพราะยังคงประสบปัญหาและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ... เหตุอีกส่วนหนึ่งเกิดจากกฎเกณฑ์การเมืองการปกครองที่ยังไม่เหมาะสมแก่สภาวะการณ์บ้านเมืองและกาลสมัยให้มีความสำคัญแก่รูปแบบและวิธีการยิ่งกว่าหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อาจนำกฎเกณฑ์ที่มีอยู่มาใช้แก่พฤติกรรมของบุคคลและสถานการณ์ในยามวิกฤติที่มีรูปแบบและวิธีการแตกต่างไปจากเดิมให้ได้ผล ... โดยได้กำหนดกลไกเพื่อจัดระเบียบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นใหม่ด้วยการจัดโครงสร้างของหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และสัมพันธ์ภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารให้เหมาะสม การให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เทียงธรรมและมีส่วนในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประเทศตามความจำเป็นและความเหมาะสม การรับรอง ปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ... คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในหลักการและเหตุผลของบทบัญญัติต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ... และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ ... เมื่อการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ก็เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ ... และจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ในการนี้สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติเสนอประเด็นเพิ่มเติมอีกประเด็นหนึ่ง ... การออกเสียงประชามติปรากฏผลว่า ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงมติโดยคะแนนเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญและประเด็นเพิ่มเติมดังกล่าวคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติม และได้ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ... และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการแก้ไขตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ต่อมา ... นายกรัฐมนตรีขอรับพระราชทานร่างรัฐธรรมนูญนั้นคืนมาแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็น ... เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป ทรงพระราชดำริว่าสมควรพระราชทานพระราชนุมัติ จึงมีพระราชโองการ ... ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ... ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป ขอปวงชนชาวไทย จงมีความสมัครสมานเป็นเอกฉันท์ ในอันที่จะปฏิบัติตามและพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ เพื่อธำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย ...”

สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในหมวด ๑๕ ดังนี้ มาตรา ๒๕๕ บัญญัติว่า “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้” และมาตรา ๒๕๖ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๕๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ให้กระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้ (๑) ยุติติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาหรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย (๒) ยุติติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อรัฐสภาและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ (๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย และต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ซึ่งในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา (๔) การพิจารณาในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา โดยการออกเสียงในวาระที่สองนี้ ให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ แต่ในกรณี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่เป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ประชาชนเป็นผู้เสนอต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของประชาชนที่เข้าชื่อกันได้ แสดงความคิดเห็นด้วย (๕) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้ แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป (๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธี เรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญ มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา โดยในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรอง ประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และมี สมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา (๗) เมื่อมี การลงมติเห็นชอบตาม (๖) แล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน แล้วจึงนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวาย และให้นำความในมาตรา ๘๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม (๘) ในกรณีร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ หรือหมวด ๑๕ การแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตาม รัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรืออำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กร อิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่หรืออำนาจได้ ก่อนดำเนินการตาม (๗) ให้จัดให้มีการออกเสียงประชามติตาม กฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติม จึงให้ดำเนินการตาม (๗) ต่อไป (๙) ก่อนนายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงลงพระ ประทานพระบรมราชโองการตาม (๗) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน มี จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่ กรณี มีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ว่า ร่างรัฐธรรมนูญตาม (๗) ขัดต่อมาตรา ๒๕๕ หรือมีลักษณะตาม (๘) และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับเรื่อง ดังกล่าวส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่ วันที่ได้รับเรื่อง ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้” และ รัฐธรรมนูญกำหนดองค์กรผู้พิจารณาการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในหมวด ๗ รัฐสภา ส่วนที่ ๕ การ ประชุมร่วมกันของรัฐสภา มาตรา ๑๕๖ ที่บัญญัติว่า “ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน ... (๑๕) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ...” เห็นได้ว่า **บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้นเป็นการ กำหนดการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้เป็น ๒ ระดับ ๓ ลักษณะ คือ ระดับที่ ๑ สำคัญมากจะ กำหนดให้การแก้ไขเป็นไปได้อย่างมาก และระดับที่ ๒ ไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบของรัฐหรือโครงสร้าง ทางการเมืองมากนักจะกำหนดให้แก้ไขได้ในระดับที่ยากกว่าปกติโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เป็นสำคัญ ส่วน ๓ ลักษณะนั้น ลักษณะที่ ๑ ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ ลักษณะที่ ๒ การ**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ ๑) หมวด ๑ บททั่วไป ๒) หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ ๓) หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ๔) เรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และ ๕) เรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจได้ โดยให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบขอยุติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภา หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน เป็นผู้เสนอ แล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติด้วย และลักษณะที่ ๓ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นใดต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

ดังนั้น หลักการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยเคร่งครัดว่ากรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยเด็ดขาด ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๕ หรือกรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้ หากแต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘)

การที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นขอยุติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ทั้งสองฉบับต่อที่ประชุมร่วมกันรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งมีหลักการและเหตุผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น โดยมีเนื้อหาสาระในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมาตรา ๒๕๖/๑ ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามหมวดนี้ นั้น เห็นว่า การที่รัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่าแม้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับมอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาจึงต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัด โดยไม่อาจกระทำนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

กำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณาเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ โดยต้องให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ และเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ต้องให้ประชาชนลงประชามติเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง

(๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘ เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๒)

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้เป็น ๒ ระดับ ๓ ลักษณะ คือ ระดับที่ ๑ บทบัญญัติหรือหลักการของรัฐธรรมนูญในเรื่องที่สำคัญมากจะกำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมเป็นไปได้อย่างยากมาก และระดับที่ ๒ ไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบของรัฐหรือโครงสร้างทางการเมืองมากนักจะกำหนดให้แก้ไขเพิ่มเติมได้ในระดับที่ยากกว่าหลักเกณฑ์และวิธีการตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติปกติโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ ลักษณะที่ ๑ ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ ลักษณะที่ ๒ การแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ (๑) หมวด ๑ บททั่วไป (๒) หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ (๓) หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (๔) เรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และ (๕) เรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจได้ ต้อง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

ให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา หรือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน เป็นผู้เสนอ แล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติด้วย และลักษณะที่ ๓ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นใดต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา โดยจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจาก พรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภา ผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และต้องมีสมาชิก วุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยไว้ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ กำหนดรูปแบบของประเทศ องค์กรพหุในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความสัมพันธ์ขององค์กรพหุ ดังกล่าว ที่สำคัญเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่จะยอมให้รัฐมีบทบาทในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนได้มากน้อยเพียงใดภายใต้เงื่อนไขใดๆ แต่โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและ กลไกทางการเมืองอันถือเป็นกติกาของสังคมหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของประเทศนั้น ๆ และถือเป็นกฎหมายที่ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คนในสังคมรุ่นใหม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงหรือ ความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ ดังนั้น ผู้มีอำนาจ สถาปนารัฐธรรมนูญย่อมเล็งเห็นถึงความเป็นพลวัตของรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการ แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยการกำหนดให้มีองค์กรผู้ที่มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติม รวมถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการต้องห้ามตาม รัฐธรรมนูญ ... มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในบางเรื่องโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์ และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภา ประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ... การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญกำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจ ของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติ บัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของ รัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า แม้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับ มอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัด โดยไม่อาจกระทำนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึง ต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติ ให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ การจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ
ดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรง
อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออก
เสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออก
เสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณา
เนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระ
ปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง
เป็นประมุข

**ประเด็นที่หนึ่ง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภา
มีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือไม่**

เห็นว่า รัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ กำหนดหลักเกณฑ์การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๕๕ กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและหลักการสำคัญอย่างยิ่งของ
รัฐธรรมนูญ ได้แก่ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือรูปแบบของ
รัฐ จะกระทำมิได้ ซึ่งเป็นข้อห้ามเด็ดขาดในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่
นอกเหนือไปจากข้อห้ามเด็ดขาดดังกล่าวย่อมกระทำได้ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๕๖ อันมีลักษณะเป็นการมอบอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนา
รัฐธรรมนูญดั้งเดิมให้แก่รัฐสภา โดยกำหนดให้มีขั้นตอนพิเศษเพิ่มขึ้นสำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญใน
เรื่องที่สำคัญต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบของหลักเกณฑ์
และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ที่กำหนดให้ใช้รูปแบบเดียวกันครอบคลุม
การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทุกมาตรา การใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภาต้องเป็นไปตามที่ได้รับ
มอบหมายตามบทบัญญัติดังกล่าว แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ มิได้กำหนดให้อำนาจแก่รัฐสภาในการแก้ไข
เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อันเป็นการปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดและ
รักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อรัฐสภามีความประสงค์จะแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มหมวด
๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดทำ
รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงอยู่ในความหมายของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยอันเป็นเรื่องที่ต้องจัดให้มีการ
ออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ยิ่งกว่าการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ การแก้ไข
เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เนื่องจากความประสงค์ของรัฐสภานำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และส่งผล
กระทบโดยตรงต่อรัฐธรรมนูญซึ่งผ่านการออกเสียงประชามติโดยประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ
ดั้งเดิม จึงต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนด้วยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบกับความ
ประสงค์ดังกล่าวของรัฐสภาหรือไม่ อันเป็นแนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกับหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ
เป็นของประชาชน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเป็นหลักการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๘ - ๒๒/๒๕๕๕ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ดังนั้น ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภามีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ประเด็นที่สอง การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติอีกครั้ง

เห็นว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยว่า “... หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ...” แสดงว่าเมื่อรัฐสภามีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในระหว่างที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ต้องให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ออกเสียงประชามติก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ โดยจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ส่วนการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ผ่านกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ นั้น การจัดให้มีการออกเสียงประชามติในส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับการเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องกระทำแยกกัน ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนในรูปแบบ ขั้นตอนกระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีหลักเกณฑ์และรายละเอียดชัดเจนเพียงพอทั้งในส่วนรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ทำความเข้าใจรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการของการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างถ่องแท้ จากนั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ขออาณัติจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระชัดเจนเพื่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

เพราะฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญของประชาชน การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จำเป็นต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง **ครั้งที่หนึ่ง** หากรัฐสภาประสงค์จะจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐสภาต้องร้องขอให้คณะรัฐมนตรีจัดให้มีการออกเสียงประชามติก่อนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ว่าด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของรัฐสภา เพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ (๑) **ครั้งที่สอง** การออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเพิ่มหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่รัฐสภาพิจารณาญัตติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมกรณีดังกล่าวจนแล้วเสร็จ ซึ่งต้องเป็นการให้ความเห็นชอบแต่ละประเด็นทุกประเด็น ทั้งวิธีการและเนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมก่อนการดำเนินการต่อไปของรัฐสภา และ**ครั้งที่สาม** ภายหลังจากจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว

อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้ ซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการออกเสียงประชามติทุกครั้ง แม้ผู้ออกเสียงประชามติไม่เห็นชอบในครั้งใดครั้งหนึ่งก็ต้องไม่ถูกตัดสิทธิในการออกเสียงประชามติในครั้งต่อไป ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงงบประมาณและระยะเวลาที่จะต้องสูญเสียไปในการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ อันเป็นการให้สัตยาบันด้วยฉันทานุมัติของประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญต่อการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภามีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ แต่รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง และการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง ได้แก่ ครั้งที่หนึ่ง ให้ประชาชนออกเสียงประชามติว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ครั้งที่สอง ให้ประชาชนออกเสียงประชามติเกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ว่ามีวิธีการและเนื้อหาที่สำคัญอย่างไร และครั้งที่สาม ภายหลักรัฐสภาจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ให้ประชาชนออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๓) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับหลักนิติธรรมตามหลักการพื้นฐานที่สำคัญ

ในหัวข้อนี้ได้จัดแบ่งกรณีที่แนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับหลักนิติธรรมเป็น ๔ หัวข้อ อันได้แก่

๑. ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land) ๒. การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty-Freedom) และความเสมอภาค (Equality) ๓. การแบ่งแยกการใช้อำนาจ (The separation of powers) การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม และ ๔. กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law) โดยมีรายละเอียด^{๑๕} ดังนี้

๑. ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme of the land)

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐ และในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญย่อมอยู่ในฐานะที่มาก่อน ซึ่งมีผลทำให้กฎหมายซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญนั้นตกเป็นโมฆะหรือไม่อาจบังคับใช้ได้^{๑๖}

ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕ วรรคหนึ่ง ก็ได้บัญญัติรับรองหลักการนี้ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land) ได้แก่ (๑) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (๒) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะของคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก่อนและหลังมีรัฐธรรมนูญ (๓) กรณีที่วินิจฉัยว่า “ร่างกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (๔) กรณีที่วินิจฉัยว่า

^{๑๕} ปรับปรุงจากบทความ “หลักนิติธรรม” ตามแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและความเห็นส่วนตนของนายทวิเกียรติ

มีนะกนิษฐ ศาสตราจารย์ทางกฎหมายอาญา และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ นายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ในหนังสือ หลักนิติธรรม ๙ ปีทวิเกียรติที่ศาลรัฐธรรมนูญ ศาสตราจารย์ ดร. ทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ พิมพ์ ณ พฤศจิกายน ๒๕๖๕. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๖๕. หน้า ๑๖๒-๒๓๔.

^{๑๖} Ekkehart Stein, Staatsrecht, 14 Aufl., Tübingen 1993; S.13. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : วิญญูชน. ๒๕๖๔. หน้า ๗๗.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

“บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ และ (๕) กรณีที่วินิจฉัยว่า “การกระทำใด” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(๑) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในกรณีของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ” ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักการดังกล่าวไว้ ๒ คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔ และคำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘ โดยมีรายละเอียดดังนี้

คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔

กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (ภาคหนึ่ง)

วินิจฉัยว่า หลักการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยเคร่งครัดว่ากรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยเด็ดขาด ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๕ หรือกรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้ หากแต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยการจำกัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘)

การที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ทั้งสองฉบับต่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งมีหลักการและเหตุผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น โดยมีเนื้อหาสาระในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมาตรา ๒๕๖/๑ ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามหมวดนี้ นั้น เห็นว่า การที่รัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่าแม้รัฐสภาที่มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับมอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาจึงต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัด โดยไม่อาจกระทำนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณาเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ โดยต้องให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ และเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ต้องให้ประชาชนลงประชามติเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘

กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (ภาคสอง)

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้เป็น ๒ ระดับ ๓ ลักษณะ คือ **ระดับที่ ๑** บทบัญญัติหรือหลักการของรัฐธรรมนูญในเรื่องที่สำคัญมากจะกำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมเป็นไปได้ยากมาก และ**ระดับที่ ๒** ไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบของรัฐหรือโครงสร้างทางการเมืองมากนักจะกำหนดให้แก้ไขเพิ่มเติมได้ในระดับที่ยากกว่าหลักเกณฑ์และวิธีการตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติปกติโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ **ลักษณะที่ ๑** ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ **ลักษณะที่ ๒** การแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ (๑) หมวด ๑ บททั่วไป (๒) หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ (๓) หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (๔) เรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และ (๕) เรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจได้ ต้องให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบยัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน เป็นผู้เสนอ แล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติด้วย และ**ลักษณะที่ ๓** การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นใดต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วยคะแนนเสียง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา โดยจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยไว้ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดรูปแบบของประเทศ องค์การพหุในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความสัมพันธ์ขององค์การดังกล่าว ที่สำคัญเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่จะยอมให้รัฐมีบทบาทในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากน้อยเพียงใดภายใต้เงื่อนไขอย่างไร แต่โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและกลไกทางการเมืองอันถือเป็นกติกาของสังคมหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของประเทศนั้น ๆ และถือเป็นกฎหมายที่ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คนในสังคมรุ่นใหม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงหรือความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ ดังนั้น ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมเล็งเห็นถึงความเป็นพลวัตของรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยการกำหนดให้มีองค์กรผู้มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ ... มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในบางเรื่องโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ... การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญกำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า แม้รัฐสภาจะมีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับมอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัดโดยไม่อาจกระทำการนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณาเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ประเด็นที่หนึ่ง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภา มีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือไม่

เห็นว่า รัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ กำหนดหลักเกณฑ์การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและหลักการสำคัญอย่างยิ่งของรัฐธรรมนูญ ได้แก่ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้ ซึ่งเป็นข้อห้ามเด็ดขาดในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่นอกเหนือไปจากข้อห้ามเด็ดขาดดังกล่าวย่อมกระทำได้ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ อันมีลักษณะเป็นการมอบอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมให้แก่รัฐสภา โดยกำหนดให้มีขั้นตอนพิเศษเพิ่มขึ้นสำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในเรื่องที่สำคัญต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบของหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ที่กำหนดให้ใช้รูปแบบเดียวกันครอบคลุมการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทุกมาตรา การใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภาต้องเป็นไปตามที่ได้รับมอบหมายตามบทบัญญัติดังกล่าว แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ มิได้กำหนดให้อำนาจแก่รัฐสภาในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อันเป็นการปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อรัฐสภามีความประสงค์จะแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงอยู่ในความหมายของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยอันเป็นเรื่องที่ต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ยิ่งกว่าการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เนื่องจากความประสงค์ของรัฐสภาจะนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และส่งผลกระทบโดยตรงต่อรัฐธรรมนูญซึ่งผ่านการออกเสียงประชามติโดยประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม จึงต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนด้วยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบกับความประสงค์ดังกล่าวของรัฐสภาหรือไม่ อันเป็นแนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกับหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นของประชาชน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเป็นหลักการที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๘ - ๒๒/๒๕๕๕ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

ดังนั้น ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภาที่มีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ประเด็นที่สอง การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติอีกครั้ง

เห็นว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยว่า “... หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ...” แสดงว่าเมื่อรัฐสภาที่มีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในระหว่างที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ต้องให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ออกเสียงประชามติก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ โดยจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ส่วนการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ผ่านกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ นั้น การจัดให้มีการออกเสียงประชามติในส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับการเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องกระทำแยกกัน ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนในรูปแบบ ขั้นตอนกระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีหลักเกณฑ์และรายละเอียดชัดเจนเพียงพอทั้งในส่วนรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ทำความเข้าใจรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการของการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างถ่องแท้ จากนั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ขออาณัติจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระชัดเจนเพื่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

เพราะฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญของประชาชน การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จำเป็นต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง **ครั้งที่หนึ่ง** หากรัฐสภาประสงค์จะจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐสภาต้องร้องขอให้คณะรัฐมนตรีจัดให้มีการออกเสียงประชามติก่อนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของรัฐสภา เพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ (๑) **ครั้งที่สอง** การออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเพิ่มหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่รัฐสภาพิจารณาญัตติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แก้ไขเพิ่มเติมกรณีดังกล่าวจนแล้วเสร็จ ซึ่งต้องเป็นการให้ความเห็นชอบแต่ละประเด็นทุกประเด็น ทั้งวิธีการและเนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมก่อนการดำเนินการต่อไปของรัฐสภา และครั้งที่สาม ภายหลังจากจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว

อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้ ซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการออกเสียงประชามติทุกครั้ง แม้ผู้ออกเสียงประชามติไม่เห็นชอบในครั้งใดครั้งหนึ่งต้องไม่ถูกตัดสิทธิในการออกเสียงประชามติในครั้งต่อไป ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงงบประมาณและระยะเวลาที่จะต้องสูญเสียไปในการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ อันเป็นการให้สัตยาบันด้วยฉันทานุมัติของประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญต่อการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภามีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ แต่รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง และการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง ได้แก่ ครั้งที่หนึ่ง ให้ประชาชนออกเสียงประชามติว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ครั้งที่สองให้ประชาชนออกเสียงประชามติเกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ว่ามีวิธีการและเนื้อหาที่สำคัญอย่างไร และครั้งที่สาม ภายหลังรัฐสภาจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ให้ประชาชนออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้

(๒) กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะของคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก่อนและหลังมีรัฐธรรมนูญ

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗๙ วรรคสอง จะบัญญัติว่า “บรรดาการใด ๆ ที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๕๘ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๕๙ ว่าเป็นการชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย รวมทั้งการกระทำที่เกี่ยวเนื่องกับกรณีดังกล่าว ให้ถือว่าการนั้นและการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย” ก็ตามเพื่อให้เป็นไปตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land) ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕ และหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เข้าไปตรวจสอบสถานะของคำสั่งของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คสช.) ว่ามีปัญหาคำสั่งขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ จำนวน ๒ คำวินิจฉัย ดังนี้

คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๒

เรื่อง ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
ฉบับที่ ๒๕ เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับการยุติธรรมทางอาญา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช
๒๕๔๙ เฉพาะในส่วนที่กำหนดให้เป็นความผิดและโทษทางอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓
มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่ หรือไม่
(คดีพิมพ์ลายนิ้วมือ)

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักว่า เมื่อซึ่งนำหน้าระหว่างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่
รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายกับประโยชน์ส่วนรวม
ของรัฐตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้แล้วเห็นว่า ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๒๕ เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับการยุติธรรมทางอาญา
ลงวันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เฉพาะความในส่วนที่กำหนดให้เป็นความผิดและโทษทางอาญา
เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลโดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย
เกินสมควรแก่เหตุ ไม่ได้สัดส่วนหรือไม่มีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่จะ
ได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิและเสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากกฎหมายนั้น รวมทั้ง
กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง
มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และเมื่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อ
รัฐธรรมนูญดังวินิจฉัยแล้ว บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕

คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓

เรื่อง ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗
เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม
๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืน
หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗
ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม
และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่
(คดีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว)

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักว่า บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๙ บัญญัติรับรองสถานะของ
ประกาศและคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ให้
เป็นประกาศและคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ขัดด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย และมีผลใช้บังคับโดย
ขัดด้วยรัฐธรรมนูญนี้ต่อไป การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศหรือคำสั่งดังกล่าว ให้ทำเป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พระราชบัญญัติ เว้นแต่ประกาศหรือคำสั่งที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจทางบริหาร การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมให้กระทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี เมื่อรัฐธรรมนูญให้การรับรองสถานะการมีผลใช้บังคับต่อไปของประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวและยังได้มีการยกเลิกโดยใช้อำนาจทางนิติบัญญัติหรืออำนาจทางบริหาร ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจึงยังมีผลเป็นกฎหมายต่อไปแม้คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะสิ้นสภาพไปแล้วและรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๑) บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งรวมถึงประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับด้วย

แม้ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจะมีวัตถุประสงค์หรือความจำเป็นให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐอธิปไตยในขณะนั้น เพื่อให้การรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยก็ตาม แต่เมื่อเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด จึงต้องพิจารณาว่ามีความเหมาะสมเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีด้วย แม้การกำหนดโทษทางอาญาดังกล่าวนั้น จะเป็นมาตรการที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการให้บุคคลที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติประสงค์ให้มารายงานตัวโดยการระบุชื่อเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม แต่เมื่อเทียบกับกรณีการนำตัวบุคคลที่ยังมิได้มีการกระทำอันเป็นความผิด เพียงแต่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น มีการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๔๖ แทนการกำหนดโทษทางอาญา นอกจากนี้เมื่อเทียบเคียงการไม่รายงานตัวอันเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ให้อำนาจรับโทษทางอาญากับกรณีบุคคลกระทำความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่น การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดในประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวยังมีใช่เป็นการกระทำอันมีผลร้ายแรงหรือกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองถึงขนาดต้องกำหนดโทษทางอาญาให้ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อีกทั้งยังมีมาตรการทางกฎหมายอื่นซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่จะรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย อันได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ที่เป็นมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อันเป็นความผิดลหุโทษที่เหมาะสมแก่การกระทำฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าว ซึ่งรัฐชอบที่จะหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อบังคับการให้ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานต้องมีการละเมิดหรือความรับผิดชอบที่จำเป็นอย่างพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้กับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ของประกาศทั้งสองฉบับแล้ว เห็นว่าการที่ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัวเป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุแห่งการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เรียกให้มารายงานตัว และนำมาเป็นเหตุในการกำหนดโทษทางอาญาเพียงการไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของ
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำผิด ไม่เป็นไปตามหลักความได้
สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

(๓) กรณีที่วินิจฉัยว่า “ร่างกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการตรากฎหมาย
ในกรณีของการแสดงตนและลงมติแทนกัน ย่อมมีผลเป็นการออกเสียงลงคะแนนที่ไม่สุจริต ทำให้ผลการ
ลงมติไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและไม่ชอบด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”

คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓

คดีที่ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้อง
ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทนกัน
(คดีเสียบัตรแทนกัน)

วินิจฉัยว่า การใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทน ย่อมมีผลเป็นการออกเสียง
ลงคะแนนที่ไม่สุจริต ทำให้ผลการลงมติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ
พ.ศ. ๒๕๖๓ ในวันและเวลาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและไม่ชอบด้วยบทบัญญัติแห่ง
รัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตราขึ้น
โดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

(๔) กรณีที่วินิจฉัยว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการตรากฎหมาย
ในกรณีของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญและไม่เป็นไปตามหลักความ
ได้สัดส่วนหรือหลักความพอสมควรแก่เหตุ ย่อมมีผลให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับ
ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”

คำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๖๓

คำสั่งเรียกของคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎร
และวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

วินิจฉัยว่า เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๒๙ กำหนดหลักการและ
สาระสำคัญใหม่ที่เปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๓๕
ซึ่งพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔ อาศัยอำนาจตรา
เป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับ ดังนั้น พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๕ ที่บัญญัติอำนาจของคณะกรรมการในการออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ มาตรา ๘ ที่บัญญัติขั้นตอนในการออกคำสั่งเรียกไว้ และมาตรา ๑๓ ที่กำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกของคณะกรรมการ ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๙ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๙

(๕) กรณีที่วินิจฉัยว่า “การกระทำใด” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

(๕.๑) ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยเฉพาะในการใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ”

คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ และคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗

การดำเนินการพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และแก้ไขเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ
ที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐานและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ทั้งสองคำวินิจฉัยได้วินิจฉัยว่าในทำนองเดียวกันว่า ประเทศที่นำเอาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศ ล้วนมีวัตถุประสงค์และมุ่งหมายที่จะออกแบบหรือสร้างกลไกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในอันที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อีกทั้งสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางการเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดดุลยภาพในการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน ตามหลักการแบ่งแยกและดุลคานอำนาจที่แบ่งช่องทางการใช้อำนาจออกเป็น ๓ ทาง คือ การใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา การใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจตุลาการทางศาล ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ว่า “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่จัดทำใหม่นี้มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิ่งขวัญของชาติ การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้มีดุลยภาพและประสิทธิภาพตามวิธีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม”

จากหลักการดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความเป็นอิสระและ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้อสัถย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองใดบิดเบือนการใช้อำนาจโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปราศจากความชอบธรรมทุกรูปแบบ อีกทั้งไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองหิวยกบทกฎหมายใดมาเป็นข้ออ้างเพื่อใช้เป็นฐานสนับสนุน คำจูน ในอันที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องจากการใช้อำนาจนั้น ๆ

ถึงแม้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะให้ถือเอามติฝ่ายเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ก็ตาม แต่หากละเลยหลักนิติธรรมหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจกดขี่ข่มเหงฝ่ายเสียงข้างน้อย โดยไม่ฟังเหตุผลและปราศจากความชอบธรรม จะถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร หากแต่จะกลับกลายเป็นระบอบเผด็จการฝ่ายข้างมาก ขัดแย้งต่อระบอบการปกครองของประเทศไปอย่างชัดเจน ซึ่งหลักการพื้นฐานสำคัญนี้ได้รับการยืนยันมาโดยตลอดว่า จำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจบิดเบือน หรืออำนาจอำเภอใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เข้ามาใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยให้ตั้งมั่นอยู่บนหลักการแบ่งแยกและดุลคานการใช้อำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจของปวงชนชาวไทย เพื่อให้แต่ละองค์กรหรือสถาบันการเมืองที่เป็นช่องทางแห่งการใช้อำนาจดังกล่าวอยู่ในสถานะที่จะตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อท้าทายและคานอำนาจซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสม มิใช่แบ่งแยกให้เป็นพื้นที่อิสระของแต่ละฝ่ายที่จะใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้ เพราะหากปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลแล้ว ย่อมเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความเสียหายและนำพาประเทศชาติให้เกิดเสื่อมโทรมลง เพราะความผิดหลงและมั่วเมาในอำนาจของผู้ถืออำนาจรัฐ

ในการนี้อาจกล่าวได้ว่า องค์กรที่ทำหน้าที่แทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือศาล ล้วนถูกจัดตั้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจมาจากรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ดังนั้น การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรเหล่านี้จึงต้องถูกจำกัดขอบเขตทั้งในด้านกระบวนการและเนื้อหา กรณีจึงมีผลให้การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรทั้งหลายเหล่านี้ไม่สามารถที่จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้นำหลักนิติธรรมมากำกับการใช้อำนาจหน้าที่ของทุกฝ่าย ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานของรัฐภายใต้หลักการที่ว่า นอกจากจะต้องใช้อำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทกฎหมายที่มีอยู่ทั่วไปแล้ว ยังจะต้องใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักนิติธรรมด้วย กรณีจึงไม่อาจปฏิบัติตามบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักเสียงข้างมากเพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมควบคู่กันไปด้วย การอ้างหลักเสียงข้างมากโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเสียงข้างน้อย เพื่อหิวยกมาสสนับสนุนการใช้อำนาจตามอำเภอใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจ ท่ามกลางความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มบุคคลกับผลประโยชน์ของประเทศชาติและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม ย่อมจะนำไปสู่ความเสียหายและความเสื่อมโทรมของประเทศชาติหรือการวิวิทาบาดหมางและแตกสามัคคีกันอย่างรุนแรงระหว่างประชาชน และย่อมขัดต่อหลักนิติธรรมตามมาตรา ๓ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งหมายถึง “รัฐธรรมนูญนี้” ตามนัยมาตรา ๖๘ นั้นเอง การใช้กฎหมายและการใช้อำนาจทุกกรณี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

จึงต้องเป็นไปโดยสุจริต จะใช้โดยทุจริตย่อมมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือวาระซ่อนเร้นมิได้ เพราะมิเช่นนั้นจะทำให้บรรดาสุจริตชนคนส่วนใหญ่ของประเทศอาจสูญเสียประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ให้ไปตกอยู่กับบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ใช้อำนาจโดยปราศจากความชอบธรรม

หลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝง หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งรัฐสภาก็ดี คณะรัฐมนตรีก็ดี ศาลก็ดี รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐก็ดี จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ส่วนหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน มิใช่การปกครองตามแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และมีใช้การปกครองที่อ้างอิงแต่เพียงฐานอำนาจที่มาจากการชนะเลือกตั้งเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยังมีองค์ประกอบสำคัญอีกหลายประการ การที่องค์กรหรือสถาบันการเมือง ในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐมักจะอ้างอยู่เสมอว่า ตนมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่กลับนำแนวความคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาปฏิบัติหาใช่วิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวมภายใต้หลักนิติธรรมไม่ เนื่องจากประชาธิปไตยมิได้หมายถึงเพียงการได้รับเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้งของฝ่ายการเมืองเท่านั้นเพราะเสียงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งมีความหมายเพียงสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น หาใช่เป็นเหตุให้ตัวแทนใช้อำนาจได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตามหลักนิติธรรม แต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ภายใต้หลักการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย อันเป็นปรัชญาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการธำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ที่ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ประกอบมาตรา ๒๗ ที่ว่า สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๕.๒) ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ด้วยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ”

คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔

การออกระเบียบโดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ

วินิจฉัยว่า การออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการทั้งปวงเกี่ยวกับการฟ้อง การร้องสอด การเรียกบุคคล หน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดี การดำเนินกระบวนการพิจารณา การรับฟังพยานหลักฐาน และการพิพากษาคดีปกครอง ที่มีได้บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัตินี้ เสมือนการตรากฎหมายขึ้นใหม่ ซึ่งบทบัญญัติมาตรา ๕ และมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันบัญญัติให้ต้องส่งระเบียบตามมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ให้สภาผู้แทนราษฎรมีโอกาสพิจารณาตรวจสอบ หากสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้แย้ง ยังต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ก่อนจึงจะมีผลใช้บังคับได้ ในคดีนี้ แม้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจออก ระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับระยะเวลาการฟ้องคดีปกครองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในช่วง เปลี่ยนผ่านเขตอำนาจศาล แต่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ ด้วย ดังเช่น ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดี ปกครองที่โอนมาจากเรื่องร้องทุกข์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ เมื่อวินิจฉัยไว้แล้วว่ามติที่ประชุมใหญ่ตุลาการใน ศาลปกครองสูงสุดดังกล่าวเป็นการออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี ปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ ซึ่งต้องดำเนินการตามมาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง แต่ ปรากฏว่าไม่ได้ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง จึงเป็นการออกระเบียบโดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่ กฎหมายบัญญัติ

มีปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปว่ามติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๑๘๘ และมาตรา ๑๘๗ หรือไม่

เมื่อวินิจฉัยว่า มติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดดังกล่าวเป็นการออกระเบียบตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตาม มาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง เป็นการออกระเบียบโดยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ จึง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๘๗ วรรคสี่ ส่วนที่ว่าขัดหรือแย้งต่อ บทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตราอื่น ไม่จำต้องวินิจฉัย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒. การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality)

(๑) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของ “มนุษย์” อันเป็นสาระัตถะในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระัตถะที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็น “มนุษย์” ของบุคคลนั้น^{๑๗}

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” และในมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

(๒) สิทธิและเสรีภาพ (Right and Liberty-Freedom)

“สิทธิ” (Right) คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น โดยการเรียกให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงให้เกิดประโยชน์แก่ตน^{๑๘}

ความหมายของสิทธิที่กล่าวข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป แต่ “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” นั้น ถือว่าเป็น “สิทธิตามกฎหมายมหาชน” (das subjektive öffentliche Recht) หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยังหมายรวมถึง การให้หลักประกันในทางหลักการ (die institutionellen Garantien) ซึ่งหมายถึงการมุ่งคุ้มครองต่อสถาบันในทางกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น มุ่งคุ้มครอง “กรรมสิทธิ์” หรือ “เสรีภาพทางวิชาการ” เป็นต้น ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิ

^{๑๗} Klaus Stern, Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Band II/2, Allgemeine Lehren der Grundrechte; S.1113. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : วิญญูชน. ๒๕๖๔. หน้า ๑๑๔.

^{๑๘}วรพจน์ วิศวพิชญ์, รวมข้อเขียนเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๖๕), หน้า ๓๗.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ^{๑๙}

ส่วน เสรีภาพ (Liberty-Freedom) คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับตนเอง โดยกระทำในสิ่งที่ตนประสงค์จะทำและไม่กระทำในสิ่งที่ตนไม่ประสงค์จะทำ^{๒๐} เสรีภาพจึงเป็นอำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง

ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด^{๒๑}

(๓) ความเสมอภาค (Equality)

หลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกผู้ทุกคน แต่หากเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้นในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพแต่ประการใดความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้นหลักความเสมอภาคได้ถูกหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้^{๒๒}

แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality)” มีดังนี้

^{๑๙} บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๘), หน้า ๕๑.

^{๒๐} D.D. RAPHAEL., *Problems of Political Philosophy*, London, Macillan press Ltd., 1976, p.115 ; Jean RIVERO, *Les libertés publiques*, Yome I : Les droits de l’homme, 6e édition, Paris, PUF, 1991, p.20. อ้างถึงใน วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รวมข้อเขียนเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง, หน้า ๓๗.

^{๒๑} บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, หน้า ๕๓.

^{๒๒} Claude-Albert COLLIARD, op.cit, p.215. อ้างถึงในสมคิด เลิศไพฑูรย์ .หลักความเสมอภาค.วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๕.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑

การจำกัดสิทธิในทรัพย์สิน

ด้วยข้อสันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือได้รับโอนมาโดยไม่สุจริต

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวที่ได้มาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน สามารถจะพิสูจน์การได้มาโดยชอบของทรัพย์สินนั้นต่อศาลแพ่งตามมาตรา ๕๐ ทั้งยังมีมาตรการเยียวยาโดยศาลแพ่งอาจมีคำสั่งคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ตามมาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง หรือการคืนทรัพย์สินก่อนศาลแพ่งมีคำสั่งหรือภายหลังศาลแพ่งมีคำสั่งรับทรัพย์สิน แล้วแต่กรณีตามมาตรา ๕๓ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และให้เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้รับประโยชน์สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของที่มาแห่งทรัพย์สินได้อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมเพื่อที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการปราบปรามอาชญากรรมบางประเภทที่มีความร้ายแรงเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจากการใช้มาตรการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดิน บทบัญญัติมาตรา ๕๑ วรรคสาม จึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมเพราะการมีคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินกระทำโดยองค์กรศาล (ศาลแพ่ง) ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ โดยตรวจสอบและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และคู่ความมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแม้เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอย่างสมเหตุสมผลพอเหมาะพอควร ตามความจำเป็น และมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือส่วนรวมกับสิทธิของบุคคลที่ถูกจำกัด โดยได้รับเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิไว้แล้ว ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่มีข้อที่ปรากฏให้เห็นได้ว่าการดำเนินการให้ทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด

คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓

การกำหนดโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคลผู้ไม่มารายงานตัว

ตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติซึ่งเกิดขึ้นก่อน

วินิจฉัยว่า เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้กับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ของประกาศทั้งสองฉบับแล้ว เห็นว่า การที่ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุแห่งการเรียกให้มารายงานตัว และนำมาเป็นเหตุในการกำหนดโทษทางอาญาเพียงการไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิด ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พอเหมาะพอควรแก่กรณี เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

นอกจากนี้ การที่คณะกรรมการความสงบแห่งชาติออกคำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติที่ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ กำหนดให้บุคคลมารายงานตัวในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกา โดยปรากฏชื่อจำเลยในคดีนี้ คำสั่งดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้การไม่มารายงานตัวต้องรับโทษทางอาญา แต่ต่อมาในวันเดียวกันนั้น คณะกรรมการความสงบแห่งชาติออกประกาศ คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ กำหนดให้บุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติที่ไม่มารายงานตัวภายในวันเวลาที่กำหนด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นการออกคำสั่งเรียกให้มารายงานตัวก่อนแล้วออกประกาศกำหนดโทษของการกระทำดังกล่าวลงในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ทราบทั่วกันในภายหลัง (วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๗) จึงเป็นการกำหนดโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคลผู้ไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติซึ่งเกิดขึ้นก่อน ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๔

บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาเทศบาล

วินิจฉัยว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจหรือกระจายอำนาจแก่ประชาชนในท้องถิ่นให้มีอิสระในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์แห่งท้องถิ่นนั้น ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเทศบาลเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยคณะเทศมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร และสภาเทศบาล โดยสมาชิกสภาเทศบาลเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ เป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงมาจากประชาชนในเขตเทศบาลเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการตรวจสอบและควบคุมฝ่ายบริหารตามหลักการถ่วงดุลอำนาจในระบบรัฐสภา และมีหน้าที่ในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับการพิจารณาร่างเทศบัญญัติและพิจารณาให้ความเห็นชอบเทศบัญญัติ และข้อบัญญัติต่าง ๆ ของเทศบาล นอกจากนี้ ยังมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกสมาชิกสภาเทศบาลด้วยตนเองเป็นคณะกรรมการสามัญของสภาเทศบาล และมีอำนาจเลือกผู้ที่มีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลหรือบุคคลภายนอกเป็นคณะกรรมการวิสามัญของสภาเทศบาล ซึ่งมีหน้าที่กระทำการกิจการหรือพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ในอำนาจหน้าที่ของเทศบาล และรายงานผลให้สภาเทศบาลทราบ จึงต้องมีการกลั่นกรองคุณสมบัติเบื้องต้นและกำหนดลักษณะต้องห้ามตั้งแต่รับสมัครรับเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลจะต้องเป็นบุคคลที่มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยึดถือของประชาชน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของกฎหมายโดยเคร่งครัด ปราศจากเหตุฉ้อโกงในการที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นอันเป็นประโยชน์ส่วนรวม และเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๑๙

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

วรรคหนึ่ง (๔) ประกอบมาตรา ๑๕ วรรคสอง และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๕ (๔) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในกรณีที่ผู้ฟ้องคดีดำรงตำแหน่งประกอบกันแล้ว เห็นว่า บทบัญญัติมาตราดังกล่าวเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาเทศบาล โดยนำการขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่กำหนดบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งหากบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายศาล มาเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาเทศบาลสิ้นสุดลงได้ เพื่อให้สมาชิกสภาเทศบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในระดับท้องถิ่นมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนดโดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากเหตุมัวหมองเนื่องจากสมาชิกสภาเทศบาลถือเป็นต้นแบบในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น หากมีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นย่อมอาจคาดหมายได้ว่าบุคคลนั้นจะปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อท้องถิ่นได้ ดังนั้น บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ดังกล่าว ไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง มิใช่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไปแก่สมาชิกสภาเทศบาลทุกคนโดยไม่มุ่งหมายใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

ส่วนที่โต้แย้งว่าพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๑๙ วรรคหนึ่ง (๔) ประกอบมาตรา ๑๕ วรรคสอง และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๕ (๔) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๑๓) หรือไม่ เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ กำหนดเหตุให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ไว้หลายประการตามบริบทข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน โดยกำหนดเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ตั้งแต่ (๑) ถึง (๑๓) ซึ่งกรณีรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๑๓) บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท ส่วนมาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๖) บัญญัติให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลงเมื่อต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่า เหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาเทศบาลเป็นไปตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๑๙ วรรคหนึ่ง (๔) ประกอบมาตรา ๑๕ วรรคสอง และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๕ (๔) สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๖) การที่ผู้ฟ้องคดีโต้แย้งว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๑๓) เป็นข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันคนละเหตุคนละกรณีกัน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๑๓) แต่อย่างใด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๘

การกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐาน
ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

วินิจฉัยว่า การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตรี บัญญัติให้ความผิดมาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ ตรี และมาตรา ๙๐/๔ ซึ่งเป็นความผิดสำหรับภาษีทุกประเภททุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงไม่แสดงรายการเสียภาษี หรือยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีไม่ถูกต้อง ที่มีจำนวนตั้งแต่สิบล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไปรวมทั้งการขอคืนเงินภาษีอากร ที่มีจำนวนตั้งแต่สองล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป โดยกระทำในลักษณะที่เป็นกระบวนการหรือเป็นเครือข่าย และมีพฤติกรรมปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้ถือเป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่ออธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาถ้อยแถลง นั้น เห็นว่า ความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คือ ความผิดมูลฐานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อต้องการมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมนำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิด จึงตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและทำลายแรงจูงใจโดยตัดการใช้ทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการกระทำความผิดหรือกระบวนการที่ยากแก่การที่กระบวนการยุติธรรมโดยปกติจะสามารถดำเนินการกับผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจึงให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ นอกจากจะผลักระเบิดการพิสูจน์ให้กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงเข้าไปดำเนินการกระทบสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ด้วย การให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงในการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวต้องกระทำเท่าที่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติกับผู้กระทำความผิดได้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวต้องพิจารณาการกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในความผิดมูลฐานเป็นสำคัญประกอบกันด้วย เนื่องจากมาตรการที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เพื่อให้เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ในปัจจุบันความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ กำหนดไว้ ๒๑ มูลฐาน มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง และมีได้บัญญัติให้รวมถึงความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นด้วย ย่อมแสดงได้ว่ากฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะไม่ให้กฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐานเพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมาดำเนินการแทน เมื่อพิจารณามาตรการต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากรที่กล่าวไว้ข้างต้นที่กำหนดโทษทางแพ่งและโทษทางอาญา เห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสียภาษีอากรในแต่ละกรณีแล้ว ซึ่งในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามประมวล

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รัฐฎากร มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ ทวิ หรือมาตรา ๙๐/๔ พนักงานเจ้าหน้าที่ชอบที่จะดำเนินคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะคดีกฎหมายภาษีอากร คือ ศาลภาษีอากร และขอมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวต่อศาลตามประมวลรัษฎากรได้ การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ทรี บัญญัติให้ถือว่าความผิดตามมาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ ทวิ หรือมาตรา ๙๐/๔ เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินส่งผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่มีทั้งโทษทางแพ่งและทางอาญาอันมีผลให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีหรือนำส่งภาษีอากรตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรง เช่น การยับยั้งการทำธุรกรรม การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน รวมถึงการจับกุมบุคคลและการร้องขอต่อศาลแพ่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในขณะที่ประมวลรัษฎากรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอีก นอกจากนี้ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ทรี เป็นบทบัญญัติที่ให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยรวบรวมทรัพย์สินเพื่อให้ได้จำนวนเงินครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากร ซึ่งอาจจะรวมถึงกรณีผู้เกี่ยวข้องอื่นที่กระทำโดยสุจริตต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรงตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไปด้วยจนกว่าจะได้พิสูจน์ในศาล ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา ๓๗ ทรี เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

อนึ่ง หากรัฐมีความจำเป็นต้องผูกพันปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของ FATF ในการกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ควรบัญญัติให้เป็น “ความผิดมูลฐาน” ไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ อันเป็นกฎหมายหลักสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีความพิเศษโดยเฉพาะ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจแต่ละฝ่ายเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความชัดเจนเป็นระบบ ไม่ซ้ำซ้อน อันเป็นหลักการพื้นฐานในการตรากฎหมายและหลักความจำเป็นในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ

คำวินิจฉัยที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔

คดีเกี่ยวกับ “การชุมนุมสาธารณะ” ตามพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘

วินิจฉัยว่า แม้บทบัญญัติมาตรา ๑๐ จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพ ในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นไปตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แม้บทบัญญัติ มาตรา ๑๔ ในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งการชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๑๐ จำกัดเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็นและเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธอยู่บ้าง แต่เป็นไปตามเจื่อนใจ ของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

แม้บทบัญญัติมาตรา ๒๘ ในส่วนการลงโทษผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๐ จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธอยู่บ้าง แต่เป็นไปตามเจื่อนใจของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระ หรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมาย ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

คำวินิจฉัยที่ ๑๙/๒๕๖๔

การกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

วินิจฉัยว่า ระบอบประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ เสรีภาพ (LIBERTY) หมายถึง ทุกคนมีสิทธิที่จะคิด พูด และทำอะไรได้ที่ไม่มีการห้าม เสมอภาค (EQUALITY) หมายถึง ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และภราดรภาพ (FRATERNITY) หมายถึง บุคคลทั้งหลายมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง มีความสามัคคีกัน

การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทยนั้น ปวงชนชาวไทยผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มานานับหลายร้อยปี พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขจึงได้รับความยินยอมจากปวงชนชาวไทยให้ทรงใช้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยเป็นเสาหลักสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น การกระทำใด ๆ ที่มีเจตนาเพื่อทำลายหรือทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ต้องสิ้นสลายไป ไม่ว่าจะโดยวิธีการพูด การเขียน หรือการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลเป็นการบ่อนทำลาย ด้อยคุณค่า หรือทำให้อ่อนแอลง ย่อมแสดงให้เห็นถึงการมีเจตนาเพื่อล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์

การใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ไม่เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย การกระทำของผู้ร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ เป็นการอ้างสิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงหลักความเสมอภาค และภราดรภาพ ผู้ร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยไม่รับฟังความเห็นของผู้อื่น ไม่ยอมรับความเห็นที่แตกต่างของบุคคลจนถึงกับล่วงละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นที่เห็นต่างด้วยการด่าทอ รบกวณพื้นที่ส่วนตัว ยุยงปลุกปั่นด้วยข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจากความจริง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงประจักษ์ว่าการกระทำของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ มีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการใช้ความรุนแรงต่อเนื่อง บางเหตุการณ์ผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ มีส่วนจุดประกายโดยการปราศรัยปลุกเร้าให้เกิดความรุนแรงในบ้านเมือง ทำให้เกิดความแตกแยกของคนในชาติ อันเป็นการทำลายหลักการความเสมอภาค และภราดรภาพ ผลของการกระทำของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ นำไปสู่การล้มล้างระบอบประชาธิปไตยในที่สุด นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่า การชุมนุมหลายครั้ง มีการทำลายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ การแสดงออกโดยลบแสบสื่อน้ำเงินซึ่งหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ออกจากธงไตรรงค์ ข้อเรียกร้อง ๑๐ ประการ ของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ เช่น การยกเลิกมาตรา ๖ ของรัฐธรรมนูญ การยกเลิกการบริจาคน้ำเงินและรับบริจาคน้ำเงินโดยเสด็จพระราชกุศล การยกเลิกพระราชอำนาจในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในที่สาธารณะ เป็นข้อเรียกร้องที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่เป็นไปตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของชาติไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันตลอดมา ทั้งพฤติการณ์และเหตุการณ์ต่อเนื่องจากการกระทำของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ แสดงให้เห็นมูลเหตุจูงใจของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ มีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่ใช่เป็นการปฏิรูป

การใช้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ เป็นการแสดงความคิดเห็นโดยไม่สุจริต เป็นการละเมิดกฎหมาย มีมูลเหตุจูงใจเพื่อล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๙ วรรคหนึ่ง แม้เหตุการณ์ตามคำร้องผ่านพ้นไปแล้ว แต่หากยังคงให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ รวมทั้งกลุ่มในลักษณะองค์กรเครือข่ายกระทำการดังกล่าวต่อไป ย่อมไม่ไกลเกินเหตุที่จะนำไปสู่การล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๙ วรรคสอง ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งการให้เลิกการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้

คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔

การสมรสระหว่างหญิงชายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องเคารพกฎหมายภายในประเทศ เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมทั้งจารีตประเพณี หลักศาสนา วัฒนธรรม ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมของรัฐหรือประเทศนั้น ๆ และต้องไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วย ความสงบสุข พื้นฐานของกฎหมาย นอกจากจะเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติแล้ว ยังเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

จารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายจะบังคับใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดกับความรู้สึกของคนในประเทศนั้น ๆ เพราะขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้น กฎหมายตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีในแต่ละประเทศจึงอาจแตกต่างกัน ในเรื่องการสมรสตามจารีตประเพณี วิถีสังคมไทยตลอดจนแนวทางปฏิบัติและการตีความกฎหมายของประเทศไทยมีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า การสมรสสามารถกระทำได้เฉพาะชายและหญิงเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือการที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตร ดำรงเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาติ และมีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ หากวิทยาการก้าวหน้ามีการค้นพบรายละเอียดเพิ่มขึ้นว่าสัตว์โลกบางประเภทมีพฤติกรรม หรือลักษณะทางชีวภาพแปลกแยกออกไปก็จัดให้เป็นกลุ่มต่างหากเพื่อแยกศึกษาต่อไป เช่นเดียวกับรัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายพบกลุ่มบุคคลที่มีวิถีทางเพศแตกต่างออกไป และถูกเบียดเบียนด้วยอคติ รัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายก็สามารถกำหนดการคุ้มครองได้เป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่ม เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้มีเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดหรือบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งเป็นกลุ่มเฉพาะที่เป็นกรณียกเว้น (the exceptional case) เห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อคุ้มครองและป้องกันสิทธิให้กับผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ขึ้นมาใช้บังคับ และขณะนี้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายมิได้บังคับให้ชายหญิงทุกคู่ต้องสมรสกัน บุคคลมีเสรีภาพที่จะเลือกอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยไม่ต้องทำตามแบบของกฎหมาย ดังนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ จึงไม่ได้จำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการอยู่ร่วมกัน และมีได้มีข้อความไปจำกัดสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมาย ที่อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันตามกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้หลักความเสมอภาคตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเหมือนกัน ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน ขณะเดียวกันบุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างกัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ย่อมได้รับการปฏิบัติแตกต่างกัน นอกจากนั้น หลักความเสมอภาคของสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเกี่ยวกับเพศของคู่สมรสสามารถดำเนินการได้ โดยบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลักที่ได้วางรากฐานความเป็นสถาบันครอบครัวมาตั้งแต่อดีตกาล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว บัญญัติให้ชายและหญิงเท่านั้นที่มีสิทธิสมรสกันตามกฎหมาย แม้จะดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระมีเหตุผลสอดคล้องตามธรรมชาติ (True law is right reason, harmonious (in agreement) with nature) และเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของสังคมไทย นอกจากการกำหนดให้สิทธิชายและหญิงเท่านั้นที่จะสมรสกันได้ตามกฎหมายแล้ว ยังมีบทบัญญัติอื่น ๆ ที่ดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การกำหนดให้ชายหญิงที่จะหมั้นหรือสมรสกันต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๔๓๕ และมาตรา ๑๔๔๘ ทรัพย์สินของหมั้นและสินสอดจะมีได้แต่เฉพาะชายหมั้นหญิงตามมาตรา ๑๔๓๗ การห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกันตามมาตรา ๑๔๕๐ การห้ามจดทะเบียนซ้อนตามมาตรา ๑๔๕๒ และการห้ามหญิงหม้ายสมรสใหม่ภายในสามร้อยสิบวันตามมาตรา ๑๔๕๓ แท้จริงแล้วบทบัญญัติดังกล่าวมิใช่การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่เป็นการบัญญัติขึ้นโดยมีพื้นฐานบนหลักเหตุและผลทั้งสิ้น เช่น การห้ามบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีหมั้นและสมรสกันเป็นความเหมาะสมของสภาพร่างกายตามธรรมชาติของหมั้นเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี การห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกัน นอกจากเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีแล้ว ยังอาจมีผลให้บุตรที่เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ การห้ามหญิงหม้ายสมรสภายในสามร้อยสิบวัน เพราะเป็นระยะเวลาที่อาจตั้งครรภ์กับสามีคนก่อนได้ นัยความหมายของความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิงมิใช่การบัญญัติกฎหมายให้ชายเป็นหญิงหรือให้หญิงเป็นชายเพราะเพศนั้นเป็นการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ (an act of God) ซึ่งเพศที่ถือกำเนิดมานั้นเลือกไม่ได้ หากจะมีข้อยกเว้นบ้างก็ควรจะแยกออกไปคุ้มครองต่างหากเป็นการเฉพาะ การให้ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจึงมิใช่การให้ถือว่าเหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพของบุคคลนั้น ๆ ในการนี้ กฎหมายจะต้องรับรู้และแยกเพศชายและเพศหญิงเป็นหลักไว้ก่อนจึงจะให้ความเสมอภาคได้ เช่น หญิงมีประจำเดือน หญิงตั้งครรภ์ได้ หญิงมีสรีระที่อ่อนแออบบางกว่าชาย เห็นได้ว่า สิ่งที่ไม่เหมือนกันจะปฏิบัติให้เหมือนกันไม่ได้ การปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติจะสร้างความเสมอภาคระหว่างชายหญิงได้ มิใช่ถือเอาผู้ที่กำหนดเพศไม่ได้มารวมกับความเป็นหญิงชายที่แยกกันไว้อย่างชัดเจน การยอมรับสิ่งที่แตกต่างให้กลายเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างจึงไม่อาจกระทำได้ เมื่อพิจารณาถึงการสมรสระหว่างหญิงชายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในด้านสวัสดิการของรัฐก็สามารถทำได้ง่าย เช่น การลาคลอด การลาบวช การเบิกค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หากไม่ได้กำหนดเพศไว้สำหรับกรณีดังกล่าว และเกิดกรณีสามีเบิกค่ารักษามะเร็งปากมดลูก ภริยาเบิกค่ารักษาต่อมลูกหมาก สามีเบิกค่าทำคลอด ทำให้ต้องมีการพิสูจน์ทั้งสภาพเพศและมีใบรับรองแพทย์ในทุกกรณี เมื่อคำนึงถึงสัดส่วนที่พึงเกิดขึ้น จึงเป็นการเพิ่มภาระให้รัฐและทำให้สิทธิของสามีภริยาที่เป็นชายจริงหญิงแท้ซึ่งเป็นมหาชนต้องถูกตรวจสอบไปด้วย ทำให้เกิดความล่าช้ามีอุปสรรคไม่ได้รับความเป็นธรรมไปโดยปริยาย นอกจากนี้ การไม่กำหนดเพศในการสมรสอาจมีผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(LGBTQI) มาจดทะเบียนสมรสเพื่อหวังผลประโยชน์ในสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ หรือประโยชน์จากการลดหย่อนภาษี อันอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญและกฎหมายปัจจุบันมิได้ห้ามบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตคู่ร่วมกันและมีเพศสัมพันธ์กัน มิได้ห้ามการจัดพิธีแต่งงาน มิได้ห้ามทำประกันชีวิตระบุให้คู่ชีวิตเป็นผู้ได้รับประโยชน์ มิได้ห้ามทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกแก่คู่ชีวิต และทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันก็ได้ห้ามมิให้เป็นกรรมสิทธิ์รวมสำหรับข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่อ้างว่า ไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการของคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์หรือสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรม นั้น เห็นว่า สิทธิดังกล่าวมิได้เกิดจากสถานภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัญหาดังกล่าวจึงสามารถแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เพื่อให้สิทธิกับบุคคลเพศเดียวกันที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันให้มีสิทธิต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ สืบสานการดำรงอยู่ของสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมยึดถือ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชายและหญิงตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศ มิได้ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งยังช่วยส่งเสริมความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทสังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันยอมรับและเริ่มมีการให้สิทธิแก่บุคคลเกี่ยวกับสถานะทางเพศอย่างกว้างขวางมากขึ้น รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมและสนับสนุนให้บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อให้สิทธิและเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ

คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕

การพิจารณาและการทำคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการ

วินิจฉัยว่า การอนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการยุติข้อพิพาททางเลือก อันเป็นสิทธิหรือเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลในการเข้าทำสัญญาระงับข้อพิพาททางแพ่งที่คู่สัญญาตกลงกันเสนอข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้แก่บุคคลอื่นที่เรียกว่า “อนุญาโตตุลาการ” เป็นผู้ชี้ขาด โดยอนุญาโตตุลาการอาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ อนุญาโตตุลาการในศาล เป็นกรณีที่คู่ความที่มีคดีอยู่ในศาลตกลงกันให้อนุญาโตตุลาการชี้ขาดด้วยความเห็นชอบของศาล และอนุญาโตตุลาการนอกศาล เป็นกรณีที่คู่พิพาทเสนอข้อพิพาทของตนให้อนุญาโตตุลาการชี้ขาดโดยไม่ฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งอาจเป็นการตกลงกันล่วงหน้าก่อนข้อพิพาทเกิดขึ้นหรืออาจตกลงกันเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น เมื่อเสนอข้อพิพาทต่ออนุญาโตตุลาการแล้ว อนุญาโตตุลาการต้องทำคำชี้ขาดและคู่พิพาทต้องปฏิบัติตามคำชี้ขาดนั้น อย่างไรก็ตาม แม้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจะผูกพันคู่สัญญา แต่การบังคับให้เป็นไปตามคำชี้ขาดยังต้องอาศัยอำนาจตุลาการอันเป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อำนาจอธิปไตยของรัฐ คือเป็นการใช้อำนาจรัฐบังคับบุคคลให้ต้องปฏิบัติ เป็นการใช้อำนาจที่กระทบสิทธิของบุคคลซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถใช้อำนาจบังคับกันเองได้ จำเป็นต้องใช้อำนาจตุลาการเพื่อบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงของบุคคลหรือคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ ตรารึขึ้นเพื่อรองรับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนอกศาลไม่ว่าคำชี้ขาดจะเกิดขึ้นในประเทศหรือต่างประเทศ ภายใต้หลักการ คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมีผลเป็นที่สุดและผูกพันคู่พิพาทให้ปฏิบัติตาม แต่กรณีคู่พิพาทฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาด คู่พิพาทอีกฝ่ายจะบังคับตามคำชี้ขาดด้วยตนเองหรือจะให้อนุญาโตตุลาการบังคับตามคำชี้ขาดไม่ได้ คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งจำต้องอาศัยอำนาจรัฐในการบังคับตามคำชี้ขาดโดยยื่นคำร้องต่อศาล บทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้ศาลมีอำนาจบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้แต่ผู้ร้องขอบังคับตามคำชี้ขาดต้องมีเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๒ มาแสดงต่อศาล และต้องไม่ใช่กรณีที่ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ รวมทั้งต้องเป็นคำชี้ขาดที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งสนธิสัญญา อนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี และมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่ประเทศไทยยอมตนเข้าผูกพันเท่านั้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๑ วรรคสอง ซึ่งสนธิสัญญาเกี่ยวกับการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี คือ อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับนับถือและการใช้บังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๕๘ ส่วนสภาพบังคับของสนธิสัญญานั้น สนธิสัญญาจะมีสภาพบังคับเมื่อมีกฎหมายภายในรองรับเพื่่อนำปฏิบัติการให้เป็นไปตามสนธิสัญญา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการตรากฎหมายอนุวัติการตามสนธิสัญญาดังกล่าวมาโดยตลอด เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อตกลงการมอบให้อนุญาโตตุลาการชี้ขาด พุทธศักราช ๒๔๗๓ ซึ่งอนุวัติการตามโปรโตคอลระหว่างประเทศว่าด้วยข้อตกลงการมอบให้อนุญาโตตุลาการชี้ขาด ค.ศ. ๑๙๒๓ (พ.ศ. ๒๔๖๖) และพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งอนุวัติการตามสนธิสัญญาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการทั้งหลายที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เป็นต้น

ข้อโต้แย้งที่ว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ยอมรับตามคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยชี้ขาดที่เกิดขึ้นในต่างประเทศโดยองค์กรต่างประเทศ ขัดต่อหลักการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีซึ่งเป็นการใช้อำนาจตุลาการ อันเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตยที่ต้องไม่ตกอยู่ในอาณัติหรือภายใต้อำนาจตุลาการของรัฐอื่น รวมทั้งหลักการปกครองประเทศที่มีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ การบังคับใช้บทบัญญัตินี้ดังกล่าวทำให้อำนาจอธิปไตยทางศาลไทยถูกกระทบกระเทือนอย่างมีนัยสำคัญ บทบัญญัตินี้ดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นกฎหมายที่ตรารึขึ้นเพื่่อนำปฏิบัติการให้เป็นไปตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยให้สัตยาบันกับต่างประเทศ อันเป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยต้องดำเนินการตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมิได้ยอมรับสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีมาใช้บังคับในฐานะกฎหมายภายในประเทศแต่ต้องมีการตรากฎหมายอนุวัติการตามสนธิสัญญามาเป็นกฎหมายภายในประเทศเสียก่อน ซึ่งก็ได้ตรากฎหมายให้ยอมรับคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการโดยสิ้นเชิง แต่มีบทบัญญัติให้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คู่พิพาทต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้ใช้อำนาจตุลาการพิจารณาพิพากษาคำชี้ขาดและบังคับตาม คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการนั้นตามมาตรา ๔๒ และมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการพิจารณา พิพากษาปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ตามมาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ ย่อมแสดงถึงการยอมรับคำชี้ขาดนั้นต้องมีคำบังคับโดยการใช้อำนาจตุลาการอีกครั้งหนึ่ง การพิจารณาและ การทำคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการมิได้เป็นการใช้อำนาจตุลาการ แต่เป็นเพียงการยุติข้อพิพาท ทางเลือก การนำคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการของประเทศหนึ่งที่มีสนธิสัญญา อนุสัญญาหรือความตกลง ระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีมาบังคับในประเทศไทยไม่ทำให้อำนาจอธิปไตยทางศาลของ ประเทศไทยถูกกระทบกระเทือน พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ มิใช่ บทบัญญัติให้ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือศาลต้องยอมรับคำวินิจฉัยขององค์กรต่างประเทศ ไม่ขัดต่อหลักการ พิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาล และหลักนิติธรรม

คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๕

บทลงโทษ “ภาคทัณฑ์” ตามพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “โทษผิด มรรยาทหนายความมี ๓ สถาน คือ (๑) ภาคทัณฑ์ (๒) ห้ามทำการเป็นหนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือ (๓) ลบชื่อออกจากทะเบียนหนายความ” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีประพฤติดมรรยาท หนายความเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา ๖๖ มาตรา ๖๗ หรือ มาตรา ๖๘ แล้วแต่กรณี เห็นว่ามีเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยกล่าวงดเว้น หรือให้ทำทัณฑ์บน เป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้” บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพ หนายความให้อยู่ในกรอบแห่งความประพฤติอันดีงามรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและคุ้มครองลูกความ ผู้มอบความลับและความไว้วางใจให้แก่หนายความของตน รวมทั้งรักษามาตรฐานของวิชาชีพให้เป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาของประชาชน โดยกำหนดมาตรการลงโทษผู้ประพฤติดมรรยาทหนายความที่กระทบต่อสถานะ ในทางวิชาชีพของหนายความตามลำดับความร้ายแรงของการกระทำ บทลงโทษ “ภาคทัณฑ์” เป็นโทษสำหรับ กรณีประพฤติดมรรยาทหนายความเล็กน้อยและเป็นการลงโทษขั้นเบาที่สุด ที่มีลักษณะเป็นการงดเว้น เพื่อให้โอกาสผู้รับโทษประพฤตินให้ถูกต้อง จึงไม่มีกำหนดระยะเวลา การกำหนดโทษ “ภาคทัณฑ์” ยัง ปรากฏเป็นบทกำหนดโทษในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๘๘ วรรคสอง (๑) พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ มาตรา ๓๙ วรรคสาม (๓) และพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๑ (๓) ซึ่งไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้เช่นกัน

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) บัญญัติการลงโทษภาคทัณฑ์โดยไม่กำหนดระยะเวลาลงโทษ และไม่ได้ให้อำนาจในการลงโทษโดยมีกำหนด ระยะเวลา ทำให้ผู้ฟ้องคดีมีประวัติถูกลงโทษภาคทัณฑ์ตลอดระยะเวลาการเป็นหนายความอันเป็นการจำกัด สิทธิเสรีภาพที่ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินสมควรแก่เหตุ กระทบต่อศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และไม่ให้อำนาจแก่หนายความซึ่งกระทำความผิดเล็กน้อยได้มีโอกาสกลับตัวภายใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ระยะเวลาที่กำหนด ถือเป็นบทลงโทษหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิด ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ นั้น เห็นว่า การลงโทษภาคทัณฑ์เป็นการลงโทษที่เสร็จสิ้นครั้งเดียวในลักษณะการตักเตือนอย่างเป็นทางการเพื่อป้องปรามมิให้บุคคลนั้นกระทำความผิดซ้ำในลักษณะเดิมขึ้นอีก จึงไม่กำหนดระยะเวลาของการได้รับโทษไว้ การพิจารณาโทษเป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดยพิจารณาจากการกระทำความผิดของบุคคลตามข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แต่ละกรณี บทบัญญัติในเวลาที่กระทำความผิดและขณะที่ลงโทษนั้นไม่แตกต่างกัน ผู้ถูกลงโทษภาคทัณฑ์ไม่ถูกห้ามประกอบวิชาชีพทนายความ สามารถประกอบวิชาชีพทนายความได้ตามปกติ หากมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามประการอื่นตามกฎหมาย ดังนั้น โทษภาคทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) จึงมีความเหมาะสม ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด และผลที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นอกจากนี้โทษภาคทัณฑ์เป็นโทษทางปกครอง มิใช่โทษทางอาญา ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙

คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕

เสรีภาพในการชุมนุมตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘

วินิจฉัยว่า หลักการปกครองของรัฐในปัจจุบันเป็นการปกครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ภายใต้หลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ อันมีหลักการเดียวกันคือรัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ กล่าวคือ การใช้อำนาจต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การใช้ดุลพินิจจะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และการตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวโดยฝ่ายตุลาการ อันเป็นไปตามหลักการตรวจสอบและจำกัดการใช้อำนาจ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐมิให้เป็นไปตามอำเภอใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อใดที่เกิดสถานการณ์อันไม่ปกติ มีเหตุฉุกเฉินหรือการคุกคามที่กระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ หากใช้กระบวนการตามกฎหมายหรือการบริหารราชการดังเช่นสถานการณ์ปกตินั้น การแก้ไขหรือป้องกันเหตุฉุกเฉินหรือภัยอันตรายอันคุกคามนั้นอาจล่าช้าและไม่ทันการณ์ จนกระทั่งการรักษากฎเกณฑ์กฎหมายตามหลักนิติรัฐโดยเคร่งครัดในสถานการณ์เช่นนั้น จะกลายเป็นการทำลายระบบกฎหมายหรือระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญในที่สุด เนื่องจากไม่อาจป้องกันหรือขจัดเหตุฉุกเฉินร้ายแรงที่คุกคามการดำรงอยู่ของรัฐหรือประเทศชาติได้ จึงเป็นที่ยอมรับกันในระบบกฎหมายอันเป็นสากลว่า ในสภาวะสงครามหรือมีภัยคุกคามอย่างอื่นที่ร้ายแรงเทียบเท่ากันแล้ว จำเป็นต้องมีกฎหมายพิเศษเพิ่มอำนาจแก่ฝ่ายปกครองเพื่อบริหารจัดการและบรรเทาสถานการณ์ให้คลี่คลาย สำหรับกฎหมายที่ใช้ในสถานการณ์ดังกล่าวของประเทศไทยได้แก่ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน คือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกฎหมายที่ใช้ในการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อมีการตรากฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการบริหารจัดการในสถานการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้เป็นการเฉพาะแล้ว รัฐอาจเลือกบังคับใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อบริหารจัดการในสถานการณ์เรื่องนั้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

โดยมาตรา ๔ บัญญัติความหมายของคำว่า “สถานการณ์ฉุกเฉิน” หมายความว่า “สถานการณ์อันกระทบหรืออาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรืออาจทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขันหรือมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา การรบหรือการสงคราม ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ผลประโยชน์ของชาติ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน การดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความสงบเรียบร้อยหรือประโยชน์ส่วนรวม หรือการป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง” กรณีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดดังกล่าวมี ๒ ลักษณะ คือ สถานการณ์ฉุกเฉินที่ไม่มีความร้ายแรง เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงโดยเร็ว หรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดตามมาตรา ๙ (๑) ถึง (๖) และสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง เป็นกรณีที่สถานการณ์ฉุกเฉินมีการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล และมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้งกำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจตามมาตรา ๑๑ (๑) ถึง (๑๐) บทบัญญัติดังกล่าวมีเจตนารมณ์กำหนดมาตรการพิเศษเป็นการเฉพาะคราวในกรณีที่มีสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นในบ้านเมือง เพื่อแก้ไขให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุข รวมทั้งเพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งปวงให้กลับสู่สภาพปกติได้โดยเร็ว

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุม ณ ที่ใด ๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมอันเป็นเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองหรือคุ้มครองไว้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เห็นว่า เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นที่บุคคลมารวมตัวกันเป็นการชั่วคราวเพื่อสนทนา แลกเปลี่ยน หรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๔ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ” และยังรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ข้อ ๒๐ (๑) บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุม ร่วมประชุมและการตั้งสมาคมโดยสันติ” เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธไม่ใช่เสรีภาพอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะย่อมกระทบต่อเสรีภาพอื่นของประชาชนทั่วไป รัฐจึงจำกัดได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๔ วรรคสอง กำหนดเงื่อนไขในการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น นายกรัฐมนตรีจึงมีอำนาจออกข้อกำหนดในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็ว หรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น โดยห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุมกัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ณ ที่ใด ๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย อันเป็นมาตรการเพื่อแก้ไขหรือป้องกันสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงหรือเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็ว เพื่อให้ประเทศชาติบ้านเมืองกลับเข้าสู่สถานการณ์ปกติและให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ภายใต้เงื่อนไขเวลาหรือเงื่อนไขในการปฏิบัติตามข้อกำหนด เพื่อมิให้มีการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเกินสมควรแก่เหตุ ตามที่มาตรา ๙ วรรคสอง กำหนดไว้ ดังนั้น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) จึงเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีต้องกระทำเท่าที่จำเป็นหรือคำนึงถึงความสมควรแก่เหตุเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินหรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๑ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กรณีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง บทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวางในการประกาศห้ามมิให้กระทำการใด ๆ หรือมีอำนาจให้กระทำการใด ๆ เท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะ เป็นถ้อยคำทางกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารซึ่งมิใช่วิถีทางที่น้อยที่สุด ทั้งยังมีลักษณะที่ก่อให้เกิดการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขตหรือการบิดเบือนการใช้ดุลพินิจของฝ่ายบริหารโดยปราศจากเหตุผล เห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีประกาศให้สถานการณ์ฉุกเฉินที่มีการก่อการร้าย การใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล และมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทัน่วงที เป็นสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง โดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศห้ามมิให้กระทำการใด ๆ หรือสั่งให้กระทำการใด ๆ เท่าที่จำเป็นแก่การรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยของประชาชน เพื่อรักษาความมั่นคง ความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย หรือประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและทัน่วงที แม้ว่าการใช้อำนาจดังกล่าวอาจเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอยู่บ้าง แต่ลักษณะของสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง มีความซับซ้อนไม่สามารถคาดหมายการเกิดขึ้น หรือระดับความรุนแรงของสถานการณ์ กฎหมายไม่อาจกำหนดมาตรการที่ชัดเจนได้ การให้อำนาจฝ่ายบริหารออกข้อกำหนดหรือให้อำนาจสั่งการ ไม่ใช่การให้อำนาจโดยไม่มีขอบเขตและคลุมเครือ เนื่องจากนายกรัฐมนตรีมิได้อำนาจออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงได้โดยลำพังหรือตามอำเภอใจ แต่ต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไขการให้ความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ความจำเป็นที่ต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทัน่วงที และเฉพาะแต่กรณีเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีการก่อการร้าย การใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล อีกทั้งในวรรคสามของมาตรานี้บัญญัติให้กรณีเหตุการณ์ร้ายแรงยุติลง ให้นายกรัฐมนตรีประกาศยกเลิกประกาศตามมาตรา ๒๖ โดยเร็ว บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นไปตามหลักความพอสมควรแก่เหตุที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ แล้ว ประกอบกับกฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อให้นายกรัฐมนตรีใช้ดุลพินิจออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงได้อย่างเหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี และการใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีในเรื่องดังกล่าวยังต้องเป็นไปตามเงื่อนไขและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ ทั้งนี้ หากบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจกำหนดมาตรการหรือออกคำสั่งตามพระราชกำหนดโดยไม่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิฟ้องหรือโต้แย้งต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อให้วินิจฉัยชี้ขาดได้ ดังนั้น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๑ (๖) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖

คุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับ

กฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

แม้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก เป็นบทบัญญัติที่ตัดสิทธิของบุคคลซึ่งมีผลกระทบกระเทือนสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย แต่สิทธิเช่นนี้อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย อีกทั้งการกำหนดความผิดดังกล่าวเฉพาะในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักเท่านั้น มิได้รวมถึงผู้เข้าไปเล่นการพนันหรือผู้สนับสนุนเป็นการบัญญัติกฎหมายที่จำแนกประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา เมื่อข่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการได้มาซึ่งผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานะความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗

การฎีกาจากระบบสิทธิ (Appeal as of Right) เป็นระบบอนุญาต (Discretionary Appeal)

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการของการฎีกาจากระบบสิทธิ (Appeal as of Right) เป็นระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) โดยการขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกาต้องคำนึงถึงความสำคัญของการตรวจสอบทบทวน คำตัดสินของศาลที่ตัดสินคดีมาจนถึงชั้นศาลแล้วว่ามีเหตุผลความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด เป็นการให้ดุลพินิจ แก่ศาลฎีกาในการพิจารณาตามหลักเกณฑ์อนุญาตให้ฎีกา เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่ที่สุด โดยให้ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และกลั่นกรองคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งเหมาะสมเพียงพอแล้ว สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบ การพิจารณาคดีที่คู่ความในคดีที่ศาลชั้นต้นตัดสินชี้ขาดมีสิทธิได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลลำดับชั้น สูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง (Double Degree of Jurisdiction) อย่างไรก็ดี เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาเฉพาะคดีที่มี ปัญหาสำคัญ มาตรา ๒๔๗ กำหนดให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในคดีแพ่งจะกระทำได้เมื่อ ได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา ทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ไม่เปิดโอกาสให้ใช้สิทธิฎีกาเพื่อประวิงคดีให้การ บังคับคดีล่าช้าออกไปจนเกิดความเสียหายแก่คู่ความอีกฝ่าย อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ อย่างเท่าเทียมกัน โดยมาตรา ๒๔๘ กำหนดให้การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา กระทำโดยองค์คณะผู้ พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วน มาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็น ปัญหาสำคัญที่ควรวินิจฉัย และวรรคสองกำหนดกรณีปัญหาสำคัญสำหรับการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกา ไว้ว่า ให้รวมถึงกรณีตาม (๑) ถึง (๖) ด้วย หากคำร้องขออนุญาตฎีกาใดมีลักษณะเป็นปัญหาสำคัญตาม มาตรา ๒๔๙ และศาลฎีกาเห็นสมควรวินิจฉัยแล้ว ย่อมได้รับการอนุญาตให้ฎีกา มิได้เป็นการห้ามฎีกาโดย เด็ดขาด คู่ความทุกฝ่ายสามารถยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้อย่าง เสมอกันภายใต้เงื่อนไขอย่างเดียวกัน โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขประเภทคดีหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท การไม่ได้รับอนุญาตฎีกาเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ มิได้ให้ดุลพินิจแก่ศาลฎีกาในการสั่งคำร้องขอ อนุญาตฎีกาโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ทั้งต้องให้เหตุผลในกรณีไม่อนุญาตให้คู่ความฎีกาไว้ด้วย ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ กำหนด หลักเกณฑ์การฎีกาของคู่ความให้ได้รับความคุ้มครองสิทธิในการขออนุญาตฎีกาไว้อย่างเสมอภาคกัน กรณีมิใช่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อริยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การฎีกาให้คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาแตกต่างกัน ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗

**คุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน
ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้**

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติให้ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกผู้ใหญ่บ้าน และให้นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นหัวหน้าปกครองประชาชนในเขตหมู่บ้าน ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน เป็นคนกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนในหมู่บ้านกับหน่วยงานของรัฐโดยให้การสนับสนุน ส่งเสริม อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ควบคุมดูแลให้ประชาชนในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ประสานหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านในการติดต่อหรือขอรับบริการจากหน่วยงานของรัฐ นำปัญหาความเดือดร้อนหรือความต้องการที่จำเป็นของประชาชนในหมู่บ้านแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อการแก้ไขหรือช่วยเหลือ ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโดยถือเป็นผู้พนักงานฝ่ายปกครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงมีหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายประการ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททั้งในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐและเป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้าน อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับมาตรา ๑๒ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพื่อกันกรองให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน มีความประพฤติเป็นที่ยอมรับนับถือของสาธารณชน และป้องกันมิให้ผู้มีลักษณะหรือพฤติกรรมที่ไม่สมควรเข้าสู่ตำแหน่ง อันเป็นหลักประกันว่าบุคคลที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องที่และส่วนรวม โดย (๑๑) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านว่าต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายฉบับต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่มีประวัติเสื่อมเสียในการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน การกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านว่าต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ เป็นการให้ความสำคัญกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับป่าไม้ของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศ ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอันเกี่ยวกับป่าไม้ภายในพื้นที่รับผิดชอบของตน หากปล่อยให้บุคคลซึ่งเคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนภายในชุมชน และอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ภายในชุมชนอันเป็นประโยชน์ส่วนรวม อย่างไรก็ตาม การสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านเป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สิทธิของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองระดับท้องถิ่นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะพลเมือง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในชุมชนตามกำลังความสามารถเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคลในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิดังกล่าวของบุคคล ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจตรากฎหมายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลได้ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๓ และคำวินิจฉัยที่ ๗ - ๘/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งและกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด โดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายที่จำแนกประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหาแล้ว

คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๗

ให้ถือว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท.

เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำการทุจริตในภาครัฐ และเป็นกรณีมีมูลความผิดทางวินัย ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก ในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ แล้วแต่กรณี”

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง เป็นกระบวนการตรวจสอบการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อพิจารณาโทษทางวินัย เนื่องจากความผิดทางวินัยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อยู่ในระเบียบแบบแผนของทางราชการ รวมถึงรักษาชื่อเสียงของทางราชการให้ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยมีความมุ่งหมายให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นองค์กรฝ่ายบริหาร มีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริง และข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐนอกเหนือจากหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนเพื่อให้มาตรการในการตรวจสอบการกระทำการทุจริตในภาครัฐตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นมาตรฐานเดียวกันกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายทั้งสองฉบับมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทิศทางเดียวกัน

ผู้ถูกลงโทษสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ ทั้งนี้ หากไม่พอใจในผลของการวินิจฉัยอุทธรณ์ก็สามารถใช้สิทธิทางศาลโดยฟ้องคดีต่อศาลปกครองหรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณา วินิจฉัยคดีเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และผู้บังคับบัญชาได้ ถือว่าเป็นการดำเนินการทางวินัยที่เป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ดังนั้น พระราชบัญญัติ มาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง เป็นคนละกรณีกับหลักในคดีอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดหรือเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง

คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗

หลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน

การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ บัญญัติหลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และกำหนดให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น ย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีอาญาระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗

ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

การที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) บัญญัติให้ ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ แม้จะเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งจากบุคคลซึ่งโอนมาจากข้าราชการตุลาการหรือเคยเป็นข้าราชการตุลาการ แต่เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแล้ว ข้าราชการตุลาการผู้นั้นย่อมพ้นจากตำแหน่งข้าราชการตุลาการและทำหน้าที่ฝ่ายธุรการเพียงตำแหน่งเดียวหากถูกดำเนินการทางวินัยจะมีเพียงสิทธิขอทบทวนต่อ ก.ต. โดยไม่มีสิทธินำคดีฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อให้มีการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ ซึ่งแตกต่างจากรองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมบางคนได้รับแต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการโอนไปดำรงตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูงเช่นเดียวกับเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งข้าราชการศาลยุติธรรมอื่นซึ่งมีสถานะเป็นข้าราชการประเภทเดียวกัน ก็หาได้กำหนดให้ ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยด้วย ดังนั้น พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ จึงขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในกฎหมาย ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อข้าราชการศาลยุติธรรมด้วยกันในสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกันโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล เป็นบทบัญญัติที่ไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายและไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล แยกออกจากทางจากจากระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการ และเป็นการขยายอำนาจของ ก.ต. เกินกว่าที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖

คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗

กำหนดลักษณะต้องห้ามของบุคคลมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา

กรณีเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่นโดยระบุเงื่อนไขเวลา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา และกำหนดโทษของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภาที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๗) กำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภา และพระราชบัญญัติประกอบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) กำหนดลักษณะต้องห้ามของบุคคลมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรณีเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่น โดยระบุเงื่อนไขของลักษณะต้องห้ามดังกล่าวไว้เหมือนกันว่า “เว้นแต่ได้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือก” โดยมุ่งหมายให้ผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามดังกล่าวตั้งแต่วันสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา ประกอบกับเมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้บุคคลที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง รัฐมนตรี และสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต้องถูกจำกัดสิทธิมิให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาเป็นการชั่วคราวเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๓) (๕) (๖) และ (๗) แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกวุฒิสภาไม่มีความผูกพันกับภาคการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองดังกล่าวอาศัยความได้เปรียบทางการเมืองเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภาและอาจนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) บัญญัติหลักการไว้สอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญดังกล่าว แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภายูบ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่มีความเป็นอิสระ มีความเป็นกลางปราศจากการแทรกแซง เพื่อให้การตรวจสอบการใช้อำนาจและการตรากฎหมายเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีเหตุผลและความจำเป็นต่อการจัดระบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย

กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติไว้เป็นการเฉพาะ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม ที่บัญญัติให้ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายวณผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งลงโทษไล่ออก โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่แล้ว เป็นบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติไว้เป็นการเฉพาะ อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมในการรักษาคุณลักษณะระหว่าง การป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่มีความร้ายแรง เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบจากการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้วเป็นไปตามหลักความได้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งได้รับบุเหตผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗

**ผู้กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่
ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่ตนก่อให้เกิดต้องเสียไป**

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด และเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ไม่ว่าจะมีคำร้องขอหรือไม่ ให้ศาลสั่งให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่ตนเป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งเช่นนั้น จำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ศาลพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่ กต. เสนอต่อศาล กรณีเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ ที่มีเจตจำนงให้การเลือกตั้งทุกระดับเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นการวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อให้บุคคลที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามาใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมือง เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

การกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่ตนเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่อันเกิดจากการกระทำของบุคคล เป็นผลสืบเนื่องมาจากผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น บุคคลที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ กต. ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนที่ กต. จะประกาศผลการเลือกตั้งกรณีหนึ่ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ กต. ประกาศผลการเลือกตั้งและเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นแล้ว ต่อมา กต. ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคขอให้ศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งอีกกรณีหนึ่ง เมื่อบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ จึงต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่ตนก่อให้เกิดต้องเสียไป ต่างจากกรณีที่บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยกระบวนการเลือกตั้งที่สุจริตหรือเที่ยงธรรม แต่ต่อมาภายหลังขณะที่ดำรงตำแหน่งบุคคลนั้นลาออก อันเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลนั้นมีสิทธิลาออกได้ ดังเช่น พระราชบัญญัติองค์การ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ ... (๓) ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ...” การลาออกดังกล่าว แม้จะเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างลงก็เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้อย่างชัดเจนว่ากระทำ ได้ บุคคลที่ลาออกจึงไม่ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างลง อันเป็นกรณีที่รัฐ ปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญต่างกันให้แตกต่างกันได้ ไม่ถือเป็นเหตุให้บุคคลไม่เสมอภาคกันในกฎหมาย บุคคลยังคงมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เป็นไปตามหลักความเสมอภาค ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗

มาตรการกำกับดูแลการเคลื่อนไหวของเงินตราและเงินตราต่างประเทศ

พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ใช้เป็นมาตรการกำกับดูแลการเคลื่อนไหวของเงินตราและเงินตราต่างประเทศ เพื่อป้องกันการ นำออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยไม่จำกัด หรือลักลอบส่งหรือนำเงินตราและเงินตราต่างประเทศที่ได้มา โดยมีขอบด้วยกฎหมายออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ เนื่องจากการลักลอบขนเงินตราและเงินตรา ต่างประเทศผ่านแดนถูกใช้เป็นช่องทางในการฟอกเงินและการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายอย่าง ต่อเนื่องโดยเฉพาะเงินตราต่างประเทศที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ และเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศ จำเป็นต้องมีมาตรการ และการดำเนินการที่เหมาะสมเพียงพอในการจัดการกับภัยคุกคามดังกล่าว ดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือออกไปนอกหรือ เข้ามาในประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ประกอบประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน (ฉบับที่ ๖) ที่กำหนดให้การส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือ ซึ่งมีมูลค่ารวมกัน เกินจำนวนที่กำหนดออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ ต้องแจ้งรายการเกี่ยวกับเงินตราดังกล่าวต่อพนักงาน เจ้าหน้าที่ศุลกากรในขณะผ่านศุลกากรทุกแห่ง และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรรวบรวมจัดส่งข้อมูลที่ได้รับ แจ้งไปยังกระทรวงการคลังและสำนักงาน ปปง. เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมหรือผู้ที่ ลักลอบส่งหรือนำเงินออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมายนำเงินตราหรือเงินตรา ต่างประเทศที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก มาตรา ๖/๑ และ มาตรา ๘ ทวิ จึงให้ถือว่าเงินตราและเงินตราต่างประเทศ เป็น “ของ” ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร การ ฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ประกาศ หรือคำสั่งที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุม การแลกเปลี่ยนเงินพุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นการส่งหรือนำของต้องจำกัดออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร และให้นำบทกฎหมายว่าด้วยศุลกากรและอำนาจพนักงานศุลกากร ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจของและป้องกันลักลอบหนีศุลกากร การตรวจค้นการ ยึดและริบของ หรือการจับกุมผู้กระทำความผิด การแสดงเท็จและการฟ้องร้อง มาใช้บังคับแก่การกระทำดังกล่าว รวมทั้ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้อง ในการใช้บังคับกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การกระทำฝ่าฝืนหรือละเลยดังกล่าวเทียบได้กับความผิดเกี่ยวกับการนำเข้ามาในหรือส่งออกป็นอกราชอาณาจักรซึ่งของที่ยังมิได้ผ่านพิธีการศุลกากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๒ เป็นความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรอันเป็นความผิดมูลฐานที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง (๗) เป็นอาชญากรรมที่มีความเสี่ยงสูงด้านการฟอกเงินที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ บัญญัติขึ้นเพื่อให้มาตรการและการดำเนินการตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๐ และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีความสอดคล้องรองรับในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบส่งหรือนำเงินตราออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายตามมาตรฐานสากล อันเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยในการตรวจสอบ สืบสวนและสกัดกั้นการลักลอบขนเงินตราและเงินตราต่างประเทศข้ามพรมแดนประเทศ มิได้เป็นบทบัญญัติที่เป็นการขยายความหมายคำว่า “ของ” ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นเหตุให้บุคคลต้องรับโทษหนักขึ้น หากไม่มีมาตรการดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจการเงิน การธนาคาร การค้าการลงทุน การทำธุรกรรมระหว่างประเทศ รวมถึงภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน อีกทั้งเป็นบทบัญญัติที่มีผลใช้บังคับกับบุคคลโดยเสมอภาค มิได้ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรเป็นผู้พิจารณาว่าการกระทำใดเข้าลักษณะความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง (๗) ที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม หากการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ได้รับผลกระทบย่อมใช้สิทธิทางศาลได้ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญเคยรับรองไว้แล้วในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔๐ - ๔๑/๒๕๕๖ ว่า การดำเนินการต่อทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นการดำเนินการทางแพ่งแตกต่างหากกับทางอาญา ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะที่รัฐกำหนดให้ใช้การดำเนินการทางแพ่งต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอันเป็นความผิดมูลฐานตามมาตรา ๓ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ ป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติ ติดตามและเรียกคืนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด อีกทั้งมาตรการทางแพ่งสำหรับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินสามารถโต้แย้งคัดค้านคำร้องดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ และมีสิทธิที่จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือตนเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกฏลสาธารณะ ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความผิดตกเป็นของแผ่นดิน จึงไม่ใช่บทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินที่เป็นโทษทางอาญาที่จะอยู่ภายใต้บังคับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในการใช้ทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้น พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดต่อหลักให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และไม่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗

สิทธิในการเรียกค่าทดแทนของสามีและภริยาจากบุคคลที่มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวไว้แตกต่างกัน

บทบัญญัติดังกล่าวรับรองบทบัญญัติดังกล่าวรับรองสิทธิเรียกค่าทดแทนระหว่างสามีและภริยาไว้แตกต่างกันสองประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง กรณีสามีเรียกค่าทดแทน บทบัญญัติมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ใช้คำว่า “ผู้ซึ่ง” ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว ดังนั้น ผู้ใดก็ตามที่ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวไม่ว่าเป็นชายหรือหญิงหรือแม้แต่ผู้ที่ไม่สามารถกำหนดว่าตนเองเป็นชายหรือหญิงเพียงเพศใดเพศหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกตามเพศสภาพและอัตลักษณ์ต่าง ๆ นั้น สามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากบุคคลดังกล่าวได้ แต่ในกรณีที่ภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน หากภริยาจะใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนจากบุคคลอื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน บทบัญญัตินี้ดังกล่าวจำกัดให้เรียกค่าทดแทนได้เฉพาะ “หญิง” ในที่นี้ย่อมหมายความว่าถึง “เพศหญิง” เท่านั้น มีผลให้ภริยาไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากบุคคลที่เป็นเพศชายหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ย่อมทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพทางสังคมปัจจุบันที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างและความหลากหลายทางเพศ รวมถึงมีรสนิยมทางเพศที่ไม่จำกัดเฉพาะความเป็นชายหรือหญิงเท่านั้น

ประการที่สอง เจตนารมณ์ของการกระทำของบุคคลอันเป็นเหตุให้สามีหรือภริยาเรียกค่าทดแทน กรณีสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทน สามีมีภาระการพิสูจน์เพียงว่ามีบุคคลอื่นเข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับภริยาของตน ไม่ว่าภริยาจะสมัครใจยินยอมหรือไม่ แต่กรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน ภริยาต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏต่อศาลอย่างแน่ชัดว่าหญิงอื่นสมัครใจมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน อีกทั้งยังมีการในการพิสูจน์ว่าหญิงนั้นแสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามี ภริยาจึงจะมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากหญิงนั้นได้ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวทำให้ภริยาไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่ลักลอบมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีโดยไม่เปิดเผย ซึ่งปกติแล้วการมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวมักเป็นการกระทำที่ไม่เปิดเผยต่อสังคม แม้หญิงอื่นจะละเมิดสิทธิในครอบครัวของภริยา แต่หากภริยาไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือหญิงนั้นไม่ได้แสดงตนโดยเปิดเผยว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาว ภริยาไม่อาจเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นนั้น แตกต่างกับกรณีชายอื่นล่วงเกินภริยาในทำนองชู้สาว แม้จะกระทำโดยปกปิดซ่อนเร้น ไม่เปิดเผยต่อสังคม สามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นได้

เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ บัญญัติรับรองให้ชายและหญิงเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศจะกระทำมิได้ ดังนั้น สามีและภริยาย่อมต้องมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน เป็นไปตามความมุ่งหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวที่มุ่งคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาให้มีผู้ใดมาละเมิดสิทธิในครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง บัญญัติสิทธิในการเรียกค่าทดแทนของสามีและภริยาไว้แตกต่างกัน จึงเป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองทางกฎหมายระหว่างสามีและภริยาไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศ ขัดต่อหลักความเสมอภาค และขัดต่อหลักการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗

พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันกรกระทำผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันกรกระทำผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

(คำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉิน)

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันกรกระทำผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ สร้างความเป็นธรรมให้แก่พนักงานสอบสวนโดยกำหนดให้เมื่อศาลรับคำร้องของพนักงานอัยการแล้วให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่งพร้อมทั้งส่งสำเนาคำร้องให้พนักงานสอบสวนหรือผู้ถูกเฝ้าระวังทราบ ให้มีทนายความ รวมถึงให้มีสิทธิในการให้ถ้อยคำต่อศาล ส่วนกรณีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉิน แม้ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินแก่ผู้ถูกเฝ้าระวังคนใดไปแล้ว แต่ผู้ถูกเฝ้าระวังสามารถยื่นคำร้องขอฝ่ายเดียวเพื่อให้ศาลยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉิน หากศาลมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉินดังกล่าวให้คำสั่งของศาลเช่นว่านี้เป็นที่สุด การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวเป็นกระบวนการพิจารณากลับกรองว่าพนักงานสอบสวนหรือผู้ถูกเฝ้าระวังสมควรให้ใช้มาตรการคุมขังภายหลังพ้นโทษและเป็นกระบวนการเพื่อทบทวนว่าคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินมีความจำ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นอยู่หรือไม่ เป็นมาตรการสุดท้ายที่ศาลกำหนดขึ้นเพื่อความจำเป็นเฉพาะเพื่อป้องกันสังคมและ
ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
เท่านั้น หากหมดความจำเป็นดังกล่าวต้องปล่อยตัวผู้ถูกคุมขัง ซึ่งหลักการดังกล่าวมีการใช้บังคับใน
หลายประเทศ เช่น เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐฝรั่งเศส แคนาดา ราชอาณาจักรเดนมาร์ก สหราชอาณาจักร
สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น บางประเทศถือเป็นมาตรการคุมขัง
เพื่อความปลอดภัยสาธารณะ สอดคล้องกับความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๕ (General Comment No.
35) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ซึ่งเป็นคณะกรรมการประจำ
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการคุม
ขังเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำและเพื่อความปลอดภัยสาธารณะสามารถกระทำได้และไม่ถือเป็นการ
คุมขังโดยอำเภอใจ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดที่ถูกใช้
มาตรการคุมขังดังกล่าวไม่ว่าจะจะเป็นสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘
สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ เสรีภาพใน
การเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๘ รวมถึงเสรีภาพในการประกอบอาชีพตาม
รัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ กับประโยชน์สาธารณะในการสร้างความปลอดภัยรวมถึงป้องกันสังคมและ
ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีกอันเป็นการ
สร้างความเสียหายให้แก่สังคมโดยรวม เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่ม
ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ
การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อประโยชน์สาธารณะใน
การป้องกันและสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชนและสังคมจากการกระทำความผิดซ้ำในความผิด
เกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง รวมถึงรักษาความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน ไม่ได้
เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลต้องรับโทษอาญาหรือกำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำ
ความผิดหรือควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่จำเป็น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖
วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา
๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐)
ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นผู้มีลักษณะ
ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ขัดหรือแย้งต่อ

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ หรือไม่

(การจำกัดสิทธิผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุด
ว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง)

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

วินิจฉัยว่า แม้ว่าสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มิใช่สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติจึงสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการถ่วงดุลของสมมติของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีที่อยู่อาศัยในเขตเลือกตั้ง สถานะทางเศรษฐกิจ ประวัติการกระทำความผิด ความรู้สึกผิดชอบหรือการเป็นบุคคลวิกลจริต และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นความผิดที่ร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) จึงจำกัดสิทธิผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๑๐) ที่มีความมุ่งหมายในการป้องกันบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความสุจริต หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์สาธารณะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเด็ดขาด เมื่อซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อนิติและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีธรรมาภิบาล รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เป็นผู้ที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยมิได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล อีกทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘

เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

(กระบวนการบังคับคดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ป้องกันการประวิงคดี สร้างความเชื่อมั่น

ต่อกระบวนการขายทอดตลาด)

วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ จึงเป็นมาตรการหรือกลไกที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและความเป็นธรรมของคู่ความและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยลดขั้นตอนในการเข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้ซื้อจากการขายทอดตลาดและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่ตนซื้อได้เร็วยิ่งขึ้น เป็นการคุ้มครองผู้ซื้ออสังหาริมทรัพย์จากการขายทอดตลาดโดยคำสั่งศาล มิใช่การเกิดข้อพิพาททางแพ่งขึ้นใหม่เป็นอีกคดีหนึ่งที่ต้องพิจารณาคดีจนศาลมีคำพิพากษาและออกคำบังคับอีกครั้ง ทำให้กระบวนการบังคับคดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ป้องกัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การประวิงคดี สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการขายทอดตลาด ทำให้ราคาทรัพย์สินมีมูลค่าที่เหมาะสมกับความเป็นจริง เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตลอดจนสังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ไม่กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิหรือเสรีภาพของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวาร เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่กระทบต่อเสรีภาพในเคหสถาน และไม่กระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘

เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕)

ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

(ลักษณะต้องห้ามอันเป็นการจำกัดสิทธิผู้เคยถูกลงโทษพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้กลับเข้ามารับตำแหน่งอีกครั้ง มีกำหนดระยะเวลาห้าปี)

วินิจฉัยว่า สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มิใช่สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย หลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการถ่วงดุลคุ้มครองสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีถิ่นที่อยู่ในเขตเลือกตั้ง และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือการประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติอันเป็นความผิดร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) บัญญัติลักษณะต้องห้ามอันเป็นการจำกัดสิทธิผู้เคยถูกลงโทษพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้กลับเข้ามารับตำแหน่งอีกครั้ง มีกำหนดระยะเวลาห้าปี เพื่อให้เหมาะสมกับระดับความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์ เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้แล้ว หากผู้นั้นมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามอื่นตามที่กฎหมายกำหนดก็สามารถใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้ บทบัญญัติดังกล่าวป้องกันไม่ให้บุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามกลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้งในช่วงระยะเวลาหนึ่งนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งจนถึงวันเลือกตั้ง มีผลเพียงเป็นการจำกัดสิทธิชั่วคราวเพื่อมิให้บุคคลดังกล่าวเข้ามามีโอกาสใช้อำนาจที่อาจทำให้ราชการเสียหายหรือมลทินมัวหมองเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น มิได้เป็นระยะเวลาที่นานเกินสมควร เนื่องด้วยบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความซื่อสัตย์สุจริต ขาดการยอมรับ หรือความไว้วางใจจากประชาชนโดยทั่วไป หากมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ แตกต่างไปจากสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นที่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การกำหนดลักษณะต้องห้ามในบางกรณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นสามารถกำหนดให้แตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาได้ โดยไม่ต้องบัญญัติลักษณะต้องห้ามให้เหมือนกันในทุกกรณี เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่ง และกฎหมายวางหลักเกณฑ์การควบคุมมาตรฐานทางจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับโดยใช้หลักเกณฑ์ทางเนื้อหาและกระบวนการตรวจสอบเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) เป็นบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะต้องห้ามในการกลั่นกรองบุคคลก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อซึ่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลแล้วประโยชน์สาธารณะเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ประพฤตินี้ ไม่มีผลพินิจหมอง เข้ามาทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘

เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม

และวรรคสี่ และมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

(เหตุที่ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่ง กรณีราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง เนื่องจากผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคือบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากราษฎรในหมู่บ้านให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน)

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติรูปแบบการปกครองในหมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองท้องที่ที่รวมบ้านหลายบ้านที่อยู่ในการปกครองเดียวกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน การบริหารงานหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีบทบาทหน้าที่และอำนาจในทางปกครองอำนวยความสะดวกเป็นธรรม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดูแลการรักษาอาณาเขตร่วมกับทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครอง รวมถึงเป็นผู้ประสานงานหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมและระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่หมู่บ้านของตน ผู้ใหญ่บ้านมีที่มาจากการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เลือกของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านให้ความไว้วางใจในการทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในชุมชนของตน ขณะเดียวกันก็ให้สิทธิแก่ราษฎรเข้าชื่อกันเพื่อขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง โดยให้นายอำเภอเป็นผู้สั่งให้พ้นจากตำแหน่ง โดยมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) บัญญัติเหตุที่ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่ง กรณีราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง เนื่องจากผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคือบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากราษฎรในหมู่บ้านให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน เมื่อใดที่ราษฎรหมดความไว้วางใจในตัวผู้ใหญ่บ้าน การปกครองหมู่บ้านตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านย่อมดำเนินการต่อไปไม่ได้หรือดำเนินการต่อไปโดยไม่มีประสิทธิภาพประชาชนในหมู่บ้านซึ่งได้มอบความเชื่อถือและความไว้วางใจไปนั้นย่อมสามารถเรียกร้องอำนาจที่ได้รับมอบไปกลับคืนมาโดยการถอดถอนผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบหรือเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตน ทั้งนี้ เพื่อถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยทางตรงที่ถือการมีส่วนร่วมของประชาชนคือหัวใจของการปกครอง บทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติเงื่อนไขของการเข้าชื่อไว้สองประการ คือ ผู้เข้าชื่อจะต้องเป็นราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ และผู้เข้าชื่อต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ เข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง นับว่าเป็นจำนวนที่อาจมากกว่าจำนวนราษฎรที่เลือกผู้ใหญ่บ้านเสียอีก โดยก่อนที่จะมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่ง มีกระบวนการตรวจสอบว่าการเข้าชื่อของราษฎรเป็นไปตามองค์ประกอบของมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) โดยจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่าราษฎรที่เข้าชื่อถอดถอนผู้ใหญ่บ้านลงลายมือชื่อด้วยตนเองหรือไม่ และการลงชื่อนั้นมีเจตนาเพื่อต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าการเข้าชื่อดังกล่าวเป็นไปตามองค์ประกอบของกฎหมาย นายอำเภอต้องมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งพร้อมแจ้งสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว รวมทั้งหากผู้ใหญ่บ้านที่ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลเพื่อวินิจฉัยว่าการเข้าชื่อถอดถอนดังกล่าวครบตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เป็นการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายปกครองโดยองค์กรตุลาการที่คู่ความมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันเป็นไปตามหลักนิติธรรม ดังนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) มิได้เป็นบทบัญญัติที่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และมิได้มีส่วนใดที่เป็นการขัดขวางการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ฟ้องคดีต่อศาลหรือสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามที่ผู้ฟ้องคดีได้แย้ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ บทบัญญัติดังกล่าวแม้จะจำกัดสิทธิของผู้ใหญ่บ้านอยู่บ้าง แต่เป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและจำเป็นในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่การปกครองหมู่บ้านเพื่อให้สิทธิแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการเลือกผู้ปกครองของตนที่เหมาะสมตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิในการทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านกับประโยชน์ส่วนรวมที่ได้รับตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

วัตถุประสงค์ของกฎหมาย เห็นได้ว่า ประโยชน์สาธารณะมีน้ำหนักมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้
สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่
กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓. การแบ่งแยกการใช้อำนาจ (Separation of Powers) การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (Inspection of the Exercise of State Power) และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of Interest)

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” ในการจัดองค์กรของรัฐ” ดังนี้

คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖

การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช
เรื่อง แก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภา (สภาผู้เฒ่า)

วินิจฉัยว่า สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามคำร้องนี้ เป็นการแก้กลับไปสู่จุดบกพร่องที่เคยปรากฏแล้วในอดีต เป็นจุดบกพร่องที่ล่อแหลม เสี่ยงต่อการสูญเสียสันติภาพและสามัคคีธรรมของมวลหมู่ มหาชนชาวไทย เป็นความพยายามนำประเทศชาติให้ถอยหลังเข้าคลอง ทำให้วุฒิสภากลับไปเป็นสภาญาติ พี่น้อง สภาของครอบครัว และสภาผู้เฒ่า สูญเสียสถานะและศักยภาพแห่งการเป็นสติปัญญาให้แก่สภา ผู้แทนราษฎร กลายเป็นเพียงเสียงสะท้อนของมวลชนกลุ่มเดียวกัน ทำลายสาระสำคัญของการมีสองสภา นำพาไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐ ตัดการมีส่วนร่วมของปวงประชาหลากหลายอาชีพ เป็นการเปิดช่องให้ผู้ร่วมกระทำการครั้งนี้กลับมีโอกาสดำรงอำนาจในการปกครองโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากการออกเสียงแสดงประชามติของมหาชนชาวไทย

นอกจากนี้ การแก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งเพียงทางเดียว อันมีที่มา เหมือนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงย่อมเป็นเสมือนสภาเดียวกัน ไม่เกิดความแตกต่างและเป็นอิสระซึ่งกัน และกันของทั้งสองสภา เป็นการทำลายลักษณะและสาระสำคัญของระบบสองสภาให้สูญสิ้นไป

การแก้ไขที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับฝ่ายการเมืองหรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ย่อมทำให้หลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันของระบบสองสภา ต้องสูญเสียไปอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถควบคุมอำนาจเหนือรัฐสภาได้อย่างเบ็ดเสร็จ เด็ดขาด ปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน อันเป็นการกระทบต่อการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเปิดทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการครั้งนี้ได้ อำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗

ห้ามนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีก้าวก่ายหรือแทรกแซงในเรื่องการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับ ต้องเป็นไปตามหลัก นิติธรรมในมาตรา ๓ วรรคสอง ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย จะกระทำไปตามอำเภอใจโดยมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือมีวาระซ่อนเร้นอันเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตหาได้ไม่

คำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๖๓

เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการการของสภาผู้แทนราษฎร

และวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๕ มาตรา ๘ และมาตรา ๑๓

มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๙ หรือไม่

วินิจฉัยว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยแบ่งองค์กรใช้อำนาจออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ องค์กรใช้อำนาจทั้งสามฝ่ายต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในลักษณะการตรวจสอบและตุลาอำนาจ รัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรใช้อำนาจนิติบัญญัตินอกจากจะมีหน้าที่และอำนาจทางนิติบัญญัติในการพิจารณาให้ความเห็นชอบกฎหมายแล้วยังมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารด้วย เช่น การตั้งกระทู้ถาม การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหาร การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติ การตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น การดำเนินการผ่านคณะกรรมการถือเป็นกลไกของฝ่ายนิติบัญญัติในการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร โดยคณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วรายงานต่อสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของคณะกรรมการเพื่อให้สามารถตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ของคณะกรรมการนั้นจำเป็นต้องมีการเรียกข้อมูลจากหน่วยงานหรือบุคคลผู้ครอบครองหรือดูแลข้อมูล หรือเรียกบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ บัญญัติให้คณะกรรมการมีอำนาจเรียกเอกสารหรือเชิญบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่สอบสวนได้ อย่างไรก็ตามการเรียกเอกสารหรือเชิญบุคคลมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นของคณะกรรมการเป็นการขอความร่วมมือโดยไม่มีสภาพบังคับในทางกฎหมาย ทำให้คณะกรรมการขณะนั้นไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เปลี่ยนแปลงแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจของคณะกรรมการจากคำว่า “อำนาจเรียก” หรือ “อาจเรียก” มาเป็นคำว่า “อำนาจออกคำสั่งเรียก” แต่ไม่ได้กำหนดให้การใช้อำนาจออกคำสั่งเรียกของคณะกรรมการมีสภาพบังคับในทางกฎหมาย ทำให้คณะกรรมการยังคงไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เชิญมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นหรือให้ส่งเอกสารต่าง ๆ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงเพิ่มเติมหลักการสำคัญไว้ในมาตรา ๑๓๕ เพื่อให้คำสั่งเรียกของคณะกรรมการมีสภาพบังคับในทางกฎหมาย โดย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เพิ่มเติมถ้อยคำ “ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อันเป็นฐานนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการการเลือกตั้งของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๒๙ กำหนดหลักการและสาระสำคัญใหม่ที่เปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๓๕ ซึ่งพระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการการเลือกตั้งของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔ อาศัยอำนาจตราเป็นกฎหมายขึ้นใช้บังคับ ดังนั้น พระราชบัญญัติคำสั่งเรียกของคณะกรรมการการเลือกตั้งของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๕ ที่บัญญัติอำนาจของคณะกรรมการในการออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้ มาตรา ๘ ที่บัญญัติขั้นตอนในการออกคำสั่งเรียกไว้ และมาตรา ๑๓ ที่กำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกของคณะกรรมการ ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๙ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๙

คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๔

เรื่อง คณะกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๘๒

ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเทพไท เสนพงศ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๘๘ (๔) และมาตรา ๙๖ (๒) หรือไม่

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๐ บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง และสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๑ (๑) – (๑๓) เช่น ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎรหรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร พ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๙๓ ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๙๗ มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๘๘ เป็นต้น ซึ่งมาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๘๘ (๔) ตามประเด็นแห่งคดีนี้บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสิ้นสุดลงเมื่อเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๙๖ (๑) (๒) หรือ (๔) โดยมาตรา ๙๖ (๒) กำหนดให้บุคคลที่อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะต้องห้ามการใช้สิทธิเลือกตั้งของบุคคลนั้น มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาโดยเพิ่มความว่า “ไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ว่าคำพิพากษาของศาล ย่อมมีผลใช้บังคับได้จนกว่าศาลสูงจะมีคำพิพากษาเป็นอย่างอื่น ดังนั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ใดแล้ว ผู้นั้นย่อมมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งทันทีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๖ (๒) และเข้าลักษณะต้องห้ามของบุคคลในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๘๘ (๔) การที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้นำลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งของบุคคลดังกล่าวมาเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๖) โดยไม่ต้องรอให้มีคำพิพากษาคำสั่งถึงที่สุด เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นบุคคลผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในฐานเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยต้องได้รับการกลั่นกรองคุณสมบัติเบื้องต้นและลักษณะต้องห้าม เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นบุคคลที่มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยึดถือของสาธารณชน ปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากเหตุหมิ่นเหม่งในการที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่เกียรติและศักดิ์ศรีของสภาผู้แทนราษฎร การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดกระทำความผิดจนศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งอันต้องด้วยลักษณะต้องห้ามของบุคคลผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๙๖ (๒) แล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นย่อมไม่อาจอยู่ในฐานะที่จะไว้วางใจในความสุจริตได้ และไม่สมควรให้เข้ามาใช้อำนาจในทางการเมืองอื่นอีกด้วย

ข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้องที่ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ บัญญัติเหตุต่าง ๆ ที่มีผลให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง แต่ไม่ได้ระบุถึงเหตุเกี่ยวกับการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๖ (๒) ไว้โดยตรง จึงไม่มีผลให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลง นอกจากนี้การถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๖ (๒) จะต้องเกิดขึ้นใน “วันเลือกตั้ง” เท่านั้น เห็นว่า เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๖) ซึ่งกำหนดลักษณะต้องห้ามอันเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ส่วนมาตรา ๙๘ และมาตรา ๙๖ เป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อตีความประกอบกันแล้ว หากมีเหตุตามมาตรา ๙๘ และมาตรา ๙๖ ระหว่างการดำรงตำแหน่ง จึงจะมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงระหว่างการดำรงตำแหน่งได้ มิใช่เป็นเพียงลักษณะต้องห้ามขณะที่ผู้ถูกร้องใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น

๔. กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law) อาทิเช่น ต้องไม่บังคับใช้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทางอาญาแก่บุคคล ต้องให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกระทบ ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิกษต่อตนเองมิได้ ไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

ศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับ **“หลักนิติธรรมในฐานะที่เป็น “เกณฑ์” เกี่ยวกับโทษทางอาญาและความรับผิดชอบทางอาญา”** ดังนี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖

บทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติปี (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลจะต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรืองดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พระราชบัญญัติปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๙ วรรคสอง

มีข้อสังเกตว่า คำวินิจฉัยข้างต้น เป็นการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นหรือไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อันการตรวจสอบในเชิงเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย นอกจากนั้น ในบางกรณียังมีกรณีที่จะระบุไว้ในการตรวจสอบในทางเนื้อหาที่เป็นเรื่องในหลักในทางกฎหมายอาญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙

คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙

บทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

วินิจฉัยว่า บทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เป็นประมุข และเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ได้บัญญัติรับรองไว้ กรณีจึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ (๑๓) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑

การนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ียังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด

วินิจฉัยว่า การที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติมิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ทั้งที่หลักพื้นฐานของการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ดีและเป็นธรรมของไทยจะต้องนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ียังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด บทบัญญัติมาตรา ๘ ในส่วนนี้จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๔

เรื่อง คณะกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๘๒
ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเทพไท เสนพงศ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๔) และมาตรา ๙๖ (๒) หรือไม่

วินิจฉัยว่า ข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้องที่ว่าหากให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องต้องสิ้นสุดลงทั้งที่คำพิพากษาในคดียังไม่ถึงที่สุดจะเป็นผลร้ายและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกร้อง และเป็นบทบัญญัติขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๙) มาตรา ๙๘ (๑๐) หรือมาตรา ๙๘ (๑๑) ที่บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดแล้ว ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ที่ให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเพื่อให้มีการพิสูจน์ความจริงก่อนคดีจะถึงที่สุดนั้น เห็นว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีการใช้ถ้อยคำแตกต่างกันแยกได้หลายลักษณะ เช่น กรณีรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๙) ใช้คำว่า “... เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกเพราะกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” หรือกรณีมาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๑๐) ใช้คำว่า “เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ...” หรือกรณีมาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๑๑) ใช้คำว่า “เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำการอันเป็นการทุจริตในการเลือกตั้ง” ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุหลายประการตามบริบทของข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน หากเป็นกรณีคดีอาญาต้องมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด แต่ข้อเท็จจริงแห่งคดีนี้เป็นกรณีตามมาตรา ๑๐๑ (๖) ประกอบมาตรา ๙๘ (๔) และมาตรา ๙๖ (๒) ซึ่งใช้คำว่า “อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่” โดยไม่ได้ใช้คำว่า “คำพิพากษาอันถึงที่สุด” บทบัญญัติลายลักษณ์อักษรมีความชัดเจนไม่อาจตีความเป็นอย่างอื่น ย่อมหมายความว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสิ้นสุดลงเมื่อต้องคำพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยไม่ต้องให้คดีถึงที่สุดก่อน ข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้องฟังไม่ขึ้น ส่วนที่ผู้ถูกร้องอ้างรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ซึ่งเป็นบทบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดนั้น เห็นว่า กรณีของผู้ถูกร้องเป็นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางรัฐธรรมนูญในปัญหาที่เกี่ยวกับความถูกต้องสมบูรณ์ของการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องพิจารณาลายลักษณ์อักษรและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้องข้อนี้ฟังไม่ขึ้นเช่นกัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๖

**พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง
กำหนดบทเฉพาะกาลเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบังคับใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ
พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ถูกยกเลิกตามพระราชบัญญัตินี้กับประมวลกฎหมายยาเสพติดที่เป็นกฎหมายใหม่**

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย โดยมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” และมาตรา ๒๙ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย โดยในระยะแรกรัฐพยายามปราบปรามและควบคุมปัญหาเสพติดอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นไปตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นภาคี ยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพและชีวิตมนุษย์ ต้องมีมาตรการลงโทษเด็ดขาดฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายหลายฉบับขึ้นบังคับใช้ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้น สำหรับพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ บัญญัติให้บุคคลซึ่งมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ประเภท ๒ ประเภท ๔ และประเภท ๕ มีปริมาณสารบริสุทธิ์หรือมีปริมาณเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ให้ถือว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายโดยไม่เปิดโอกาสให้พิจารณาจากพฤติการณ์หรือคำนึงถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดและไม่ให้สิทธิจำเลยในการพิสูจน์ความจริงในคดีอันมีลักษณะเป็นบทสันนิษฐานเด็ดขาดต่อมาพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ แก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวให้มีลักษณะเป็นเพียงข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด โดยกำหนดให้บุคคลที่มียาเสพติดให้โทษที่มีปริมาณสารบริสุทธิ์หรือมีปริมาณเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย เพื่อให้จำเลยมีโอกาสดำเนินการพิสูจน์ความจริงต่อศาลว่าการกระทำของตนมิใช่เป็นการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หากสามารถพิสูจน์เจตนาของตนได้ย่อมมีผลทำให้รับโทษน้อยลง หลังจากนั้น มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ ขึ้นใช้บังคับ โดยมีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ คือ โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้กระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับและการดำเนินการตามกฎหมายแต่ละฉบับเป็นหน้าที่และอำนาจของหลายองค์กร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวจัดทำเป็นประมวลกฎหมายยาเสพติดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและใช้กฎหมายที่จะรวมอยู่ในฉบับเดียวกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกันนี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ จำเป็นต้องกำหนดให้มีระบบอนุญาตเพื่อให้การควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ และทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งกำหนดให้มีระบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคลากรซึ่งมีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดนโยบายในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด และรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ โดยบทบัญญัติมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง มีลักษณะเป็นบทเฉพาะกาล บัญญัติว่า “ให้บทบัญญัติที่ให้สันนิษฐานว่าเป็นการกระทำเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และเพื่อขายซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัตินี้ยังคงมีผลใช้บังคับแก่คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายยาเสพติดท้ายพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับแล้วแต่กรณี จนกว่าคดีถึงที่สุด”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง กำหนดบทเฉพาะกาลให้การกระทำของจำเลยยังอยู่ภายใต้บทสันนิษฐานความผิดว่าเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ถูกยกเลิกแล้ว ซึ่งกำหนดให้จำเลยต้องรับโทษหนักขึ้นโดยถือเอาปริมาณของยาเสพติดเป็นสำคัญ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง กำหนดบทเฉพาะกาลเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบังคับใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ถูกยกเลิกตามพระราชบัญญัตินี้กับประมวลกฎหมายยาเสพติดที่เป็นกฎหมายใหม่ มีปัญหาว่าเมื่อกฎหมายเดิมถูกยกเลิกไปแล้วในทันทีย่อมทำให้เกิดสุญญากาศทางกฎหมายและส่งผลกระทบต่อคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาไปแล้วก่อนวันที่กฎหมายใหม่จะมีผลใช้บังคับ โดยกำหนดให้คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายยาเสพติดมีผลใช้บังคับและอาจอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ยังคงต้องอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติที่กำหนดให้การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย บทสันนิษฐานดังกล่าวเป็นบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาที่ไม่เด็ดขาดโดยให้จำเลยมีโอกาสนำพยานหลักฐานพิสูจน์ความจริงต่อศาลว่าการกระทำของตนมิใช่การกระทำเพื่อจำหน่าย จำเลยยังมีสิทธิต่อสู้คดีและนำสืบพยานหลักฐานเพื่อหักล้างบทสันนิษฐานดังกล่าวได้ ไม่กระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ประกอบกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นได้ผ่านการพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยชอบด้วยกฎหมายมาแล้ว ทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน การพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ การรับฟังข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบต่อศาลชั้นต้น อยู่บนพื้นฐานของหลักการรับฟังหรือชั่งน้ำหนัก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อเห็นว่าการกระทำความผิด หากกรณีมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย กรณีแตกต่างจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๖ - ๗/๒๕๖๑ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง มีให้นำกฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม เนื่องจากบทบัญญัติ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง เป็นกรณีกำหนดให้ยังคงใช้บังคับกฎหมายเดิมที่เป็นบทบัญญัติให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อจำหน่ายโดยไม่เปิดโอกาสให้จำเลยนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว

นอกจากนี้ ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา หากมีกรณีกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้ภายหลังการกระทำความผิดซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จำเลยสามารถยกข้อเท็จจริงดังกล่าวในอุทธรณ์หรือฎีกา และศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาสามารถยกประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใช้กฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยขึ้นพิจารณา โดยปรับลดโทษตามกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยได้ แม้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ มีผลให้จำเลยในคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วยังคงถูกบังคับจากบทบัญญัติที่กำหนดให้การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามกฎหมายเดิม และอาจไม่ได้รับประโยชน์จากประมวลกฎหมายยาเสพติดที่ยกเลิกบทสันนิษฐานความผิดดังกล่าวซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่เป็นคุณกว่าก็ตาม แต่เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบต่อจำเลยที่มีภาระในการพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าวอาจเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่ก็ได้ทำให้การอำนวยความสะดวกแก่จำเลยเสียไป ดังนั้น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดต่อสิทธิในการต่อสู้คดี ไม่ขัดต่อหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยไม่มีความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗

ความผิดอาญาอันเกิดจากการใช้เช็ค

เช็คเป็นตัวเงินที่มีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือชำระเงินที่สร้างความสะดวกและความรวดเร็วให้แก่ผู้ประกอบการค้าในการรับจ่ายเงินแทนการนำเงินสดไปชำระให้แกกัน ความน่าเชื่อถือของเช็คจึงมีความสำคัญ เพราะหากเช็คขาดความน่าเชื่อถือ บุคคลที่เกี่ยวข้องย่อมไม่ประสงค์ที่จะรับเช็คคืนนั้นไว้เพื่อชำระหนี้ ส่งผลให้การหมุนเวียนเงินในระบบขาดความคล่องตัว กระทบต่อการดำเนินธุรกิจการค้าและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยเหตุที่การใช้เช็คเป็นที่นิยมแพร่หลายในทางธุรกิจ บุคคลบางกลุ่มใช้เช็คเป็นเครื่องมือทุจริต

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ฉ้อโกงโดยจ่ายเช็คแล้วไม่สามารถเรียกเก็บเงินได้ ทำให้เชื่อกันว่าความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อระบบการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ รัฐจำเป็นต้องออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องปรามไม่ให้มีการสั่งจ่ายเช็คโดยทุจริต โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ บัญญัติให้ผู้ออกเช็คที่มีเงื่อนไขข้อเท็จจริงตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) มีความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้ผู้ออกเช็คต้องระมัดระวังและออกเช็คโดยสุจริตเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย หากใช้ลงโทษผู้ออกเช็คทุกกรณีไม่ การที่ศาลจะพิพากษาลงโทษตามมาตรา ๔ วรรคสอง ต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงโดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้กระทำความผิดมีลักษณะหรือการกระทำความผิดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) เท่านั้น ศาลใช้ดุลพินิจได้ตามความหนักเบาของการกระทำความผิด เมื่อชั่งน้ำหนักแล้วประโยชน์สาธารณะที่ได้จากการมีหลักประกันความน่าเชื่อถือของเช็คและระบบเศรษฐกิจของประเทศ มีน้ำหนักมากกว่าผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนอันเนื่องมาจากการใช้โทษทางอาญาในกฎหมายดังกล่าว อีกทั้งมาตรา ๕ และมาตรา ๗ บัญญัติให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้กระทำความผิดใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น หรือหน้าที่ผู้กระทำความผิดออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้นสิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ถือว่าคดีเล็กน้อยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล นอกจากนี้ กฎหมายบัญญัติหลักการและการบังคับใช้ตัวเงินแต่ละประเภทไว้แตกต่างกัน คือ ตัวแลกเงินเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้สั่งจ่ายสั่งบุคคลที่สามจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน ตัวสัญญาใช้เงินเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้ออกตัวให้คำมั่นสัญญาว่าตนจะจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน ส่วนเช็คเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้สั่งจ่ายสั่งธนาคารจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน เมื่อลักษณะของตัวเงินทั้งสามประเภทมีความแตกต่างกันและวัตถุประสงค์การใช้ที่ไม่เหมือนกัน กฎหมายอาจบัญญัติความคุ้มครองไว้ต่างกันได้ ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ประกอบกับบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิด และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นเป็นไปตามโทษที่บัญญัติไว้เท่านั้น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

นอกจากนั้น ยังต้องให้มีความเป็นอิสระของศาลและความสุจริตเที่ยงธรรมของกระบวนการยุติธรรม (Judiciary Independence and integrity) ด้วย เช่น คำวินิจฉัย ๒๒/๒๕๖๕ คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ และคำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๕

หลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

และเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับวันจะมีความร้ายแรงมากขึ้นและเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จำนวนมาก หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและประโยชน์ของประชาชน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพและคืบความที่เกี่ยวข้อทั้งหลายได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างเสมอภาค รวดเร็ว และเป็นธรรม สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมาตรา ๔๖ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญ และให้ศาลฎีการับฎีกา” บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมีความมุ่งหมายให้อัยการสูงสุดเป็นผู้กลั่นกรองว่าคดีใดเป็นปัญหาสำคัญอันเป็นเหตุอันควรให้ศาลฎีกาได้วินิจฉัย เนื่องจากกระบวนการฟ้องคดีของพนักงานอัยการผ่านขั้นตอนการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงการพิจารณากลั่นกรองของพนักงานอัยการก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล จึงกำหนดให้อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขบังคับให้ศาลฎีการับฎีกาโดยไม่อาจวินิจฉัยเป็นประการอื่นได้

เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติรับรองว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ซึ่งบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยให้โอกาสแก่โจทก์และจำเลยสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันในฐานะคู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง และบรรลุถึงหลักนิติธรรมที่บุคคลทุกคนจะต้องได้รับความเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย รวมทั้งไม่ถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมด้วยเหตุผลของความแตกต่างในสถานะของบุคคล การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและ

ประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ บัญญัติหลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และกำหนดให้ศาลฎีกาฎีกาโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่นได้ ย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยได้รับการคุ้มครองที่แตกต่างกัน ไม่เสมอภาคกันในกฎหมาย ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล และขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖

ข้อจำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษ

โทษจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญามีผลกระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล แต่ศาลมีดุลพินิจใช้มาตรการเลี้ยงการจำคุกซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกอื่นในการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำหรือทัณฑสถานดังเช่นบทบัญญัติมาตรา ๕๖ เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี ไม่กระทำความผิดซ้ำ และกลับเข้าสู่สังคมใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข โดยการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้เพื่อไม่ให้ต้องตราบาปติดตัวว่าเคยถูกจำคุก อย่างไรก็ดี กฎหมายกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลด้วยตามมาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๓) และวรรคสอง เพื่อความแน่นอนของสภาพบังคับและการใช้มาตรการทางอาญา

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่จำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษให้แก่จำเลยไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับกรณีที่ศาลจะพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แก่ผู้กระทำความผิดโดยจำแนกประเภทความผิด และ

ความหนักเบาตามลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดไว้ซึ่งการรอกการกำหนดโทษ คือ การที่ศาลพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกล่าวทาแต่ศาลยังไม่กำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลย และห้ามมิให้จำเลยกระทำความผิดภายในระยะเวลาที่กำหนดหากจำเลยได้กระทำความผิดภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ให้ศาลที่พิพากษาคดีหลังกำหนดโทษที่รอกการกำหนดโทษไว้ในคดีก่อนบวกเข้ากับโทษในคดีหลัง ส่วนการกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้เป็นกรณีที่ศาลกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยแล้วแต่ให้รอกการลงโทษนั้นไว้เสียก่อนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดหากจำเลยได้กระทำความผิดซ้ำอีกภายในกำหนดเวลาที่ศาลรอกการลงโทษไว้ ศาลอาจบวกโทษที่รอกการลงโทษไว้ในคดีก่อนเข้ากับโทษในคดีหลังได้ หรือถ้าจำเลยมิได้กระทำความผิดในระหว่างที่มีการรอกการลงโทษโทษที่รอไว้จะสิ้นผลไป โดยคดีที่ศาลจะพิจารณารอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำความผิดซึ่งศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นการกระทำความผิดซึ่งศาลจะลงโทษปรับสถานเดียวและผู้กระทำความผิดที่จะได้รับการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้นั้น จะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๓) คือ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือผู้ที่เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่โทษจำคุกที่ได้รับนั้นต้องเป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือหากเคยรับโทษจำคุกมาก่อนไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานใดก็ตาม แต่ผู้กระทำความผิดพ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เนื่องจากความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษมิใช่อาชญากรรมที่เป็นความผิดร้ายแรง ไม่ถือว่าผู้กระทำความผิดมีจิตใจที่ชั่วร้ายและมีใช้ผู้กระทำความผิดติดนิสัยการที่บปญญัตติดังกล่าวกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ให้นาคความผิดในอดีตมาเป็นเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจของศาลเพื่อพิจารณารอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้นั้นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและหลักการตรากฎหมายอาญาที่ต้องมีความแน่นอนชัดเจนเพื่อกำหนดว่าบุคคลใดสมควรได้รับการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษตามมาตราการดังกล่าว เป็นไปตามหลักนิติธรรม ทั้งยังสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการป้องกันมิให้ผู้นั้นกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยนำพฤติกรรมและประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดมาประกอบการพิจารณา นอกเหนือจากการพิจารณาตามความร้ายแรงของพฤติกรรมผู้กระทำความผิดด้วย เพื่อให้ทราบว่าผู้้นั้นกระทำความผิดครั้งแรกหรือกระทำความผิดซ้ำและทราบถึงสาเหตุการกระทำความผิด รวมทั้งพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมของผู้กระทำความผิดอันจะทำให้การกำหนดโทษมีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด และเป็นการกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณารอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้ให้เป็นมาตรฐานเพื่อป้องกันมิให้ศาลใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจอันอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด นอกจากนี้ การที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง กำหนดข้อจำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เคยถูกจำคุกมาก่อน เพราะหากผู้กระทำความผิดนั้นเคยต้องตราบาบมาแล้วว่าเคยถูกจำคุกในเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยมีใช้ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือเคยรับโทษจำคุกเกินกว่าหกเดือน การให้โอกาสผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้รับการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมโดยรอกการกำหนดโทษ หรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้และใช้
มาตรการคุมความประพฤติแทนย่อมไม่เกิดประโยชน์อันใดที่จะเลี่ยงการต้องรบาบ
นั้นอีก ศาลจึงต้องให้น้ำหนักแก่การคุ้มครองบุคคลอื่นในสังคมที่มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่
ด้วยความสงบเป็นสำคัญ อีกทั้งการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอกการกำหนดโทษหรือ
กำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน
ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง โดยพิจารณาตามความเหมาะสมแก่
สภาพความผิด พฤติการณ์แห่งคดีประกอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด
ได้แก่ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต
นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือการรู้สึกความผิด และ
พยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานี ซึ่งศาลอาจกำหนดเงื่อนไข
เพื่อคุมความประพฤติให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติโดยคำนึงถึงความเหมาะสมเป็น
รายกรณีอันเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิของผู้กระทำความผิด สิทธิของผู้เสียหาย
และการคุ้มครองความปลอดภัยของสาธารณะและความสงบเรียบร้อยของประชาชน
เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับ
ผลกระทบจากการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน
ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่ม
ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณี
หนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๖

คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗

หลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน
(วินิจฉัยในทำนองเดียวกันกับคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๕)

การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ บัญญัติ
หลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และ
กำหนดให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น ย่อมทำให้
หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีคำมนุษย์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน ไม่ได้รับ
ความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗
วรรคหนึ่งและวรรคสาม

(๔) บทสรุป

หากพิจารณาเฉพาะตามรัฐธรรมนูญ พบว่าคำว่า “นิติธรรม” ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และคำนี้ก็ได้มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาจนกระทั่งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) จึงย่อมเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอย่างน้อยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ^{๒๓} ดังนี้

(๑) **ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (The supreme law of the land)** ซึ่งปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๒ คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓ คำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๖๓ คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ และคำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘

(๒) **การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty-Freedom) และความเสมอภาค (Equality)** ซึ่งปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๑๙/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕ คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๕ คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ และคำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘

(๓) **การแบ่งแยกการใช้อำนาจ (The separation of powers)** การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (Inspection of the Exercise of State Power) และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of Interest) ซึ่งปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗ คำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๖๓ และคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๔

(๔) **กระบวนการนิติธรรม (Due process of Law)** อาทิเช่น ต้องไม่บังคับใช้รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทางอาญาแก่บุคคล ต้องให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพ

^{๒๓} รายละเอียดโปรดดูได้จากบทความ “ศาสตราจารย์กฎหมายอาญากับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” ดร. รณกรณ์ บุญมี และ “หลักนิติธรรม” ตามแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและความเห็นส่วนตนของนายทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ ศาสตราจารย์ทางกฎหมายอาญา และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ นายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ในหนังสือหลักนิติธรรม ๙ ปีทวิเกียรติที่ศาลรัฐธรรมนูญ ศาสตราจารย์ ดร. ทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ พิมพ์ ณ พฤศจิกายน ๒๕๖๕. กรุงเทพฯ : วิทยุชน, ๒๕๖๕. หน้า ๙๑-๑๓๔.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ถูกระทบ ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ ไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ซึ่งปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๔ และคำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗

นอกจากนั้น ยังต้องให้มีหลักความเป็นอิสระของศาลและความสุจริตเที่ยงธรรมของกระบวนการยุติธรรม (Judiciary Independence and integrity) ด้วย เช่น ในคำวินิจฉัย ๒๒/๒๕๖๕ คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ และคำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗

แม้คำว่า “หลักนิติธรรม” จะเพิ่งมาปรากฏอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่เมื่อพิจารณาในหลักพื้นฐานที่สำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยก็อยู่ภายใต้หลักนิติธรรมมาตั้งแต่ก่อนหน้านั้นแล้ว ทั้งนี้ “หลักนิติธรรม” ถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝง หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งรัฐสภาที่ดี คณะรัฐมนตรีที่ดี ศาลที่ดี รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ดี จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ อันเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓ วรรคสอง ได้บัญญัติว่า

“รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ภาคผนวก

แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

- (๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐
จำนวน ๒๒ กรณี
- (๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗
จำนวน ๑ กรณี
- (๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐
จำนวน ๗๘ กรณี

มีรายละเอียด ดังนี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

จำนวน ๒๒ กรณี

๑) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๑ เรื่อง ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๐ เรื่อง การตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๐ เรื่อง การตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ พ.ศ. ๒๕๕๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หรือไม่

ประกาศคณะปฏิรูปการปกครอง ฯ ฉบับดังกล่าวมุ่งเน้นที่การตรวจสอบการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่หรือร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีเท่านั้น มิได้มีเนื้อหาส่วนใดก้าวล่วงหรือแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ผู้ที่ถูกตรวจสอบและดำเนินคดีตามกฎหมายฉบับนี้ยังคงมีสิทธิต่อสู้คดีในชั้นศาลได้อย่างเต็มที่ ทั้งในการตรวจสอบการใช้อำนาจหรือการทุจริตประพฤติมิชอบของบุคคลตามประกาศนี้ จะกระทำได้ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยเท่านั้น กระบวนการตรวจสอบในชั้นก่อนฟ้องตามประกาศดังกล่าว จึงมิได้ฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรม หรือสิทธิมนุษยชนแต่ประการใด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๑ เรื่อง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองส่งคำโต้แย้งของจำเลย (พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ ๑ และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ ๒) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ มาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๒๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๕๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ มาตรา ๓ และมาตรา ๓๘ วรรคหนึ่ง และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๓ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบัญญัติในมาตรา ๓๐๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ บัญญัติให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยบทบัญญัติในมาตรา ๓๒๙ บัญญัติให้ตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้แล้วเสร็จในสองปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งในส่วนสาระสำคัญของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นการร้ายแรงผิดปกติและการทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำความผิดเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการ และกระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อกล่าวหา เป็นต้น อันเป็นการกำหนดระยะเวลาในการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และกำหนดสาระสำคัญในเบื้องต้นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และกำหนดสาระสำคัญและวิธีการตรากฎหมายดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐๒ ก็ได้รับรองให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มีผลใช้บังคับต่อไป ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๙ วรรคสอง อีก แม้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จะให้การรับรองและยืนยันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ในมาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ และมาตรา ๔๓ ก็ตาม แต่บทบัญญัติในมาตรา ๒๙ ก็ได้กำหนดเป็นข้อยกเว้นไว้ว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งกระทำเท่าที่จำเป็น มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นมิได้ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ เป็นการอธิบายหรือให้ความหมายของคำต่าง ๆ ที่ใช้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้มีความชัดเจนภายในกรอบวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เช่น คำว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทาง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การเมือง” คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง” เป็นต้น เพื่อให้การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นไปโดยถูกต้องตรงกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย มาตรา ๑๐๐ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๙ ว่าด้วยการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งบัญญัติห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใน ๔ ลักษณะเป็นบทบัญญัติกำหนดการกระทำอันเป็นความผิด เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางอันจะนำมาซึ่งการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม โดยวรรคสามให้นำบทบัญญัติในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับคู่สมรสของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวด้วย เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีช่องว่างให้ผู้กระทำความผิดหลบเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมีเหตุผลและความชอบธรรมรองรับอยู่แล้ว เนื่องจากการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี พร้อมทั้งคู่สมรสของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นย่อมเป็นบุคคลที่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินการหรือกระทำการให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในระดับสูงซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในระบบราชการอย่างกว้างขวาง และที่บัญญัติเช่นนี้เพื่อมิให้มีผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อความเหมาะสม และเหมาะสมกับสภาพปัญหาของประเทศชาติ บทบัญญัติมาตรา ๑๐๐ นี้มีสาระสำคัญตามที่มาตรา ๓๓๑ (๒) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดไว้ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖๕ วรรคสาม ประกอบมาตรา ๒๖๗ ส่วนมาตรา ๑๒๒ ซึ่งเป็นบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนถือว่าเป็นบทบัญญัติที่จำเป็นต้องมีเพื่อให้กฎหมายมีสภาพบังคับใช้ได้จริง และมาตรการบังคับดังกล่าวก็อยู่ในขอบเขตอันเหมาะสมทางกฎหมาย โดยวรรคสองยังบัญญัติทางแก้ไขเพื่อความเป็นธรรมไว้ด้วยว่า หากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นยินยอมด้วยในการที่คู่สมรสของตนดำเนินการกิจการตามมาตรา ๑๐๐ วรรคหนึ่ง ให้ถือว่าผู้นั้นไม่มีความผิด จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔ มาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๒๒ มิได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ เพราะมิได้จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควรและมิได้กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป มิได้มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง มิได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ เพราะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่จำเลยกระทำการดังที่กล่าวหา มิใช่บทบัญญัติที่มีผลย้อนหลังไปลงโทษทางอาญาแก่บุคคล กับทั้งไม่ได้เป็นบทสันนิษฐานความผิด อันจะเป็นการให้จำเลยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง แต่โจทก์ยังต้องมีภาระพิสูจน์การกระทำและเจตนาของจำเลยให้ครบองค์ประกอบความผิดเช่นเดียวกับความผิดอาญาทั่ว ๆ ไปนั่นเอง และได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๓ ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อประกันเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคล เพราะมิได้ล่วงละเมิดเสรีภาพในการประกอบอาชีพจนเกินความพอเหมาะพอควรแก่กรณีแต่อย่างใด อีกทั้งบทบัญญัติแห่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญทั้งสามมาตราดังกล่าวก็สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

**หลักนิติรัฐ และหลักธรรมาภิบาล อันเป็นหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ มาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๒๒
ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา
๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๓

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๕๑ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของโจทก์ (นายสมเกียรติ บุญศิริ กับพวกรวม ๑๐ คน) ในคดีแพ่งของศาลจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๑ และข้อ ๒ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๗ ทวิ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๒ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่ให้นำมาตรา ๗ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์การไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดและข้อยกเว้น มาใช้บังคับกับผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับด้วย เว้นแต่ผู้ได้สัญชาติไทยโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ อยู่แล้วก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ การที่มาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๗ ทวิ ไปใช้บังคับย้อนหลังดังกล่าว แม้ส่งผลกระทบต่อบุคคลทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ก็เป็นการใช้บังคับทั่วไป ไม่ได้มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง หรือทำให้บุคคลไม่ได้รับความเสมอภาคกันตามกฎหมาย หรือไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในการได้หรือไม่ได้สัญชาติไทย กรณีจึงไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ นอกจากนั้น แม้มาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับมาตรา ๗ ทวิ ย้อนหลังดังกล่าว อาจเป็นผลร้ายแก่บุคคลบางรายที่เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ แต่ก็ได้ไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดการกระทำอันเป็นความผิดหรือกำหนดโทษทางอาญาอันจะทำให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญาในการกระทำก่อนที่จะมีกฎหมายใช้บังคับแต่อย่างใด กรณีมิได้เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับย้อนหลังไปเอาผิดหรือลงโทษทางอาญาแก่บุคคล จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคหนึ่ง

ส่วนมาตรา ๑๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น เป็นข้อยกเว้นของมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้บังคับ คือ ก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ แต่ไม่ได้สัญชาติไทยตามวรรคหนึ่ง อาจได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะส่งให้ได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปหรือเป็นการเฉพาะรายก็ได้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด อันเป็นบทบัญญัติที่เป็นคุณแก่บุคคลตามมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง กรณีเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับกับบุคคลเป็นการทั่วไป มิได้เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล และมีได้เป็นกฎหมายที่มีผลย้อนหลังไปเอาผิดหรือลงโทษทางอาญาแก่บุคคลแต่อย่างใด จึงไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๔
วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังที่กล่าวมา ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๗ ทวิ วรรคหนึ่งและวรรคสอง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของนายชัย เซษฐสมบัติ จำเลยที่ ๒ ในคดีแพ่งหมายเลขดำ ที่ ๖๓๙/๒๕๔๗ หมายเลขแดงที่ ๑๑๓๓/๒๕๔๗ ของศาลจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๔ และมาตรา ๒๓๖ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๒๓๓ และ มาตรา ๒๓๒ หรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๔ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๙ ประกอบ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๑๙๗ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๖ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๙ ประกอบมาตรา ๒ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๑๙๗

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดี (นายประสิทธิ์ กิจเสมอใจ) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๐ (๒) และมาตรา ๔๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๖ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๕ หรือไม่

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” อยู่ในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๔ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๐ (๒) และมาตรา ๔๒ แล้วเห็นว่า เป็นเรื่องทางปกครองและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางปกครองที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะมิใช่เรื่องโทษทางอาญาหรือสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง และวรรคสาม มุ่งให้ความคุ้มครอง ดังนั้น พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๐ (๒) และมาตรา ๔๒ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสองและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของผู้คัดค้านในคดีอาญาของศาลจังหวัดชลบุรี คดีหมายเลขดำที่ ๕๑๖๓/๒๕๔๓ หมายเลขแดงที่ ๗๑๐๘/๒๕๔๓ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ และมาตรา ๓๒ (หลักการเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ และมาตรา ๓๙ วรรคหนึ่ง) หรือไม่

ในประเด็นที่ว่า พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่ เห็นว่า พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มีเจตนารมณ์ของกฎหมายตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติที่ประสงค์ให้การปราบปรามผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการปราบปรามผู้กระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวขึ้นโดยเฉพาะ บทบัญญัติตามมาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ชั่วคราวได้โดยต้องเป็นไปตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และในการส่งทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ตามมาตรา ๒๒ ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งทรัพย์สินนั้นต่อไปตามมาตรา ๒๗ โดยในชั้นพิจารณาคดีของศาลผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิในการต่อสู้คดีตามหลักกระบวนการยุติธรรม บทบัญญัติทั้งสองจึงเป็นเพียงมาตรการพิเศษที่รัฐสามารถดำเนินการแก่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อเป็นมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งเป็นภัยที่มีความร้ายแรงคุกคามความปลอดภัยและความปกติสุขของสังคม และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลกระทำความผิดได้เนื่องจากทรัพย์สินเหล่านั้นมีส่วนส่งเสริม สนับสนุน ให้ความสะดวกแก่การกระทำความผิด และยังเป็นทรัพย์สินที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลเข้ามาสู่กระบวนการผลิตและจำหน่ายยาเสพติดด้วย นอกจากนี้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินยังเป็นการช่วยบั่นทอนความสามารถของผู้ค้ายาเสพติดมิให้ดำเนินการไปได้โดยสะดวก ช่วยระงับ ยับยั้งมิให้เกิดการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ มิได้มีข้อความใดที่เป็นบทบัญญัติย้อนหลังให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญาประการใด ดังนั้น มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๗ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ และมาตรา ๓๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๕๓ เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดี (นายสุนทร สีนสา) เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๑ ว่าพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔๗ ตรี วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๔๗ ทวิ (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๓๙ วรรคสาม หรือไม่

ในประเด็นที่ต้องวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔๗ ตรี วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๔๗ ทวิ (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสาม หรือไม่ พิจารณาแล้วเห็นว่า มาตรา ๓๙ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญมีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญามิให้ถูกปฏิบัติ เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิด ส่วนบทบัญญัติของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔๗ ตรี วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๔๗ ทวิ (๒) บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องสิ้นสุดลง เมื่อสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลผู้ใดเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามว่าต้องไม่เป็นผู้มีพฤติกรรมในทางทุจริต อันเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้พฤติกรรมในทางทุจริตเป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมและไม่มีลักษณะต้องห้ามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับการทุจริต หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน อันจะทำให้เกิดการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ของส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น การกำหนดลักษณะต้องห้ามดังกล่าวจึงเป็นการกำหนดในเบื้องต้น เพื่อให้ได้คนดีเข้ามาเป็นผู้สมัครให้ประชาชนในท้องถิ่นเลือกตั้งอีกชั้นหนึ่ง และเพื่อป้องกันมิให้มีการทุจริตหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนเกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้รับเลือกตั้งแล้ว อันเป็นการป้องกันและรักษาประโยชน์ของท้องถิ่นในภายหลัง กฎหมายจึงกำหนดให้ลักษณะต้องหามัน ยังคงต้องใช้บังคับตลอดไปในขณะที่ดำรงตำแหน่งนั้นด้วย ซึ่งหากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีลักษณะต้องห้ามเกิดขึ้นในภายหลัง กฎหมายกำหนดสภาพบังคับให้สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง วัตถุประสงค์ของกฎหมายดังกล่าวจึงเป็นการให้ความคุ้มครองการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง กรณีจึงเป็นการกำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและมีใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแต่อย่างใด ดังนั้น พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔๗ ตรี วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๔๗ ทวิ (๒) จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๘) คำวินิจฉัยที่ ๔-๒๑/๒๕๕๔ เรื่อง พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๗๔ ถึงมาตรา ๘๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๔๐ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๒ มาตรา ๕๘ มาตรา ๗๕ มาตรา ๘๑ มาตรา ๘๔ (๑) (๒) (๕) มาตรา ๑๙๗ มาตรา ๑๙๘ มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๘ หรือไม่

การที่พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ บสท. มีอำนาจบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพ และบังคับจำนองทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันของลูกหนี้ที่ บสท. ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องจากสถาบันการเงินมาบริหารเพื่อบังคับชำระหนี้ เป็นวิธีการเฉพาะ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ บทบัญญัติของพระราชกำหนดดังกล่าวมิได้ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง มาตรา ๔ มาตรา ๖ และมาตรา ๗ **ทั้งไม่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาล และหน่วยงานของรัฐไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม** และมีได้เป็นเครื่องใช้อำนาจขององค์กรโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ หรือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้เกินความจำเป็น หรือเกินขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ไม่กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือความเสมอภาคในกฎหมาย อีกทั้งไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล **ตามมาตรา ๓ วรรคสอง** มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ มิได้เป็นบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา ๔๐ แม้ว่าพระราชกำหนดดังกล่าวจะจำกัดสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินบางประการ แต่ก็เป็นการจำกัดสิทธิดังกล่าวเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อแก้ไขปัญหาสินทรัพย์ด้วยคุณภาพและการค้างชำระหนี้ของลูกหนี้ของสถาบันการเงินของรัฐและเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสถาบันการเงินของประเทศ เป็นการดำเนินการเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ มิใช่เพื่อประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ และมีได้เกี่ยวกับการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๒ อีกทั้งมิได้ตัดสิทธิผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของ บสท. ในการที่จะใช้สิทธิทางศาลฟ้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาต่อศาลยุติธรรม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจากการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้แล้ว มิได้เป็นการขัดต่อแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐด้านกฎหมายและการยุติธรรม หรือแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ และมีได้เป็นการก้าวล่วงอำนาจตุลาการ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๘ มาตรา ๗๕ มาตรา ๘๑ มาตรา ๘๔ (๑) (๒) (๕) มาตรา ๑๙๗ มาตรา ๑๙๘ มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๘ ตามที่โต้แย้งในคำร้องดังกล่าวแต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๗๔ ถึงมาตรา ๘๒ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒ **มาตรา ๓** มาตรา ๔ มาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๔๐ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๒ มาตรา ๕๘ มาตรา ๗๕ มาตรา ๘๑ มาตรา ๘๔ (๑) (๒) (๕) มาตรา ๑๙๗ มาตรา ๑๙๘ มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๘

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๕๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) ประกอบมาตรา ๓๐ หรือไม่

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๕๔ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา เนื่องจาก การสันนิษฐานว่า ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ก็ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดของนิติบุคคลดังกล่าว โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลอย่างไร คงพิสูจน์แต่เพียงว่านิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และจำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเท่านั้น กรณีจึงเป็นการสันนิษฐานไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดด้วย อันมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ และบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นทั้งหมดทุกคน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา **และยังขัดกับหลักนิติธรรม ข้อที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด** นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้ กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา บทบัญญัติมาตราดังกล่าว ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ กระทำการหรือมีเจตนาประการใดเกี่ยวกับความผิดนั้น **จึงขัดต่อหลักนิติธรรม** และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ หรือไม่ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง (๑) (๒) และ (๕) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ หรือไม่ และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๘ มาตรา ๕๙ และมาตรา ๖๒ หรือไม่

พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง หรือไม่ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๑ บททั่วไป ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม ส่วนพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๕ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจคณะรัฐมนตรีจะมีมติมอบหมายให้ กอ.รมน. เป็นผู้รับผิดชอบในการป้องกัน ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรนั้นภายในพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนดได้ ในกรณีที่เกิดปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร แต่ยังไม่มีความจำเป็นต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และเหตุการณ์นั้นมีแนวโน้มที่จะมีอยู่ต่อไปเป็นเวลานาน ทั้งที่อยู่ในอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวสิ้นสุดลงหรือสามารถดำเนินการแก้ไขได้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบตามปกติ ให้นายกรัฐมนตรีประกาศให้อำนาจหน้าที่ของ กอ.รมน. ที่ได้รับมอบหมายสิ้นสุดลง และให้นายกรัฐมนตรีรายงานผลต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาทราบโดยเร็ว บทบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงเป็นเพียงการมอบหมายให้ กอ.รมน. มีอำนาจหน้าที่บูรณาการและประสานการปฏิบัติร่วมกับทุกส่วนราชการ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและรักษาความมั่นคง รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่นของตน เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในยามปกติ และในยามที่เกิดสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และกำหนดให้มีมาตรการและกลไกควบคุมการใช้ อำนาจเป็นการเฉพาะตามระดับความรุนแรงของสถานการณ์ เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพ ภายในพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น ดังนั้น พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๕ มิได้ขัดต่อหลักความเป็นธรรมตามกฎหมาย และหลักนิติธรรมแต่อย่างใด จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๘-๒๙/๒๕๕๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง หรือไม่

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง นั้น เห็นว่า การที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยรัฐธรรมนูญ บัญญัติให้พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหนึ่งในรัฐธรรมนูญนั้น สืบเนื่องมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ โบราณราชประเพณี นิติประเพณีซึ่งนอกจากจะมีลักษณะเป็นสถาบันหลักของประเทศแล้ว องค์พระมหากษัตริย์ยังทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ จะกล่าวหาหรือฟ้องร้อง ในทางใด ๆ มิได้ และด้วยพระเกียรติคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นการผดุงไว้ซึ่งเกียรติยศของประเทศ และรักษาคุณลักษณะประการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงมีความชอบธรรมที่ต้องมีกฎหมายคุ้มครองมิให้มีการละเมิดพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของรัฐ และสถาบันหลักของประเทศ ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้ โดยที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดการกระทำอันเป็นความผิดและกำหนดอัตราโทษแก่ผู้ที่กระทำการหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หากผู้ใดกระทำความผิดตามมาตราดังกล่าวก็จะต้องได้รับโทษทางอาญาเพราะเหตุแห่งการกระทำนั้น หลักการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ จึงมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒ ที่บัญญัติรับรองว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมาตรา ๘ ที่บัญญัติรับรองและคุ้มครองสถานะของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของรัฐและเป็นสถาบันหลักของประเทศ การกำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดจึงเป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนตามหลักนิติธรรม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ จึงเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม มิได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๖ (๗) และมาตรา ๒๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

สำหรับพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยมีเหตุผลมาจากในปัจจุบันกิจการภาพยนตร์ไทยมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมากจึงจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยภาพยนตร์และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมกิจการเทปและวัสดุโทรทัศน์ที่มีอยู่เดิมให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการสร้าง ออกฉาย ให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายภาพยนตร์ในราชอาณาจักร และมีการปรับปรุงระบบการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ให้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรเดียว โดยมาตรา ๒๕ บัญญัติให้ภาพยนตร์ที่จะนำออกฉาย ให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราชอาณาจักรต้องผ่านการตรวจพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ซึ่งรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติแต่งตั้งตามข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติ และในการตรวจพิจารณาภาพยนตร์นั้น มาตรา ๒๖ บัญญัติให้คณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์กำหนดว่าภาพยนตร์ดังกล่าวจัดอยู่ในประเภทใด ได้แก่ (๑) ภาพยนตร์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และควรส่งเสริมให้มีการดู (๒) ภาพยนตร์ที่เหมาะสมกับผู้ดูทั่วไป (๓) ภาพยนตร์ที่เหมาะสมกับผู้ที่มีอายุตั้งแต่สิบสามปีขึ้นไป (๔) ภาพยนตร์ที่เหมาะสมกับผู้ที่มีอายุตั้งแต่สิบห้าปีขึ้นไป (๕) ภาพยนตร์ที่เหมาะสมกับผู้ที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไป (๖) ภาพยนตร์ที่ห้ามผู้ที่มีอายุต่ำกว่าสิบปี ดู และ (๗) ภาพยนตร์ที่ห้ามเผยแพร่ในราชอาณาจักร ซึ่งการกำหนดว่าภาพยนตร์ควรจัดอยู่ในประเภทใดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา ๒๙ บัญญัติให้การพิจารณาอนุญาตภาพยนตร์ตามมาตรา ๒๕ ถ้าคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์เห็นว่าภาพยนตร์เรื่องใดมีเนื้อหาที่เป็นการบ่อนทำลาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐและเกียรติภูมิของประเทศไทย ให้มีอำนาจสั่งให้ผู้ขออนุญาตแก้ไขหรือตัดทอนก่อนอนุญาต หรือไม่อนุญาตก็ได้ ซึ่งเป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตให้นำภาพยนตร์ออกฉาย ให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราชอาณาจักร ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ โดยในการพิจารณาอนุญาตจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับคำขอ ถ้าพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวให้ถือว่าอนุญาตตามมาตรา ๓๖ ถ้ามีคำสั่งไม่อนุญาตให้นำภาพยนตร์ออกฉาย ให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราชอาณาจักร ผู้ขออนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติได้ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับแจ้ง โดยคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติจะต้องพิจารณาอุทธรณ์ให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับอุทธรณ์ ถ้าพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวให้ถือว่าเห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติให้เป็นที่สุดตามมาตรา ๖๖ สำหรับบทบัญญัติมาตรา ๒๖ (๗) และมาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจและขอบเขตการใช้อำนาจของคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ซึ่งมีผลให้คณะกรรมการดังกล่าวต้องใช้อำนาจภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ จึงเป็นการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐในการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ภายในขอบเขตการใช้ดุลพินิจเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของสังคมโดยรวม อันเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรมแล้ว จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) หรือไม่

พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๑ ซึ่งบัญญัติให้บรรดาพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานและเอกสารที่รับฟังได้ตามกฎหมาย นั้น เป็นบทบัญญัติที่มีได้กำหนดรายละเอียด ขั้นตอน และกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน แต่เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้จำเลยต้องถูกผูกมัดตามพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาจากการสืบพยานของโจทก์ในศาลต่างประเทศที่จำเลยไม่มีโอกาสตรวจหรือรับทราบพยานหลักฐาน หรือต่อสู้คดีได้อย่างเพียงพอแม้ว่าการรับฟังพยานหลักฐานของศาลต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ ที่บัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน ด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานดังกล่าวโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลยก็ตาม แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าว ก็ได้เป็นข้อห้ามเด็ดขาด โดยยังเปิดโอกาสให้ศาลนำพยานหลักฐานเช่นนี้ไปใช้ประกอบกับพยานหลักฐานอื่นได้ จึงไม่เป็นธรรมแก่จำเลยซึ่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม การได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม การมีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ และการได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) ข้อ ๑๔.๓ อันเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า สิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นประปักษ์ต่อตน และสิทธิขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นประปักษ์ต่อตน พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๑ จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) **ทั้งไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ มีวัตถุประสงค์ให้ดำเนินคดีแก่กรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคล โดยให้ถือว่าเป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลด้วย จึงเป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา เนื่องจาก การสันนิษฐานว่า ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ก็ให้กรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำผิดของนิติบุคคลดังกล่าว โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของกรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดของนิติบุคคลอย่างไร คงพิสูจน์แต่เพียงว่านิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และจำเลยเป็นกรรมการหรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้นเท่านั้น กรณีจึงเป็นการสันนิษฐานไว้แต่แรกแล้วว่า กรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย อันมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังกรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้น บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรม ข้อที่ว่าโจทก์ในคดีอาญามีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกลกล่าวหา บทบัญญัติมาตราดังกล่าวในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรม และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา เนื่องจากการสันนิษฐานว่า ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ก็ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลอย่างไร คงพิสูจน์แต่เพียงว่านิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และจำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นเท่านั้น กรณีจึงเป็นการสันนิษฐานไว้แต่แรกแล้วว่า กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย อันมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ และบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นทั้งหมดทุกคน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับความผิดตามที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดต่อหลักนิติธรรมข้อที่ว่าโจทก์ในคดีอาญามีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวข้องกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาและจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวข้องกับความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ มีวัตถุประสงค์ให้ดำเนินคดีแก่กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น โดยให้ถือว่าเป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลด้วย จึงเป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา เนื่องจากการสันนิษฐานว่า ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ก็ให้กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลดังกล่าว โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของกรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลอย่างไร คงพิสูจน์แต่เพียงว่านิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และจำเลยเป็นกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเท่านั้น กรณีจึงเป็นการสันนิษฐานไว้แต่แรกแล้วว่า กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย อันมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังกรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นทั้งหมดทุกคน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับความผิดตามที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดต่อหลักนิติธรรมข้อที่ว่า โจทก์ในคดีอาญาดำเนินการพิสูจน์ถึงการกระทำผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขังโดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๓ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๑ หรือไม่

พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ เฉพาะในส่วนที่มีได้กำหนดให้การประปาส่วนภูมิภาคมีการขดใช้ค่าทดแทนในการใช้ที่ดินให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินในกรณีที่มีการวางท่อน้ำที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ถึงแปดสิบเซนติเมตรไว้ จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จำกัดหรือลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๑ ซึ่งไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง เนื่องจากการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยเกินความจำเป็น และกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธินั้น ทั้งยังมีลักษณะเป็นการสร้างภาระให้แก่ประชาชนเกินสมควรแก่กรณี ไม่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยที่รัฐจะต้องคุ้มครองและรับรองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนเป็นสำคัญ และหากมีกรณีใดที่เป็นข้อยกเว้นให้รัฐก้าวล่วงเข้าไปลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน รัฐจะต้องรับผิดชอบในการขดใช้ค่าทดแทนเยียวยาที่เป็นธรรมตามควรแก่กรณี บทบัญญัติมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ ในส่วนนี้ จึงขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๑ วรรคสอง อีกด้วย

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ เฉพาะในส่วนที่บัญญัติให้การประปาส่วนภูมิภาคไม่ต้องจ่ายค่าทดแทนในการใช้ที่ดินและการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างหรือทำขึ้นหรือตัดฟัน ต้น กิ่ง หรือรากของต้นไม้ หรือพืชผลอย่างใด ๆ ให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินในกรณีที่มีการวางท่อน้ำที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ถึงแปดสิบเซนติเมตรไปได้ เหนือ ตามหรือข้ามพื้นดินที่มีใช้ที่ตั้งโรงเรือนสำหรับอยู่อาศัยเพื่อประโยชน์ในการผลิต การส่ง การจำหน่ายน้ำประปา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๑ ประกอบมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๒๙ เป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘

ประเด็นที่หนึ่ง กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช มีลักษณะเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

(๑) ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่ใช้ในการประชุมพิจารณาร่วมกันของรัฐสภาเป็นฉบับเดียวกันกับการยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในฐานะสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา หรือไม่

ผู้ร้องอ้างว่า ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ที่ผู้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา มีเนื้อความไม่ตรงกับร่างรัฐธรรมนูญที่ได้มีการแจกจ่ายให้สมาชิกรัฐสภาพิจารณาในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ มีข้อแตกต่างกันหลายประการ ในกรณีนี้ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้เลขาธิการรัฐสภาส่งต้นฉบับของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอให้รัฐสภาพิจารณา เพื่อประกอบการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งนายสุวิจักขณ์ นาควัชรชัย เลขาธิการรัฐสภา ได้ส่งต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เมื่อตรวจสอบแล้วปรากฏว่า ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอให้รัฐสภาพิจารณาตามที่เลขาธิการรัฐสภาส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญ มีการใส่เลขหน้าเรียงตามลำดับด้วยลายมือตั้งแต่หนังสือถึงประธานรัฐสภา รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้าชื่อเสนอญัตติ รายชื่อสมาชิกรัฐสภาผู้ร่วมเสนอ จนถึงหน้าที่ ๓๓ แต่ในหน้าถัดไปซึ่งเป็นบันทึกหลักการและเหตุผล ตัวร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่แก้ไข และบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างที่แก้ไข ไม่ปรากฏว่ามีการลงเลขหน้ากำกับไว้ อีกทั้งไม่มีการเขียนข้อความใด ๆ ด้วยลายมือ และเมื่อตรวจสอบปรากฏว่าตัวอักษรที่ใช้ตั้งแต่หน้าที่ ๑ ถึงหน้าที่ ๓๓ มีความแตกต่างกันกับตัวอักษรที่ใช้ในบันทึกหลักการและเหตุผล ตัวร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข และบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข

เมื่อนำเอกสารประกอบคำร้องของผู้ร้องที่ ๑ และผู้ร้องที่ ๒ ที่อ้างว่าได้รับแจกเพื่อใช้ในการประชุมรัฐสภาทั้งสองฉบับ มีข้อความและเลขหน้าตรงกันและมีการเติมข้อความต่อท้ายชื่อร่างรัฐธรรมนูญในหน้าบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างที่แก้ไขด้วยลายมือ และมีการใส่เลขหน้าเรียงลำดับทุกหน้าตั้งแต่หนังสือถึงประธานรัฐสภา เพื่อขอเสนอร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้าชื่อเสนอญัตติ รายชื่อสมาชิกรัฐสภาผู้ร่วมเสนอ บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข ตัวร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข และบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข รวม ๔๑ หน้า สำหรับตัวอักษรที่ใช้พิมพ์ก็ปรากฏว่าได้ใช้ตัวอักษรแบบเดียวกันตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย

นอกจากนี้ เมื่อนำเอกสารญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับมาตรา ๑๙๐ ที่นายประสิทธิ์ โภธสุธน และพวก เป็นผู้เสนอ ตามที่เลขาธิการรัฐสภาได้นำส่งศาลรัฐธรรมนูญมาประกอบการพิจารณา ตรวจสอบแล้วปรากฏว่า มีการใส่เลขหน้าเรียงตามลำดับด้วยลายมือตั้งแต่หน้าหนังสือถึงประธานรัฐสภา รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้าชื่อเสนอญัตติ รายชื่อสมาชิกรัฐสภาผู้ร่วมเสนอ บันทึกหลักการและ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เหตุผล ตัวร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่แก้ไข จนถึงหน้าสุดท้ายซึ่งเป็นบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข อีกทั้งมีการเติมข้อความในชื่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเพิ่มเติมคำว่า “แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช” ในหน้าบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข ส่วนตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์ก็เป็นตัวอักษรที่มีลักษณะเดียวกันตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย ลักษณะของการใส่เลขหน้าตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย การแก้ไขชื่อร่างรัฐธรรมนูญที่แก้ไข การใช้ตัวอักษรที่พิมพ์ตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย จะเหมือนกับเอกสารที่ผู้ร้องอ้างว่าได้รับแจกเพื่อใช้ในการประชุมของรัฐสภา

จากการตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวข้างต้น เชื่อได้ว่า ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ที่เสนอให้สมาชิกวุฒิสภาพิจารณาในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการมิใช่ร่างเดิมที่นายอุดมเดช รัตนเสถียร ยื่นต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖ และได้ส่งสำเนาให้สมาชิกวุฒิสภาประกอบการประชุม แต่เป็นร่างที่จัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งมีข้อความที่แตกต่างจากร่างเดิมหลายประการ ถึงแม้ว่านายสุวิจักขณ์ นาควัชรชัย จะเบิกความว่า ก่อนที่บรรจวาระ หากมีความจำเป็นต้องแก้ไขก็ยังสามารถแก้ไขได้ ก็น่าจะเป็นการแก้ไขในเรื่องผิดพลาดเล็กน้อย ๆ เช่น พิมพ์ผิด มิใช่เป็นการแก้ไขซึ่งขัดกับหลักการเดิม หากเป็นการแก้ไขที่ขัดกับหลักการเดิมก็ชอบที่จะมีผู้ร่วมลงชื่อเสนอญัตติตามที่บัญญัติไว้ จากการตรวจสอบข้อความของร่างที่มีการแก้ไขปรากฏว่า มีการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงหลักการที่สำคัญจากร่างเดิมหลายประการ คือ การเพิ่มเติมหลักการโดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๑๖ วรรคสอง และมาตรา ๒๔๑ วรรคหนึ่ง ด้วย ประการสำคัญ การแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๑๖ จะมีผลทำให้บุคคลผู้เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลง สามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้อีกโดยไม่ต้องรอให้พ้นระยะเวลา ๒ ปี และมีการดำเนินการในลักษณะที่มีเจตนาปิดข้อเท็จจริงไม่แจ้งข้อความจริงว่าได้มีการจัดทำร่างขึ้นใหม่ ให้สมาชิกวุฒิสภาทราบทุกคน

เมื่อข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า ในการพิจารณาของที่ประชุมรัฐสภา มิได้นำเอาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาฉบับที่นายอุดมเดช รัตนเสถียร และคณะ เสนอต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖ มาใช้ในการพิจารณาในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ แต่ได้นำร่างที่มีการจัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งมีหลักการแตกต่างจากร่างเดิมที่นายอุดมเดช รัตนเสถียร เสนอหลายประการโดยไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกวุฒิสภาร่วมลงชื่อเสนอญัตติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่แต่อย่างใด มีผลเท่ากับว่าการดำเนินการในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่รัฐสภารับหลักการตามคำร้องนี้ เป็นไปโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙๑ (๑) วรรคหนึ่ง

(๒) การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

การอภิปรายแสดงความคิดเห็นในการบัญญัติกฎหมาย เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกวุฒิสภา โดยเฉพาะผู้ที่ได้ขอแปรญัตติ สงวนคำแปรญัตติ หรือกรรมาธิการที่สงวนความเห็นไว้ ย่อมมีสิทธิที่จะอภิปรายแสดงความเห็นและให้เหตุผลในประเด็นที่ได้แปรญัตติ สงวนคำแปรญัตติ หรือได้สงวนความเห็นไว้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สำหรับประเด็นนี้ ข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานในสำนวนและจากการเบิกความของพยานต่อศาลรัฐธรรมนูญในชั้นไต่สวน ปรากฏในการพิจารณาวันที่หนึ่งและวันที่สอง ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ ได้ผลักดันทำหน้าที่ประธานที่ประชุมได้มีการตัดสินใจขออภิปรายในวาระที่หนึ่ง และตัดสินใจขอแปรญัตติ ผู้สงวนคำแปรญัตติ และผู้สงวนความเห็น เป็นจำนวนถึง ๕๗ คน โดยอ้างว่า ความเห็นดังกล่าวขัดต่อหลักการทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้มีการฟังการอภิปราย ทั้งนี้ ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ ได้ใช้เสียงข้างมากในที่ประชุมปิดการอภิปราย เห็นว่า แม้การปิดการอภิปรายจะเป็นดุลพินิจของประธานและแม้เสียงข้างมากมีสิทธิที่จะลงมติให้ปิดการอภิปรายได้ก็ตาม แต่การใช้ดุลพินิจและการใช้เสียงข้างมากดังกล่าว จะต้องไม่ตัดสิทธิการทำหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา หรือละเลยไม่ฟังความเห็นของฝ่ายข้างน้อย การรวบรัดปิดการอภิปรายและปิดประชุมเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียง จึงเป็นการใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ชอบ เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายข้างมากโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม

นอกจากนี้ ผู้ร้องยังอ้างอีกว่า การนับระยะเวลาในการแปรญัตติของผู้ถูกร้องที่ ๑ ไม่ถูกต้อง โดยอ้างว่า เมื่อที่ประชุมพิจารณาหลักการในวาระที่หนึ่งแล้ว เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๖ มีผู้เสนอกำหนดเวลาในการขอแปรญัตติ ๑๕ วัน และ ๖๐ วัน ซึ่งตามข้อบังคับการประชุมจะต้องให้ที่ประชุมรัฐสภาพิจารณา ลงมติว่า จะใช้กำหนดเวลาใด แต่ก่อนที่จะมีการลงมติเกิดปัญหาเรื่อง องค์ประชุมในขณะนั้นไม่ครบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด จึงยังมิได้มีการลงมติ ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้สั่งให้กำหนดเวลายื่นคำแปรญัตติภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่รัฐสภารับหลักการ แต่มีผู้ทักท้วง ผู้ถูกร้องที่ ๑ จึงได้นัดประชุมอีกครั้งในวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๖ ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ลงมติให้กำหนดเวลาแปรญัตติ ๑๕ วัน แต่ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้สรุปให้เริ่มต้นนับย้อนหลังไปโดยให้นับระยะเวลา ๑๕ วันนั้น ตั้งแต่วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๖ ทำให้ระยะเวลาการขอแปรญัตติไม่ครบ ๑๕ วันตามมติที่ประชุม เพราะจะเหลือระยะเวลาให้สมาชิกรัฐสภาเสนอคำแปรญัตติเพียง ๑ วัน เท่านั้น เห็นว่า การแปรญัตติเป็นสิทธิของสมาชิกรัฐสภาที่จะเสนอความคิดเห็น การแปรญัตติจึงต้องมีเวลาพอสมควรเพื่อให้สมาชิกผู้ประสงค์จะขอแปรญัตติได้ทราบระยะเวลาที่แน่นอนในการยื่นขอแปรญัตติ อันเป็นสิทธิในการทำหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ การนับระยะเวลาในการแปรญัตติ ย่อมไม่อาจนับเวลาย้อนหลังได้ แต่ต้องนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติเป็นต้นไป การเริ่มนับระยะเวลาย้อนหลังไปจนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง ๑ วัน เป็นการดำเนินการที่ขัดต่อข้อบังคับการประชุมและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ทั้งขัดต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ด้วย การกำหนดเวลาแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง

(๓) วิธีการในการแสดงตนและลงมติในการพิจารณาญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

เมื่อพิจารณาหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้ระบบรัฐสภาแบบมีผู้แทนแล้ว จะเห็นว่า สมาชิกวุฒิสภานับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อระบบนี้อย่างยิ่ง เนื่องจากบุคคลเหล่านี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มีฐานะเป็นผู้แทนของปวงชนที่ได้รับการเลือกตั้งโดยประชาชนหรือได้รับการสรรหาให้เข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภาแทนประชาชน อย่างไรก็ตามก็ดี ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒๒ ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยโดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติ มอบหมาย หรือความครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ อีกทั้งต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ที่ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

ส่วนการใช้อำนาจของสมาชิกรัฐสภา ในฐานะผู้แทนปวงชนชาวไทยซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงนั้น รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๖ วรรคสาม ได้กำหนดหลักการสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรากฎหมายไว้ว่า สมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนน เว้นแต่ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันก็ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภานั้น การแสดงตนในการออกเสียงลงคะแนนถือเป็นเรื่องเฉพาะตัวของสมาชิกรัฐสภาแต่ละคนที่จะต้องมาแสดงตนในการประชุมเพื่อพิจารณาญัตติต่าง ๆ แต่ละครั้งด้วยตนเอง และในการนี้ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในแต่ละเรื่องได้เพียงครั้งละหนึ่งเสียงเท่านั้น การกระทำใดที่เป็นเหตุให้ผลการลงคะแนนผิดไปจากความเป็นจริง การกระทำนั้นย่อมไม่ชอบด้วยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

พิจารณาแล้วเห็นว่า คดีนี้ผู้ร้องมีประจักษ์พยานผู้เห็นเหตุการณ์มาเบิกความพร้อมทั้งมีพยานหลักฐานสำคัญมาแสดง คือ คลิปวิดีโอที่บันทึกภาพเหตุการณ์ขณะที่มีการกระทำดังกล่าวถึงสามตอนที่แสดงให้เห็นว่า มีสมาชิกรัฐสภาบางคนใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทนผู้อื่น ในเครื่องออกเสียงลงคะแนนระหว่างที่มีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งในการนี้นางสาวรังสิมา รอดรัศมี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะพยานบุคคลของผู้ร้องที่ ๒ และผู้ร้องที่ ๔ ได้เบิกความประกอบคลิปวิดีโอ รวม ๓ ตอน เพื่อยืนยันว่าในขณะนั้นได้มีบุคคลตามที่ปรากฏในคลิปวิดีโอกระทำการใช้บัตรแสดงตนอิเล็กทรอนิกส์ใส่เข้าไปในเครื่องออกเสียงลงคะแนน และกดปุ่มเพื่อแสดงตนและลงมติคราวละหลายใบ ซึ่งขัดแย้งกับหลักการและวิธีการที่ถูกต้องในเรื่องนี้ ตามคำเบิกความของนางอัจฉรา จุ้ยนิยง ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานโสตทัศนูปกรณ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ที่เบิกความไว้ว่าโดยปกติแล้วบัตรอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ยืนยันหรือแสดงตนในการนับองค์ประชุมและลงคะแนนของสมาชิกรัฐสภานั้นจะมีประจำตัวคนละหนึ่งใบ และมีบัตรสำรองอีกคนละหนึ่งใบซึ่งเก็บรักษาไว้ที่เจ้าหน้าที่สำหรับให้สมาชิกขอรับไปใช้ในกรณีที่สมาชิกรัฐสภามีได้นำบัตรประจำตัวมา ประกอบกับเสียงที่ปรากฏในคลิปวิดีโอขณะกระทำการดังกล่าว ก็สอดคล้องกับเสียงที่ปรากฏในแผ่นวิดีโอบันทึกถ่ายทอดสดการประชุมรัฐสภา และรายงานการประชุมรัฐสภา ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับที่มีการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เพื่อพิจารณาญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่ระบุไว้ในคำร้อง ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่เลขาธิการรัฐสภาส่งให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญ อีกทั้งในทางไต่สวนพยานบุคคล เลขาธิการรัฐสภาซึ่งได้ดูและฟังภาพและเสียงในคลิปวิดีโอที่ตนนั้นแล้ว ได้เบิกความว่า จำได้ว่าเป็นเสียงของรองประธานรัฐสภา ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมในขณะนั้น ประกอบกับนางสาวรังสิมา รอดรัศมี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะพยานบุคคลของผู้ร้องที่ ๒ และผู้ร้องที่ ๔ ซึ่งเบิกความประกอบภาพถ่ายที่ปรากฏในคลิปวิดีโอที่ผู้ร้องที่ ๒ ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งให้เห็นว่า ผู้ถูกร้องที่ ๑๖๒ ซึ่งเป็นสมาชิกรัฐสภาได้ใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและออกเสียงลงคะแนนคราวละหลายใบ หมุนเวียนใส่เข้าไปในเครื่องอ่านบัตรและกดปุ่มแสดงตนติดต่อกันหลายครั้ง นอกจากนี้ พยานบุคคลปากนี้ยังได้เบิกความยืนยันข้อเท็จจริงว่าสามารถจดจำผู้ถูกร้องรายนี้ได้เป็นอย่างดี โดยไม่มีเหตุไคร่ข้องเป็นการส่วนตัวกันแต่อย่างใด และหลังจากที่พยานร้องเรียนเรื่องนี้แล้ว ก็ยังคงหักทลายกันเป็นปกติ เนื่องจากตนเป็นสมาชิกรัฐสภามาเป็นเวลา ๑๐ ปี ได้ติดตามตรวจสอบและร้องเรียนเรื่องการใช้บัตรแสดงตนและออกเสียงลงคะแนนแทนกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะพฤติกรรมของนายนิรศ ทองธิราช จนกระทั่งถึงกับใช้ให้คนของตนคอยถ่ายภาพและวิดีโอเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานประกอบการร้องเรียน และเมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายที่พยานนำเสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญก็เห็นภาพบุคคลปรากฏใบหน้าด้านข้างซึ่งสามารถยืนยันได้ว่าเป็นนายนิรศ ทองธิราช ผู้ถูกร้องที่ ๑๖๒ ซึ่งสวมชุดสีเดียวกันกับภาพที่ปรากฏในคลิปวิดีโอที่ถือบัตรแสดงตนและลงคะแนนอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในมือจำนวนหนึ่งซึ่งมากกว่าสองบัตรเกินกว่าจำนวนบัตรแสดงตนที่สมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งจะมีได้ และยังใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวใส่เข้าออกในช่องอ่านบัตรพร้อมกดปุ่มบนเครื่องอ่านต่อเนื่องกันทุกบัตร

เห็นได้ว่า การกระทำเช่นนี้มีลักษณะที่ผิดปกติวิสัยและมีสมาชิกรัฐสภาใช้บัตรแสดงตนและออกเสียงลงคะแนนในระบบอิเล็กทรอนิกส์หลายใบ จากการรับฟังพยานหลักฐานและคำเบิกความพยานในชั้นการพิจารณาไต่สวนคำร้องเป็นเรื่องที่แจ้งชัดทั้งภาพวิดีโอ และประจักษ์พยานที่มาเบิกความประกอบการถ่ายทอดการประชุมรัฐสภาในระหว่างที่มีการออกเสียงลงมติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภาว่า มีสมาชิกรัฐสภาหลายรายมิได้มาออกเสียงลงมติในที่ประชุมรัฐสภาในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ แต่ได้มอบให้สมาชิกรัฐสภาบางรายใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนแทนในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การดำเนินการดังกล่าวนอกจากจะเป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานของการเป็นสมาชิกรัฐสภาซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายหรือการครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๒๒ ของรัฐธรรมนูญแล้วยังขัดต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา ขัดต่อหลักความซื่อสัตย์สุจริตที่สมาชิกรัฐสภาได้ปฏิญาณตนไว้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๓ และขัดต่อหลักการออกเสียงลงคะแนนตามบทบัญญัติมาตรา ๑๒๖ วรคสามที่ให้สมาชิกคนหนึ่งมีเพียงเสียงหนึ่งเสียงในการออกเสียงลงคะแนน มีผลทำให้การออกเสียงลงคะแนนของรัฐสภาในการประชุมนั้น ๆ เป็นการออกเสียงลงคะแนนที่ทุจริตไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้แทนปวงชนชาวไทย เนื่องมาจากกระบวนการลงคะแนนเสียงที่ไม่ชอบด้วยข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา และ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังที่ได้ระบุมานี้แล้วข้างต้น มีอาจถือว่าเป็นมติที่ชอบของรัฐสภาในกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

ปัญหาที่ต้องพิจารณาในประเด็นที่สองมีว่า การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช มีลักษณะเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

การแก้ไขรัฐธรรมนูญตามร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ผู้ร้องเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยนั้น มีเนื้อหาสาระสำคัญเป็นการแก้ไขคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา โดยเปลี่ยนแปลงแก้ไขเนื้อหาสาระในหลายประเด็น จึงมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว เป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้บุคคลใดได้มาซึ่งอำนาจการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ร่างขึ้นโดยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นแม่แบบ โดยได้แก้ไขหลักการในเรื่องคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาจากเดิมไว้หลายประการ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเหมือนเช่นการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ กล่าวคือ บัญญัติให้มีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาเข้ามาเป็นองค์ประกอบร่วมกับสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน เพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนทุกภาคส่วนทุกสาขาอาชีพ ได้มีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ของวุฒิสภา ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติได้อย่างรอบคอบ ทั้งยังได้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นอิสระจากการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น ห้ามบุพการี คู่สมรส บุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภาและกำหนดเวลาห้ามเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้เป็นเวลา ๕ ปี เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย ๒ สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ให้มีดุลยภาพระหว่างกัน โดยได้กำหนดบทบาทของวุฒิสภาให้เป็นองค์กรตรวจทานกลั่นกรองการทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและถ่วงดุลอำนาจกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยให้อำนาจสมาชิกวุฒิสภาในการตรวจสอบถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีที่ถูกลกล่าวหาว่ามีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗๐ เมื่อพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นอิสระจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างแท้จริง จึงได้บัญญัติห้ามความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันดังกล่าวเพราะหากยอมให้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันย่อมไม่อาจหวังได้ว่า จะมีการตรวจสอบอย่างตรงไปตรงมา อันเป็นการขัดกับหลักการดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน อันเป็นหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญนี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามคำร้องนี้ เป็นการแก้กลับไปสู่จุดบกพร่องที่เคยปรากฏแล้วในอดีต เป็นจุดบกพร่องที่ล่อแหลม เสี่ยงต่อการสูญเสียสันติภาพและสามัคคีธรรมของมวลหมู่มหาชนชาวไทย เป็นความพยายามนำประเทศชาติให้ถอยหลังเข้าคลอง ทำให้วุฒิสภากลับไปเป็นสภาญาติพี่น้อง สภาของครอบครัว และสภาผู้เมตตา สูญเสียสถานะและศักยภาพแห่งการเป็นสติปัญญาให้แก่สภาผู้แทนราษฎร กลายเป็นเพียงเสียงสะท้อนของมวลชนกลุ่มเดียวกัน ทำลายสาระสำคัญของการมีสองสภา นำพาไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐ ตัดการมีส่วนร่วมของปวงประชาหลากหลายอาชีพ เป็นการเปิดช่องให้ผู้ร่วมกระทำการครั้งนี้กลับมีโอกาสได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากการออกเสียงแสดงประชามติของมหาชนชาวไทย

นอกจากนี้ การแก้ไขที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งเพียงทางเดียว อันมีที่มาเหมือนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงย่อมเป็นเสมือนสภาเดียวกัน ไม่เกิดความแตกต่างและเป็นอิสระซึ่งกันและกันของทั้งสองสภา เป็นการทำลายลักษณะและสาระสำคัญของระบบสองสภาให้สูญสิ้นไป

การแก้ไขที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับฝ่ายการเมืองหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ย่อมทำให้หลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันของระบบสองสภาต้องสูญเสียไปอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถควบคุมอำนาจเหนือรัฐสภาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน อันเป็นการกระทบต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเปิดทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการครั้งนี้ได้มีอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

นอกจากนี้ เนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๑/๑ ยังขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในเรื่องกระบวนการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่จะบัญญัติขึ้นใหม่ โดยรวบรัดให้มีการประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว โดยไม่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๑ ที่จะต้องส่งร่างกฎหมายดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสียก่อน ซึ่งขัดกับหลักการดุลและคานอำนาจอันเป็นหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถออกกฎหมายได้ตามอำเภอใจโดยอาศัยเสียงข้างมากปราศจากการตรวจสอบ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยโดยมติเสียงข้างมาก ๖ ต่อ ๓ ว่าการดำเนินการพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีนี้ เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๒ มาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง มาตรา ๑๒๖ วรรคสาม มาตรา ๒๙๑ (๑) (๒) และ (๔) และมาตรา ๓ วรรคสอง และวินิจฉัยโดยมติเสียงข้างมาก ๕ ต่อ ๔ ว่า มีเนื้อความที่เป็นสาระสำคัญขัดแย้งต่อหลักการพื้นฐานและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นการกระทำเพื่อให้ผู้ถูกร้องทั้งหมดได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ผ่าฝืนรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ส่วนที่ผู้ร้องที่ ๑ ขอให้ยุบพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้อง และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองดังกล่าวนั้น เห็นว่า ยังไม่เข้าเงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๘ วรรคสาม และวรรคสี่ จึงให้ยกคำร้องในส่วนนี้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๕๖ เรื่อง ประธานรัฐสภาส่งความเห็นของสมาชิกรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๔ วรรคหนึ่ง (๑) ว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๒๗ ในส่วนงบประมาณของสำนักงานศาลยุติธรรม และของสำนักงานศาลปกครอง และมาตรา ๒๘ ในส่วนงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีข้อความขัดหรือแย้งหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคแปด และวรรคเก้า หรือไม่

แม้รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคเก้า มิได้บัญญัติให้คณะกรรมการการต้องรับฟังคำชี้แจงข้อเท็จจริงหรือความเห็นของรัฐสภา ศาล และองค์กรตามวรรคแปด ในชั้นการแปรญัตติ แต่บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้คณะกรรมการการให้ความเป็นธรรมแก่หน่วยงานตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๘ วรรคแปด ดังนั้น จึงควรที่จะให้หน่วยงานดังกล่าวมีโอกาสแสดงผลและความจำเป็นต่อคณะกรรมการการได้โดยตรง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล ซึ่งการให้หน่วยงานดังกล่าวได้ชี้แจงด้วยวาจาถึงเหตุผลความจำเป็นในการเสนอขอเพิ่มงบประมาณ รวมถึงการได้ปรึกษาหารือร่วมกันจะทำให้เกิดความเข้าใจและได้รับทราบเหตุผลความจำเป็นในการปรับลดหรือเพิ่มงบประมาณ อันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แต่เนื่องจากข้อเท็จจริงในคดีนี้ ปรากฏว่าหน่วยงานทั้งสามมีโอกาสได้ชี้แจงแสดงผลการของงบประมาณต่อคณะอนุกรรมการซึ่งตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการการวิสามัญฯ แล้ว และคณะกรรมการการวิสามัญฯ ก็ได้รับรายงานของคณะอนุกรรมการการ ๑ อีกทั้งได้รับทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวประกอบการพิจารณาแล้ว กรณีจึงยังไม่ถึงขนาดเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์และเหตุผล อันจะทำให้กระบวนการตราร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่

พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา โดยบทบัญญัติมาตรา ๗๒/๕ วางข้อสันนิษฐานว่า ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ก็ให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลผู้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของนิติบุคคลดังกล่าว กล่าวคือ โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำใด ๆ ของกรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นว่ามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลแต่อย่างใด คงพิสูจน์เพียงว่านิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และจำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำของกรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลที่กระทำความผิดแต่อย่างใด กรณีจึงเป็นการสันนิษฐานไว้แต่แรกแล้วว่า กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย อันมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังกรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นทั้งหมดทุกคน ประกอบกับหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดชอบทางอาญา นั้นประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำ ...” ดังนั้น บุคคลไม่ว่าบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการกระทำ ซึ่งรวมถึงการงดเว้น ละเว้น เพิกเฉย หรือการไม่กระทำในลักษณะอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น การที่กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลจะต้องร่วมรับผิดชอบตามที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดด้วยก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำ หรืองดเว้นกระทำการที่ตนมีหน้าที่ต้องป้องกันผล หรือควรต้องกระทำด้วย แต่พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติปู้ย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลจะต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรืองดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน บทบัญญัติมาตราดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

องค์ประกอบของความผิด นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พระราชบัญญัติปยุ พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๓๒/๕ ในส่วนที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๕๗ เรื่อง คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘

ประเด็นที่หนึ่ง กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

ประเด็นที่สอง การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ และมีลักษณะเป็น การกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

ก่อนพิจารณาประเด็นดังกล่าว มีปัญหาต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการ วินิจฉัยเกี่ยวกับกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ที่เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญโดยคำวินิจฉัยที่ ๑๕ - ๑๘/๒๕๕๖ ได้วินิจฉัยไว้แล้วว่า ประเทศที่นำเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการ ปกครองประเทศ ล้วนมีวัตถุประสงค์และมุ่งหมายที่จะออกแบบหรือสร้างกลไกในการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนในอันที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ อีกทั้งสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางการเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดดุลยภาพในการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน ตามหลักการแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจที่ แบ่งช่องทางการใช้อำนาจออกเป็น ๓ ทาง คือ การใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา การใช้อำนาจบริหาร ทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจตุลาการทางศาล ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ปรากฏในคำปรารภของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งเป็น เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ว่า “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่จัดทำใหม่นี้มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์ ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษา ศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิ่งขวัญของชาติ การยึดถือ ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร ให้มีดุลย ภาพและประสิทธิภาพตามวิธีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติ หน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม”

จากหลักการดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความมุ่ง หมายที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความเป็นอิสระและ ซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองใดบิดเบือนการใช้อำนาจโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปราศจาก ความชอบธรรมทุกรูปแบบ อีกทั้งไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองหยิบบกทกกฎหมายใดมาเป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้ออ้างเพื่อใช้เป็นฐานสนับสนุน คำจูน ในอันที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องจากการใช้อำนาจนั้น ๆ

ถึงแม้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะให้ถือเอามติฝ่ายเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ก็ตาม แต่หากละเลยหลักนิติธรรมหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจกดขี่ข่มเหงฝ่ายเสียงข้างน้อย โดยไม่ฟังเหตุผลและปราศจากความชอบธรรม จะถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร หากแต่จะกลับกลายเป็นระบอบเผด็จการฝ่ายข้างมาก ขัดแย้งต่อระบอบการปกครองของประเทศไปอย่างชัดเจน ซึ่งหลักการพื้นฐานสำคัญนี้ได้รับการยืนยันมาโดยตลอดว่า จำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจบิดเบือน หรืออำนาจอำเภอใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เข้ามาใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยให้ตั้งมั่นอยู่บนหลักการแบ่งแยกและดุลคานการใช้อำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจของปวงชนชาวไทย เพื่อให้แต่ละองค์กรหรือสถาบันการเมืองที่เป็นช่องทางแห่งการใช้อำนาจดังกล่าวอยู่ในสถานะที่จะตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อท้าทายและคานอำนาจซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสม มิใช่แบ่งแยกให้เป็นพื้นที่อิสระของแต่ละฝ่ายที่จะใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้ เพราะหากปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลแล้ว ย่อมเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความเสียหายและนำพาประเทศชาติให้เกิดเสื่อมโทรมลง เพราะความผิดหลงและมั่วเมาในอำนาจของผู้ถืออำนาจรัฐ

ในการนี้อาจกล่าวได้ว่า องค์กรที่ทำหน้าที่แทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือศาล ล้วนถูกจัดตั้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจมาจากรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ดังนั้น การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรเหล่านี้จึงต้องถูกจำกัดขอบเขตทั้งในด้านกระบวนการและเนื้อหา กรณีจึงมีผลให้การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรทั้งหลายเหล่านี้ไม่สามารถที่จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้นำหลักนิติธรรมมา
กำกับการใช้อำนาจหน้าที่ของทุกฝ่าย ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานของรัฐภายใต้หลักการที่ว่า นอกจาก
จะต้องใช้อำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทกฎหมายที่มีอยู่ทั่วไปแล้ว ยังจะต้องใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่ให้
ถูกต้องตามหลักนิติธรรมด้วย กรณีจึงไม่อาจปฏิบัติตามบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักเสียง
ข้างมากเพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมควบคู่กันไปด้วย การอ้างหลักเสียง
ข้างมากโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเสียงข้างน้อย เพื่อหยิบยกมาสนับสนุนการใช้อำนาจตามอำเภอใจเพื่อให้บรรลุ
เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจ ท่ามกลางความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่ม
บุคคลกับผลประโยชน์ของประเทศชาติและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม ย่อมจะนำไปสู่ความ
เสียหายและความเสื่อมโทรมของประเทศชาติหรือการวิวาทบาดหมางและแตกสามัคคีกันอย่างรุนแรง
ระหว่างประชาชน และย่อมขัดต่อหลักนิติธรรมตามมาตรา ๓ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งหมายถึง “รัฐธรรมนูญนี้” ตามนัยมาตรา ๖๘ นั้นเอง
การใช้กฎหมายและการใช้อำนาจทุกกรณีจึงต้องเป็นไปโดยสุจริต จะใช้โดยทุจริตฉ้อฉลมีผลประโยชน์ทับ
ซ้อนหรือวาระซ่อนเร้นมิได้ เพราะมิเช่นนั้น จะทำให้บรรดาสุจริตชนคนส่วนใหญ่ของประเทศอาจสูญเสีย
ประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ให้ไปตกอยู่กับบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ใช้อำนาจโดยปราศจากความชอบธรรม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและ แอบแฝง หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งรัฐสภาที่ดี คณะรัฐมนตรีที่ดี ศาลที่ดี รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ดี จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ส่วนหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน มิใช่การปกครองตามแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และมีใช้การปกครองที่อ้างอิงแต่เพียงฐานอำนาจที่มาจากการชนะเลือกตั้งเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยังมีองค์ประกอบสำคัญอีกหลายประการ การที่องค์กรหรือสถาบันการเมือง ในฐานะผู้ใช้อำนาจอธิปไตยจะอ้างอยู่เสมอว่า ตนมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่กลับนำแนวความคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาปฏิบัติ หาใช้วิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวมภายใต้หลักนิติธรรมไม่ เนื่องจากประชาธิปไตยมิได้หมายถึงเพียงการได้รับเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้งของฝ่ายการเมืองเท่านั้นเพราะเสี่ยงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งมีความหมายเพียงสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น หาใช่เป็นเหตุให้ตัวแทนใช้อำนาจได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตาม**หลักนิติธรรม** แต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจเพื่อให้เป็นไปตาม**หลักนิติธรรม** ภายใต้หลักการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย อันเป็นปรัชญาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการดำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ที่ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ประกอบมาตรา ๒๗ ที่ว่า สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง เมื่อพิจารณาโดยตลอดแล้ว เห็นว่า คดีนี้ผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ วรรคสอง ด้วยการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าผู้ถูกร้องทั้งหมดได้กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้

ประเด็นที่หนึ่ง กระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

กรณีนี้ผู้ร้องกล่าวอ้างว่า การปิดอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ และการกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ นั้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ และการกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ปรากฏตามคำร้อง คำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาของผู้ถูกร้อง พร้อมเอกสารประกอบในสำนวน ดังนี้

ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๖ ที่ประชุมเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) และร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๖๘ และมาตรา ๒๓๗) ขึ้นมาพิจารณาในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการรวมกันไปกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๑๑ มาตรา ๑๑๒ มาตรา ๑๑๕ มาตรา ๑๑๖ วรรคสอง มาตรา ๑๑๗ มาตรา ๑๑๘ มาตรา ๑๒๐ และมาตรา ๒๔๑ วรรคหนึ่ง และยกเลิกมาตรา ๑๑๓ และมาตรา ๑๑๔) โดยจะใช้เวลาอภิปรายทั้งหมด ๓๘ ชั่วโมง ตามที่คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล คณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมฝ่ายค้าน และคณะกรรมการประสานงานวุฒิสภา (วิปสามฝ่าย) ได้ตกลงร่วมกันไว้ การประชุมอภิปรายดำเนินมาจนกระทั่งเวลา ๒๓.๔๕ นาฬิกา ของวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๖ ขณะที่เหลือเวลาอภิปรายอีกกว่า ๘ ชั่วโมง นายไพฑูรย์ ชำศิริพงษ์ สมาชิกวุฒิสภา ได้เสนอญัตติเพื่อขอปิดอภิปราย มีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ทักท้วงเพื่อขอทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้สมบูรณ์ และชี้แจงว่าไม่สามารถปิดอภิปรายได้ แต่ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้สั่งปิดอภิปรายและให้สมาชิกรัฐสภาออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ โดยวิธีการเรียกชื่อตามลำดับอักษรเพื่อให้ออกเสียงลงคะแนนในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแต่ละฉบับ ต่อมาในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๖ เวลาประมาณ ๐๒.๐๐ นาฬิกา หลังจากที่ที่ประชุมได้รับหลักการในวาระที่หนึ่งและตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทั้ง ๓ ฉบับ ดังกล่าวแล้ว นายสุรชัย ชัยตระกูลทอง สมาชิกวุฒิสภา ได้เสนอญัตติขอให้กำหนดเวลาการแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทั้ง ๓ ฉบับ ภายใน ๑๕ วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๙๖ แต่นายอรรถพร พลบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอญัตติขอให้กำหนดเวลาการแปรญัตติภายใน ๖๐ วัน ภายหลังการอภิปรายผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้ตรวจสอบองค์ประชุม ปรากฏว่าองค์ประชุมไม่ครบ ผู้ถูกร้องที่ ๑ จึงได้วินิจฉัยให้กำหนดเวลาการแปรญัตติภายใน ๑๕ วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๙๖ ต่อมาในการประชุมวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๖ ผู้ถูกร้องที่ ๑ จึงได้ดำเนินการเพื่อขอมติที่ประชุมเกี่ยวกับกำหนดเวลาการแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทั้ง ๓ ฉบับ ดังกล่าว โดยที่ประชุมเสียงส่วนใหญ่มีมติเห็นด้วยกับกำหนดวันแปรญัตติ ๑๕ วัน นับจากวันที่รัฐสภามีมติรับหลักการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม หรือนับแต่วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๖ เป็นต้นไป

พิเคราะห์แล้วเห็นว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้เป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติในการพิจารณาแก้ไขก็ตาม หากแต่กระบวนการพิจารณาแก้ไขในเรื่องที่สำคัญดังกล่าว ย่อมต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ดำเนินการด้วยความโปร่งใส คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

มิใช่มุ่งแต่จะแก้ไขเพื่อแก้ปัญหาให้ฝ่ายบริหารหรือคณะรัฐมนตรีสามารถทำข้อตกลงผูกพันกับนานาประเทศได้ สะดวกราบรื่น โดยไม่คำนึงถึงการเปิดโอกาสให้สมาชิกรัฐสภารวมถึงประชาชนสามารถควบคุมตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็นได้ทุกแง่มุม เพื่อให้ได้ความเห็นที่หลากหลาย ซึ่งคณะรัฐมนตรีต้องรับฟังและนำความเห็นของบรรดาสมาชิกรัฐสภาและประชาชนไปประมวลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวม ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เสียงข้างมากจะต้องรับฟังเสียงข้างน้อย และไม่อาจจะเลยสิทธิประโยชน์ที่จะต้องจัดสรรให้แก่ฝ่ายข้างน้อยอย่างเป็นธรรม หากเสียงข้างมากใช้ความได้เปรียบจากการถือเสียงข้างมาก กระทำโดยไม่รับฟังความคิดเห็นของฝ่ายข้างน้อย หรือรับฟังความเห็นเพียงเพื่อให้เป็นแบบพิธีเท่านั้น การถืออำนาจตามเสียงข้างมากโดยไม่เคารพต่อความเห็นของฝ่ายเสียงข้างน้อยดังกล่าว ย่อมกลายเป็นเผด็จการรูปแบบหนึ่ง ที่เรียกว่าเผด็จการโดยเสียงข้างมากหรือเผด็จการทางรัฐสภา อันเป็นรูปแบบของการปกครองซึ่งขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นการทำลายสารัตถะและความชอบธรรมของกระบวนการทางนิติบัญญัติที่จะต้องผ่านการพิจารณาจากตัวแทนของปวงชนชาวไทยโดยรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วน

(๑) การปิดการอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

การอภิปรายแสดงความคิดเห็นในการบัญญัติกฎหมายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ และเพื่อเป็นการนำเสนอความเห็นและให้เหตุผลเกี่ยวกับความจำเป็นในการบัญญัติกฎหมายหรือเหตุผลที่อาจโต้แย้งการบัญญัติกฎหมายนั้น ความเห็นและเหตุผลของสมาชิกรัฐสภาแต่ละคนจะมีผลต่อการโน้มน้าวหรือการตัดสินใจของสมาชิกรัฐสภาคนอื่น ๆ ในการที่จะลงมติเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม เพราะจะมีผลให้ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นยังคงได้รับการพิจารณาต่อไปในวาระที่สองและวาระที่สาม หรือต้องตกไปเพราะมติไม่รับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ดังนั้น ความเห็นและเหตุผลของสมาชิกรัฐสภาแต่ละคนจึงมีความสำคัญต่อการพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเพื่อให้การพิจารณาของรัฐสภาเป็นไปด้วยความรอบคอบ มีมุมมองที่หลากหลาย และมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภาในส่วนที่เกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งเมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาและพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ย่อมมีผลใช้บังคับกับประชาชนทุกคนในประเทศ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบและรับฟังความเห็นและเหตุผลของสมาชิกรัฐสภาอย่างทั่วถึง แม้การปิดการอภิปรายจะเป็นดุลพินิจของประธานรัฐสภาและแม้เสียงข้างมากมีสิทธิที่จะลงมติให้ปิดการอภิปรายก็ตาม แต่การใช้ดุลพินิจและการใช้เสียงข้างมากดังกล่าว จะต้องไม่ตัดสิทธิการทำหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา หรือละเลยไม่รับฟังความเห็นของฝ่ายข้างน้อย ส่วนที่ผู้ถูกร้องชี้แจงว่า การอภิปรายในวาระที่หนึ่ง มีการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ที่มีลักษณะวนเวียน ซ้ำประเด็น และใช้เวลาพอสมควรเพียงพอที่จะลงมติในประเด็นเรื่องนั้นได้แล้ว นั้น เห็นว่า ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า จะใช้เวลาอภิปรายทั้งหมด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๘ ชั่วโมง แต่ในขณะที่มีการปิดอภิปรายนั้น การอภิปรายยังไม่ครบตามกำหนดเวลาที่ผู้ถูกร้องที่ ๑ แจ้งต่อที่ประชุม และสมาชิกรัฐสภาที่จะทำหน้าที่อภิปรายต่อไป เป็นสมาชิกรัฐสภาฝ่ายข้างน้อย โดยความเห็นและเหตุผลอาจจะแตกต่างจากความคิดเห็นของสมาชิกรัฐสภาฝ่ายข้างมาก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกรัฐสภาคนอื่น ๆ ในการตัดสินใจออกเสียงลงคะแนนว่าจะรับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นหรือไม่ คำชี้แจงของผู้ถูกร้องในประเด็นนี้จึงฟังไม่ขึ้น ดังนั้น การรวบรัดปิดการอภิปรายและปิดประชุมเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียง จึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ไม่ชอบ เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายเสียงข้างมากโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม จึงเห็นว่า การปิดอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง

(๒) การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องสำคัญ เพราะย่อมมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครองประเทศหรืออาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙๑ กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยให้รัฐสภาประชุมร่วมกันก็เพื่อให้สมาชิกรัฐสภาได้มีส่วนร่วมทั้งในเรื่องการแสดงความคิดเห็น การอภิปรายให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง และหลักการดังกล่าวรัฐสภาก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังที่ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๙๖ ที่กำหนดให้การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นกระบวนาธิการ หากสมาชิกรัฐสภาผู้ใดเห็นควรแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมประการใด ก็ให้เสนอคำแปรญัตติล่วงหน้าเป็นหนังสือต่อประธานคณะกรรมการธิการ การกำหนดให้สมาชิกรัฐสภาเสนอคำแปรญัตติเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม การที่สมาชิกรัฐสภาได้มีโอกาสเสนอคำแปรญัตติก็จะมีผลให้มีสิทธิเข้าชี้แจงต่อคณะกรรมการธิการเกี่ยวกับเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้น หากคณะกรรมการธิการมีมติใด ๆ เกี่ยวกับคำแปรญัตติดังกล่าว และสมาชิกรัฐสภาผู้เสนอคำแปรญัตติไม่เห็นด้วย ก็มีสิทธิที่จะสงวนคำแปรญัตติในข้อนั้นไว้เพื่ออภิปรายชี้แจงต่อที่ประชุมรัฐสภาและขอให้รัฐสภาลงมติวินิจฉัยต่อไป ดังนั้น การแปรญัตติจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมอย่างยิ่ง โดยสภาพแห่งการแปรญัตติจึงจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาพอสมควรเพื่อให้สมาชิกผู้ประสงค์จะขอแปรญัตติได้ทราบระยะเวลาที่แน่นอนในการยื่นขอแปรญัตติ อันเป็นเอกสิทธิ์ในการทำหน้าที่นิติบัญญัติของสมาชิกรัฐสภาภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ การนับระยะเวลาในการแปรญัตติย่อมไม่อาจนับเวลาย้อนหลังได้ แต่ต้องนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติเป็นต้นไป การเริ่มนับระยะเวลาย้อนหลังไปจนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง ๑ วัน เป็นการดำเนินการที่ขัดต่อสภาพแห่งการทำหน้าที่และเอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา ทั้งยังขัดแย้งต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภาและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ทั้งขัดต่อหลักนิติธรรมตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง จึงเห็นว่า การกำหนดเวลาแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในคดีนี้
ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง

(๓) การพิจารณาและลงมติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ในวาระที่สอง มาตรา ๓ เป็นรายวรรค ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า การที่ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๕๓ กำหนดให้การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว ให้พิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา มีความมุ่งหมายเพื่อให้การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่สอง ขึ้นเรียงลำดับมาตราเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้มีความขัดแย้งกันของเนื้อหา ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม โดยกำหนดให้เริ่มพิจารณาตั้งแต่ชื่อร่าง คำปรารภ และเรียงตามลำดับมาตรา การที่ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาลงมติรายวรรคในมาตราที่มีหลายวรรคโดยไม่ข้ามมาตรา นอกจากรัฐธรรมนูญและข้อบังคับการประชุมของรัฐสภาไม่ได้บัญญัติและกำหนดห้ามไว้แล้ว ยังเห็นว่าย่อมเกิดผลต่อการพิจารณาในมาตราดังกล่าวให้เป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้น ทำให้เนื้อหาของร่างและของมาตราดังกล่าวมีความเชื่อมโยงและไม่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการพิจารณามาตราที่มีเนื้อหาหลายวรรค ดังเช่นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ การพิจารณาลงมติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๓ เป็นรายวรรค ไม่เป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๙๙ และข้อ ๑๐๑ และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ และคำชี้แจงของผู้ถูกร้องในประเด็นนี้ฟังขึ้น

ปัญหาที่ต้องพิจารณาในประเด็นที่สองมีว่า การแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๙๐) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ และมีลักษณะเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ผู้ร้องเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้น มีเนื้อหาสาระสำคัญเป็นการแก้ไขอำนาจของรัฐสภาในการตรวจสอบการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศของฝ่ายบริหาร และตัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น จึงมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือไม่

เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๙๐ เป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญยิ่ง กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติซึ่งเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่นกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ โดยทรงใช้อำนาจนั้นทางคณะรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหาร ตามนัยแห่งมาตรา ๓ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น อำนาจในการทำหนังสือสัญญาจึงเป็นอำนาจอันสำคัญยิ่งที่คณะรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหารจำต้องตระหนัก และประพฤติดุปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม และโดยที่หลักการของการทำหนังสือสัญญากับต่างประเทศนั้น ได้ถูก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บัญญัติเริ่มแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ หลังจากนั้นได้คงหลักการและเนื้อหาเดิมเรื่อยมา จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาในหลายประการ กล่าวคือ การเพิ่มเติมประเภทของหนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ต้องขอความเห็นชอบของรัฐสภา การกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องให้ข้อมูลและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และต้องชี้แจงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับการทำหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนอย่างสำคัญเหล่านั้น การกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องเสนอกรอบการเจรจาต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ อีกทั้งเมื่อลงนามในหนังสือสัญญาแล้ว ก่อนที่จะแสดงเจตนาให้สัตยาบันหรือโดยวิธีการอื่นเพื่อให้มีผลผูกพันประเทศชาตินั้น คณะรัฐมนตรีต้องให้ประชาชนสามารถเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญานั้นด้วย โดยมีเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ คือ กำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองโดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบรัฐสภา และเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศ โดยยังคงหลักการที่ให้การทำสนธิสัญญา หรือสัญญาอื่นระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ หรือกับองค์การระหว่างประเทศ เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ และกำหนดให้การทำสนธิสัญญา หรือหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญจะต้องดำเนินการไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด คณะรัฐมนตรีจะต้องเสนอกรอบการเจรจาเพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อน และภายหลังการเจรจาหรือก่อนลงนามในหนังสือสัญญา ก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาอีกด้วย นอกจากนี้ยังต้องให้ข้อมูลและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินการ และต้องให้ประชาชนเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญานั้นก่อนที่จะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ

การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศนั้น ก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความรอบคอบในการดำเนินการ โดยเฉพาะในเรื่องที่มีความสำคัญเกี่ยวกับความอยู่รอดและผลประโยชน์สำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกสงคราม อาณาเขต หรือพื้นที่ที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือเขตอำนาจตามหนังสือสัญญา หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การค้า การลงทุน หรืองบประมาณแผ่นดิน ทั้งนี้เรื่องต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นประเด็นที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะโดยรวมของประเทศ อันกระทบต่อสิทธิและผลประโยชน์ของมหาชน ซึ่งหากดำเนินการผิดพลาดจะมีผลผูกพันระยะยาวและยากที่จะแก้ไขเยียวยาได้ เพราะเป็นกรณีที่เป็นความผูกพันกับต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติให้คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และฟังความคิดเห็นของประชาชนให้รอบคอบก่อน จึงจะดำเนินการได้

การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องสำคัญดังกล่าว ก็เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปโดยความโปร่งใส รอบคอบ และตรวจสอบได้ ด้วยการให้คณะรัฐมนตรีแถลงเหตุผลที่จะดำเนินการให้สาธารณชนรับทราบ และรับฟังความคิดเห็นจากรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความหลากหลายในสาขาอาชีพ ที่จะให้ความคิดเห็นในหลายแง่มุม เพื่อให้มีการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

นำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อันจะนำไปสู่ข้อยุติที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างแท้จริง และยังให้ประชาชนได้มีโอกาสตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล อันเป็นการให้สิทธิโดยตรงแก่ประชาชนที่ควรมีสหิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องที่เป็นสาระสำคัญเช่นนี้ นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันไม่ให้คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจไปโดยพลการ ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ในการจัดทำคำแถลงการณ์ร่วมไทย - กัมพูชา หรือ Joint Communiqué ซึ่งล่อแหลมและสุมเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายกับประโยชน์ของประเทศโดยรวมได้

ความเป็นรัฐประกอบด้วย ดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล องค์ประกอบของรัฐทั้งสี่ประการนี้ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ถ้ารัฐใดขาดองค์ประกอบในข้อใดข้อหนึ่งแม้เพียงองค์ประกอบเดียวก็ตาม ย่อมถือว่าขาดคุณสมบัติของความเป็นรัฐโดยสิ้นเชิง การทำหนังสือสัญญาโดยคณะรัฐมนตรีในฐานะผู้แทนรัฐ เมื่อคณะรัฐมนตรีแสดงเจตนาทำหนังสือสัญญา ย่อมมีผลผูกพันรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ หากการทำหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญต่อประเทศและต่อความเป็นรัฐ อาจมีผลกระทบต่อดินแดนและอำนาจอธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ จึงต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา เนื่องจากรัฐสภาประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจและความชอบธรรมในเบื้องต้นของคณะรัฐมนตรีในการลงนามในหนังสือสัญญากับนานาประเทศว่าได้ผ่านความเห็นชอบจากประชาชนแล้ว อีกทั้งเพื่อให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารตามหลักการปกครองแบบรัฐสภา

การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญโดยเพิ่มคำว่า “โดยชัดแจ้ง” ต่อท้ายประเภทหนังสือสัญญาต่าง ๆ ตามมาตรา ๑๙๐ วรรคสอง ก่อให้เกิดอำนาจตีความแก่คณะรัฐมนตรีโดยอาศัยความอย่างแคบหรือการตีความอย่างจำกัดความ เพื่อให้หนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และการมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นของประชาชนนั้นมีจำนวนน้อยที่สุด จึงเป็นการลิดรอนอำนาจในการตรวจสอบถ่วงดุลของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยให้ลดน้อยถอยลงไป และเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีให้เพิ่มมากขึ้น การกระทำดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อหลักการแบ่งแยกตุลาการอำนาจและการรักษาตุลาการระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ อีกทั้งหากจะแปลความให้หนังสือสัญญาระหว่างประเทศที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ตามมาตรา ๑๙๐ วรรคสอง ต้องปรากฏบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทยหรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศโดยชัดแจ้ง ก็จะไม่เกิดผลในทางป้องกันให้รอบคอบรัดกุมเสียก่อนตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญที่มุ่งตรวจสอบควบคุมการทำหนังสือสัญญาที่มีความสำคัญยิ่งดังกล่าวนั้นก่อนที่ฝ่ายบริหารจะไปลงนามให้มีผลผูกพันประเทศซึ่งจะเกิดปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขตามมาภายหลังได้

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๙๐ จะบัญญัติไม่ชัดเจนในเรื่อง “หนังสือสัญญาใด ... มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศ อย่างมีนัยสำคัญ” แต่ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยให้มีกฎหมายกำหนดประเภทของหนังสือสัญญาและกรอบการเจรจา ขั้นตอนและวิธีการจัดทำหนังสือสัญญาดังกล่าวไว้แล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนและความไม่ยืดหยุ่นในทางปฏิบัติ และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ มีเจตนารมณ์ที่สำคัญเพื่อต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ในการเจรจาของคณะรัฐมนตรีด้านการค้าและการลงทุน อันมีผลกระทบโดยตรงต่อข้อได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้หนังสือสัญญาเหล่านี้ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน อันเป็นไปตามหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจที่เหมาะสม

การที่ผู้ถูกร้องร่วมกันแก้ไขถ้อยคำโดยตัดคำว่า “หนังสือสัญญาใด ... มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ...” ออกไป โดยมีเหตุผลว่า การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ บัญญัติให้การทำหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวางหรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาก่อนนั้น ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของฝ่ายบริหาร และเป็นผลให้กระบวนการในการทำความตกลงระหว่างประเทศล่าช้าและเกิดความเสียหายแก่ประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เห็นว่า หลักการและเหตุผลตามร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของผู้ถูกร้อง ปราศจากน้ำหนัก และไม่อาจนำมาอ้างได้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้แก้ไขปัญหาคอนกรีตและความไม่ชัดเจนและความไม่ยืดหยุ่นในทางปฏิบัติของคณะรัฐมนตรีไปแล้ว โดยการที่ให้มีกฎหมายกำหนดประเภท กรอบเจรจา ขั้นตอนและวิธีการจัดทำหนังสือสัญญาดังกล่าวได้ แต่ในปัจจุบันก็ได้มีการตรากฎหมายดังกล่าวเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และเมื่อพิจารณาผลกระทบที่ผู้ถูกร้องอ้างว่าทำให้กระบวนการในการทำความตกลงระหว่างประเทศล่าช้ากับการที่ประชาชนอาจต้องได้รับความเสียหายและประโยชน์ของประเทศชาติที่ต้องสูญเสียไปหากคณะรัฐมนตรีไปทำความตกลงระหว่างประเทศตามอำเภอใจ หรือปราศจากการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของรัฐสภาและประชาชน ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดได้ว่าผลประโยชน์หลังย่อมเป็นที่เสียหายแก่ประเทศมากกว่า โดยอาจนำพาประเทศไปสู่การสูญเสียความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมและมีผลกระทบต่อการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศ อันเป็นผลให้ประชาชนต้องแบกรับภาระดังกล่าวอย่างไม่มีทางจะแก้ไขเยียวยาในภายหลังได้

ดังนั้น การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญในประเด็นนี้ จึงเป็นการลดทอนอำนาจของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ ให้เหลือเพียงอำนาจตรวจสอบหนังสือสัญญาใดที่มีบทให้เปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน เท่านั้น และเพิ่มอำนาจให้คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญในประการอื่นทั้งหมด ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเรียกชื่อหนังสือสัญญาเหล่านี้เป็นอย่างอื่น เช่น หนังสือสัญญาหรือ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความตกลงความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น จึงเป็นการทำลายดุลยภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ การกระทำดังกล่าวของผู้ถูกร้องจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง อันเป็นการกระทำเพื่อให้บุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรี ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ วรรคสาม กำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องชี้แจงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับหนังสือสัญญาดังกล่าวนี้ โดยคณะรัฐมนตรีต้องเสนอกรอบการเจรจาต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบด้วย เป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกและดุลคานอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องชี้แจงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับหนังสือสัญญา หรือการกำหนดให้คณะรัฐมนตรีนำกรอบการเจรจาเสนอต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบก่อน เป็นการกำหนดให้รัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติอันเป็นตัวแทนของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยได้ตรวจสอบการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหาร เนื่องจากการจัดทำหนังสือสัญญาเหล่านั้นมีความสำคัญผูกพันประเทศ ข้อมูลการทำสัญญา หรือกรอบการเจรจาจึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งที่ฝ่ายบริหารต้องชี้แจงและขอความเห็นชอบจากรัฐสภา เพื่อเป็นการรักษาดุลยภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมโดยตัดเนื้อหาในบทบัญญัติวรรคดังกล่าว เป็นการลดทอนอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลของฝ่ายนิติบัญญัติ การกระทำของผู้ถูกร้องไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ จึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

เมื่อพิจารณาการกระทำของผู้ถูกร้องซึ่งทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาอันเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ หมายถึง การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับการดำรงตำแหน่งสาธารณะ ดังนั้น การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันกระทำการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๐ โดยมีเจตนาเพื่อเพิ่มอำนาจในการทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศให้ฝ่ายบริหารซึ่งประกอบด้วยบุคคลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ให้มีอำนาจมากขึ้นโดยปราศจากการตรวจสอบ จึงถือว่าไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่เป็นการกระทำเพียงเพื่อความสะดวกของบุคคลเหล่านั้น การกระทำของผู้ถูกร้องจึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๒ อันเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะสิทธิของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง ในการรับฟังข้อมูล ตรวจสอบ แสดงความคิดเห็น รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญาอันมีความสำคัญก่อนที่หนังสือสัญญาดังกล่าวจะมีผลผูกพันตนด้วย อีกทั้งรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวาง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ ประกอบกับให้ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยทุกระดับ ในรูปแบบขององค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาวิชาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น ซึ่งจะทำให้ฝ่ายบริหารได้รับทราบข้อมูลจากประชาชนและภาคเอกชนเพื่อนำไปวิเคราะห์และกำหนดเงื่อนไขต่อรองกับประเทศคู่สัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ดังนั้น การที่ผู้ถูกร้องได้ร่วมกันแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยตัดเนื้อหาที่ให้สิทธิประชาชนในการรับฟังข้อมูล ตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็นในการจัดทำหนังสือสัญญาของฝ่ายบริหาร รวมทั้งตัดสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญาก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันประเทศ เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญและทำลายความเสมอภาคในการได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๕ และมาตรา ๘๗ อันเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยโดยเสียงข้างมากกว่า การพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีนี้ เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง และการที่ผู้ถูกร้องร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๙๐ **เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓** มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๘๗ และมาตรา ๑๒๒ อันเป็นการกระทำการเพื่อให้บุคคลหรือคณะบุคคลได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗ เรื่อง ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๒๖๘ และมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) หรือไม่

ปัญหาที่ต้องวินิจฉัยมีว่า การกระทำของผู้ถูกร้อง ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ประกอบมาตรา ๒๖๖ (๒) หรือ (๓) อันจะเป็นการทำให้ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗) หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ประกอบมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) เป็นบทบัญญัติในหมวด ๑๒ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ส่วนที่ ๒ การกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ โดยบัญญัติว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะต้องไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่งเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ไม่ว่าโดยตรงหรือทางอ้อม ในการบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของข้าราชการ ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือการให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่งเว้นแต่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา หรือตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นหลักประกันแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐจากการถูกแทรกแซงทางการเมือง เว้นแต่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่เท่านั้น หลักการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) นี้ มาตรา ๒๖๘ บัญญัติให้นำไปใช้บังคับแก่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีในฐานะฝ่ายบริหารด้วย หลักการตามมาตรา ๒๖๖ บัญญัติห้ามฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามาก้าวก่ายหรือแทรกแซงการทำหน้าที่ การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน และการพ้นจากตำแหน่งของข้าราชการประจำ ส่วนตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีถือว่าเป็นฝ่ายบริหารก็จะถูกห้ามการใช้อำนาจในลักษณะทำนองเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นไปโดยชอบ ป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดสถานการณ์ขาดจริยธรรมซึ่งยากต่อการตัดสินใจ ทำให้ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์สาธารณะ เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์สาธารณะ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์สาธารณะอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่จึงขัดกันในขณะที่ประโยชน์ส่วนตัวจะได้มาจากการเสียไปซึ่งประโยชน์สาธารณะ อย่างไรก็ตาม มาตรการ ๒๖๘ ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้หากเป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา หรือตามที่กฎหมายบัญญัติ เหตุที่มาตรา ๒๖๘ มีข้อยกเว้นให้แก่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเช่นนี้ เนื่องมาจากผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องกำหนดนโยบาย และทิศทางในการบริหารประเทศให้เกิดผลดีที่สุดต่อประเทศชาติและประชาชน จึง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

จำเป็นต้องยกเว้นให้อำนาจบังคับบัญชา และมีอำนาจสั่งบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน และการให้พ้นจากตำแหน่งของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในระบบราชการได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการก้าว ภายหรือแทรกแซงการทำงานที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานในสังกัดแต่อย่างใด

บทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวข้างต้นได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญส่วนที่เกี่ยวกับการขัดกันแห่ง ผลประโยชน์ ซึ่งการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในนานาอารยประเทศนั้นถือเป็นเรื่องที่ผิดต่อกฎหมายและต่อ จริยธรรม ขัดต่อหลักความเป็นธรรมและระบบการบริหารจัดการที่ดี ดังนั้น การกระทำของผู้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีจึงจำต้องกระทำตามหลักของความชอบด้วยกฎหมายเสริมเข้ากับหลักของ ความสุจริต โดยการใช้อำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ในการบริหารประเทศเพื่อประโยชน์ สาธารณะและประโยชน์ของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำ ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลของรัฐ โดยเริ่มตั้งแต่การสรรหาคัดเลือกบุคคลที่ เหมาะสมเข้ามารับการแต่งตั้งโยกย้าย หากการบริหารทรัพยากรบุคคลของรัฐขาดประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผล กระทบต่อการบริหารงานด้านอื่นทั้งหมด นอกจากนี้ การแต่งตั้งโยกย้ายบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ต้อง สอดคล้องกับระบบธรรมาภิบาลด้วย กล่าวคือ ควรมีกรอบในการพิจารณาแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการโดยใช้ หลักความรู้ ความสามารถ และประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้นเป็นสำคัญ และยึดหลักความ โปร่งใสตรวจสอบได้โดยมีขั้นตอนการพิจารณาที่ชัดเจน เพื่อสร้างความสมดุลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างข้าราชการการเมืองกับข้าราชการประจำ รวมทั้งยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทางกำหนดหลักเกณฑ์การ โยกย้ายแต่งตั้งข้าราชการในระบบธรรมาภิบาลตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๙ และเป็นไปตาม หลักความรับผิดชอบในการกระทำ และย่อมต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่กำหนดในมาตรา ๔๒ (๒) (๓) และ (๕) ให้การจัดระเบียบข้าราชการพลเรือนสามัญตาม พระราชบัญญัติดังกล่าว ต้องคำนึงถึงระบบคุณธรรม โดยการบริหารทรัพยากรบุคคล ต้องคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพขององค์กรและลักษณะของงาน โดยไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม การพิจารณาความดี ความชอบ การเลื่อนตำแหน่ง และการให้ประโยชน์อื่นแก่ข้าราชการต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรมโดยพิจารณา จากผลงาน ศักยภาพ และความประพฤติ และจะนำความคิดเห็นทางการเมืองหรือสังกัดพรรคการเมืองมา ประกอบการพิจารณามีได้ ประกอบกับการบริหารทรัพยากรบุคคลต้องมีความเป็นกลางทางการเมืองด้วย เช่นกัน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับ ต้องเป็นไปตามหลัก นิติธรรมในมาตรา ๓ วรรคสอง ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กร ตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย จะกระทำไปตามอำเภอใจโดย มีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือมีวาระซ่อนเร้นอันเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตหาได้ไม่

จากบทบัญญัติกฎหมายและหลักการดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า การดำเนินการจน มีผลให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ต้องพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และไปดำรงตำแหน่งที่ ปรีksenายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี และมีการแต่งตั้งโยกย้ายให้พลตำรวจเอก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

วิเชียร พงษ์โพธิ์ศรี จากตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติไปดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติแทนนายถวิล เปลี่ยนศรี จากนั้นจึงมีการแต่งตั้ง พลตำรวจเอก เพริยพพันธ์ ดามาพงศ์ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติแทน ถือเป็นการใช้สถานะหรือตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงในเรื่องการแต่งตั้ง โยกย้าย โอน และการให้พ้นจากตำแหน่งของเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ วรรคหนึ่ง (๒) และ (๓) หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด คำเบิกความด้วยวาจา และบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงเป็นหนังสือประกอบกันแล้ว เห็นว่า ผู้ถูกร้องได้เข้าไปมีส่วนกระทำการเกี่ยวข้องกับการให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีกระบวนการเริ่มต้นจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีบันทึกข้อความ ลับมาก ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๒๔๑๘ ลงวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ ถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) แจ้งว่าเห็นควรให้ความเห็นชอบ และยินยอมการรับโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี และดำเนินการขอทบทวนขอรับความเห็นชอบ และยินยอมจากรองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) ในฐานะรัฐมนตรีเจ้าสังกัดของหน่วยงานที่นายถวิล เปลี่ยนศรี สังกัดอยู่ และก่อนที่นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์ จะพิจารณาให้ความเห็นชอบการโอนในวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีบันทึกข้อความ ลับมาก ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๘๓๐๓ ลงวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ ถึงรองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) แจ้งว่ารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบและยินยอมการรับโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี มาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ ตำแหน่งเลขที่ ๖ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งปรากฏหลักฐานการให้ความเห็นชอบการรับโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี ของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) ในวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ ไม่ตรงกับข้อความที่เลขาธิการนายกรัฐมนตรีทำเสนอต่อพลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ ตามบันทึกข้อความ ลับมาก ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๘๓๐๓ ลงวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ (ซึ่งเป็นวันอาทิตย์) ระบุว่า รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) ได้ให้ความเห็นชอบและยินยอมการรับโอนแล้ว ซึ่งไม่เป็นไปตามการปฏิบัติราชการตามปกติจึงเป็นการแจ้งข้อความที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงหรือมีลักษณะเป็นการปกปิดความจริงที่ควรแจ้งให้อีกฝ่ายทราบ เพื่อพิจารณายินยอมให้โอน แม้ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) จะได้พิจารณาให้ความเห็นชอบก็ตาม ประกอบกับข้อเท็จจริงเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ เป็นวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดทำการประจำสัปดาห์ แต่การที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นางสาวกฤษณา สีหลักษณ์) และรองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) เพื่อขอความเห็นชอบและยินยอมให้โอนนายถวิล เปลี่ยนศรี โดยปรากฏข้อเท็จจริงต่อมาว่า รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือ ลับมาก ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๘๓๐๒ ลงวันที่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕ กันยายน ๒๕๕๔ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ขอให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเป็นวาระทราบจรในวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔ โดยผู้ถูกร้องเป็นผู้อนุมัติให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีตามที่เสนอ ต่อมาสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือลับมาก ที่ นร ๐๕๐๘/๑๘๖๑๔ ลงวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔ แจ้งว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔ อนุมัติตามที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเสนอ และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ขอให้สำนักกราชเลขาธิการนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่งเดิมและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใหม่ต่อไป และผู้ถูกร้องได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๕๒/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๔ ให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ไปปฏิบัติราชการสำนักนายกรัฐมนตรี โดยให้ได้รับเงินเดือนทางสังกัดเดิมไปพลางก่อน โดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๘๔๐๒ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๔ แจ้งคำสั่งดังกล่าวให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ทราบ นั้น เห็นว่า เป็นการดำเนินการในการขอรับโอน ขอทาบถาม ขอรับความเห็นชอบ และขึ้นตอนการนำเสนอ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติตามที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเสนอ รวมทั้งการที่ผู้ถูกร้องได้มีคำสั่งให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ไปปฏิบัติราชการสำนักนายกรัฐมนตรีใช้ระยะเวลาเพียงสั้น แสดงให้เห็นว่าเป็นการดำเนินการอย่างเร่งรีบ ผิดสังเกต เป็นการกระทำโดยรวบรัด ปราศจากเหตุผลอันสมควรที่จะต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว ทั้งยังปรากฏการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ ให้เห็นเป็นพิรุณ โดยปรากฏว่าภาพถ่ายเอกสารราชการสำคัญได้แก่ บันทึกข้อความของสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ นร ๐๔๐๑.๒/๘๓๐๓ ที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งเรียกมาจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ระบุวันที่ที่ทำหนังสือดังกล่าวเป็นวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ แต่ภาพถ่ายบันทึกข้อความฉบับเดียวกันที่ได้มาจากนายถวิล เปลี่ยนศรี ก่อนหน้านั้นกลับระบุวันที่เป็นวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ ซึ่งแสดงว่าภาพถ่ายเอกสาร ๒ ฉบับนี้ ต้องมีการแก้ไขวันที่ทำเอกสารให้ผิดเพี้ยนไปจากความจริงโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อปกปิดความจริงที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในกระบวนการขอความเห็นชอบนี้ กรณีจึงสื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นปกติของการดำเนินการอันเป็นการพิรุณอย่างโจ่งแจ้ง จึงเป็นการดำเนินการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อการกระทำดังกล่าวเป็นไปในทางที่เอื้อประโยชน์ให้พลตำรวจเอก เพรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ซึ่งเป็นญาติของผู้ถูกร้อง มีโอกาสขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ **การกระทำของผู้ถูกร้องจึงมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจในตำแหน่ง โดยมีผลประโยชน์ทับซ้อนและมีวาระซ่อนเร้น ถือได้ว่าเป็นการกระทำโดยไม่สุจริต การดำเนินการดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง อีกประการหนึ่งด้วย**

เมื่อพิจารณาเหตุผลที่แท้จริงในการย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรี ซึ่งผู้ถูกร้องอ้างว่า ผู้ถูกร้องในฐานะหัวหน้ารัฐบาล ได้แถลงนโยบายในการบริหารประเทศต่อรัฐสภา โดยนโยบายความมั่นคงของรัฐถือเป็นนโยบายเร่งด่วน ที่ผู้ถูกร้องแถลงต่อรัฐสภาว่าจะต้องเร่งดำเนินการภายในปีแรกของการเข้าบริหารราชการแผ่นดินและเป็นหน้าที่ของผู้ถูกร้องในการกำหนดหรือใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของนโยบายต่าง ๆ ตามที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ดังนั้น ผู้ถูกร้องจึงมีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ยาวนานในการปฏิบัติราชการเกี่ยวกับความมั่นคงเพื่อมาช่วยปฏิบัติราชการในฝ่ายนโยบายให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ของงานด้านความมั่นคงของประเทศ และเห็นว่านายถวิล เปลี่ยนศรี ซึ่งดำรงตำแหน่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติมีคุณสมบัติครบถ้วนตรงตามความต้องการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จึงมีหนังสือขอรับโอน ขอบาทนาม และขอรับความเห็นชอบให้โอนนายถวิล เปลี่ยนศรี มาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี นั้น พิจารณาแล้วเห็นว่า ตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีและเมื่อพิจารณาในภาพรวมของการใช้อำนาจทั้งในทางบริหารและบังคับบัญชาแล้ว ตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาตินอกจากต้องกำกับดูแลและบริหารราชการภายในหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้ว ยังสามารถให้คำปรึกษาและเสนอแนะความเห็นแก่ผู้ถูกร้องได้โดยไม่ต้องแต่งตั้งให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีแต่อย่างใด ส่วนตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีนั้น แม้จะมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอแนะความเห็นแก่ผู้ถูกร้องก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ปฏิบัติงานจริงแล้ว ย่อมไม่อาจใช้อำนาจบริหาร รวมถึงการบังคับบัญชาข้าราชการได้ดังเช่นการดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เพราะตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการที่มีอำนาจและหน้าที่อย่างกว้างขวางทั้งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและกฎหมายว่าด้วยสภาความมั่นคงแห่งชาติ แต่ตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำนั้น มีเพียงหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแก่ผู้บังคับบัญชาคือ รองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) เฉพาะในงานที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ประกอบกับข้อเท็จจริงปรากฏว่า เลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือ ที่ สบก.(กบค.) ๒๔๖๖/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๔ ถึงผู้ถูกร้อง ความว่า สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว เห็นควรให้นายถวิล เปลี่ยนศรี อยู่ในบังคับบัญชาของรองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ) และมอบหมายให้ปฏิบัติราชการเกี่ยวกับงานด้านความมั่นคงของประเทศในการอำนวยการและประสานการปฏิบัติตามนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติกับหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน สถาบันวิชาการและสถาบันการศึกษาให้สอดคล้องกันและมีบูรณาการและเสนอแนะและจัดทำนโยบาย อำนวยการ พัฒนาประสานการจัดการและติดตามประเมินผลด้านการข่าวกรอง การต่อต้านการข่าวกรอง การรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนานโยบายอำนวยการข่าวกรอง การพัฒนาองค์กรข่าวกรองและการต่อต้านการข่าวกรอง รวมทั้งการปฏิบัติราชการด้านอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายซึ่งผู้ถูกร้องรับทราบและเห็นชอบให้ดำเนินการต่อไปตามที่เสนอ และตามคำสั่งสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีที่ ๑๖๖/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๕ เรื่อง มอบหมายให้ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำรับผิดชอบปฏิบัติราชการให้นายถวิล เปลี่ยนศรี รับผิดชอบการติดตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา เกี่ยวกับนโยบายยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน นโยบายพัฒนาระบบประกันสุขภาพ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ด้านการค้า การลงทุน และความร่วมมือในการพัฒนาระหว่างประเทศ เห็นได้ว่า เหตุผลตามข้ออ้างของผู้ถูกร้องยังไม่เพียงพอจะรับฟังได้ว่า การออกคำสั่งให้นายถวิล เปลี่ยนศรี ไปปฏิบัติราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ราชการตามนโยบายของคณะรัฐมนตรีที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา ประกอบกับกระบวนการโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี ก็ดำเนินการอย่างเร่งรีบ ไม่เป็นไปตามการปฏิบัติราชการตามปกติ จึงมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าปัจจัยอันเป็นที่มาของการโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี จากการดำรงตำแหน่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ คือความประสงค์ให้ตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติว่างลงเพื่อโอนย้ายผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติที่พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ดำรงอยู่ในขณะนั้นมาดำรงตำแหน่งแทน อันจะทำให้ตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติว่างลง เปิดโอกาสให้สามารถแต่งตั้งเครือญาติของผู้ถูกร้องขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติแทน

ข้อเท็จจริงในชั้นไต่สวนรับฟังได้ว่า พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ในฐานะพยานได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๓ โดยมีผลตั้งแต่วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๓ และมีกำหนดเกษียณอายุราชการในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๖ ในขณะที่พลตำรวจเอก เปรียวพันธ์ ดามาพงศ์ มีกำหนดเกษียณอายุราชการในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕ ข้อเท็จจริงในขณะที่เป็นเหตุแห่งคำร้องนี้ พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ยังมีอายุราชการคงเหลืออีกกว่าสองปี หากมีความต้องการให้พลตำรวจเอก เปรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ซึ่งมีกำหนดเกษียณอายุราชการก่อนพลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติแทนได้ ก็จะต้องมีการโอนให้พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ไปดำรงตำแหน่งในส่วนราชการอื่นแทน แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๖๒ บัญญัติว่า “การโอนข้าราชการตำรวจไปรับราชการในส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นจะกระทำได้เมื่อเจ้าตัวสมัครใจและส่วนราชการหรือหน่วยงานต้องการจะรับโอนผู้นั้น โดยให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่ขอรับโอนทำความตกลงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” ซึ่งถึงแม้พยานจะรับสมอ้างว่าการโอนย้ายไปดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นความสมัครใจของพยานเองตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๖๒ ก็ตาม แต่พยานก็ให้การด้วยว่า พยานตั้งใจจะปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติจนครบเกษียณอายุราชการ แต่จะไม่ยึดติดกับตำแหน่งหน้าที่ราชการและจะปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมต่อประเทศชาติ ประชาชน และองค์กร โดยพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายรัฐบาลภายใต้กรอบกฎหมายและความถูกต้อง ซึ่งหากผู้บังคับบัญชาต้องการให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งใดที่คิดว่าจะเกิดผลดี ก็พร้อมที่จะปฏิบัติตาม แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจของพยานนั้นขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้บังคับบัญชาซึ่งก็คือผู้ถูกร้องด้วย หากต้องการให้พยานไปปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งใด พยานก็พร้อมที่จะปฏิบัติตาม จึงเห็นได้ว่าการดำเนินการให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และต่อมาก็ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีให้พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ แทนนายถวิล เปลี่ยนศรี ทำให้ตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในขณะนั้นว่างลง นั้น ก็ด้วยความประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินการแต่งตั้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติคนใหม่

พิจารณาพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๕๓ (๑) ที่บัญญัติให้การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ให้นายกรัฐมนตรีคัดเลือกรายชื่อข้าราชการตำรวจ แล้วเสนอ ก.ต.ช. ซึ่งประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

กระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสี่คน เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง แล้วเห็นว่า การแต่งตั้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติจะเริ่มต้นจาก นายกรัฐมนตรีคัดเลือกข้าราชการตำรวจผู้มียศพลตำรวจเอก เพื่อเสนอต่อ ก.ต.ช. พิจารณาให้ความเห็นชอบ ต่อไป ซึ่งข้อเท็จจริงปรากฏต่อมาว่า วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔ ผู้ถูกร้องในฐานะประธาน ก.ต.ช. ได้เป็น ประธานการประชุม ก.ต.ช. ครั้งที่ ๕/๒๕๕๔ เพื่อพิจารณาวาระการแต่งตั้งพลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ แทนพลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ที่ย้ายไป ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่ง ก.ต.ช. ก็ได้มีมติเอกฉันท์ให้พลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ ขึ้นเป็นผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติตามที่ผู้ถูกร้องเสนอ ต่อมาก็ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ให้พลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ พ้นจากตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และแต่งตั้งให้ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๔ จึงมีเหตุให้เชื่อได้ว่าการกระทำ ของผู้ถูกร้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเองในทางการเมือง เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น คือ พลตำรวจ เอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ ซึ่งเป็นเครือญาติของผู้ถูกร้อง เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อันเป็นการก้าวก่าย แทรกแซง การบรรจุ แต่งตั้ง การโยกย้าย และการให้ข้าราชการประจำพ้นจาก ตำแหน่งโดยตรง เนื่องด้วยปรากฏข้อเท็จจริงที่รู้กันโดยทั่วไปว่า พลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ เป็นพี่ชายของคุณหญิงพจมาน ณ ป้อมเพชร อดีตภริยาของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร พี่ชายของผู้ถูกร ้อง และเป็นลุงของหลานอาของผู้ถูกร้องย่อมถือว่า พลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ เป็นเครือญาติ ของผู้ถูกร้อง จึงมีเหตุให้เชื่อได้ว่า การกระทำทั้งหมดของผู้ถูกร้องมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ และของประชาชนแต่อย่างใด แต่เป็นการกระทำที่มีเจตนาอำพรางหรือแอบแฝงเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือ พวกพ้อง อันเป็นการกระทำที่ขาดจริยธรรม คุณธรรม และความถูกต้องชอบธรรมในการใช้อำนาจหน้าที่ ภายใต้วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการ ใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารงานบุคคลภาครัฐไว้ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนว่า บริหารบุคคลโดยระบบคุณธรรม ราชการต้องปฏิบัติต่อข้าราชการด้วยระบบบริหารทรัพยากรบุคคลที่คำนึงถึงความรู้ความสามารถ ความเสมอ ภาค ความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ปราศจากอคติ และมีความเป็นกลางทางการเมือง

เมื่อพิจารณาพยานหลักฐานและพฤติการณ์ทั้งปวงแห่งคดีประกอบกันแล้ว เห็นว่า การดำเนินการ แต่งตั้ง โยกย้าย และให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่ง เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเดียวกันและม ีความเชื่อมโยงกันกับการบรรจุแต่งตั้งพลตำรวจเอก เปรี้ยวพันธ์ ดามาพงศ์ ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ อันแสดงให้เห็นถึงการมีผลประโยชน์ทับซ้อน และมีวาระซ่อนเร้น โดยที่ผู้ถูกร้องได้เข้าไปม ีส่วนเกี่ยวข้อง ถือได้ว่าเป็นการเข้าไปแทรกแซงและก้าวก่ายการแต่งตั้ง โยกย้าย หรือการให้พ้นจากตำแหน่ง ของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้อื่น คือ พลตำรวจเอก เพริยพันธ์ ดามาพงศ์ ซึ่งเป็นเครือญาติของผู้ถูกร้อง อันเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ประกอบมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓)

สำหรับข้ออ้างที่ผู้ถูกร้องได้อ้างในคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาว่า เป็นการกระทำตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ นั้น เห็นว่า มิได้เป็นไปตามที่ผู้ถูกร้องกล่าวอ้าง โดยศาลปกครองสูงสุดได้วินิจฉัยไว้แล้วว่า ผู้ถูกร้องในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการประจำของราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค ย่อมมีอำนาจดุลพินิจในการบริหารงานบุคคลหมุนเวียนสับเปลี่ยนบทบาทหรือการทำหน้าที่ของข้าราชการเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามนโยบายที่ผู้ถูกร้องได้แถลงไว้ต่อรัฐสภาได้ แต่ในการใช้อำนาจดุลพินิจดังกล่าวของผู้ถูกร้อง นั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายและอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายแล้ว ยังจะต้องมีเหตุผลการรับที่มีอยู่จริงและอธิบายได้ ซึ่งไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ถูกร้องได้อ้างเหตุผลในการโอน นายถวิล เปลี่ยนศรี ว่านายถวิล เปลี่ยนศรี ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีประสิทธิภาพ มีข้อบกพร่องหรือไม่สนองนโยบายของรัฐบาลซึ่งจะถือได้ว่ามีเหตุผลอันสมควร ที่ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งโอนได้ตามความเหมาะสม จึงถือได้ว่าเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบอันเป็นเหตุแห่งความไม่ชอบด้วยกฎหมายประการหนึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑) ดังนั้น การโอนนายถวิล เปลี่ยนศรี จากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติมาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ส่วนข้อโต้แย้งของผู้ถูกร้องที่ว่า ผู้ถูกร้องมิได้เข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซง การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน หรือให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พ้นจากตำแหน่ง หากแต่เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งของผู้ถูกร้องและคณะรัฐมนตรีเองนั้น เห็นว่า แม้เพียงแต่การเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงผู้อื่น ยังต้องห้ามมิให้กระทำ ดังนั้น การเข้าไปกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวเสียเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง จึงยิ่งต้องถูกห้ามไปด้วย ความสำคัญของข้อห้ามอยู่ที่เป็นการใช้สถานะหรือตำแหน่งทางการเมืองเข้าไปแทรกแซงหรือกระทำการบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน หรือให้ข้าราชการประจำพ้นจากตำแหน่ง “เพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม” หรือไม่ หากเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและประชาชน มิได้มีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือวาระซ่อนเร้น เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมืองใด แอบแฝงอยู่ การกระทำนั้นก็เข้าข่ายยกเว้นให้กระทำได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ตอนท้าย เพราะถือว่าเป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้ามิได้กระทำไปโดยสุจริต เพราะมีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือมีวาระซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้ใดหรือพรรคการเมืองใดก็ตาม ย่อมมิใช่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ได้รับยกเว้นให้กระทำการได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ตอนท้าย

ด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีมติว่า ผู้ถูกร้องใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นนายกรัฐมนตรีเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเอง ของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ในเรื่องการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือนหรือการพ้นจากตำแหน่งของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง จึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) และถือเป็นการกระทำตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ อันมีผลทำให้ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงเป็นการเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗)

(๒) แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

จำนวน ๑ กรณี ได้แก่

คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ เรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

“...ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง หรือไม่ เห็นว่า ตามคำร้องมีประเด็นโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้มีมติส่งคำโต้แย้งของจำเลยที่ ๒ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕ ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน ประกอบกับคำโต้แย้งของจำเลยที่ ๒ ที่ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อบทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๐๑ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๐๗ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำผิดทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ได้บัญญัติรับรองไว้ กรณีจึงต้องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๕

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประกอบมาตรา ๕ วรรคสอง และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๗ (๑๓) ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำสั่งรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยมีว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี ความผิด เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เพื่อเป็น หลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาที่รัฐให้การรับรองแก่บุคคลที่จะ ไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นหลักการที่ สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การจัดหาสินค้าและบริการไม่ว่าด้วยวิธีการจัดซื้อหรือการจัดจ้าง หรือวิธีอื่นใดของหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยใช้เงินของแผ่นดิน รวมทั้งการให้สิทธิในการดำเนินกิจการบางอย่างโดยการให้สัมปทานอนุญาตหรือกรณีอื่นใดในลักษณะเดียวกันก็เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงต้องกระทำอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมและมีการแข่งขันกันอย่างเสรีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐ แต่เนื่องจากการดำเนินการที่ผ่านมามีการกระทำในลักษณะการสมยอมในการเสนอราคาและมีพฤติการณ์ต่าง ๆ อันทำให้มิได้มีการแข่งขันกันเสนอประโยชน์สูงสุดให้แก่หน่วยงานของรัฐอย่างแท้จริงและเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ จึงมีบทกำหนดการกระทำอันเป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาไว้ ดังเช่น มาตรา ๙ ที่บัญญัติว่า ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา โดยบทบัญญัติมาตรา ๙ วางข้อสันนิษฐานว่า ถ้าการกระทำความผิดเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ก็ให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น กล่าวคือ โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเลยว่ามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นประการใด คงพิสูจน์เพียงว่ามีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ใดและจำเลยเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งไม่เกี่ยวกับการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นแต่อย่างใด กรณีจึงมิใช่เพียงแต่การสันนิษฐานให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลเท่านั้น แต่ได้สันนิษฐานให้เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับ “บุคคลใดก็ตาม” ที่กระทำผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่นิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาที่กว้างยิ่งกว่าการสันนิษฐานให้ต้องร่วมรับผิดกับนิติบุคคลเสียอีก ทั้งยังเป็นการสันนิษฐานความผิดของบุคคลดังกล่าวโดยไม่มี ความเกี่ยวพันกัน อย่างมีเหตุผลอันชอบธรรม (Rational Connection) ระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐาน (Basic Fact) กับข้อเท็จจริงที่ถูกสันนิษฐาน (Presumed Fact) อันเป็นหลักการพื้นฐานของการกำหนดข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นทั้งหมดทุกคน ประกอบกับหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดชอบทางอาญานั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำ...” ดังนั้น บุคคลไม่ว่าบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการกระทำ ซึ่งรวมถึงการงดเว้น ละเว้น เพิกเฉย หรือการไม่กระทำตามที่พึงกระทำในลักษณะอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น การที่หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นจะต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดด้วยก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำ หรืองดเว้นกระทำการที่ตนมีหน้าที่ต้องป้องกันผล หรือควรต้องกระทำด้วย แต่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ บัญญัติให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น ต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นจำเลยได้มีการกระทำ หรืองดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน **บทบัญญัติมาตราดังกล่าว จึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรม ที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด** นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา **ดังนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ที่สันนิษฐานความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น จึงขัดต่อ**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

**หลักนิติธรรมและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗
มาตรา ๔**

ศาลรัฐธรรมนูญโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน ๘ คน คือ นายสุรชัย มาประณีต นายเจริญ ภัทธีธนากุล นายชัย ชลวร นายทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ นายบุญส่ง กุลบุปผา นายปัญญา อุดชาชน และนายอุดมศักดิ์ นิติมนตรี วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน ๑ คน คือ นายวรวิทย์ กังศศิเทียม วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ ซึ่งเมื่อได้วินิจฉัยดังนี้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๕ หรือไม่ อีกต่อไป”

(๓) แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

จำนวน ๗๘ กรณี ได้แก่

๑) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ เรื่อง ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติส่งความเห็นของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ประกอบมาตรา ๒๖๓ ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. มาตรา ๕๖ มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า บทเฉพาะกาลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นบทบัญญัติที่ยกเว้นเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจำเป็นต้องมีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับฉบับปัจจุบัน เพื่อให้การใช้รัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างราบรื่นและเหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในระยะเริ่มแรก รวมทั้งเพื่อให้องค์กรนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีให้เกิดช่องว่างอันจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องหยุดชะงัก จนกว่ากลไกที่กำหนดขึ้นใหม่ หรือใช้บังคับนั้นมีความพร้อมหรือสามารถดำเนินการได้ แล้วแต่กรณี

หลักการนี้ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และเมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ ใช้บังคับแล้ว การดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ในระหว่างเวลาที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ การพ้นจากตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง” โดยเป็นการรับรองสถานะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญให้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่านการใช้รัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับฉบับปัจจุบัน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการรับรองสถานะข้างต้นได้กำหนดไว้เป็นสองช่วงเวลา กล่าวคือ ช่วงที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ย่อมเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และช่วงที่มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ ประกาศใช้บังคับแล้ว การดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใด ย่อมเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ โดยรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติ เรื่องระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป หรือการพ้นจากตำแหน่ง รวมถึงเหตุยกเว้นคุณสมบัติไว้แต่อย่างใด ซึ่งการจะกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดนั้น อาจกำหนด ได้หลายรูปแบบ เช่น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หรือให้เฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติดำรงตำแหน่งต่อไปได้ หรือให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น พ้นจากตำแหน่งทั้งหมด ทั้งนี้ การจะกำหนดในรูปแบบใดจะต้องคำนึงถึงเหตุผล ความจำเป็นและความเหมาะสมทั้งในเรื่ององค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจของแต่ละองค์กร และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

สำหรับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ซึ่งเป็นร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้นและสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๗ และมาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง โดยร่างมาตรา ๕๖ บัญญัติว่า “ให้ประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒ หรือพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๘ เว้นแต่กรณีตาม (๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๘ มิให้นำมาใช้บังคับ” ซึ่งเป็นร่างบทเฉพาะกาลว่าด้วยการดำรงตำแหน่งต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการบังคับใช้กฎหมายเดิมที่สั่นผลกับกฎหมายใหม่ที่ใช้บังคับ ในส่วนของการดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดของประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวใช้บังคับตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง และผู้แทนสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติฝ่ายเสียงข้างมากได้ให้ความเห็นยืนยันว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาตามบริบท ความจำเป็นของกฎหมาย และหลักนิติธรรมอันเป็นหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญแล้ว ซึ่งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและผู้ตรวจการแผ่นดินก็ได้มีความเห็นที่ไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดยร่างบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปออกเป็นสองส่วน คือ

(๑) ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งต่อไป ร่างบทบัญญัตินี้กำหนดให้ประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒

(๒) คุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ ร่างบทบัญญัตินี้กำหนดมิให้นำคุณสมบัติบางประการตามรัฐธรรมนูญบัญญัติมาใช้ โดยกำหนดให้ประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ พ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุตามมาตรา ๑๘ แต่มิให้นำกรณีตาม (๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๘ มาใช้บังคับ

เมื่อร่างมาตรา ๕๖ เป็นเพียงร่างบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองสถานะของประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการบังคับใช้ กฎหมายฉบับก่อนกับฉบับปัจจุบัน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างราบรื่น รวมทั้งเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รัฐธรรมนูญบัญญัติต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีให้เกิดช่องว่างอันจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ต้องหยุดชะงัก การกำหนดในรูปแบบของบทเฉพาะกาลดังกล่าวจึงเป็นไปตามหลักนิติธรรมที่คำนึงถึงเหตุผล ความจำเป็น ความเหมาะสม และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแล้ว โดยการกำหนดรูปแบบดังกล่าวของผู้ตรวจการแผ่นดินก็อาจมีความแตกต่างจากรูปแบบขององค์กรอิสระอื่นได้

ส่วนข้อที่ว่า ร่างมาตรา ๕๖ ที่กำหนดให้ยกเว้นการนำมาตรา ๘ มาใช้บังคับ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ตรวจการแผ่นดินที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๘ มีผลให้ร่างมาตราดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้น เห็นว่า เป็นกรณีที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้กำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดของผู้ดำรงตำแหน่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ถือได้ว่ารัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณากำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว โดยที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป หรือการพ้นจากตำแหน่ง รวมถึงเหตุยกเว้นคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น การที่ร่างมาตรา ๕๖ กำหนดการยกเว้นคุณสมบัติบางประการตามรัฐธรรมนูญ จึงมิใช่กรณีที่ร่างมาตรา ๕๖ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. มาตรา ๕๖ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๑ เรื่อง ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติส่งความเห็นของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ประกอบมาตรา ๒๖๓ ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา ๑๘๕ มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า บทเฉพาะกาลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นบทบัญญัติที่ยกเว้นเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจำเป็นต้องมีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับฉบับปัจจุบัน เพื่อให้การใช้รัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างราบรื่นและเหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในระยะเริ่มแรก รวมทั้งเพื่อให้องค์กรต่าง ๆ สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีให้เกิดช่องว่างอันจะส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ต้องหยุดชะงัก จนกว่ากลไกที่กำหนดขึ้นใหม่หรือใช้บังคับนั้นมีความพร้อมหรือสามารถดำเนินการได้ แล้วแต่กรณี

หลักการนี้ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และเมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องที่จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ ใช้บังคับแล้ว การดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ...” บทเฉพาะกาลดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อรับรองสถานะของผู้ดำรงตำแหน่งซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญให้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่านของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดย่อมเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องขององค์กรนั้น ๆ ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามมาตรา ๒๖๗ โดยบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ไม่ได้บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป หรือการพ้นจากตำแหน่ง รวมถึงเหตุยกเว้นคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามไว้เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด โดยที่รัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนแปลงองค์กรอิสระแต่ละองค์กรทั้งโครงสร้าง คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และวาระการดำรงตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไว้แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ การที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะกำหนดรูปแบบใด จะต้องคำนึงถึงเหตุผล ความจำเป็น และความเหมาะสม ทั้งในเรื่ององค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจของแต่ละองค์กรและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามทั่วไปที่ใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระทุกองค์กรได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ โดยมุ่งหมายให้ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระทุกองค์กรมีความเป็นอิสระ ทั้งต้องปฏิบัติหน้าที่และใช้อำนาจอย่างสุจริต เที่ยงธรรม กล้าหาญ และปราศจากอคติทั้งปวง และนอกจากคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามทั่วไปดังกล่าวแล้ว ยังมีความจำเป็นที่ต้องมีการบัญญัติคุณสมบัติเฉพาะหรือลักษณะต้องห้ามเพิ่มขึ้นหรือแตกต่างไปเป็นการเฉพาะในส่วนที่ว่าด้วยองค์กรนั้น ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้การดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องกับรัฐธรรมนูญโดยมีไว้เพื่อกำหนดรายละเอียดที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงเห็นได้ว่าใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านหรือช่วงเวลาตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญได้ยกเว้นการบังคับใช้คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามที่กำหนดขึ้นใหม่กับผู้ดำรงตำแหน่งที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไปนั้นไว้ในเบื้องต้นแล้ว รวมทั้งยังยอมรับในหลักการของความแตกต่างระหว่างหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระของแต่ละองค์กร บทเฉพาะกาลของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจึงอาจกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระนั้นดำรงตำแหน่งต่อไปจนครบวาระเดิมที่มีอยู่ โดยมีการยกเว้นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามที่กำหนดขึ้นใหม่บางประการ หรือบัญญัติให้เฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระที่มีคุณสมบัติครบถ้วนคงอยู่ในตำแหน่งต่อไป หรือบัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ ขึ้นอยู่กับเหตุผล ความจำเป็น และความเหมาะสมของแต่ละองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติเป็นสำคัญ โดยศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ วินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. มาตรา ๕๖ ที่กำหนดยกเว้นคุณสมบัติบางประการตามรัฐธรรมนูญมิให้นำมาใช้บังคับกับผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งอยู่ในตำแหน่งก่อนวันประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่คำวินิจฉัยดังกล่าวมิได้วินิจฉัยครอบคลุมถึงลักษณะต้องห้าม ซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายของคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามและการนำมาใช้แล้ว คำว่า “คุณสมบัติ” หมายความว่า สิ่งที่บุคคลต้องมีประจำตัวซึ่งต้องมีก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิหรือตำแหน่ง ส่วนคำว่า “ลักษณะต้องห้าม” หมายความว่า สิ่งที่บุคคลมีอยู่จะทำให้บุคคลใช้สิทธิ หรือเข้าสู่ตำแหน่ง และดำรงตำแหน่งนั้นไม่ได้ตลอดเวลาที่ลักษณะดังกล่าวมีอยู่ เป็นลักษณะที่ได้กำหนดขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการห้ามมิให้ผู้มีลักษณะบางประการที่ได้กำหนดไว้หรือมีพฤติกรรมที่ไม่สมควรเป็นผู้มีสิทธิหรือดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เห็นได้ว่าแม้คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามจะมีความหมายแตกต่างกัน แต่ทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามต่างก็เป็นเครื่องมือหรือมาตรการในการคัดเลือกและควบคุมพฤติกรรมบุคคลที่จะเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และเป็นสิ่งถูกกำหนดไว้เพื่อผลอย่างเดียวกัน จึงถือได้ว่าทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

สำหรับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. เป็นร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้นและสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๗ และมาตรา ๒๗๓ วรคหนึ่ง โดยร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา ๑๘๕ บัญญัติว่า “ให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๙ เว้นแต่กรณีตามมาตรา ๑๙ (๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๙ และ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ (๑) และ (๑๘) มิให้นำมาใช้บังคับ” ซึ่งเป็นร่างบทเฉพาะกาลที่ว่าด้วยการดำรงตำแหน่งต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการบังคับใช้กฎหมายเดิมที่สืบทอดกับกฎหมายใหม่ที่ใช้บังคับ

เมื่อร่างมาตรา ๑๘๕ ได้บัญญัติมิให้นำลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ (๑) ต้องไม่เป็นหรือเคยเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระใด และ (๑๘) ต้องไม่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง หรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ในระยะสิบปีก่อนเข้ารับการคัดเลือกหรือสรรหา มาใช้บังคับ อันเป็นการกำหนดให้ยกเว้นลักษณะต้องห้ามบางประการตามรัฐธรรมนูญ โดยที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๒๖๗ บัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ยังคงอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และไม่มีบทบัญญัติห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งไว้ ทั้งศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๐ วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้กำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปเพียงใดของผู้ดำรงตำแหน่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ถือได้ว่ารัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้พิจารณากำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว โดยที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป หรือการพ้นจากตำแหน่ง รวมถึงเหตุยกเว้นคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น การที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๓ เป็นผู้พิจารณาและเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา ๑๘๕ โดยกำหนดการดำรงตำแหน่งต่อไปของผู้ดำรงตำแหน่งในช่วงเปลี่ยนผ่านเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ดังกล่าว จึงเป็นกรณีที่ได้พิจารณาตามหลักนิติธรรมและคำนึงถึงเหตุผล ความจำเป็น และความเหมาะสม ทั้งในเรื่ององค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอันมิได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา ๑๘๕ ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ (๑) และ (๑๘) มิให้นำมาใช้บังคับ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๑ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑(๑) ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ และมาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

ประเด็นที่หนึ่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ เป็นบทเฉพาะกาล ซึ่งบัญญัติว่า “ให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ และยังคงดำรงอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองดังกล่าวที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงเป็นคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๑๔๑ โดยถือว่าพรรคการเมืองดังกล่าวมีสมาชิกตามที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองที่สำนักงานจัดให้มีขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐” ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ข้อ ๑ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๔๐ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “ให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ และยังคงดำรงอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองดังกล่าวที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ เป็นสมาชิก และยังคงเป็นคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นต่อไป และให้สมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ และประสงค์จะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้นต่อไปมีหนังสือยืนยันการเป็นสมาชิกต่อหัวหน้าพรรคการเมืองนั้น พร้อมทั้งแสดงหลักฐานการมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ และชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๑ เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว สมาชิกผู้ใดมิได้มีหนังสือแจ้งยืนยันการเป็นสมาชิก ให้เป็นอันพ้นจากสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น และให้พรรคการเมืองแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าว” ซึ่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติดังกล่าวมีเหตุผลและเจตนารมณ์ในความตอนหนึ่งว่า “เพื่อให้มาตรการเกี่ยวกับพรรคการเมืองได้ผลในการปฏิรูปตามมาตรา ๔๕ และมาตรา ๒๕๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเพื่อให้การจัดทำทะเบียนสมาชิกพรรคการเมือง พร้อมทั้งการแสดงหลักฐานยืนยันตัวบุคคล ที่อยู่ เจตนารมณ์และการชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองเป็นไปโดยถูกต้องเรียบร้อยเป็นปัจจุบัน ไม่เกิดความยุ่งยากสับสนหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นก่อนแล้วไม่ว่าจะมีสมาชิกจำนวนมากหรือน้อย และระหว่างพรรคการเมืองเหล่านั้นกับพรรคการเมืองที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ จึงควรให้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

เสรีภาพแก่บุคคลในการที่จะพิจารณาตรวจสอบกฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ เสียใหม่ และทบทวนการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง โดยรอบคอบ ชัดเจน อิสระและสมัครใจ ไม่อยู่ภายใต้ความกดดันหรือข้อผูกพันใด ๆ ด้วยการเป็นฝ่ายยืนยันเจตนารมณ์ โดยมีได้มีการสลายสมาชิกภาพแล้วเริ่มต้นใหม่ทั้งหมดแต่อย่างใด ซึ่งหากพรรคการเมืองใดมีสมาชิกถูกต้องครบถ้วนตามลักษณะดังกล่าวอยู่แล้ว ไม่ควรได้รับการกระทบกระเทือนมากนัก ” บทบัญญัติมาตรา ๑๔๐ ที่แก้ไขเพิ่มเติมจึงเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมืองและบริหารพรรคการเมือง โดยให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ และยังคงอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองดังกล่าวที่ตั้งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ เป็นสมาชิกและยังคงเป็นคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นต่อไป และให้สมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ และประสงค์จะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้นต่อไปมีหนังสือยืนยันการเป็นสมาชิกต่อหัวหน้าพรรคการเมืองนั้น พร้อมทั้งแสดงหลักฐานการมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ และชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๑ เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว สมาชิกผู้ใดไม่ได้มีหนังสือแจ้งยืนยันการเป็นสมาชิก ให้เป็นอันพ้นจากสมาชิกพรรคการเมืองนั้น และให้พรรคการเมืองแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าว เห็นได้ว่า การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญสำหรับประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดด้วยความสมัครใจโดยแท้จริงนั้น จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลสามารถเปรียบเทียบหลักการ จุดมุ่งหมาย และนโยบายของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยละเอียดถี่ถ้วนแล้วจึงตัดสินใจว่าพรรคการเมืองใดมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเจตจำนงของตน การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามมาตรา ๑๔๐ ดังกล่าว จึงเป็นการรับรองเสรีภาพของบุคคลในการตัดสินใจเลือกและมอบความไว้วางใจของตนแก่พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งโดยผ่านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น อันเป็นการรับรองเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๕ ดังนั้น การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ตลอดจนการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องมีการจัดทำทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองให้ถูกต้องสมบูรณ์ ไม่ซ้ำซ้อนและเป็นปัจจุบัน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสถาบันพรรคการเมืองในเรื่องการดำรงอยู่ของสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งเป็นการยืนยันถึงการสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงานของพรรคการเมืองนั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวจึงมีนัยสำคัญต่อการปฏิรูปการเมือง โดยเป็นการให้เสรีภาพแก่สมาชิกของพรรคการเมืองที่จัดตั้งและยังดำรงอยู่ในวันก่อนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใช้บังคับ ได้มีโอกาสทบทวนตนเองว่ายังคงมีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้นต่อไปอย่างเป็นอิสระและสมัครใจ ประกอบกับข้อ ๖ แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติดังกล่าวได้กำหนดว่า “ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจกำหนด โดยทำเป็นประกาศ ระเบียบ หรือคำสั่ง แล้วแต่กรณี เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งนี้ และจะกำหนดให้การที่พรรคการเมืองจะต้องแจ้งหรือรายงานเรื่องใดต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือนายทะเบียนพรรคการเมืองอาจกระทำโดยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์แทนการมายื่นด้วยตนเองก็ได้ ” อันเป็นมาตรการรองรับเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พรรคการเมืองตามประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

วิธีรายงานทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองที่ประสงค์ยืนยันการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองต่อไป ลงวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ และประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง วิธีรายงานทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองที่ประสงค์ยืนยันการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองต่อไป (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ ลงวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ อีกทั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องร้องเรียนต่อผู้ร้อง ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๑ แล้วว่า ในส่วนการแสดงหลักฐานการไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ นั้น สมาชิกผู้นั้นอาจรับรองตนเองได้ว่าไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๒๔ โดยกำหนดให้นายทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองมีหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกพรรคการเมืองและจัดทำทะเบียนสมาชิกให้ตรงกับความเป็นจริง สำหรับการยืนยันการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น บทบัญญัติมาตรา ๑๔๐ กำหนดเพียงให้มีหนังสือยืนยันการเป็นสมาชิก ซึ่งมีได้กำหนดวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น สมาชิกพรรคการเมืองจึงสามารถส่งหนังสือยืนยันการเป็นสมาชิกในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการอื่นใดก็ได้ ทั้งนี้ วิธีการดังกล่าวจะต้องมีข้อความที่เป็นสาระสำคัญอันเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นว่าได้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว และต้องสามารถยืนยันและสามารถพิสูจน์ตัวบุคคลได้ บทบัญญัติมาตรา ๑๔๐ จึงไม่เป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของสมาชิกพรรคการเมืองและพรรคการเมือง แต่เป็นมาตรการที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ และยังคงให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๔๕ ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ รวมทั้งไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕

ประเด็นที่สอง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง โดยวรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในวาระเริ่มแรกให้พรรคการเมืองตามมาตรา ๑๔๐ ดำเนินการในเรื่องและภายในระยะเวลา ดังต่อไปนี้ ... (๕) จัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดให้ครบถ้วนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ พร้อมทั้งแจ้งรายการตามมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๕ ภายในกำหนดเวลาตาม (๔)” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่าพรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด คณะกรรมการอาจมีมติให้ขยายระยะเวลาตามวรรคหนึ่งออกไปได้อีกหนึ่งเท่าของระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละเรื่อง เมื่อครบระยะเวลาตามวรรคหนึ่งหรือครบระยะเวลาที่คณะกรรมการมีมติให้ขยาย แล้วแต่กรณี ให้พรรคการเมืองที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จสิ้นสภาพลง ทั้งนี้ ในระหว่างเวลาที่พรรคการเมืองยังปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง (๑) (๒) (๔) และ (๕) ไม่ครบถ้วน จะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้” ซึ่งคำสั่งหัวหน้า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คณะรักษาความสงบแห่งชาติดังกล่าวมีเหตุผลและเจตนารมณ์ในความตอนหนึ่งว่า “สมควรขยายกำหนดเวลาตามบทเฉพาะกาล มาตรา ๑๔๑ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งกำหนดเวลาดังกล่าวอาจขยายได้อยู่แล้วเป็นกรณี ๆ ไป โดยได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนพรรคการเมือง แต่เพื่อให้ทุกพรรคการเมืองได้รับประโยชน์เสมอกันจึงควรได้รับการพิจารณาไปพร้อมกัน อนึ่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้พิจารณาด้วยว่ากิจกรรมที่กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองต้องดำเนินการนั้นล้วนมีนัยสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองทั้งสิ้นเพราะมุ่งจะให้พรรคการเมืองทั้งที่จัดตั้งขึ้นแล้วและที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่มีลักษณะเป็นพรรคการเมืองของประชาชน กล่าวคือ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความผูกพันกับพรรคการเมือง มีการชำระค่าบำรุงพรรคการเมือง มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และกระจายอยู่ทั่วไปในทุกเขตพื้นที่ที่จะส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นมาตรการใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน” เห็นได้ว่า การดำเนินการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๑ นั้น เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นสำหรับพรรคการเมือง เนื่องจากสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดเป็นกลไกรองรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ทั่วประเทศ โดยผ่านการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอันเป็นฐานมวลชนที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงหลักการความเป็นพรรคการเมืองของประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และสามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง แม้การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวอาจจะกระทบต่อพรรคการเมืองอยู่บ้างในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่กฎหมายก็ได้ยืดหยุ่นและผ่อนปรนให้พรรคการเมืองที่ไม่สามารถดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจมีมติขยายระยะเวลาดังกล่าวได้ตามมาตรา ๑๔๑ วรรคสอง นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มืองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการวินิจฉัยเรื่องใด ๆ ตามมาตรานี้ที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมือง โดยให้พรรคการเมืองที่ไม่เห็นด้วยสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยได้ตามมาตรา ๑๔๑ วรรคสาม อันเป็นการรับรองการใช้สิทธิทางศาลของพรรคการเมืองซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม และเป็นไปตามหลักนิติธรรมอีกด้วย บทบัญญัติมาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง จึงไม่เป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของสมาชิกพรรคการเมืองและพรรคการเมืองจนเกินสมควรแก่เหตุ แต่เป็นมาตรการที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๕ ทั้งยังคงให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๔๕ ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ รวมทั้งไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๔๕

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๔๐ และมาตรา ๑๔๑ วรรคหนึ่ง (๕) และวรรคสอง ซึ่งแก้ไข
เพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๕๓/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมาย
ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา
๒๗ และมาตรา ๔๕ จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔) คำวินิจฉัยที่ ๖-๗/๒๕๖๑ เรื่อง พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๒๗๙ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การปราบปรามและควบคุมยาเสพติดให้โทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วย ประกอบกับปัญหาเสพติดให้โทษเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ เป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพและชีวิตของมนุษย์ จึงต้องมีมาตรการลงโทษขั้นเด็ดขาด โดยได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ประเภท ๒ ประเภท ๔ และประเภท ๕ ถ้ามียาเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กำหนดไว้ ให้ถือเป็นเด็ดขาดว่าผู้นั้นกระทำเพื่อจำหน่ายโดยไม่ได้เปิดโอกาสให้พิจารณาจากพฤติการณ์หรือคำนึงถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำความผิด และไม่ได้ให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการพิสูจน์ความจริงในคดี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง ให้มีลักษณะเป็นเพียงข้อสันนิษฐาน เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความจริงต่อศาลว่าการกระทำของตนมิใช่การกระทำเพื่อจำหน่ายได้ ซึ่งหากสามารถพิสูจน์เจตนาของตนได้ก็จะมีผลทำให้รับโทษน้อยลง จึงเป็นบทบัญญัติที่เป็นคุณยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวมีบทเฉพาะกาลการใช้บังคับอยู่ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง อันเป็นประเด็นแห่งคดีนี้ ที่บัญญัติว่า “บทบัญญัติมาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ ไม่ให้ใช้บังคับแก่คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และให้นำกฎหมายซึ่งใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ บังคับแก่คดีดังกล่าวต่อไปจนกว่าคดีถึงที่สุด” ซึ่งส่งผลให้คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับในกรณีที่ยังไม่ถึงที่สุด ไม่ได้รับผลจากการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง ซึ่งหมายความว่าเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ แม้คดีจะยังไม่ถึงที่สุด โดยอาจอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา จำเลยก็ไม่อาจนำสืบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์เจตนาของตนเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษว่าตนเองไม่ได้มีเจตนาเพื่อจำหน่าย ทั้งที่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาอาจให้มีการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐๓ มาตรา ๒๐๘ และมาตรา ๒๒๕ จึงเป็นการห้ามการพิสูจน์เจตนาพิเศษของผู้ต้องหาหรือจำเลยทั้งที่ยังไม่ถึงที่สุด เมื่อคดีไม่ถึงที่สุดจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ตลอดตามกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความกำหนดไว้ จึงถือเป็นการขัดหรือแย้งต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ **การที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ**

(ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติมิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ทั้งที่หลักพื้นฐานของการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ดีและเป็นธรรมของไทยจะต้องนำกฎหมายที่เป็นคุณมาใช้บังคับแก่จำเลยในคดีอาญาตราบเท่าที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด บทบัญญัติมาตรา ๘ ในส่วนนี้จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง ทั้งยังเป็นการปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนว่าเป็นบุคคลที่ได้กระทำความผิดโดยที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุด อันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ด้วย

สำหรับกรณีคดีถึงที่สุดแล้ว แม้บทบัญญัติมาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ จะเป็นบทบัญญัติที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะยื่นคำแถลงขอสืบพยานหลักฐานพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ซึ่งสามารถย้อนหลังไปใช้บังคับกับการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนกฎหมายใช้บังคับได้ก็ตาม แต่หากให้นำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลย้อนหลังไปใช้บังคับแก่คดีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ใช้บังคับ ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลที่เสร็จสมบูรณ์ไปแล้วตามกฎหมายเดิม ทั้งที่กระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีที่ถึงที่สุดไปแล้วนั้นชอบด้วยกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้นทุกประการก่อนวันที่กฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่จะมีผลใช้บังคับ อันกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาที่ต้องมีความมั่นคงและแน่นอน หรือลักษณะเด็ดขาดถึงที่สุดของคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการ ซึ่งไม่อาจถูกกลับหรือแก้ไขโดยองค์กรใดได้อีก เว้นแต่การแก้ไขโดยองค์กรตุลาการซึ่งอยู่ในลำดับที่สูงขึ้นไปตามกระบวนการพิจารณาความว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา ดังนั้น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง ในส่วนที่มีให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๖๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลย ไปใช้บังคับแก่คดีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ใช้บังคับ จึงเป็นไปเพื่อคุ้มครองกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษาในคดีที่ถึงที่สุดไปแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาหรือลักษณะเด็ดขาดถึงที่สุดของคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการ มิได้เป็นการขัดหรือแย้งต่อหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาหรือข้อสันนิษฐานที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) อันถือเป็นหลักสากลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมิได้เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลโดยปราศจากเหตุผลและความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคสาม แต่อย่างใด อีกทั้งเป็นการดำเนินการตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความเหมาะสมซึ่งได้คำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนเพื่อให้มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องโทษเด็ดขาดในคดีตามกฎหมายยาเสพติดให้โทษเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะและความสงบเรียบร้อยในสังคม อันเป็นการคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่ห้ามมิให้นำมาตรา ๑๕ วรรคสาม มาตรา ๑๗ วรรคสอง และมาตรา ๒๖ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาใช้บังคับแก่คดีที่ยังไม่ถึงที่สุด เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง จึงเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๑ เรื่อง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕๑ วรรคสาม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ ในส่วนของการดำเนินการต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอันเป็นมาตรการทางแพ่ง หมวด ๖ มาตรา ๔๘ ถึงมาตรา ๕๙ แล้ว เห็นว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวกำหนดมาตรการที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องในการดำเนินการต่อทรัพย์สินที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐานตามมาตรา ๓ ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะสลับซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะหาพยานหลักฐานมาดำเนินคดีกับผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่เบื้องหลังซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำความผิดดังกล่าว การก่ออาชญากรรมที่ได้ทรัพย์สินไปจากการกระทำความผิดมูลฐานในกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมักจะอาศัยบุคคลผู้เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินเพื่อปกปิดอำพรางการได้มาซึ่งทรัพย์สินที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งในการพิจารณาเบื้องต้นว่าทรัพย์สินใดหรือจำนวนเท่าใดอาจจะเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นเรื่องที่กระทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้รับโอนทรัพย์สิน หรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สิน การจะให้พนักงานอัยการในฐานะผู้ร้องมีภาระในการพิสูจน์ต่อศาลแพ่งตามหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นต้องมีการพิสูจน์” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔/๑ ย่อมเป็นการยากที่จะนำทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินให้ตกเป็นของแผ่นดิน ทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ จึงมีความเหมาะสมและจำเป็นที่จะกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินมาก่อน เป็นผู้มีการพิสูจน์ตามหลักข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว คู่ความฝ่ายนั้นควรมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น ทั้งนี้ การร้องขอให้ศาลแพ่งสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องโดยมีเหตุที่ปรากฏหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจะต้องมีพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวในชั้นหนึ่งก่อนตามมาตรา ๔๙ และการที่ศาลแพ่งจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน ศาลแพ่งจะต้องทำการไต่สวนคำร้องของพนักงานอัยการก่อน โดยพนักงานอัยการจะต้องมีการพิสูจน์ให้ศาลแพ่งเชื่อก่อนว่า (๑) มีการกระทำความผิดมูลฐานเกิดขึ้น (๒) ทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และ (๓) ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินดังกล่าวเป็นผู้ซึ่งเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินมาก่อนตามมาตรา ๕๑ วรรคสาม หรือมาตรา ๕๒ วรรคสอง แล้วแต่กรณี เมื่อพนักงานอัยการได้นำสืบดังกล่าวแล้ว ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินตามมาตรา ๕๐ มีสิทธิที่จะพิสูจน์หรือมีการพิสูจน์ให้ศาลแพ่งเห็นว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือตนเป็นผู้รับโอนโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แล้วแต่กรณี และนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานตามมาตรา ๕๑ วรรคสาม ให้ศาลแพ่งเห็นว่าตนไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานพอกเงินมาก่อน ซึ่งหากผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินไม่สามารถนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าวได้ ศาลแพ่งจึงจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๕๑ วรรคหนึ่ง เห็นได้ว่าการกำหนดข้อสันนิษฐานตามมาตรา ๕๑ วรรคสาม เป็นข้อสันนิษฐานในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องหรือผ่านกระบวนการพิสูจน์ตามมาตรา ๕๐ มาแล้ว ซึ่งแม้พนักงานอัยการจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขจากการได้รับประโยชน์ตามข้อสันนิษฐานตามมาตรา ๕๑ วรรคสาม ได้ก็ตาม ศาลแพ่งก็มีได้รับฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยึดตามข้อสันนิษฐานนั้นแต่อย่างใด กฎหมายยังเปิดโอกาสให้ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินมีสิทธินำสืบพยานโต้แย้งหรือหักล้างข้อสันนิษฐานตามกฎหมายดังกล่าวได้ บทบัญญัติมาตรา ๕๑ วรรคสาม จึงมีผลเป็นเพียงการผลักภาระการพิสูจน์ที่มีความเกี่ยวเนื่องหรือสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผลอันชอบธรรมระหว่างข้อเท็จจริงพื้นฐานตามเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๑ วรรคสาม กับข้อเท็จจริงที่ต้องการพิสูจน์ตามมาตรา ๕๐ ก่อนที่ศาลแพ่ง จะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๕๑ วรรคหนึ่ง นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวที่ได้มาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนสามารถจะพิสูจน์การได้มาโดยชอบของทรัพย์สินนั้นต่อศาลแพ่งตามมาตรา ๕๐ ทั้งยังมีมาตรการเยียวยาโดยศาลแพ่งอาจมีคำสั่งคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ตามมาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง หรือการคืนทรัพย์สินก่อนศาลแพ่งมีคำสั่งหรือภายหลังศาลแพ่งมีคำสั่งรับทรัพย์สิน แล้วแต่กรณีตามมาตรา ๕๓ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และให้เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้รับประโยชน์สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของที่มาแห่งทรัพย์สินได้ อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมเพื่อที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการปราบปรามอาชญากรรมบางประเภทที่มีความร้ายแรงเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจากการใช้มาตรการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดิน บทบัญญัติมาตรา ๕๑ วรรคสาม จึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมเพราะการมีคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินกระทำโดยองค์กรศาล (ศาลแพ่ง) ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ โดยตรวจสอบและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด และคู่ความมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแม้เป็นการจำกัด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล
อย่างสมเหตุสมผลพอเหมาะพอควร ตามความจำเป็น และมีความสมดุลระหว่าง
ประโยชน์สาธารณะหรือส่วนรวมกับสิทธิของบุคคลที่ถูกจำกัด โดยได้ระบุเหตุผล
ความจำเป็นในการจำกัดสิทธิไว้แล้ว ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคคล
เกินสมควรแก่เหตุ และไม่มีข้อที่ปรากฏให้เห็นได้ว่าการดำเนินการให้ทรัพย์สิน
เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
แต่อย่างใด อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณี
หนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.
๒๕๕๒ มาตรา ๕๑ วรรคสาม ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙๘/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และวรรคห้า หรือไม่

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙๘/๑ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ประกอบระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา ๒๗๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๖ แล้ว เห็นว่า จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาย่อมมีสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และได้รับการพิจารณาคดีจากศาลที่เป็นผู้มีหน้าที่ค้นหาความจริง และใช้บังคับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง บทบัญญัติมาตรา ๙๘/๑ วรรคหนึ่ง เพียงแต่บัญญัติให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนำรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาเป็นหลักในกระบวนการพิจารณาเท่านั้น ไม่ได้เป็นบทบังคับให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต้องรับฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเป็นยุติตามที่ปรากฏในรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ประการเดียว เนื่องจากกระบวนการในชั้นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายนี้เป็นเพียงกระบวนการชั้นแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในเบื้องต้นก่อนยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลเท่านั้น ซึ่งศาลยังคงมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดพิพากษาพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ และมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๕ ส่วนโจทก์ยังต้องมีการพิจารณาการกระทำและเจตนาของจำเลยให้ครบองค์ประกอบความผิดเช่นเดียวกับความผิดอาญาทั่วไป และจำเลยยังคงมีสิทธิในการต่อสู้คดี เสนอพยานหลักฐาน รวมทั้งโต้แย้งและนำสืบหักล้างพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙๘/๑ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง จึงไม่ได้จำกัดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย อีกทั้งไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดของจำเลยแต่อย่างใด โดยต่างฝ่ายก็มีการพิจารณาพิพากษาไม่ได้เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้ตกแก่จำเลย แต่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ที่จะต้องได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ไม่ได้เป็นข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญา บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมเพราะการพิจารณาคดีกระทำโดยองค์กรศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ และไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗) คำวินิจฉัยที่ ๔-๕/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๒๖ หรือไม่

สำหรับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มีเจตนารมณ์ที่ปรากฏตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ บัญญัติขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคซึ่งอยู่ในฐานะเสียเปรียบผู้ประกอบการทั้งในด้านความรู้ อำนาจต่อรอง และความสามารถที่จะต่อสู้คดีในชั้นศาล ซึ่งก่อนที่จะมีกฎหมายฉบับนี้ ต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ออกแบบไว้สำหรับคดีแพ่งสามัญซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายอยู่ในฐานะเท่าเทียมกันมาใช้บังคับแก่คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ จึงไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคอย่างยิ่ง รัฐสภาจึงได้กำหนดให้มีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่เป็นข้อพิพาททางแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจไว้เป็นการเฉพาะเพื่อให้เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค ให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม อันจะทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคมีประสิทธิภาพดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการที่จะบัญญัติกฎเกณฑ์กลไกพิเศษในวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้น ก็ได้คำนึงถึงความพร้อมของผู้ประกอบธุรกิจอยู่ด้วยโดยต้องให้อยู่ในดุลยภาพ คือไม่กระทบสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจเกินขอบเขตจนภาคธุรกิจของประเทศต้องสะดุดหรือไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ โดยเห็นได้จากกรณีการจัดตั้งบริษัทตามกฎหมายซึ่งกระทำโดยง่าย แต่ระบบการควบคุมนิติบุคคลกลับไม่สามารถที่จะควบคุมดูแลนิติบุคคลให้ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บริษัทจึงเป็นเพียงหุ่นเชิด เครื่องกำบัง ในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามสัญญา พระราชบัญญัตินี้จึงได้นำ “หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัท” มาใช้ในการพิจารณาพิพากษา เพื่อไม่ให้แยกความเป็นนิติบุคคลของบริษัทออกจากบุคคลธรรมดา โดยบัญญัติไว้ในความมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ไว้ว่า “ในคดีที่ผู้ประกอบการซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภค หรือมีการยักยอกทรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเหล่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การกระทำดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน” บทบัญญัตินี้จึงเป็นเพียงบทสันนิษฐานให้ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคล ต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคร่วม เว้นแต่ผู้ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำของนิติบุคคล บทบัญญัตินี้จึงเป็นข้อสันนิษฐานให้รับผิดชอบในทางแพ่ง มิใช่ความรับผิดชอบทางอาญา และเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเท่านั้น มิใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด ทั้งยังมีเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานที่โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้เสียก่อนว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้น หรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภค หรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินไปจนไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้แก่ผู้บริโภค จึงเป็นการจำเป็นและมีเหตุผลอันสมควรที่จะกำหนดให้มีข้อสันนิษฐานนี้ได้

กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเหล่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย แต่ถ้าผู้นั้นสามารถพิสูจน์ตนเองได้ว่ามิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำของนิติบุคคลดังกล่าว ก็หลุดพ้นความรับผิดไป ทั้งนี้ การใช้อำนาจของศาลในการเรียกบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม หรือมีอำนาจพิพากษาให้ร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ตามมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ซึ่งจำเลยร่วมมีสิทธิในการต่อสู้คดีโดยกระทำต่อศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ หากตนไม่สามารถพิสูจน์ต่อศาลได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด การพิพากษาให้บุคคลดังกล่าวร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคก็เป็นไปตามหลักความรับผิดชอบต่อการดำเนินการของนิติบุคคล และยังเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเหมาะสมเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาในคดีผู้บริโภคสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ในการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีความสามารถในการต่อสู้คดีน้อยกว่าผู้ประกอบการ และเป็นกรณีจำเป็นเนื่องจากศาลจำเป็นต้องนำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาเพื่อไม่ให้บุคคลใดอาศัยสถานะความเป็นนิติบุคคลปฏิเสธความรับผิดในหนี้ของนิติบุคคลที่ตนควรต้องร่วมรับผิดชอบ และเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบมิให้กระทบสิทธิของบุคคล ประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยข้อ ๒๘ กำหนดให้ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจความเห็นเพื่อประกอบการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ นอกจากนี้บทบัญญัติมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ไม่มีลักษณะเป็นการล่วงละเมิดขอบเขตแห่งสิทธิหรือจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เพราะการต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้ของนิติบุคคล และต้องมีการพิสูจน์ ไม่เป็นการจำกัดอำนาจหรือกีดกันขัดขวางหรือปฏิเสธอำนาจในการถือครองหุ้นของบุคคล สิทธิในการถือหุ้นของบุคคลมีอยู่อย่างไกรังคงมีอยู่อย่างนั้น ประกอบกับเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้กับประโยชน์ส่วนรวมของสังคมตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้ที่ต้องการคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว บทบัญญัติมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง จึงไม่เป็นบทบัญญัติที่กระทบสิทธิในการถือครองทรัพย์สินของบุคคลจนเกินความจำเป็น หรือเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกสันนิษฐานจนเกินสมควรแก่เหตุ หากแต่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ทั้งไม่เป็นการขัด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม มิได้กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง บทบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๒๖ แต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๒ เรื่อง พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม หรือไม่

สำหรับพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้บัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของการคำนึง ให้ข้าราชการส่วนท้องถิ่น หมายความว่ารวมถึงพนักงานส่วนตำบล และราชการส่วนท้องถิ่น หมายความว่ารวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากได้มีการตราพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และการแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามดังกล่าวตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติมีขึ้นเพื่อให้พนักงานส่วนตำบลได้มีสิทธิรับบำเหน็จบำนาญเช่นเดียวกับข้าราชการส่วนท้องถิ่นอื่นและทำให้เกิดความชัดเจนแน่นอน สอดคล้องกับการตรากฎหมายที่กำหนดให้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่และอำนาจดำเนินการในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ

เจตนารมณ์ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ก็เพื่อให้ข้าราชการที่มีสถานะเป็นพนักงานส่วนตำบล และอยู่ในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุกคนสามารถได้รับสิทธิในการคำนวณเงินบำเหน็จบำนาญตามกฎหมายดังกล่าว พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ใช้บังคับจึงมิใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อตัดสิทธิการรับบำเหน็จบำนาญของข้าราชการ บทบัญญัติดังกล่าวจึงมิได้มีลักษณะกระทบกระเทือนสิทธิของจำเลย หากแต่เป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพื่อให้พนักงานส่วนตำบลมีความเสมอภาคในการรับบำเหน็จบำนาญเช่นเดียวกับข้าราชการส่วนท้องถิ่นอื่นซึ่งเป็นการเพิ่มสิทธิให้พนักงานส่วนตำบลทุกคนมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญตามที่กฎหมายนี้กำหนด แม้สิทธิในการได้รับเงินเบี้ยหวัด เงินบำนาญ เงินช่วยค่าครองชีพผู้รับเบี้ยหวัดบำนาญ และเงินบำเหน็จดำรงชีพของจำเลยจะได้ตามกฎหมายอื่น ก็ไม่เป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยแต่อย่างใด หากแต่ผลของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิแก่จำเลยซึ่งเป็นพนักงานส่วนตำบลมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญตามกฎหมายนี้เช่นเดียวกับข้าราชการส่วนท้องถิ่นอื่น อันสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคตามกฎหมาย

ส่วนกรณีที่จำเลยโต้แย้งว่าตนเป็นผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยหวัด เงินบำนาญ เงินช่วยค่าครองชีพผู้รับเบี้ยหวัดบำนาญ และเงินบำเหน็จดำรงชีพมาก่อน และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ โดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ทำให้จำเลยไม่มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยหวัด เงินบำนาญ และเงินช่วยค่าครองชีพผู้รับเบี้ยหวัดบำนาญอีกต่อไป นั้น เห็นว่า พระราชกฤษฎีกาเงินช่วยค่าครองชีพผู้รับเบี้ยหวัดบำนาญ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๕ (๑) กำหนดให้ผู้ได้รับเบี้ยหวัดหรือมีสิทธิได้รับเบี้ยหวัด ไม่มีสิทธิได้รับเงินบำนาญ และเงินช่วยค่าครองชีพผู้รับเบี้ยหวัดบำนาญในกรณีกลับเข้ารับราชการ และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยเงินเบี้ยหวัด พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้อ ๘ วรรคหนึ่ง (๓) ที่ให้ดเบี้ยหวัดกรณีทหารซึ่งได้รับเบี้ยหวัดอยู่แล้วเข้ารับราชการในตำแหน่งซึ่งมีสิทธิจะได้รับบำเหน็จบำนาญ การที่กรมบัญชีกลางให้เรียกเงินที่จำเลยได้รับเกินสิทธิคืน ก็เพื่อไม่ให้เกิดการเบิกจ่ายงบประมาณรายจ่ายงบกลางในหมวดหรือประเภทของเงินเบี้ยหวัดบำเหน็จบำนาญโดยถือเป็นเงินจากงบประมาณประเภทเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เป็นการใช้สิทธิตามกฎหมายที่ซ้ำซ้อนกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ จึงมิได้กระทบกระเทือนสิทธิของจำเลย มิได้ขัดหรือแย้งกับหลักนิติธรรม ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม แต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ มาตรา ๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๓ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๙) คำวินิจฉัยที่ ๒-๓/๒๕๖๓ เรื่อง ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง (๑) ว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตรารึขึ้นโดยไม่ถูกต้องตาม บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือไม่

ข้อเท็จจริงในคำร้องทั้งสองปรากฏว่า สภาผู้แทนราษฎรมีการประชุมเพื่อพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ในวาระที่สอง วาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการ ในวันที่ ๘ ถึงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๓ และเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๓ เวลาประมาณ ๑๙.๓๐ นาฬิกา ถึงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๓ ปรากฏชื่อนายฉลอง เทอดวีระพงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แสดงตนและลงมติเห็นด้วย แต่นายฉลอง เทอดวีระพงศ์ รับต่อ ศาลว่าตนไม่อยู่ในที่ประชุมตามวันและเวลาดังกล่าว จึงรับฟังได้ว่า ในการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ในวาระที่สอง วาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการ ตามวันและเวลาดังกล่าว มีการใช้บัตร อิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ แทนนายฉลอง เทอดวีระพงศ์

การใช้สิทธิออกเสียงลงมติแทนผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมด้วยนั้นเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตอันเป็นการ ละเมิดหลักการพื้นฐานของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่อยู่ในอาณัติมอบหมาย ของผู้ใด และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและ ความผาสุกของประชาชนโดยรวม โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๑๔ และขัดต่อหลักความซื่อสัตย์สุจริตที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ปฏิญาณตนไว้ก่อนเข้ารับหน้าที่ตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๑๕ ทั้งสมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๐ วรรคสาม และการออกเสียงลงคะแนนจะกระทำแทนกันมิได้ตามข้อบังคับการประชุม สภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๐ วรรคสาม เมื่อข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่า ในการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๓ เวลาประมาณ ๑๙.๓๐ นาฬิกา ถึงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๓ซึ่งเป็นการพิจารณาวาระที่สองและวาระที่ สาม ปรากฏการแสดงตนและลงมติของนายฉลอง เทอดวีระพงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งที่นายฉลอง เทอดวีระพงศ์ รับเองว่าตนไม่อยู่ในที่ประชุมตามวันและเวลาดังกล่าว การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีได้อยู่ ในห้องประชุม แต่ปรากฏว่ามีการใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและลงมติแทน ย่อมมีผลเป็นการออก เสียงลงคะแนนที่ไม่สุจริต ทำให้ผลการลงมติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ในวันและเวลาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและไม่ชอบด้วยบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตรารึขึ้น โดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ปัญหาว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตกไป ทั้งฉบับเช่นเดียวกับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕ - ๑๘/๒๕๕๖ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓ - ๔/

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

๒๕๕๗ หรือไม่ เห็นว่า ประเด็นข้อวินิจฉัย พฤติการณ์แห่งคดี และบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับดังกล่าวแตกต่างจากประเด็นข้อวินิจฉัย พฤติการณ์แห่งคดี และบทกฎหมายในคดีนี้ อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ คดีนี้ไม่มีประเด็นเกี่ยวกับข้อความอันเป็นสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด คงมีปัญหาคือกระบวนการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เท่านั้น ทั้งข้อเท็จจริงในคดีนี้ก็ปรากฏชัดว่าการพิจารณาออกเสียงลงมติของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ และการพิจารณาของคณะกรรมการการกฤษฎีกาก่อนเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราในวาระที่สองได้ดำเนินการไปโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญทุกประการ ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่เสร็จสิ้นไปโดยสมบูรณ์ก่อนแล้ว นอกจากนี้ ยังมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศชาติจะต้องใช้กฎหมายฉบับนี้ไปช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าและอุปสรรคในการเบิกจ่ายงบประมาณแผ่นดินอีกด้วย ประกอบกับในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๗๔ บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดคำบังคับไว้ในคำวินิจฉัยได้ด้วย ซึ่งบทกฎหมายดังกล่าวนี้มีได้มีอยู่ในอดีต ดังนั้น แม้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ จะตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่มีผลให้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตกไปเฉพาะการพิจารณาลงมติในวาระที่สอง วาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการการกฤษฎีกาทั้งการพิจารณาให้ความเห็นชอบของวุฒิสภาเท่านั้น ส่วนการพิจารณาออกเสียงลงมติของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ และการพิจารณาของคณะกรรมการการกฤษฎีกาก่อนเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราในวาระที่สองได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปก่อนแล้วโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญทุกประการ จึงไม่เสียไป กรณีจึงมีเหตุจำเป็นและสมควรที่จะต้องกำหนดคำบังคับให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการพิจารณาลงมติในวาระที่สอง วาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการการกฤษฎีกาให้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แล้วเสนอให้วุฒิสภาให้ความเห็นชอบเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญต่อไป พร้อมทั้งให้สภาผู้แทนราษฎรรายงานผลการปฏิบัติตามคำบังคับต่อศาลรัฐธรรมนูญ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๗๔

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เฉพาะการพิจารณาลงมติในวาระที่สอง วาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการการกฤษฎีกาเท่านั้น โดยกำหนดคำบังคับให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการให้ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเฉพาะในวาระที่สองวาระที่สาม และข้อสังเกตของคณะกรรมการการกฤษฎีกา และให้เสนอร่างพระราชบัญญัติที่แก้ไขให้ถูกต้องดังกล่าวต่อวุฒิสภาเพื่อดำเนินการต่อไปตามรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งให้สภาผู้แทนราษฎรรายงานผลการปฏิบัติตามคำบังคับดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๗๔

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๓ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานครั้งสำคัญในปี ๒๕๕๑ หลายมาตรา โดยมีเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาด้านเทคโนโลยีของประเทศในปัจจุบัน เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนและขัดข้องขัดแย้งเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐาน ทั้งในส่วนของความหมายของพยาน บทคัดพยาน และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน โดยเฉพาะการรับฟังพยานบอกเล่ามีข้อยกเว้นให้การรับฟังพยานมีความยืดหยุ่นมากขึ้น บทบัญญัติมาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ อยู่ในภาค ๕ พยานหลักฐาน หมวด ๑ หลักทั่วไป มาตรา ๒๒๖/๓ กำหนดหลักการของการรับฟังพยานบอกเล่า วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ข้อความซึ่งเป็นการบอกเล่าที่พยานบุคคลใดนำมาเบิกความต่อศาลหรือที่บันทึกไว้ในเอกสารหรือวัตถุอื่นใดซึ่งอ้างเป็นพยานหลักฐานต่อศาล หากนำเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริงแห่งข้อความนั้น ให้ถือเป็นพยานบอกเล่า” วรรคสอง บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เว้นแต่ (๑) ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่าที่น่าเชื่อว่าพิสูจน์ความจริงได้ หรือ (๒) มีเหตุจำเป็น เนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่า” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่ควรรับไว้ซึ่งพยานบอกเล่าใด และคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องร้องคัดค้านก่อนที่ศาลจะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลจดยางานระบุนาม หรือชนิดและลักษณะของพยานบอกเล่า เหตุผลที่ไม่ยอมรับ และข้อคัดค้านของคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องไว้ ส่วนเหตุผลที่คู่ความฝ่ายคัดค้านยกขึ้นอ้างนั้น ให้ศาลใช้ดุลพินิจลดลงไว้ในรายงานหรือกำหนดให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นคำแถลงต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวน” มาตรา ๒๒๗ กำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่างพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น” และวรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย” และมาตรา ๒๒๗/๑ กำหนดหลักการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานบอกเล่า พยานขัดทอด พยานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน” และวรรคสอง บัญญัติว่า “พยานหลักฐานประกอบตามวรรคหนึ่ง หมายถึง พยานหลักฐานอื่นที่รับฟังได้ และมีแหล่งที่มาเป็นอิสระต่างหากจากพยานหลักฐานที่ต้องการพยานหลักฐานประกอบนั้น ทั้งจะต้องมีคุณค่าเชิงพิสูจน์ที่สามารถสนับสนุนให้พยานหลักฐานอื่นที่ประกอบมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญามีหลักการสำคัญว่าพยานหลักฐานทุกชนิดที่มีคุณสมบัติบ่งชี้ถึงข้อเท็จจริงในคดียอมรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีนั้นได้ โดยพยานหลักฐานใดจะรับฟังได้เพียงใดขึ้นอยู่กับคุณค่าในเชิงพิสูจน์ข้อเท็จจริงของพยานหลักฐานชนิดนั้น ถ้ามีคุณค่าเชิงพิสูจน์ข้อเท็จจริงมากพยานหลักฐานนั้นจะรับฟังได้มาก ถ้ามีคุณค่าเชิงพิสูจน์ข้อเท็จจริงน้อยพยานหลักฐานนั้นอาจถูกตัดออกไป บทบัญญัติมาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ เป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงในคดีอาญาที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิสูจน์ความจริง และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ได้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุดการรับฟังพยานหลักฐานและบทตัดสินคดีจึงมิได้เคร่งครัด ศาลสามารถรับฟังพยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญาได้แม้เป็นพยานบอกเล่าก็ตาม โดยมีหลักการสำคัญที่เป็นข้อห้ามในการรับฟังพยานหลักฐานว่า ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่เกิดจากการจงใจ มีค่านันสัญญา ขู่เชื้ยหลอกลวง หรือโดยมีขอบประการอื่นเท่านั้น

สำหรับพยานบอกเล่าอาจอยู่ในรูปของพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุก็ได้ แต่ต้องแสดงถึงคำกล่าวของประจักษ์พยานที่ได้กระทำไว้นอกศาลและนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในศาลโดยที่ไม่ได้นำตัวประจักษ์พยานมาเบิกความต่อศาลโดยตรง อย่างไรก็ตาม โดยสภาพของพยานบอกเล่ามีข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดเนื่องจากภาษามนุษย์ไม่สามารถสื่อสารได้สมบูรณ์ อาจมีความคลาดเคลื่อน ขาดเกินหรือเบี่ยงเบน น้ำหนักของพยานบอกเล่าจึงไม่มั่นคง มาตรา ๒๒๖/๓ จึงห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า แต่มิได้ห้ามรับฟังอย่างเคร่งครัด ยังมีข้อยกเว้นไว้ว่าหากเป็นกรณีตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่าที่น่าเชื่อว่าจะพิสูจน์ความจริงได้ หรือมีเหตุจำเป็น เนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่ จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่า นั้น ให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าได้นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องร้องคัดค้านในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่ควรรับไว้ซึ่งพยานบอกเล่าได้อันเป็นการให้สิทธิคู่ความคัดค้านการรับฟังพยานบอกเล่าของศาลได้ และเนื่องจากสภาพของพยานบอกเล่าที่มีน้ำหนักไม่มั่นคงและคุณค่าเชิงพิสูจน์ข้อเท็จจริงน้อย มาตรา ๒๒๗/๑ จึงบัญญัติเน้นย้ำให้ศาลจะต้องรับฟังพยานบอกเล่าด้วยความระมัดระวังยังไม่ควรเชื่อพยานบอกเล่า นั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน สอดคล้องกับหลักการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญาเพื่อคุ้มครองจำเลยตามมาตรา ๒๒๗ ที่บัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น หากศาลยังมีข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ เป็นบทบัญญัติที่วางหลักการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อประโยชน์ในกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา บทบัญญัติแห่งกฎหมายทั้งสามมาตราดังกล่าวจึงเป็นไปตามหลักนิติธรรม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ใช้บังคับแก่คู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน โดยให้ความคุ้มครองคู่ความในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ มิได้
เป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล มิได้ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของ
บุคคล อีกทั้งมิได้เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิด
ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลได้กระทำความผิด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา
๒๒๖/๓ มาตรา ๒๒๗ และมาตรา ๒๒๗/๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา
๔ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๑) คำวินิจฉัยที่ ๓๐/๒๕๖๓ เรื่อง ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ตามที่ได้มีคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๑/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัว ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม และแก้ไขวันเวลาและสถานที่รายงานตัว ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๓/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ และคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๖/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗” และวรรคสอง บัญญัติว่า “หากบุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งดังกล่าว ไม่มารายงานตัวภายในวันเวลาที่กำหนด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือ ปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และห้ามมิให้กระทำการใด ๆ หรือสั่งให้กระทำการใด ๆ เกี่ยวกับการทำธุรกรรมทางการเงินหรือการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลหรือนิติบุคคล เท่าที่จำเป็นแก่การรักษาความมั่นคงของชาติ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยรวม” และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ บัญญัติว่า “ตามที่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว ต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ปรากฏว่ามีบุคคลบางราย ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาตินั้น เพื่อให้การปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เกี่ยวกับการเรียกบุคคลให้มารายงานตัวต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เป็นไปอย่างเคร่งครัดและเด็ดขาด จึงออกประกาศดังนี้ ๑. บุคคลใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว ต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถูกสั่งห้ามกระทำการใด ๆ หรือสั่งให้กระทำการใด ๆ เกี่ยวกับการทำธุรกรรมทางการเงิน หรือการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ...”

บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗๙ บัญญัติรับรองสถานะของประกาศและคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ให้เป็นประกาศและคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย และมีผลใช้บังคับโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้ต่อไป การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศหรือคำสั่งดังกล่าว ให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ เว้นแต่ประกาศ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือคำสั่งที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจทางบริหาร การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมให้กระทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี เมื่อรัฐธรรมนูญให้การรับรองสถานะการมีผลใช้บังคับต่อไปของประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวและยังได้มีการยกเลิกโดยใช้อำนาจทางนิติบัญญัติหรืออำนาจทางบริหาร ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจึงยังมีผลเป็นกฎหมายต่อไปแม้คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะสิ้นสภาพไปแล้วและรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๑) บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งรวมถึงประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับด้วย

การพิจารณากฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองคุ้มครองไว้นั้น ย่อมต้องพิจารณาสภาพการณ์ของเหตุการณ์บ้านเมืองตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในขณะที่มีการตรากฎหมายและในขณะที่ใช้บังคับกฎหมายประกอบกัน เห็นได้ว่าในขณะที่ใช้บังคับกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ เป็นช่วงที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติกระทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินสำเร็จเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบขององค์กรที่ใช้อำนาจ โดยให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติใช้อำนาจทั้งในส่วนของอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติในขณะเดียวกันเพื่อให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยเป็นปกติสุขจนกว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามครรลองของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในช่วงระหว่างเวลาที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติทำหน้าที่บริหารประเทศนั้น มีความต้องการให้ประชาชนอยู่ในความสงบ ไม่ก่อความวุ่นวายและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนบางประการ

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่กำหนดให้บุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งรวมถึงคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ โดยปรากฏชื่อจำเลยในคดีนี้ เป็นบุคคลที่ต้องมารายงานตัว แต่ไม่มารายงานตัวภายในวันเวลาที่กำหนด ต้องรับโทษทางอาญา และต่อมาคณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ข้อ ๑ ที่กำหนดให้บุคคลใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกตัวบุคคลให้มารายงานตัวต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ต้องรับโทษทางอาญา ซึ่งปรากฏชื่อจำเลยในคดีนี้ เป็นบุคคลที่ต้องมารายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๕๗/๒๕๕๗ เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๗ โดยประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับกำหนดให้การไม่มารายงานตัวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เพื่อให้การปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติเกี่ยวกับการเรียกบุคคลให้มารายงานตัวต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นไปอย่างเคร่งครัดและเด็ดขาด เห็นได้จากคำปรารภของประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ จึงต้องกำหนดโทษทางอาญาแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนอันเป็นการจำกัดสิทธิและ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เสรีภาพของบุคคล เพื่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐและความสงบสุขของบ้านเมือง ซึ่งเป็นกรณีจำเป็นในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในช่วงรัฐประหาร

อย่างไรก็ดี เมื่อยามที่บ้านเมืองปกติสุข การใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคลย่อมแตกต่างไปจากสถานการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ตามมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง โดยบุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลานั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นหลักการสากลที่บัญญัติรับรองไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๒ และบัญญัติในลักษณะทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ทั้งนี้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองคุ้มครองไว้ต้องเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ โดยการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติหรือองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐจะต้องคำนึงถึงหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่ง คือ หลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีอันเป็นหลักการสำคัญที่มีขึ้นเพื่อควบคุม ตรวจสอบ หรือจำกัดการใช้อำนาจรัฐเพื่อมิให้ตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่ประชาชนตามอำเภอใจ การตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนตามหลักการดังกล่าวนี้จะต้องมีความเหมาะสม มีความจำเป็น และได้สัดส่วนหรือมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับกับสิทธิหรือเสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากกฎหมายนั้น

แม้ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับจะมีวัตถุประสงค์หรือความจำเป็นให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐอธิปไตยในขณะนั้น เพื่อให้การรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยก็ตาม แต่เมื่อเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด จึงต้องพิจารณาว่ามีความเหมาะสมเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีด้วย แม้การกำหนดโทษทางอาญาดังกล่าวนั้น จะเป็นมาตรการที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการให้บุคคลที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติประสงค์ให้มารายงานตัวโดยการระบุชื่อเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม แต่เมื่อเทียบกับกรณีการนำตัวบุคคลที่ยังมิได้มีการกระทำอันเป็นความผิด เพียงแต่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น มีการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๔๖ แทนการกำหนดโทษทางอาญา นอกจากนี้เมื่อเทียบเคียงการไม่รายงานตัวอันเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ให้อำนาจกับกรณีบุคคลกระทำความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายอื่น การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดในประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวยังมีใช่เป็นการกระทำอันมีผลร้ายแรงหรือกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองถึงขนาดต้องกำหนดโทษทางอาญาให้ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อีกทั้งยังมีมาตรการทางกฎหมายอื่นซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่จะรักษาความสงบและการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย อันได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ที่เป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อันเป็นความผิดลหุโทษที่เหมาะสมแก่การกระทำฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าว ซึ่งรัฐชอบที่จะหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อบังคับการให้ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานต้องมีการระหรือความรับผิดชอบเพียงพอที่จำเป็นและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ดังนั้น เมื่อพิจารณาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้กับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมตามวัตถุประสงค์ของประกาศทั้งสองฉบับแล้ว เห็นว่า การที่ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้นำบุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุแห่งการเรียกให้มารายงานตัว และนำมาเป็นเหตุในการกำหนดโทษทางอาญาเพียงการไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำผิด ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

นอกจากนี้ การที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติออกคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ให้นำบุคคลมารายงานตัวเพิ่มเติม ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ กำหนดให้บุคคลมารายงานตัวในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกา โดยปรากฏชื่อจำเลยในคดีนี้ คำสั่งดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้การไม่มารายงานตัวต้องรับโทษทางอาญา แต่ต่อมาในวันเดียวกันนั้น คณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้นำบุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ กำหนดให้บุคคลที่มีรายชื่อตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ไม่มารายงานตัวภายในวันเวลาที่กำหนด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นการออกคำสั่งเรียกให้มารายงานตัวก่อนแล้วออกประกาศกำหนดโทษของการกระทำความผิดดังกล่าวลงในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้ทราบทั่วกันในภายหลัง (วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๗) จึงเป็นการกำหนดโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคลผู้ไม่มารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติซึ่งเกิดขึ้นก่อน ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมที่ว่า “ไม่มี ความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เมื่อวินิจฉัยว่าประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังวินิจฉัยแล้ว ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติทั้งสองฉบับเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕ ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และวรรคสาม แต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗ เรื่อง ให้นำบุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๑/๒๕๕๗ เรื่อง กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา
ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และเฉพาะประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๙/๒๕๕๗
เรื่อง ให้บุคคลมารายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ขัด
หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง ด้วย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๒) คำวินิจฉัยที่ ๓๑-๓๒/๒๕๖๓ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๔/๑ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๖๔ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๗๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นมีวัตถุประสงค์ดังหมายเหตุท้ายพระราชกำหนดว่า “โดยที่สถาบันการเงินในปัจจุบันมีปัญหาสินทรัพย์ด้อยคุณภาพเป็นจำนวนมากทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มทุนของสถาบันการเงินและกระทบกระเทือนต่อความสามารถในการให้สินเชื่อในภาคเศรษฐกิจ ฉะนั้น เพื่อให้สถาบันการเงินสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ สมควรแยกสินทรัพย์ด้อยคุณภาพออกมาแล้วขายหรือโอนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อบริหารสินทรัพย์นั้นต่อไป และเพื่อเป็นการจูงใจให้มีการจัดตั้งนิติบุคคลดังกล่าวสมควรกำหนดให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางด้านค่าธรรมเนียม และภาษีบรรดาที่เกิดขึ้นจากการขายหรือการโอนสินทรัพย์จากสถาบันการเงินมาให้นิติบุคคล รวมทั้งสิทธิประโยชน์อื่น ๆ จึงสมควรมีกฎหมายกำหนดสิทธิประโยชน์ที่นิติบุคคลนั้นจะได้รับ และโดยที่เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ในอันที่จะรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ ...” ต่อมาในปี ๒๕๕๐ มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ พ.ศ. ๒๕๕๐ ดังหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ว่า “โดยที่พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มีบทบัญญัติบางประการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงิน ทำให้มีสินทรัพย์ดังกล่าวตกค้างอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวให้บริษัทบริหารสินทรัพย์สามารถรับซื้อ รับโอน และรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพและสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกกระبحการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบการธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น เพื่อนำมาบริหารหรือจำหน่ายโอนต่อไป รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกำกับดูแลและควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจการของบริษัทบริหารสินทรัพย์ เพื่อให้การบริหารจัดการสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ...” และต่อมาในปี ๒๕๖๒ มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ว่า “โดยที่เป็นการสมควรขยายขอบเขตในการประกอบธุรกิจของบริษัทบริหารสินทรัพย์ให้ครอบคลุมถึงการรับซื้อ รับโอน หรือรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินซึ่งมิใช่สถาบันการเงิน ตลอดจนการรับเป็นที่พักพิงให้แก่ลูกหนี้ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการแก้ปัญหานี้ภาคครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ...”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓ บัญญัติบทนิยามคำว่า “บริษัทบริหารสินทรัพย์” หมายความว่า บริษัทจำกัดที่ได้จดทะเบียนตามพระราชกำหนดนี้” และ “สินทรัพย์ด้อยคุณภาพ” หมายความว่า สินทรัพย์ของสถาบันการเงินและสินทรัพย์ของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดให้เป็นสินทรัพย์ด้อยคุณภาพที่จำหน่ายจ่ายโอนให้แก่บริษัทบริหารสินทรัพย์ได้” มาตรา ๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การจดทะเบียนบริษัทจำกัดเป็นบริษัทบริหารสินทรัพย์ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุมัติจากผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และได้ชำระค่าจดทะเบียนตามอัตราที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชกำหนดนี้แล้ว” วรรคสอง บัญญัติว่า “หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอจดทะเบียนและการพิจารณาจดทะเบียนให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ในการดำเนินการบริหารสินทรัพย์ บริษัทจำกัดที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทบริหารสินทรัพย์ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนด” มาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บริษัทบริหารสินทรัพย์จะดำเนินการดังต่อไปนี้ได้เมื่อได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย (๑) รับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกระงับการดำเนินการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๒) รับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงิน หรือสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกระงับการดำเนินการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๓) รับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๔) รับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๕) รับเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกหนี้สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ รวมถึงการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเป็นที่ปรึกษาดังกล่าว” และวรรคสอง บัญญัติว่า “การอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ธนาคารแห่งประเทศไทยจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขด้วยก็ได้” มาตรา ๖ บัญญัติว่า “ในการโอนสินทรัพย์ไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ถ้าเป็นสินทรัพย์ที่มีหลักประกันอย่างอื่นที่มีสิทธิจำนอง สิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกัน ให้หลักประกันนั้นตกแก่บริษัทบริหารสินทรัพย์ด้วย” มาตรา ๗ บัญญัติว่า “ในการโอนสินทรัพย์ไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ถ้ามีการฟ้องบังคับสิทธิเรียกร้องเป็นคดีอยู่ในศาล ให้บริษัทบริหารสินทรัพย์เข้าสวมสิทธิเป็นคู่ความแทนในคดีดังกล่าว และอาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงคัดค้านเอกสารที่ได้ยื่นไว้แล้ว ถ้ามั่นพยานที่สืบมาแล้ว และคัดค้านพยานหลักฐานที่ได้สืบไปแล้วได้ และในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาบังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้นแล้ว ก็ให้เข้าสวมสิทธิเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษานั้น” และมาตรา ๘ บัญญัติว่า “ในการโอนสินทรัพย์ไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ให้บริษัทบริหารสินทรัพย์และผู้โอนได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมและภาษีอากรต่าง ๆ บรรดาที่เกิดจากการโอนสินทรัพย์นั้นทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยจะกำหนดเป็นการทั่วไป หรือเป็นการเฉพาะรายก็ได้”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เห็นว่า ผลจากวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อระบบการเงินของประเทศซึ่งปรากฏตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น รัฐจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงิน และผู้ประกอบการธุรกิจทางการเงินเพื่อจัดการปัญหาสินทรัพย์ด้อยคุณภาพที่มีจำนวนมากทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มทุนของสถาบันการเงินและกระทบกระเทือนต่อความสามารถในการให้สินเชื่อในภาคเศรษฐกิจ จำเป็นต้องจัดตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ขึ้นมาเพื่อดำเนินการบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพโดยการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ และรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์ การรับเป็นที่ปรึกษาในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ การบริหารสภาพคล่อง และการอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกำกับ ดูแลและควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจการของบริษัทบริหารสินทรัพย์ เพื่อให้การบริหารจัดการสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการจูงใจ กฎหมายยังกำหนดให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ได้รับสิทธิประโยชน์ด้านค่าธรรมเนียม ภาษี และสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่เกิดจากการขายหรือการโอนสินทรัพย์จากสถาบันการเงินมาให้กับบริษัทบริหารสินทรัพย์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการ เหตุผล และวัตถุประสงค์ของกฎหมาย พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓ กำหนดความหมายคำว่า “บริษัทบริหารสินทรัพย์” ว่าต้องเป็นบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนตามกฎหมายนี้ และความหมายของคำว่า “สินทรัพย์ด้อยคุณภาพ” โดยกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้ทราบว่าสินทรัพย์ใดเป็นสินทรัพย์ด้อยคุณภาพ บทนิยามดังกล่าวเป็นเพียงการกำหนดความหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์ของกฎหมายเท่านั้น มิใช่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตามที่ได้แย้ง ส่วนมาตรา ๔ เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการจดทะเบียนเป็นบริษัทบริหารสินทรัพย์ที่ต้องได้รับอนุมัติจากผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและต้องชำระค่าจดทะเบียน โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำขอจดทะเบียนและการพิจารณารับจดทะเบียนถือว่าเป็นสาระสำคัญในการเข้ามาเป็นบริษัทบริหารสินทรัพย์เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับสินทรัพย์ด้อยคุณภาพที่ต้องเป็นไปตามกฎกระทรวงและต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อใช้บังคับเป็นการทั่วไป ซึ่งบริษัทบริหารสินทรัพย์ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ของตนภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้ มาตรา ๔/๑ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดขอบเขตการดำเนินการของบริษัทบริหารสินทรัพย์ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินการบริหารสินทรัพย์ตาม (๑) - (๕) จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยให้ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเพื่อให้บริษัทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย จึงจะสามารถดำเนินกิจการเกี่ยวกับสินทรัพย์ด้อยคุณภาพได้ มาตรา ๖ เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการโอนสินทรัพย์ไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ถ้าเป็นสินทรัพย์ที่มีหลักประกันอย่างอื่นที่มีสิทธิจำนอง สิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกัน ให้หลักประกันนั้นตกแก่บริษัทบริหารสินทรัพย์ด้วย ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้การโอนสินทรัพย์ครอบคลุมไปถึงหลักประกันตามกฎหมายอื่นนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นการขจัดอุปสรรคปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการบังคับใช้พระราชกำหนดนี้ มาตรา ๗ เป็นบทบัญญัติที่กำหนด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโอนสิทธิไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ การให้บริษัทบริหารสินทรัพย์เข้าสวมสิทธิเป็นคู่ความแทนและอาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดง คัดค้านเอกสาร ถามค้ำพยาน และเข้าสวมสิทธิเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เป็นไปตามหลักการทั่วไปในการรับรองและคุ้มครองนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามกฎหมายลักษณะหนี้ที่บังคับใช้เป็นการทั่วไป โดยฝ่ายเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนเท่านั้น จะอ้างสิทธิเรียกร้องดังกล่าวกับบุคคลอื่นที่มีใช้ลูกหนี้ของตนย่อมกระทำไม่ได้ สิทธิปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้หมายความว่าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้อย่างหนึ่งที่สามารถจำหน่ายโอนแก่กันได้ การโอนสิทธิเรียกร้องตามบทบัญญัตินี้เป็นการเข้าสวมสิทธิของเจ้าหนี้ในมูลหนี้เดิม คือหนี้ของลูกหนี้เดิมยังคงมีอยู่ไม่ใช่การแปลงหนี้ใหม่โดยตรงที่จะมีผลให้หนี้เดิมเป็นอันระงับ และมาตรา ๘ เป็นเพียงบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโอนสิทธิไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ให้บริษัทบริหารสินทรัพย์และผู้โอนได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมและภาษีอากรต่าง ๆ ที่เกิดจากการโอนสินทรัพย์นั้นทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งเป็นบทบัญญัติเพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ประกอบธุรกิจบริหารสินทรัพย์ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี และประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอันเป็นการลดต้นทุนเพื่อประโยชน์สูงสุดในการแก้ไขปัญหาหนี้ด้วยคุณภาพที่ยังคงมีอยู่ เห็นได้ว่า บทบัญญัตินี้ดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการเกี่ยวกับการจัดตั้ง การดำเนินการ และการบริหารจัดการสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของบริษัทบริหารสินทรัพย์ มิได้เป็นการให้อำนาจแก่ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยมีสิทธิอนุมัติให้บริษัทบริหารสินทรัพย์เป็นเจ้าหนี้ของลูกหนี้ได้เป็นการเฉพาะเจาะจงหรือทำให้ลูกหนี้รายใดมีสิทธิพิเศษเหนือกว่ารายอื่น และเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการโอนสิทธิจากเจ้าหนี้รายหนึ่งไปสู่เจ้าหนี้อีกรายหนึ่ง ไม่ใช่การแปลงหนี้ใหม่โดยตรงที่จะมีผลให้หนี้เดิมเป็นอันระงับ เพียงแต่เป็นผลให้เจ้าหนี้เดิมหมดสิทธิในหนี้ที่บริษัทบริหารสินทรัพย์ได้รับโอนมาโดยชอบด้วยกฎหมาย มิได้ทำให้สิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งไม่ได้เพิ่มภาระหรือหน้าที่ใด ๆ แก่ลูกหนี้มากไปกว่ามูลหนี้เดิม โดยลูกหนี้ยังคงยกข้อต่อสู้ที่มีอยู่กับเจ้าหนี้เดิมขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ใหม่ที่รับโอนสิทธิเรียกร้องได้ เพียงแต่การชำระหนี้ตามคำพิพากษาต้องชำระต่อเจ้าหนี้ที่เข้าสวมสิทธิแทนเจ้าหนี้เดิมเท่านั้น เนื่องจากหนี้นั้นได้โอนไปโดยผลของกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสินทรัพย์ด้วยคุณภาพและการค้างชำระหนี้ของสถาบันการเงินของรัฐและเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสถาบันการเงินของประเทศ อันเป็นประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๔/๑ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม มิได้จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาคและไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม รวมทั้งไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลแต่อย่างใด

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๔/๑ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๔ เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๒) กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ (๑)

วินิจฉัยว่า ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดรูปแบบของประเทศ องค์การพหุในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความสัมพันธ์ขององค์การพหุดังกล่าว ที่สำคัญเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่จะยอมให้รัฐมีบทบาทในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากน้อยเพียงใดภายใต้เงื่อนไขอย่างใด แต่โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและกลไกทางการเมืองอันถือเป็นกติกาของสังคมหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของประเทศนั้น ๆ และถือเป็นกฎหมายที่ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คนในสังคมรุ่นใหม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงหรือความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ ดังนั้น ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมเล็งเห็นถึงความเป็นพลวัตของรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยกำหนดให้องค์กรผู้ใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ หรือต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีหลักการสำคัญ กระบวนการจัดทำและการประกาศใช้บังคับ ปรากฏในคำปรารภดังนี้ “.. การปกครองของประเทศไทยได้ดำรงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้ได้มีการยกเลิกแก้ไขเพิ่มเติม และประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อจัดระเบียบการปกครองให้เหมาะสมหลายครั้ง แต่การปกครองก็มิได้มีเสถียรภาพหรือราบรื่นเรียบร้อยเพราะยังคงประสบปัญหาและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ... เหตุอีกส่วนหนึ่งเกิดจากกฎเกณฑ์การเมืองการปกครองที่ยังไม่เหมาะสมแก่สภาพการณ์บ้านเมืองและกาลสมัยให้ความสำคัญแก่รูปแบบและวิธีการยิ่งกว่าหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อาจนำกฎเกณฑ์ที่มีอยู่มาใช้แก่พฤติกรรมของบุคคลและสถานการณ์ในยามวิกฤติที่มีรูปแบบและวิธีการแตกต่างไปจากเดิมให้ได้ผล ... โดยได้กำหนดกลไกเพื่อจัดระเบียบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นใหม่ด้วยการจัดโครงสร้างของหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และสัมพันธ์ภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารให้เหมาะสม การให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เที่ยงธรรมและมีส่วนในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของประเทศตามความจำเป็นและความเหมาะสม การรับรอง ปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ... คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในหลักการและเหตุผลของบทบัญญัติต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ... และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พัฒนาสารัตถะของร่างรัฐธรรมนูญ ... เมื่อการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ก็เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ ... และจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ในการนี้สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติเสนอประเด็นเพิ่มเติมอีกประเด็นหนึ่ง ... การออกเสียงประชามติปรากฏผลว่า ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงมติโดยคะแนนเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญและประเด็นเพิ่มเติมดังกล่าวคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติม และได้ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ... และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการแก้ไขตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ต่อมา ... นายกรัฐมนตรีขอรับพระราชทานร่างรัฐธรรมนูญนั้นคืนมาแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็น ... เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป ทรงพระราชดำริว่าสมควรพระราชทานพระราชนุมัติ จึงมีพระราชโองการ ... ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ... ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป ขอปรวงชนชาวไทย จงมีความสมัครสมานเป็นเอกฉันท์ ในอันที่จะปฏิบัติตามและพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ เพื่อธำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย ...”

สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในหมวด ๑๕ ดังนี้ มาตรา ๒๕๕ บัญญัติว่า “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้” และมาตรา ๒๕๖ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๕๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ให้กระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้ (๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาหรือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย (๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อรัฐสภาและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ (๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย และต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ซึ่งในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา (๔) การพิจารณาในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา โดยการออกเสียงในวาระที่สองนี้ ให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ แต่ในกรณีที่เป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ประชาชนเป็นผู้เสนอต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของประชาชนที่เข้าชื่อกันได้แสดงความคิดเห็นด้วย (๕) เมื่อการพิจารณาในวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป (๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขึ้นสุดท้าย ให้ใช้วิธี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา โดยในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา (๓) เมื่อมีการลงมติเห็นชอบตาม (๖) แล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน แล้วจึงนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย และให้นำความในมาตรา ๘๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม (๘) ในกรณีร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ หรือหมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรืออำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่หรืออำนาจได้ ก่อนดำเนินการตาม (๓) ให้จัดให้มีการออกเสียงประชามติตามกฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม จึงให้ดำเนินการตาม (๓) ต่อไป (๙) ก่อนนายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยตาม (๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่กรณี มีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ว่าร่างรัฐธรรมนูญตาม (๓) ขัดต่อมาตรา ๒๕๕ หรือมีลักษณะตาม (๘) และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับเรื่องดังกล่าวส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยมิได้” และรัฐธรรมนูญกำหนดองค์กรผู้พิจารณาการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในหมวด ๗ รัฐสภา ส่วนที่ ๕ การประชุมร่วมกันของรัฐสภา มาตรา ๑๕๖ ที่บัญญัติว่า “ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน ... (๑๕) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ...” เห็นได้ว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้นเป็นการกำหนดการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้เป็น ๒ ระดับ ๓ ลักษณะ คือ ระดับที่ ๑ สำคัญมากจะกำหนดให้การแก้ไขเป็นไปได้อย่างมาก และระดับที่ ๒ ไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบของรัฐหรือโครงสร้างทางการเมืองมากนักจะกำหนดให้แก้ไขได้ในระดับที่ยากกว่าปกติโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ ส่วน ๓ ลักษณะนั้น ลักษณะที่ ๑ ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ ลักษณะที่ ๒ การแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ ๑) หมวด ๑ บททั่วไป ๒) หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ ๓) หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ๔) เรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และ ๕) เรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจได้ โดยให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภา หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน เป็นผู้เสนอ แล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติด้วย และลักษณะที่ ๓ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นใดต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

ดังนั้น หลักการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยเคร่งครัดว่ากรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยเด็ดขาด ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๕ หรือกรณีใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมได้ หากแต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดโดยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘)

การที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญโดยเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ทั้งสองฉบับต่อที่ประชุมร่วมกันรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ ซึ่งมีหลักการและเหตุผลให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น โดยมีเนื้อหาสาระในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมาตรา ๒๕๖/๑ ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามหมวดนี้ นั้น เห็นว่า การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจนิติบัญญัติของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่าแม้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับมอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาจึงต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัด โดยไม่อาจกระทำนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ

การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณาเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า รัฐสภามีหน้าที่และอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ โดยต้องให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ลงประชามติเสียก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ และเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ต้องให้ประชาชนลงประชามติเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๔) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๔ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดิน (ผู้ร้อง) โดยการร้องเรียนของกระทรวงคมนาคมและการรถไฟแห่งประเทศไทย ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๓

การออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการทั้งปวงเกี่ยวกับการฟ้อง การร้องขอการเรียกบุคคล หน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดี การดำเนินกระบวนการพิจารณา การรับฟังพยานหลักฐาน และการพิพากษาคดีปกครอง ที่มีได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ เสมือนการตรากฎหมายขึ้นใหม่ ซึ่งบทบัญญัติมาตรา ๕ และมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันบัญญัติให้ต้องส่งระเบียบตามมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ให้สภาผู้แทนราษฎรมีโอกาสพิจารณาตรวจสอบ หากสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้แย้ง ยังต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ก่อนจึงจะมีผลใช้บังคับได้ ในคดีนี้ แม้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับระยะเวลาการฟ้องคดีปกครองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านเขตอำนาจศาล แต่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ ด้วย ดังเช่นระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีปกครองที่โอนมาจากเรื่องร้องทุกข์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ เมื่อวินิจฉัยแล้ววามติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดดังกล่าวเป็นการออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ ซึ่งต้องดำเนินการตามมาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง แต่ปรากฏว่าไม่ได้ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง จึงเป็นการออกระเบียบโดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ

มีปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปวามติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๑๘๘ และมาตรา ๑๙๗ หรือไม่

เมื่อวินิจฉัยว่า มติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดดังกล่าวเป็นการออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง เป็นการออกระเบียบโดยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๙๗ วรรคสี่ ส่วนที่ว่าขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตราอื่น ไม่จำต้องวินิจฉัย

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยวามติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ ๑๘/๒๕๔๕ วันพุธที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาการฟ้องคดีปกครอง เป็นการออกระเบียบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๔ แต่ไม่ได้ดำเนินการตามมาตรา ๕ และมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๙๗ วรรคสี่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

๑๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตี บัญญัติให้ความผิดมาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ พวิ และ มาตรา ๙๐/๔ ซึ่งเป็นความผิดสำหรับภาษีทุกประเภททุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงไม่แสดงรายการ เสียภาษี หรือยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีไม่ถูกต้อง ที่มีจำนวนตั้งแต่สิบล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไปรวมทั้งการ ขอคืนเงินภาษีอากร ที่มีจำนวนตั้งแต่สองล้านบาทต่อปีภาษีขึ้นไป โดยกระทำในลักษณะที่เป็นกระบวนการ หรือเป็นเครือข่าย และมีพฤติกรรมปิดบังซ่อนเร้นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้ถือเป็นความผิด มูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่ออธิบดีโดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการพิจารณากันกรอง นั้น เห็นว่า ความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน คือ ความผิดมูลฐานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการ ฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อต้องการมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมนำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิด จึงตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมและทำลายแรงจูงใจโดยตัดการใช้ทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด ในลักษณะที่เป็นการกระทำเครือข่ายหรือกระบวนการที่ยากแก่การที่กระบวนการยุติธรรมโดยปกติจะสามารถ ดำเนินการกับผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจึงให้ เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ นอกจากจะผลักภาระการพิสูจน์ ให้กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงเข้าไป ดำเนินการกระทบสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ด้วย การให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจก้าวล่วงในการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติกับผู้กระทำ ความผิดได้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวต้องพิจารณาการกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน ความผิดมูลฐานเป็นสำคัญประกอบกันด้วย เนื่องจากมาตรการที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เพื่อให้เป็นไปตามหลักความได้ สดส่วน ในปัจจุบันความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ กำหนดไว้ ๒๑ มูลฐาน มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง และมีได้บัญญัติให้รวมถึง ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นด้วย ย่อมแสดงได้ว่ากฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะไม่ให้กฎหมาย อื่นกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐานเพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมา ดำเนินการแทน เมื่อพิจารณามาตรการต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากรที่กล่าวไว้ข้างต้นที่กำหนด โทษทางแพ่งและโทษทางอาญา เห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับการเสียภาษีอากรในแต่ละกรณีแล้ว ซึ่งในกรณีมีผู้กระทำความผิดตามประมวลรัษฎากร

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ ทวิ หรือมาตรา ๙๐/๔ พนักงานเจ้าหน้าที่ชอบที่จะดำเนินคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะคดีกฎหมายอาชญากรรม คือ ศาลอาชญากรรม และขอมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวต่อศาลตามประมวลรัษฎากรได้ การที่ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตริ บัญญัติให้ถือว่าความผิดตามมาตรา ๓๗ มาตรา ๓๗ ทวิ หรือมาตรา ๙๐/๔ เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินส่งผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่มีทั้งโทษทางแพ่งและทางอาญาอันมีผลให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีหรือนำส่งภาษีอากรตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรง เช่น การยับยั้งการทำธุรกรรม การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน รวมถึงการจับกุมบุคคลและการร้องขอต่อศาลแพ่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในขณะที่ประมวลรัษฎากรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอีก นอกจากนี้ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตริ เป็นบทบัญญัติที่ให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยรวบรวมทรัพย์สินเพื่อให้ได้จำนวนเงินครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากร ซึ่งอาจจะรวมไปถึงกรณีผู้เกี่ยวข้องอื่นที่กระทำโดยสุจริตต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการที่มีความร้ายแรงตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินไปด้วยจนกว่าจะได้พิสูจน์ในศาล ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา ๓๗ ตริ เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน และขัดต่อหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่าประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตริ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง หรือไม่ เห็นว่า หากมีปัญหาการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ได้รับผลจากการใช้ดุลพินิจดังกล่าวย่อมใช้สิทธิทางศาลได้ ไม่ใช่เรื่องของการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือหลักความเสมอภาค จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และตามคำร้องกรณีนี้เป็นกรณีที่ศาลแพ่งจะพิจารณามีคำสั่งเกี่ยวกับการสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินซึ่งเป็นการดำเนินการต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ซึ่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดมาตรการทางกฎหมายไว้ ๒ มาตรการ ได้แก่ มาตรการทางอาญาสำหรับดำเนินคดีต่อบุคคลที่กระทำความผิดฐานฟอกเงิน และมาตรการทางแพ่งที่เป็นการดำเนินการต่อทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยร้องขอให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน อันเป็นการดำเนินการที่แตกต่างหากจากกัน โดยการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นเรื่องมาตรการทางแพ่ง ไม่ใช่โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ และให้โอกาสในการพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานได้ก่อนที่ศาลแพ่งจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน ไม่เกี่ยวกับหลักกฎหมายที่มีโทษทางอาญาให้มีผลย้อนหลังแก่บุคคล และมีใช้ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาที่จะอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อนึ่ง หากรัฐมีความจำเป็นที่ต้องผูกพันปฏิบัติตามข้อแนะนำของ FATF ในการกำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากรที่มีลักษณะร้ายแรง (Serious Tax Crime) เป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ควรบัญญัติให้เป็น “ความผิดมูลฐาน” ไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ อันเป็นกฎหมายหลักสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีความพิเศษโดยเฉพาะ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจแต่ละฝ่ายเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความชัดเจนเป็นระบบ ไม่ซ้ำซ้อน อันเป็นหลักการพื้นฐานในการตรากฎหมาย และหลักความจำเป็นในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลรัษฎากร มาตรา ๓๗ ตี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรค

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๖) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสาม และมาตรา ๑๖๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐ หรือไม่

พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นที่ต้องปฏิรูปการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำและการทำการประมงให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. ๑๙๘๒ ตามที่ได้ให้สัตยาบันไว้ และปฏิบัติให้เป็นไปตามประกาศแจ้งเตือนอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหภาพยุโรป ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อ การประมงและรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศจึงมีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการประมงในเรื่องระบบบริหารจัดการการทำการประมง จัดระบบติดตามตรวจสอบ ควบคุม และเฝ้าระวังการทำการประมงในเขตน่านน้ำไทยและนอกน่านน้ำไทย และกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และบริหารจัดการแหล่งทรัพยากรประมงและสัตว์น้ำให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยกำหนดมาตรการควบคุม เฝ้าระวัง สืบค้น และตรวจสอบการประมง อันเป็นการป้องกัน ยับยั้ง และจัดการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย สำหรับบทกำหนดโทษได้แก้ไขปรับปรุงโดยเฉพาะโทษทางอาญาให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ซึ่งการกำหนดโทษปรับและอัตราค่าปรับตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพและป้องปรามการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในการให้มีมาตรการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุม และเฝ้าระวังการทำการประมงเพื่อป้องกัน ระวัง และยับยั้งผู้กระทำความผิด โดยพิจารณาจากความเสียหายที่มีต่อทรัพยากรสัตว์น้ำกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ เป็นการตบแต่งจิตใจที่จะกระทำความผิดเพราะผู้กระทำจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการกระทำ อัตราค่าปรับได้กำหนดสัดส่วนตามขนาดของเรือที่พิจารณาจากศักยภาพในการทำการประมงเนื่องจากเรือประมงที่ใช้ทำการประมงที่มีขนาดใหญ่ย่อมมีศักยภาพการทำการประมงทั้งในด้านขนาดเรือ ขนาดและเครื่องมือทำการประมง ขนาดเครื่องยนต์ และจำนวนแรงงานประมง ในการจับสัตว์น้ำได้มากกว่าเรือประมงที่ใช้ทำการประมงที่มีขนาดเล็กลงมา ซึ่งการเพิ่มอัตราโทษตามมาตรา ๑๕๑ วรรคหนึ่งถึงวรรคสี่ พิจารณาระดับความร้ายแรงเป็นลำดับไป อันตั้งอยู่บนหลักคิดและหลักการเดียวกับกรณีพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสี่ ที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้แล้วตามคำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๓ ว่า พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสี่ แม้เป็นการกำหนดอัตราค่าปรับจำนวนสูงและมีลักษณะเป็นการกำหนดโทษปรับในอัตราเดียวโดยไม่มีกำหนดเพดานขั้นต่ำขั้นสูงก็ตามแต่ก็เป็นไปตามหลักการกำหนดโทษหนักเบาตามขนาดของเรือที่สอดคล้องกับมูลค่าของสัตว์น้ำที่ได้จากการกระทำความผิด อีกทั้งศาลสามารถใช้ดุลพินิจลดโทษดังกล่าวได้เมื่อมีเหตุบรรเทาโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๘ ตามความเหมาะสมแต่ละคดี การกำหนดโทษปรับตามอัตราดังกล่าวได้สัดส่วนความร้ายแรงกับการกระทำความผิดและผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับจึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ ดังนั้น การกำหนดโทษปรับตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสาม โดยใช้เรือขนาดตั้งแต่หกสิบตันกรอสขึ้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ไปแต่ไม่ถึงหนึ่งร้อยห้าสิบตันกรอส ต้องระวางโทษปรับหนึ่งล้านบาท นั้น แม้เป็นการกำหนดอัตราค่าปรับจำนวนสูงและมีลักษณะเป็นการกำหนดโทษปรับในอัตราเดียวโดยไม่มีระวางขั้นต่ำและขั้นสูงก็ตาม แต่เป็นไปตามหลักการกำหนดโทษหนักเบาตามขนาดเรื่องที่สอดคล้องกับมูลค่าของสัตว์น้ำที่ได้จากการกระทำผิด ทั้งยังเป็นการตัดแรงจูงใจที่จะกระทำผิดเพราะผู้กระทำจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการกระทำนั้น จึงมีความเหมาะสมได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดและผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และไม่เป็นการกำหนดโทษที่จะลงแก่บุคคลหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลากระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง แม้เป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นการจำกัดเสรีภาพเพื่อรักษาความมั่นคงทางทรัพยากรสัตว์น้ำอันเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นไปตามเงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ ดังนั้นพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสาม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐

ส่วนที่ได้แย้งว่าพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐ นั้น เห็นว่าพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องปรับปรุงกฎหมายภายในให้มีความชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ และยับยั้งการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายอันเกิดจากผู้กระทำความผิดที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ ไม่ส่งเสริมให้มีการกระทำความผิด และป้องปรามการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย และบรรลุลวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการป้องกัน ระวัง และยับยั้งการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมีผู้สนับสนุนหรือผู้ได้รับผลตอบแทนจากการกระทำความผิดตามพระราชกำหนดนี้ซึ่งเป็นผู้มีส่วนที่ก่อให้เกิดการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย บทบัญญัติมาตรา ๑๖๖ เป็นมาตรการสำคัญทำให้บุคคลใดที่จะให้ความช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกแก่ผู้อื่นในการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายต้องระงับและยับยั้งการสนับสนุนการกระทำความผิด เพราะเมื่อคำนวณผลตอบแทนหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการกระทำความผิดเช่นเดียวกับตัวการแล้ว ผลร้ายที่ได้จากการกระทำความผิดมีมากกว่าประโยชน์ที่ได้รับ อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวหาใช่เป็นบทบัญญัติเด็ดขาด แต่บัญญัติให้ศาลมีอำนาจยกเว้นให้แก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นคนประจำเรือได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเป็นการกระทำไปตามคำสั่งการของเจ้าของเรือหรือผู้ควบคุมเรือ ศาลจะไม่ลงโทษหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ อันเป็นการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับพฤติการณ์และลักษณะของผู้กระทำความผิด เนื่องจากคนประจำเรือมีหน้าที่ประจำอยู่ในเรือซึ่งแตกต่างกับผู้ควบคุมเรือที่มีหน้าที่บังคับเรือและรับผิดชอบในเรือประมงที่ต้องดูแลระบบติดตาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เรือประมงให้สามารถใช้งานได้ตลอดเวลาทั้งขณะที่ออกทำการประมงและขณะที่จอดเทียบท่าพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖๖ จึงมีความเหมาะสมได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดและผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และไม่เป็นการกำหนดโทษที่จะลงแก่บุคคลหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลากระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง แม้เป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลอยู่บ้างแต่เป็นการจำกัดเสรีภาพเพื่อรักษาความมั่นคงทางทรัพยากรสัตว์น้ำอันเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นไปตามเงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ ดังนั้น พระราชกำหนดการประมงพ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖๖ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕๑ วรรคสาม และมาตรา ๑๖๖ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๐

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๐-๑๓/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๔ บท
นิยามคำว่า “การชุมนุมสาธารณะ” มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๒๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔ หรือไม่

แม้บทบัญญัติมาตรา ๑๐ จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพ ในการชุมนุมโดย
สงบและปราศจากอาวุธของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นไปตามเจื่อนใจของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์
ทั้งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคล
หนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

แม้บทบัญญัติ มาตรา ๑๔ ในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งการชุมนุมสาธารณะตามมาตรา ๑๐ จำกัด
เสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็นและเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธอยู่บ้าง แต่เป็นไปตาม
เจื่อนใจ ของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร
แก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมาย
ให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

แม้บทบัญญัติมาตรา ๒๘ ในส่วนการลงโทษผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๐ จำกัดเสรีภาพในการแสดง
ความคิดเห็นและเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธอยู่บ้าง แต่เป็นไปตามเจื่อนใจของ
รัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระ หรือจำกัดเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมาย ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับ
แก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖
มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา
๔ บทนิยามคำว่า “การชุมนุมสาธารณะ ” มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๒๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อ
รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๔๔

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๑๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๔/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

สำหรับประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยมีเจตนารมณ์มุ่งที่จะควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม คุ้มครองความปลอดภัย รักษาความสงบสุขให้สมาชิกของสังคม รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สังคม การกระทำความผิดอาญาของบุคคลหนึ่งบุคคลใดย่อมมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม กฎหมายจึงให้รัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดได้ แต่ไม่ตัดสิทธิราษฎรผู้ได้รับความเสียหายดำเนินคดีทางศาลเอง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายก็ต้องฟ้องคดีต่อศาลภายในกำหนดระยะเวลาเดียวกันที่เรียกว่า อายุความ การกำหนดอายุความในคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการนำพยานหลักฐานต่าง ๆ มาพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างรวดเร็ว ไม่ให้ระยะเวลาว่างเลยไปจนกระทั่งพยานหลักฐานเสื่อมสลาย สูญหาย และไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติเรื่องอายุความไว้ในหมวด ๙ มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง ว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ (๑) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกยี่สิบปี (๒) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี (๓) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี (๔) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี (๕) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมา หรือต้องระวางโทษอย่างอื่น”

การกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาตามมาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง ดังกล่าว มีเงื่อนไขหรือองค์ประกอบคือ ต้องมีการฟ้องคดีและต้องได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอยู่ในอำนาจศาลภายในกำหนดเวลาที่ระบุไว้ใน (๑) ถึง (๕) นับแต่วันกระทำความผิดเป็นวันเริ่มต้น โดยขึ้นอยู่กับ “ระวางโทษ” ตามกฎหมาย ทั้งนี้ ถ้อยคำตราโทษ “ชั้นสูง” สำหรับฐานความผิดที่บัญญัติไว้ตามความร้ายแรงแห่งคดี รัฐจึงมีหน้าที่ต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อสร้างความสมดุลทั้งการควบคุมอาชญากรรม **การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม โดยกำหนดให้ต้องได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอยู่ในอำนาจศาลเพื่อให้ศาลเริ่มการพิจารณาคดีได้ตามหลักการพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เพื่อให้จำเลยมีโอกาสรู้ว่าตนถูกกล่าวหาอย่างไรและสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันจะทำให้การพิพากษาคดีมีความถูกต้องเป็นธรรมมากที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” และสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่า**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

**ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๑๔ (๓) (ง) ที่บัญญัติให้เป็นสิทธิของบุคคลซึ่งต้องหาว่า
กระทำความผิดอาญาที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น**

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๘ กำหนดให้ “พนักงานอัยการ” และ “ผู้เสียหาย” มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล (ศาลยุติธรรม) ซึ่งมีขั้นตอนการฟ้องคดีตามที่บัญญัติในมาตรา ๑๖๒ วรรคหนึ่ง แตกต่างกัน กล่าวคือ ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง ส่วนในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ การกำหนดขั้นตอนไว้แตกต่างกัน เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๒๐ บัญญัติหลักการสำคัญในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ว่าห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ดังนั้น **คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์จึงต้องผ่านกระบวนการสอบสวนพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมาแล้ว และผ่านการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นระบบการตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจกันอันเป็นหลักประกันความยุติธรรมในเบื้องต้นว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์จะมีมูลเพียงพอที่ศาลจะสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาได้โดยไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้** นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังกำหนดหลักการสำคัญว่า ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาต่อหน้าจำเลย ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา ๑๖๕ วรรคหนึ่ง หรือในชั้นพิจารณาตามมาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องสั่งให้จำเลยหรือควบคุมตัวจำเลยมาศาล ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๑ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้อง ก็ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา”

สำหรับคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรเป็นโจทก์ ไม่ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนความผิดของพนักงานสอบสวนและการพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการเหมือนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ราษฎรมีอำนาจฟ้องคดีโดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อนขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของราษฎรผู้เสียหายเองว่าจะยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลหรือไม่ และสามารถฟ้องคดีอาญาได้ทันทีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องรอเวลาให้ใกล้จะขาดอายุความ การฟ้องของราษฎรจึงไม่ผ่านกระบวนการดังกล่าวข้างต้น กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนที่จะมีคำสั่งประทับฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๒ (๑) เพื่อจะได้พิจารณาตรวจสอบก่อนว่าคดีมีมูลพอที่ศาลจะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ หากคดีมีมูล ศาลจะมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา หากคดีไม่มีมูล ศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๕ วรรคสาม บัญญัติให้ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลยและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๙ ยังบัญญัติอีกว่าเมื่อศาลประทับฟ้องคดีแล้ว แต่ยังไม่ได้ตัวจำเลยมา ก็ให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับเพื่อให้ได้ตัวจำเลยมายังศาลเพื่อพิจารณาต่อไป

เห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ต่างก็ต้องอยู่ในบังคับของกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) คือ ต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดนับแต่วันกระทำความผิด การกำหนด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เงื่อนไขใช้บังคับดังกล่าวไม่ว่าเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลซึ่งอาจตกเป็นจำเลยเมื่อศาลได้ประทับฟ้อง ซึ่งมีมาตรการที่อาจต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้ การกำหนดเงื่อนไขใช้บังคับดังกล่าวไม่มีผลทำให้อายุความใช้บังคับแตกต่างกัน เนื่องจากในคดีอาญาอายุความเริ่มนับแต่วันกระทำความผิดเหมือนกัน และการได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาข้างต้น หากราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายเห็นว่าการให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ดำเนินคดีอาญาแทนจะเป็นผลดีมากกว่าการดำเนินการฟ้องคดีเองก็สามารถร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทนได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” จึงไม่มีผลทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ที่กำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนนั้นมีอายุความน้อยกว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ซึ่งศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนดังคำโต้แย้งของโจทก์ บทบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

๑๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๕-๑๖/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลมีเจตนารมณ์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาล ให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม อันเป็นมาตรการทางกฎหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันตามหลักสากลทั่วไป ศาลในแต่ละประเทศทั่วโลกได้นำหลักเรื่องละเมิดอำนาจศาลไปใช้ประกอบการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีให้สมเจตนารมณ์เพื่อผดุงความยุติธรรมแก่คู่ความ โดยมาจากแนวความคิดที่ว่าศาลหรือองค์กรตุลาการมีอำนาจหน้าที่ยุติข้อพิพาทและบังคับใช้กฎหมาย การพิจารณาคดีของศาลเป็นกระบวนการที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายสัมฤทธิ์ผล ซึ่งนอกจากจะอำนวยความสะดวกแก่คู่ความทุกฝ่ายแล้ว การพิจารณาคดีที่ราบรื่นถูกต้องตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติยังประโยชน์แก่ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองด้วย จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องละเมิดอำนาจศาลให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยอิสระ ปราศจากการกระทำอันเป็นการรบกวน ขัดขวาง ช่มชู้ หรือบีบบังคับ หรือเป็นปฏิปักษ์ ขัดแย้ง หรือขัดขึ้นไม่เคารพเชื่อฟังระเบียบปฏิบัติหรือข้อกำหนดหรือคำสั่งของศาล หรือเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานยุติธรรมหรือกระทำการอื่นใดอันเป็นการทำให้ความน่าเชื่อถือของศาลลดลง ซึ่งการฝ่าฝืนกระบวนการพิจารณาคดีของศาลในการบังคับใช้กฎหมายย่อมมีความร้ายแรงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมายโดยตรง อีกทั้งหากศาลถูกทำลายความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นลงไป สถาบันที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนในสังคมย่อมถูกทำลายลงไปด้วยเช่นกัน การกำหนดความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลจึงเป็นหลักการพื้นฐานที่จะรักษาระบบกฎหมายให้มีความมั่นคง ทั้งยังเป็นการสร้างกลไกในการพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งความเคารพและยอมรับในอำนาจตุลาการและคุ้มครองสถาบันศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นการปกป้องความน่าเชื่อถือของศาลในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่ประชาชนตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ดังที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๘ วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติไว้ว่า “การพิจารณาพิพากษารรณคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรณคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง” ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลจึงมีได้กำหนดไว้เพื่อคุ้มครองผู้พิพากษาเป็นการส่วนตัว หากแต่คำนึงถึงการดำรงและรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมในบ้านเมืองและความน่าเชื่อถือของศาลในฐานะผู้ใช้อำนาจตุลาการเป็นสำคัญ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดมาตรการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไว้ในมาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือบุคคลใดกระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลใด ให้ศาลนั้นมอำนาจสั่งลงโทษโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือทั้งสองวิธีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ (ก) ไล่ออกจากบริเวณศาล หรือ (ข) ให้ลงโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ” วรรคสอง บัญญัติว่า “การไล่ออกจากบริเวณศาลนั้นให้กระทำได้ชั่วระยะเวลาที่ศาลนั่งพิจารณาหรือภายในระยะเวลาใด ๆ ก็ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร เมื่อจำเป็นจะเรียกให้ตำรวจช่วยจัดการก็ได้” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ในกรณีกำหนดโทษจำคุกและปรับนั้นให้จำคุกได้ไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้อโต้แย้งของผู้ถูกกล่าวหาทั้งสองที่ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือทั้งสองวิธีคือ ไล่ออกจากบริเวณศาล หรือให้ลงโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยกำหนดโทษจำคุกไว้สูงสุดถึงหกเดือน เป็นบทบัญญัติที่ให้ดุลพินิจแก่ศาลสามารถลงโทษจำคุกสูงสุดถึงหกเดือนได้ทันทีโดยปราศจากการใช้มาตรการอื่น ๆ ก่อน และเป็นการกำหนดโทษที่รุนแรงทั้งที่ยังมีมาตรการที่จำกัดสิทธิที่น้อยกว่า ไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็น และเป็นมาตรการที่ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องถูกจำกัดอย่างรุนแรงและสูญเสียไปมากกว่าประโยชน์สาธารณะที่ได้รับจากการทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสงบเรียบร้อย และก่อให้เกิดต้นทุนทางสังคมที่รัฐต้องเสียไปในการดำเนินการเพื่อดูแลผู้ต้องขังโดยไม่จำเป็น อันเป็นการเพิ่มภาระและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดการกระทำอันเป็นความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไว้ในมาตรา ๓๑ และมาตรา ๓๒ ในหลายกรณี ซึ่งในแต่ละกรณีส่งผลกระทบต่อการพิจารณาคดีของศาลแตกต่างกันออกไป ตั้งแต่การกระทำที่มีลักษณะเป็นการสร้างความไม่สงบเรียบร้อยในบริเวณศาลจนไม่อาจดำเนินการสอบสวนพิจารณาต่อไปได้ไปจนกระทั่งการกระทำที่ทำให้อำนาจศาลลดความน่าเชื่อถือและความศักดิ์สิทธิ์ลง ทั้งกรณีที่เกิดขึ้นต่อหน้าศาลในขณะที่ออกนั่งพิจารณาคดีซึ่งมีผลกระทบต่อการพิจารณาคดีที่ต้องดำเนินไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม และกรณีที่ไม่ได้เกิดขึ้นต่อหน้าศาลแต่การกระทำส่งผลกระทบต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาลหรือส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมของศาล จึงจำเป็นต้องกำหนดวิธีการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามความเหมาะสมของการกระทำในแต่ละกรณีการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือทั้งสองวิธี คือ ไล่ออกจากบริเวณศาลหรือให้ลงโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกใช้วิธีการที่กฎหมายกำหนดนั้นได้ตามความเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณีตามหลักความจำเป็นเพื่อกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาน้อยที่สุดแต่ต้องบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ด้วย เนื่องจากในบางกรณีใช้เพียงมาตรการสั่งลงโทษโดยการไล่ออกจากบริเวณศาลก็สามารถที่จะระงับยับยั้งการกระทำอันเป็นการละเมิดอำนาจศาลนั้นและทำให้กระบวนการพิจารณาดำเนินต่อไปได้ แต่บางกรณีการกระทำนั้นไม่ได้เกิดขึ้นต่อหน้าศาลหรือในบริเวณศาล หรือเมื่อไล่ออกจากบริเวณศาลแล้วผู้กระทำขัดขืนไม่ปฏิบัติตามหรือไม่มีความเคารพยำเกรงต่อกฎหมาย หรือเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาลหรือส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมของศาลอย่างร้ายแรง ศาลอาจใช้ดุลพินิจสั่งลงโทษจำคุกหรือปรับผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือจะสั่งลงโทษทั้งสองวิธีก็ได้ หากใช้บทบังคับให้ศาลต้องสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลด้วยการจำคุกโดยทันทีแต่อย่างใด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ ที่กำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกวิธีลงโทษผู้กระทำความผิดได้นั้นจึงเป็นมาตรการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักความจำเป็นแล้ว

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่าโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓กำหนดให้ศาลลงโทษจำคุกได้ไม่เกินหกเดือน ไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็นเพราะไม่ใช่มาตรการที่จำกัดสิทธิที่น้อยที่สุด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เมื่อเปรียบเทียบกับกำหนดยุทธศาสตร์ในต่างประเทศ รวมถึงโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๔ ที่กำหนดให้ศาลลงโทษจำคุกได้ไม่เกินหนึ่งเดือน นั้น เห็นว่าการกำหนดอัตราโทษฐานละเมิดอำนาจศาลในแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันตามสภาพของสังคมและบุคคลในประเทศนั้น ๆ โดยมีการกำหนดอัตราโทษจำคุกทั้งที่น้อยกว่าและมากกว่าของไทย ซึ่งการกำหนดบทลงโทษในกฎหมายย่อมมีเหตุผลความจำเป็นหรือความเหมาะสมในแต่ละเรื่องแต่ละกรณีต่างกันไป ไม่อาจกำหนดเป็นบรรทัดฐานเดียวกันเพื่อใช้แก่การกระทำ พฤติการณ์ เหตุการณ์ หรือผลลัพธ์ที่ต่างกันได้นอกจากนี้ ศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีอื่นใดที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น โดยศาลใช้กระบวนการพิจารณาที่คู่ความเผชิญหน้ากันในห้องพิจารณาลักษณะของคดีรวมถึงสภาพบังคับและความร้ายแรงของโทษทำให้มีโอกาสที่จะเกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบริเวณศาล อันนำไปสู่การกระทำละเมิดอำนาจศาลได้มาก แตกต่างกับกรณีของศาลปกครองที่ใช้กระบวนการพิจารณาที่คู่ความมีโอกาสน้อยที่จะพบกันในศาล โดยศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ลักษณะของคดีเป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง การกำหนดมาตรการลงโทษตามกระบวนการพิจารณาของศาลดังกล่าวย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและจำเป็นเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและสามารถดำเนินต่อไปโดยไม่เสียความยุติธรรม มาตรการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกไว้สูงกว่าที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๔ จึงเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล เพื่อให้การใช้บังคับกฎหมายบรรลุนิติประสงคในการป้องกันและยับยั้งบุคคลที่กระทำการหรือจะกระทำการอันเป็นการละเมิดอำนาจศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและแม้กฎหมายจะกำหนดให้ศาลสามารถสั่งลงโทษจำคุกได้ไม่เกินหกเดือนก็ตาม แต่ก็เป็นการกำหนดอัตราโทษจำคุกขึ้นสูงโดยไม่มีขั้นต่ำ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจสั่งลงโทษน้อยกว่าอัตราโทษชั้นสูงที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือไม่ลงโทษก็ได้ ทั้งนี้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งคดี

ดังนั้น การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือทั้งสองวิธี และกำหนดโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน จึงเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมทำให้บรรลุนิติประสงคของกฎหมาย และจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเท่าที่จำเป็น และได้สัดส่วนหรือมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับกับสิทธิหรือเสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไป แม้เป็นบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ เป็นมาตรการที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลที่สอดคล้องกับหลักความจำเป็นและหลัก
ความได้สัดส่วน พอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่กระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้
ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือ
แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓ ไม่ขัด
หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

สำหรับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มีเจตนารมณ์เพื่อให้การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่กระทำความผิดเล็กน้อยได้มีโอกาสเข้าสู่การพิจารณาด้วยความรวดเร็ว เป็นการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายอย่างทันท่วงที เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองพยานหลักฐานไม่ให้เสียหาย คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว โดยศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ซึ่งการดำเนินคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงนั้น มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามมาตรา ๗ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการผู้มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีอัยการหรืออธิบดีอัยการภาค ซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมาย ทั้งนี้ ให้พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายรายงานผลการดำเนินการดังกล่าวให้อัยการสูงสุดทราบด้วย” และวรรคสองบัญญัติว่า “การขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของอัยการสูงสุด”

การยื่นฟ้องคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๗ ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแขวงให้ทันภายในกำหนดเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับ หรือนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาได้รับแจ้งข้อหาแล้วแต่กรณี ในกรณีที่เกิดความจำเป็นทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีได้ทันภายในกำหนดเวลาดังกล่าว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องยื่นคำร้องขอผิดฟ้อง และพนักงานอัยการต้องฟ้องคดีภายในเวลาที่ศาลอนุญาตให้ผิดฟ้อง เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาล เว้นแต่จะทำได้ดำเนินการตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้อายุความฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ ดังนั้น พนักงานอัยการไม่อาจขออนุญาตฟ้องคดีและอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการผู้มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีอัยการหรืออธิบดีอัยการภาค ซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมาย ก็ไม่อาจอนุญาตให้ฟ้องคดีเกินระยะเวลาอายุความฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ ได้

ข้อโต้แย้งที่ว่าคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงหากไม่สามารถฟ้องคดีภายในระยะเวลาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๗ ผู้ต้องหาต้องได้รับสิทธิในการปล่อยตัวและไม่ถูกดำเนินคดี ได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วเป็นธรรม และการให้อำนาจพนักงานอัยการขออนุญาตฟ้องคดีไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องหาและประชาชนนั้น เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญามีให้ถูกฟ้องเมื่อเกินกำหนดระยะเวลาในการฟ้องคดี เนื่องจากคดีอาญาเป็นคดีที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา ส่วนการกำหนดระยะเวลาการฟ้องคดีตามมาตรา ๗ เป็นระยะเวลาเร่งรัดเพื่อให้คดีอาญาที่มีความผิดเล็กน้อยได้รับการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ระยะเวลาดังกล่าวเป็นอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาสั่งฟ้องของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พนักงานอัยการ เมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหาแล้ว หากไม่สามารถยื่นฟ้องต่อศาลแขวงได้ทันภายในกำหนดเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับ หรือนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาได้รับแจ้งข้อหา พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสามารถขอคัดฟ้องได้สูงสุดไม่เกินห้าคราว คราวละไม่เกินหกวัน เมื่อครบเวลาคัดฟ้องและฝากขังตามมาตรา ๗ แล้ว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาอีก แต่สิทธิในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหายังคงมีอยู่ภายใต้อายุความฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ แม้คดีอาญาดังกล่าวจะต้องพิจารณาด้วยความรวดเร็ว แต่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมรวมถึงการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการก็ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ รอบคอบ รัดกุม มีความถูกต้อง ภายใต้การตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ปราศจากการผูกขาดการใช้อำนาจขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง และเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและวิธีปฏิบัติ การสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการจึงไม่สามารถที่จะกระทำโดยรวดเร็วได้ในทุกคดี ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและความยุ่งยากซับซ้อนในแต่ละกรณีไป ในกรณีเกิดความจำเป็นไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลให้ทันภายในกำหนดระยะเวลาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๔๙ มาตรา ๗ พนักงานอัยการต้องขออนุญาตฟ้องต่ออัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการผู้มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีอัยการหรืออธิบดีอัยการภาค ซึ่งอัยการสูงสุดมอบหมายตามมาตรา ๙ โดยมีหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขตามข้อบังคับของอัยการสูงสุดว่าด้วยการขออนุญาตฟ้องและการอนุญาตฟ้องคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๘ กำหนดให้คดีที่ต้องขออนุญาตฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนทำเป็นรูปสำนวนการสอบสวน ระบุสาเหตุที่ไม่ได้ขอคัดฟ้องหรือเหตุที่ขาดคัดฟ้องไว้ในสำนวนการสอบสวน และต้องส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมสำนวน และข้อ ๑๓ กำหนดให้ในการอนุญาตฟ้อง ให้พิจารณาข้อเท็จจริง ข้อหา พยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนและเงื่อนไขของบุคคล ตามกฎหมายและระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการประกอบ รวมทั้งให้คำนึงถึงการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ หลักการอำนวยความยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การขออนุญาตฟ้องและการอนุญาตฟ้องมีกฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการดำเนินการอย่างรอบคอบ รวมทั้งพิจารณาพยานหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายประกอบการพิจารณาเพื่อสั่งคดี ซึ่งหากสั่งฟ้องโดยพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญา การที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๔๙ มาตรา ๙ กำหนดให้พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายรายงานผลการอนุญาตฟ้องคดีให้อัยการสูงสุดทราบ ถือเป็นการตรวจสอบกลั่นกรองการใช้ดุลพินิจและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการซึ่งเป็นระบบตรวจสอบภายในองค์กรอัยการในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาที่ต้องได้รับการพิจารณาในการสั่งคดีอย่างรอบคอบเพื่อรักษาความยุติธรรม และไม่ให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นเพราะเหตุสั่งฟ้องเกินกำหนดเวลา บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายและผู้ต้องหาไปพร้อมกัน หากมีปัญหาเรื่องการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือทำให้สิทธิหรือเสรีภาพของผู้ใดเสียหาย ผู้นั้นอาจใช้สิทธิเรียกร้องโดยยื่นฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจเป็นผู้พิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้ ดังนั้น **พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาล**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๙ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือ
จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่
บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความ
อาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๑) คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ เรื่อง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

การจัดทำและรวบรวมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอดีตเกิดจากแนวคิดที่ว่ากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บังคับใช้อยู่ในช่วงเวลานั้นกระจัดกระจาย เพื่อให้สมแก่กาลสมัย ความเจริญ พาณิชนกรรมแห่งบ้านเมือง และทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ สมควรจะนำมารวบรวมไว้แห่งเดียวกันและจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ ซึ่งในชั้นการยกร่างกฎหมาย คณะกรรมการร่างกฎหมายอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของต่างประเทศเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยคำนึงถึงความมั่นคง วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยเป็นสำคัญ สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัวบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๗๗ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ ต่อมามีการปรับปรุงโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ มีผลใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติว่า “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขของการสมรสไว้ ๒ ประการ คือ เป็นการสมรสระหว่าง “ชายและหญิง” และต้องมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ โดยความหมายของการสมรส หมายถึง การที่ชายและหญิงตกลงที่จะใช้ชีวิตร่วมกันด้วยความสมัครใจ มีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาเพื่อการสืบเผ่าพันธุ์ มีความผูกพันช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ภายใต้ศีลธรรม จารีตประเพณี หลักศาสนา และกฎหมายของแต่ละสังคม เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งสถาบันครอบครัวที่ถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมเพื่อผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคมและเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างบทบาทที่เชื่อมโยงกับสถาบันอื่น ๆ ของสังคม การสมรสจึงสงวนไว้เฉพาะชายและหญิงตามเพศที่กำหนดให้สามารถเป็นคู่สมรส เป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายได้ คำว่า “เพศ” (sex) หมายถึง ลักษณะทางชีวภาพที่ใช้ในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ออกเป็นผู้หญิงและผู้ชาย ส่วน “เพศสภาพ” หรือ “สถานะเพศ” (gender) หมายถึง ลักษณะในเชิงสังคมและจิตวิทยาสังคมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ว่า “เป็นหญิง” (feminine) “เป็นชาย” (masculine) การที่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอ้างว่าตนมีเสรีภาพในการที่จะอยู่กินกับบุคคลใดย่อมสามารถขอจดทะเบียนสมรสได้นั้นเป็นเพียงความรู้สึกและความพึงพอใจทางเพศที่วัดจากการแสดงออกหรือบทบาททางเพศที่แสดงออกในลักษณะของความชอบ โดยอาจเรียกกลุ่มคนที่มีความพึงพอใจทางเพศแบบนี้ว่า บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือความเชื่อมโยงทางเพศ หรือบุคคลที่เกิดมามีภาวะทางร่างกายหรือจิตใจไม่ตรงกับเพศที่อาจมีมาตั้งแต่กำเนิดหรือในภายหลัง เช่น คนที่ชอบเพศเดียวกัน (หญิงรักหญิง Lesbian ชายรักชาย Gay) คนที่ชอบทั้งสองเพศ (Bisexual) และกลุ่มข้ามเพศ (Transgender) ตลอดจนคนที่รักได้ทุกเพศ หรืออาจไม่สนใจเรื่องเพศก็ได้ (Queer) และขยายไปถึงผู้ที่มีอวัยวะทั้งสองเพศ (Intersex) เป็นต้น ข้อสังเกตในการจำแนกเหล่านี้ล้วนเปรียบเทียบจากหลักในเรื่องเพศชายและหญิงทั้งสิ้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ กำหนดให้การสมรสกระทำไ้ระหว่างชายและหญิงเท่านั้น เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสองและวรรคสาม นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องเคารพกฎหมายภายในประเทศ เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมทั้งจารีตประเพณี หลักศาสนา วัฒนธรรม ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมของรัฐหรือประเทศนั้น ๆ และต้องไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วย ความสงบสุข พื้นฐานของกฎหมาย นอกจากจะเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติแล้ว ยังเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายจะบังคับใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดกับความรู้สึกของคนในประเทศนั้น ๆ เพราะขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้น กฎหมายตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีในแต่ละประเทศจึงอาจแตกต่างกัน ในเรื่องการสมรสตามจารีตประเพณี วิถีสังคมไทยตลอดจนแนวทางปฏิบัติและการตีความกฎหมายของประเทศไทยมีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า การสมรสสามารถกระทำไ้เฉพาะชายและหญิงเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือการที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตร ดำรงเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาติ และมีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ หากวิทยาการก้าวหน้ามีการค้นพบรายละเอียดเพิ่มขึ้นว่าสัตว์โลกบางประเภทมีพฤติกรรม หรือลักษณะทางชีวภาพแปลกแยกออกไปก็จัดให้เป็นกลุ่มต่างหากเพื่อแยกศึกษาต่อไป เช่นเดียวกับรัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายพบกลุ่มบุคคลที่มีวิถีทางเพศแตกต่างออกไป และถูกเบียดเบียนด้วยอคติ รัฐหรือผู้บัญญัติกฎหมายก็สามารถกำหนดการคุ้มครองได้เป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่ม เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิดหรือบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งเป็นกลุ่มเฉพาะที่เป็นกรณียกเว้น (the exceptional case) เห็นได้จากมีการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อคุ้มครองและป้องกันสิทธิให้กับผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ขึ้นมาใช้บังคับ และขณะนี้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เป็นต้น **นอกจากนี้ กฎหมายมิได้**

บังคับให้ชายหญิงทุกคนต้องสมรสกัน บุคคลมีเสรีภาพที่จะเลือกอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยไม่ต้องทำตามแบบของกฎหมาย ดังนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ จึงไม่ได้จำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการอยู่ร่วมกัน และมีได้มีข้อความไปจำกัดสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมาย ที่อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันตามกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้หลักความเสมอภาคตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญเหมือนกัน ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน ขณะเดียวกันบุคคลที่มีข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างกัน ย่อมได้รับการปฏิบัติแตกต่างกัน นอกจากนั้น หลักความเสมอภาคของสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเกี่ยวกับเพศของคู่สมรสสามารถดำเนินการได้ โดยบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลักที่ได้วางรากฐานความเป็นสถาบันครอบครัวมาตั้งแต่อดีตกาล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว บัญญัติให้ชายและหญิงเท่านั้นที่มีสิทธิสมรสกันตามกฎหมาย แม้จะดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระมีเหตุผลสอดคล้องตามธรรมชาติ (True law is right reason, harmonious (in agreement) with nature) และเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของสังคมไทย นอกจากการกำหนดให้สิทธิชายและหญิงเท่านั้นที่จะสมรสกันได้ตามกฎหมายแล้ว ยังมีบทบัญญัติอื่น ๆ ที่ดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การกำหนดให้ชายหญิงที่จะหมั้นหรือสมรสกันต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ตามมาตรา ๑๔๓๕ และมาตรา ๑๔๔๘ ทรัพย์สินของหมั้นและสินสอดจะมีได้แต่เฉพาะชายหมั้นหญิงตามมาตรา ๑๔๓๗ การห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกันตามมาตรา ๑๔๕๐ การห้ามจดทะเบียนซ้อนตามมาตรา ๑๔๕๒ และการห้ามหญิงหม้ายสมรสใหม่ภายในสามร้อยสิบวันตามมาตรา ๑๔๕๓ แท้จริงแล้วบทบัญญัติดังกล่าวมิใช่การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่เป็นการบัญญัติขึ้นโดยมีพื้นฐานบนหลักเหตุและผลทั้งสิ้น เช่น การห้ามบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีหมั้นและสมรสกันเป็นความเหมาะสมของสภาพร่างกายตามธรรมชาติของหมั้นเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี การห้ามชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกัน นอกจากเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีแล้ว ยังอาจมีผลให้บุตรที่เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ การห้ามหญิง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หมายสมรสภายในสามร้อยสิบวัน เพราะเป็นระยะเวลาที่อาจตั้งครรภ์กับสามีคนก่อนได้ นัยความหมายของความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิงมิใช่การบัญญัติกฎหมายให้ชายเป็นหญิงหรือให้หญิงเป็นชายเพราะเพศนั้นเป็นการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ (an act of God) ซึ่งเพศที่ถือกำเนิดมานั้นเลือกไม่ได้ หากจะมีข้อยกเว้นบ้างก็ควรจะแยกออกไปคุ้มครองต่างหากเป็นการเฉพาะ การให้ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจึงมิใช่การให้ถือว่าเหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพของบุคคลนั้น ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องรับรู้และแยกเพศชายและเพศหญิงเป็นหลักไว้ก่อนจึงจะให้ความเสมอภาคได้ เช่น หญิงมีประจำเดือน หญิงตั้งครรภ์ได้ หญิงมีสิริระที่อ่อนแออบบางกว่าชาย เห็นได้ว่า สิ่งที่ไม่เหมือนกันจะปฏิบัติให้เหมือนกันไม่ได้ การปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติจะสร้างความเสมอภาคระหว่างชายหญิงได้ มิใช่ถือเอาผู้ที่กำหนดเพศไม่ได้มารวมกับความเป็นหญิงชายที่แยกกันไว้อย่างชัดเจน การยอมรับสิ่งที่แตกต่างให้กลายเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างจึงไม่อาจกระทำได้ เมื่อพิจารณาถึงการสมรสระหว่างหญิงชายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในด้านสวัสดิการของรัฐก็สามารถทำได้ง่าย เช่น การลาคลอด การลาบวช การเบิกค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หากไม่ได้กำหนดเพศไว้สำหรับกรณีดังกล่าว และเกิดกรณีสามีเบิกค่ารักษามะเร็งปากมดลูก ภริยาเบิกค่ารักษาต่อมลูกหมาก สามีเบิกค่าทำคลอด ทำให้ต้องมีการพิสูจน์ทั้งสภาพเพศและมีใบรับรองแพทย์ในทุกกรณี เมื่อนำมาถึงสัดส่วนที่พึงจะเกิดขึ้น จึงเป็นการเพิ่มภาระให้รัฐและทำให้สิทธิของสามีภริยาที่เป็นชายจริงหญิงแท้ซึ่งเป็นมหาชนต้องถูกตรวจสอบไปด้วย ทำให้เกิดความล่าช้ามีอุปสรรคไม่ได้รับความเป็นธรรมไปโดยปริยาย นอกจากนี้ การไม่กำหนดเพศในการสมรสอาจมีผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQI) มาจดทะเบียนสมรสเพื่อหวังผลประโยชน์ในสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ หรือประโยชน์จากการลดหย่อนภาษี อันอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญและกฎหมายปัจจุบันมิได้ห้ามบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตคู่ร่วมกันและมีเพศสัมพันธ์กัน มิได้ห้ามการจัดพิธีแต่งงาน มิได้ห้ามทำประกันชีวิตระบุให้คู่ชีวิตเป็นผู้ได้รับประโยชน์ มิได้ห้ามทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกแก่คู่ชีวิต และทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันก็ได้ห้ามมิให้เป็นกรรมสิทธิ์รวมสำหรับข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่อ้างว่า ไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการของคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรรมธรรมหรือสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรม นั้น เห็นว่า สิทธิดังกล่าวมิได้เกิดจากสถานภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัญหาดังกล่าวจึงสามารถแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกกราบบังคมทูลขอพระราชทานบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เพื่อให้สิทธิกับบุคคลเพศเดียวกันที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันให้มีสิทธิต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ บัญญัติขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ สืบสานการดำรงอยู่ของสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมยึดถือ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชายและหญิงตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศ มิได้ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งยังช่วยส่งเสริมความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทสังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันยอมรับและเริ่มมีการให้สิทธิแก่บุคคลเกี่ยวกับสถานะทางเพศอย่างกว้างขวางมากขึ้น รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมและสนับสนุนให้บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อให้สิทธิและเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม โดยมีข้อแนะนำว่ารัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสมควรพิจารณาดำเนินการ ตรากฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๒) คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๔๘ ในกรณีที่คำสั่งทางปกครองใดไม่ได้ออกโดยรัฐมนตรี และไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองไว้เป็นการเฉพาะ ให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองนั้นโดยยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว” วรรคสอง บัญญัติว่า “คำอุทธรณ์ต้องทำเป็นหนังสือโดยระบุข้อโต้แย้งและข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่อ้างอิงประกอบด้วย” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการบังคับตามคำสั่งทางปกครอง เว้นแต่จะมีการสั่งให้ทุเลาการบังคับตามมาตรา ๖๓/๒ วรรคหนึ่ง” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้คู่กรณีโต้แย้งคำสั่งทางปกครองต่อผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ เพื่อขอให้ฝ่ายปกครองทบทวนคำสั่งทางปกครองนั้น ถือเป็นการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองโดยองค์กรภายในฝ่ายปกครอง เนื่องจากบางกรณีอาจมีการออกคำสั่งทางปกครองที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามกระบวนการขั้นตอน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย การอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองคู่กรณีต้องอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองโดยยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่งทางปกครอง

ข้อโต้แย้งที่ว่า การกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่งตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ เป็นกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ เป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟ้องคดีโต้แย้งคำสั่งทางปกครองต่อผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ เพื่อขอให้ฝ่ายปกครองได้ทบทวนคำสั่งทางปกครองซึ่งเป็นการกำหนดขั้นตอนและกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์หรือโต้แย้งภายในฝ่ายปกครองก่อนที่จะใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง มูลกรณีของผู้ฟ้องคดีเกิดจากการที่กรมที่ดินมีคำสั่งให้เพิกถอนโฉนดที่ดินของผู้ฟ้องคดี ผู้ฟ้องคดีต้องอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองก่อน ซึ่งประมวลกฎหมายที่ดินมิได้บัญญัติขั้นตอนและระยะเวลาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ประกอบมาตรา ๓ ที่กำหนดให้ผู้ฟ้องคดีต้องอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองต่ออธิบดีกรมที่ดินภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่ง การอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองเป็นการใช้สิทธิตามกฎหมายของคู่กรณีอันเป็นกระบวนการเยียวยาภายในฝ่ายปกครองเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่คู่กรณีโดยการโต้แย้งคำสั่งทางปกครองเพื่อให้องค์กรฝ่ายปกครองทบทวนและแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งทางปกครอง อีกทั้งยังเป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองโดยองค์กรภายในฝ่ายปกครอง ป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ให้การปฏิบัติราชการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รักษาประโยชน์สาธารณะและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นขั้นตอนสำคัญก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครอง หากไม่ดำเนินการดังกล่าวถือว่ามิได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการที่กฎหมายกำหนด ส่งผลทำให้ไม่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๒ วรรคสอง พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ กำหนดให้คู่กรณีต้องอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่งจึงต้องนำมา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บังคับใช้ในฐานะที่เป็นบทบัญญัติทั่วไปในกรณีที่ไม่มีความหมายเฉพาะกำหนดไว้ เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครอง ช่วยลดจำนวนคดีพิพาทที่จะไปสู่ศาลปกครอง และเป็นกลไกการประกันข้อพิพาทที่เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลปกครอง อันเป็นกระบวนการให้ความเป็นธรรมในเบื้องต้นแก่ประชาชน เมื่อคำสั่งของฝ่ายปกครองเป็นที่ยุติแล้ว หากประชาชนยังไม่พอใจย่อมมีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ จึงไม่เกี่ยวข้องกันและเป็นคนละกรณีกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมิได้รับรองและคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับระยะเวลาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองไว้โดยตรง พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

อย่างไรก็ตาม แม้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง แต่เมื่อพิจารณาหลักความมั่นคงแห่งนิติฐานะของคำสั่งทางปกครองและหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกกระทบจากคำสั่งทางปกครอง เห็นว่า การกำหนดระยะเวลาในการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองไว้เพียงสิบห้าวัน เป็นการให้น้ำหนักแก่หลักความมั่นคงแห่งนิติฐานะของคำสั่งทางปกครองมากกว่าหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกกระทบจากคำสั่งทางปกครอง การกำหนดระยะเวลาให้ยื่นอุทธรณ์ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง แม้คำสั่งทางปกครองมีผลบังคับทางกฎหมายทันทีเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ก็เป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไป อาจทำให้ผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเสียสิทธิอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองและส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิทางศาล จึงเห็นควรมีการแก้ไขปรับปรุงระยะเวลาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง โดยมีข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสมควรพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๔๔ เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางปกครองอย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

๒๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๔ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่ หรือไม่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ตราขึ้นเนื่องจากการทุจริตและประพฤตินิคมในระบบราชการมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคมและเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับวันจะมีความร้ายแรงมากขึ้นและเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จำนวนมาก หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและประโยชน์ของประชาชน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤตินิคมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและคดีความที่เกี่ยวข้องทั้งหลายได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างเสมอภาค รวดเร็ว และเป็นธรรม สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคมขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินคดีของศาลอาญาและประพฤตินิคม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ กำหนดขั้นตอนการตรวจพยานหลักฐานในมาตรา ๒๑ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่มิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้ศาลดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้น โดยกำหนดวันนัดสืบพยานและแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน” และกำหนดขั้นตอนการพิจารณาในมาตรา ๒๒ บัญญัติว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

ข้อโต้แย้งของจำเลยทั้งสองที่ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง บัญญัติให้จำเลยมีหน้าที่โต้แย้งพยานหลักฐานของโจทก์ที่เสนอต่อศาลในวันตรวจพยานหลักฐานและหากจำเลยไม่โต้แย้งหรือโต้แย้งแต่เหตุแห่งการโต้แย้งไม่ชัดแจ้ง ให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ เป็นการกำหนดให้พยานหลักฐานของโจทก์ที่เสนอมาในชั้นตรวจพยานหลักฐานมีคุณค่าเปรียบเสมือนคำรับของจำเลย แม้จำเลยปฏิเสธพยานหลักฐานนั้นแล้วก็ตาม มาตราดังกล่าวบีบบังคับจำเลยต้องให้การโดยแถลงรายละเอียดแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง ทั้งที่เป็นหน้าที่ของโจทก์ในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย มิใช่หน้าที่ของจำเลยในการโต้แย้งพยานหลักฐานที่โจทก์เสนอ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่ นั้น เห็นว่า การพิจารณาคดีไม่ว่าจะเป็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน ศาลมีหน้าที่ให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ โดยเฉพาะคดีอาญาที่มีผลต่ออิสรภาพของจำเลย การลงโทษจำเลยต้องรับฟังพยานหลักฐานให้ได้ว่าความว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย การพิจารณาคดีอาญาระบบ

กล่าวหา หากมีข้อสงสัยจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ส่วนการพิจารณาคดีอาญา ระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทพื้นฐานมาพิสูจน์จนสิ้นเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยกระทำผิด พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ บัญญัติให้ศาลอาญาคดีทุจริต และประพฤติมิชอบกลางนำวิธีพิจารณาระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีโดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๖ หลักการสำคัญของระบบไต่สวน ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี โดยเปิดโอกาสให้คู่ความมี สิทธิเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้อย่างเสมอภาค ดังนั้น การพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พยานหลักฐานทั้งหมดจึงเป็นพยานหลักฐานของศาล ไม่มีประเด็นว่าฝ่ายใดมีการพิสูจน์แต่เป็น หน้าที่ของศาลที่จะทำการไต่สวน โจทก์และจำเลยมีหน้าที่เสมือนผู้ช่วยศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยเสนอต่อศาลว่ามีพยานหลักฐานใดบ้างที่สนับสนุนข้ออ้างของตน สำหรับการตรวจพยานหลักฐาน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา ๒๑ เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายเห็นพยานหลักฐานที่ฝ่ายตนเสนอต่อศาล หากคู่ความฝ่ายใดยอมรับ พยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง ข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติ ศาลจะไม่ทำการไต่สวนเพื่อให้กระบวนการ พิจารณาคดีดำเนินไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ มาตรา ๒๑ วรรคสอง บัญญัติให้กรณีที่มิได้มีการโต้แย้ง พยานหลักฐานหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวน เพื่อให้ คู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมรับพยานหลักฐานต้องโต้แย้งแสดงเหตุผลให้ชัดแจ้งว่าเหตุใดไม่ยอมรับ รวมทั้งหาก โต้แย้งต้องมีเหตุแห่งการโต้แย้งอย่างชัดแจ้ง เนื่องจากคดีอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นคดีที่คู่ความ ทั้งสองฝ่ายกล่าวอ้างพยานหลักฐานจำนวนมาก ย่อมมีความจำเป็นที่ต้องพิจารณาความเกี่ยวข้อง กับ ประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอย่างชัดแจ้ง หากกล่าวอ้างหรือโต้แย้งลอย ๆ ได้อาจเกิดความไม่ชัดเจนและเกิดความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาคดี เมื่อการตรวจพยานหลักฐานทำให้ คู่ความเห็นถึงพยานเอกสารและพยานวัตถุทั้งหมดในสำนวน ฉะนั้น จำเลยมีโอกาสดูตรวจสอบ พยานหลักฐานทั้งหมดก่อนการพิจารณาคดี ทำให้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งแตกต่างจาก กระบวนการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในคดีที่พนักงาน อัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่เป็นความลับ ผู้ถูกกล่าวหาหรือ จำเลยไม่มีโอกาสทราบรายละเอียดพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนจนกว่าพนักงานอัยการจะ สืบพยานเสร็จ จำเลยในคดีอาญาทั่วไปมีสิทธิที่จะปฏิเสธโดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ หรือแม้จำเลยจะนิ่งโดย ไม่ให้การใด ๆ ถือว่าจำเลยปฏิเสธ อันเป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ศาลอาญาคดีทุจริต และประพฤติมิชอบจะนำพยานหลักฐานนั้นไปชั่งน้ำหนักกับพยานหลักฐานอื่นเพื่อวินิจฉัยว่า พยานหลักฐานทั้งหมดในคดีมีน้ำหนักเพียงพอที่จะพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ หาก ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลย กระบวนการพิจารณา นี้จึงมิได้เป็นการบีบบังคับให้จำเลยต้องโต้แย้งพยานหลักฐานที่โจทก์เสนอต่อศาล จำเลยยังคงมีสิทธิที่จะ ไม่โต้แย้งหรือไม่ให้การเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้น หากจำเลยเห็นว่าการไม่ใช้สิทธิหรือการไม่ให้การ ดังกล่าวจะเป็นผลดีต่อจำเลยมากกว่าการโต้แย้ง แม้ว่ากระบวนการพิจารณาตามบทบัญญัตินี้หากจำเลยไม่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

โต้แย้ง โจทก์ไม่ต้องนำสืบพยานหลักฐานในกระบวนการไต่สวน แต่โจทก์ยังต้องเสนอพยานหลักฐานต่อศาลในชั้นการตรวจพยานหลักฐาน จำเลยสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานนั้นได้ ตลอดจนมีสิทธิจะโต้แย้งคัดค้าน การคัดค้านจึงเป็นสิทธิของจำเลยมิใช่เป็นหน้าที่ที่บังคับให้ต้องกระทำ บทบัญญัติที่ให้จำเลยโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานของโจทก์อย่างชัดแจ้งจึงมิได้เป็นกระบวนการพิจารณาที่ผลภาระของโจทก์จากหน้าที่พิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดมาเป็นให้จำเลยมีภาระในการโต้แย้งคัดค้าน และหากจำเลยไม่โต้แย้งหรือโต้แย้งแต่เหตุแห่งการโต้แย้งไม่ชัดแจ้ง ศาลอาจมีคำสั่งรับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวน มีความหมายว่าศาลนำพยานหลักฐานนั้นเข้าสู่สำนวนเป็นพยานหลักฐานที่ศาลรับฟังได้โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ไม่ได้หมายความว่าศาลวินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงยุติตามพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องนำพยานหลักฐานทั้งหมดมาชั่งน้ำหนักเพื่อวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานทั้งหมดเพียงพอที่ศาลจะเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ แล้วพิพากษาไปตามพยานหลักฐานนั้น กระบวนการรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่มีการโต้แย้งหรือไม่เหตุผลแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้งเข้าสู่สำนวนจึงไม่ใช่กระบวนการพิจารณาที่รวบรัดตัดตอนจนกระทบต่อการให้ความยุติธรรม แม้บทบัญญัติดังกล่าวมีถ้อยคำว่าศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ เป็นเพียงการให้ดุลพินิจแก่ศาลเท่านั้น แต่การพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งใช้ระบบไต่สวนยังต้องอยู่ภายใต้หลักการฟังความสองฝ่ายโดยชอบอยู่ด้วย โดยศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงได้เองไม่จำต้องยึดติดกับพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความเสนอต่อศาล เพราะเป็นหลักการสำคัญของระบบไต่สวน ดังนั้นพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่ได้บังคับให้บุคคลให้การเป็นปฎิบัติกับตนเอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่

สำหรับข้อโต้แย้งที่ว่า การกำหนดให้ศาลใช้สำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา ทำให้หน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานของโจทก์เป็นการสืบพยานในตัว และทำให้จำเลยถูกปฏิบัติอย่างผู้ที่ได้กระทำความผิดแล้ว เป็นการบัญญัติกฎหมายที่เกินเลยจนกระทบรากฐานของความยุติธรรมอย่างรุนแรง ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง ไม่ถูกจำกัดการรับฟังพยานหลักฐานเพียงที่คู่ความนำมาแสดงต่อศาล บทบัญญัติแห่งวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกำหนดให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์มาเป็นหลัก นั้น ศาลเพียงนำเค้าโครงเรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ
พนักงานอัยการเรียบเรียงในชั้นไต่สวนหรือสอบสวนมาพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่าย
เสนอมีนำหนักน่าเชื่อถือตามที่ฝ่ายโจทก์กล่าวอ้างและฝ่ายจำเลยคัดค้านโต้แย้งหรือไม่ โดยไต่สวนตาม
สำนวนการสอบสวนหรือคำฟ้องของโจทก์ เนื่องจากเอกสารดังกล่าวผ่านกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริง
มาแล้วชั้นหนึ่ง จึงมีประโยชน์ต่อศาลในการพิจารณาคดี แต่มิได้เป็นการผูกมัดศาลให้ถือข้อเท็จจริงและ
พยานหลักฐานตามเอกสารเหล่านั้น ทั้งนี้ ศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยาน
เอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานอื่นใดจากจำเลยหรือหน่วยงานหรือบุคคลใดที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมตามที่ศาล
เห็นสมควร ซึ่งเป็นไปตามหลักการของระบบไต่สวนที่ศาลมีบทบาทและหน้าที่เรียกพยานหลักฐานใด ๆ ที่
เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาความจริง และให้โอกาสจำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดี เสนอพยานหลักฐาน รวมทั้ง
โต้แย้งและหักล้างพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเต็มที่ ในคดีอาญาที่ศาลดำเนินการ
พิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนไม่อาจจะละเลยสิทธิพื้นฐานของจำเลยได้ การนำสำนวนคณะกรรมการ
ป.ป.ช. มาเป็นหลักมิได้เป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยกระทำความผิด ไม่ได้เป็นบทบังคับให้ศาลต้อง
รับฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเป็นที่ยึดตามรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวน
ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริต
และประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๒ ไม่ได้เป็นบทสันนิษฐานว่าจำเลย
กระทำความผิด ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรค
สอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๑ วรรคสอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสาม มาตรา ๒๖
วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสี่ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.
๒๕๕๙ มาตรา ๒๒ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๔) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม หรือไม่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่มาตรา ๓๐๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ... และได้สำนวนวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ... ซึ่งมาตรา ๓๓๑ บัญญัติให้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกระทำความผิดอันเป็นการร่ำรวยผิดปกติและการทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำความผิดอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการ และกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อกล่าวหา ตลอดจนโทษที่ประธานกรรมการหรือกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะได้รับในกรณีที่กระทำการโดยขาดความเที่ยงธรรม กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เห็นได้ว่า การที่รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดมาตรการหรือกลไกพิเศษของกฎหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามการทุจริตนอกเหนือจากคดีอาญาทุจริต ที่ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรวยผิดปกติเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ และกำหนดให้รัฐใช้การดำเนินการทางแพ่งต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ โดยไม่พิจารณาความผิดของเจ้าของทรัพย์สินว่าจะมีความผิดทางอาญาหรือทางวินัยหรือไม่ อันเป็นการสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention against Corruption : UNCAC) ซึ่งเป็นหลักสากลเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อตักเตือนและทำลายแรงจูงใจในการประกอบอาชญากรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของรัฐกับสังคมส่วนรวม โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๗ การร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตั้งแต่มาตรา ๗๕ ถึงมาตรา ๘๓ กำหนดว่าการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินมีสองกรณี คือกรณีแรก เป็นกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่าทรัพย์สินรายได้ของผู้ถูกกล่าวหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักยอก แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินดังกล่าว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวตามมาตรา ๗๘ วรรคหนึ่ง แล้วคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องจัดให้มีการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเร็ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินใดที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ถูกกล่าวหา หากผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไปจนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคดีนั้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

และกรณีที่สอง การยึดหรืออายัดทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา ๘๐ ที่กำหนดว่า ในกรณีที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนข้อเท็จจริง และมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณา แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มาตรา ๘๑ วรรคหนึ่ง กำหนดว่าให้อัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. แล้วแต่กรณี ดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น พนักงานอัยการยังคงมีภาระหน้าที่ในการนำเสนอแสดงให้เห็นเหตุอันสมควรสงสัยว่าทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและมีภาระหน้าที่ในการนำเสนอแสดงให้เห็นถึงเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินดังกล่าวเชื่อมโยงกับการกระทำความผิดอย่างไรหรือไม่ หลังจากนั้นเจ้าของทรัพย์สินมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นว่าทรัพย์สินของตนไม่สมควรถูกริบเพราะเหตุผลใดตามมาตรา ๘๑ วรรคสอง ที่กำหนดว่า ในคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินให้ผู้ถูกกล่าวหา มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้พิสูจน์สิทธิต่อศาลได้อย่างเต็มที่ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ เนื่องด้วยข้อเท็จจริงของการได้มาซึ่งทรัพย์สินเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของผู้ถูกกล่าวหา นั่นเอง

ข้อโต้แย้งของผู้คัดค้านทั้งสองที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหา มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา เพราะเป็นคดีแพ่งที่มีกฎหมายกำหนดสิทธิดังกล่าวไว้แล้ว ฝ่ายผู้กล่าวหาเป็นรัฐซึ่งมีอำนาจตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐาน และเข้าถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้มากกว่าผู้ถูกกล่าวหา ไม่เป็นการเสมอกันหรือเท่าเทียมกันในกฎหมาย เป็นการเลือกปฏิบัติ และละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม นั้น เห็นว่า การดำเนินการร้องขอให้ศาลแพ่งสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องโดยมีเหตุที่ปรากฏหลักฐานอันเชื่อได้ว่าทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติหรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ของผู้ถูกกล่าวหาตามความหมายของคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจะต้องมีพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวในขั้นหนึ่งก่อนตามมาตรา ๘๐ การที่ศาลแพ่งจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน จะต้องทำการไต่สวนคำร้องของพนักงานอัยการก่อน โดยพนักงานอัยการมีภาระการพิสูจน์ให้เชื่อก่อนว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ เมื่อพนักงานอัยการนำเสนอดังกล่าวแล้ว ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิที่จะพิสูจน์หรือมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลแพ่งเห็นว่าตนเป็นเจ้าของที่

แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามมาตรา ๘๑ หากผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถนำสืบหักล้างได้ ศาลแพ่งจึงมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน แม้พนักงานอัยการจะมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขของการได้รับประโยชน์ตามมาตรา ๘๑ วรรคสอง ก็ตาม ศาลแพ่งก็ไม่ต้องรับฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติตามนั้น จึงไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด เพราะมาตรา ๘๑ วรรคสอง ยังเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธินำสืบพยานโต้แย้งหรือหักล้างได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ได้มีผลกระทบต่อการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในมาตรการทางแพ่งที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เพราะการรับฟังพยานหลักฐานของศาลยังคงใช้หลักการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงมีความเหมาะสมและความจำเป็นที่จะกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์เนื่องจากลักษณะเฉพาะของข้อเท็จจริงการได้มาซึ่งทรัพย์สินย่อมอยู่ในความรู้เห็นของผู้ถูกกล่าวหาแต่เพียงฝ่ายเดียว และสามารถเข้าถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงนั้นได้ หากเป็นกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตหรือมิได้ทุจริตต่อหน้าที่หรือประพฤติดมขอบผู้ถูกกล่าวหาย่อมเป็นบุคคลที่รู้ดีที่สุดว่าทรัพย์สินเหล่านั้นได้มาโดยสุจริตด้วยวิธีการใด อย่างไร และยังเป็นการบัญญัติไว้โดยสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓

ข้อ ๒๐ อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมเพื่อที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่มีความร้ายแรงเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจากการใช้มาตรการดำเนินการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน รวมทั้งมีการตรวจสอบและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และคู่ความมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับการมีคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นกระทำโดยองค์กรตุลาการ ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรม

ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง จึงเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอย่างสมเหตุสมผลพอเหมาะพอควรตามความจำเป็น และมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิของบุคคลที่ถูกจำกัด โดยได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิไว้แล้ว ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ทั้งบทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้

ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือ
แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
ต่อบุคคลในกฎหมายระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาในการกำหนดการระงับการพิสูจน์ ไม่ขัด
หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และเป็นการคุ้มครอง
สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ รับรองไว้

กรณีที่ผู้คัดค้านทั้งสองยื่นคำโต้แย้งว่า ในการร้องขอคดีนี้มีการยื่นคำร้องต่อศาลแพ่ง
ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา
๘๐ ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม นั้น การบัญญัติดังกล่าวหมายความว่า
ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ เมื่อพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง บัญญัติถึง
การระงับการพิสูจน์ในคดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีการพิสูจน์ไว้เป็นการ
เฉพาะ ไม่อาจอนุโลมนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ และมาตรา ๘๔/๑ มาใช้
บังคับกับการระงับการพิสูจน์ในการร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้ ข้อโต้แย้งของผู้คัดค้านทั้ง
สองฟังไม่ขึ้น

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๑ วรรคสอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕
มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๕) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง หรือไม่

สำหรับประมวลกฎหมายอาญามีเจตนารมณ์มุ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ค้ำครองความปลอดภัย รักษาความสงบสุขให้แก่สมาชิกของสังคม รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สังคม โดยกำหนดลักษณะการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของรัฐ ให้เป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาไว้ เพื่อให้รัฐได้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ปกป้องคุ้มครองสังคมและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญา สำหรับความผิดลหุโทษบัญญัติไว้ในภาค ๓ ลหุโทษ มีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างคนในสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือสังคมส่วนรวมในอนาคต อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของรัฐโดยแท้ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว โดยเน้นการป้องกันและระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลมิให้ใช้สิทธิของตนก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น เพื่อป้องปรามมิให้ความผิดอาญาลุกลามหรือขยายขอบเขตจนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ความผิดลหุโทษเป็นความผิดอาญาที่มีโทษไม่รุนแรง ได้แก่ โทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น ใช้สำหรับการละเมิดกฎหมายเล็กน้อยที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรง แต่จำเป็นต้องบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ในการวางระเบียบกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคมโดยทั่วไป โดยมาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้นโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” คำสั่งของเจ้าพนักงานตามมาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง เป็นคำสั่งเรื่องทั่ว ๆ ไป รวมถึงคำสั่งให้พิมพ์ลายนิ้วมือในฐานะผู้ต้องหาในคดีอาญา การให้พิมพ์ลายนิ้วมือในกระบวนการสอบสวนเป็นการกระทำเพื่อตรวจสอบข้อมูลบุคคลเพื่อยืนยันตัวตนของผู้ถูกกล่าวหา การรวบรวมและเก็บข้อมูลมิใช่เพื่อประโยชน์ของรัฐเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์ในการยืนยันตัวบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ดังนั้น การสั่งให้พิมพ์ลายนิ้วมือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการสอบสวน ไม่เป็นการปรักปรำตนเอง ไม่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์การกระทำความผิดซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป รัฐย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมและเก็บข้อมูลของบุคคลได้ภายในขอบเขตความจำเป็น นอกจากนี้ การพิมพ์ลายนิ้วมือก็เพื่อใช้ตรวจสอบประวัติอาชญากรอันเป็นการตรวจสอบประวัติการกระทำความผิด เพื่อประกอบการพิจารณาเงื่อนไขในการเพิ่มโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๒ หรือมาตรา ๘๓ เพราะการให้เพิ่มโทษจำเลยฐานไม่เชื่อฟังให้กล่าวมาในฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๙ วรรคหนึ่ง และเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีตามมาตรา ๑๓๒ (๑) อันเป็นอำนาจที่กฎหมายให้แก่พนักงานสอบสวนสั่งการให้พิมพ์ลายนิ้วมือของผู้ต้องหา แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติมาตรการหรือวิธีการใดสำหรับผู้ต้องหาที่ฝ่าฝืนไม่กระทำการตามคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ จำเป็นต้องนำบทกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาปรับใช้กับผู้ฝ่าฝืน ดังนั้น เมื่อผู้ต้องหาใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คดีอาญาไม่ปฏิบัติตามอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่เป็นประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หรือกฎหมายกำหนดโทษที่ฝ่าฝืนไว้เป็นการเฉพาะ หรือกฎหมายกำหนดความผิดและมาตรการสำหรับกรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งไว้ก็ไม่ได้มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ อันเป็นบททั่วไปอีก

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า การไม่พิมพ์ลายนิ้วมือตามคำสั่งพนักงานสอบสวนไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๒ กล่าวถึงมาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ว่ามีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในร่างกายของบุคคล ตราบใดที่ศาลไม่มีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดย่อมถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิดังกล่าวได้รับความคุ้มครองประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลไว้ว่าต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ที่กำหนดมาตรการลงโทษแก่ผู้ที่ทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้แล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้นโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร และให้ผู้ที่ฝ่าฝืนมีความผิดฐานขัดคำสั่งของเจ้าพนักงาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อันเป็นการบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ในการวางระเบียบกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยทั่วไป สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญาที่มุ่งประสงค์คุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ดังนั้น การกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง จึงกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจำต้องบัญญัติให้เป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา เมื่อประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง เป็นบทกฎหมายทั่วไปในการกำหนดความผิดและโทษสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร จึงเป็นมาตรการที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ประกอบกับบทลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง เป็นเพียงการกำหนดอัตราโทษขั้นสูงโดยไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำเอาไว้ทั้งโทษจำคุกหรือโทษปรับ ศาลย่อมสามารถใช้ดุลพินิจส่งลงโทษน้อยกว่าอัตราโทษขั้นสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งคดีเป็นกรณี ๆ ไป นอกจากนี้ ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒/๒๕๖๒ ได้วินิจฉัยเฉพาะในส่วนการกำหนดให้ความผิดและโทษทางอาญาตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๒๕ ว่าชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มิได้มีประเด็นวินิจฉัยในส่วนของการกำหนดให้ผู้ต้องหามีหน้าที่พิมพ์ลายนิ้วมือว่าเป็นการชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ข้อโต้แย้งของจำเลยฟังไม่ขึ้น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง อันเป็น ประเด็นแห่งคดีนี้ เป็นมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานโดยไม่มี เหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควรโดยมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าพัน บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เห็นว่า เป็นอัตราโทษที่เหมาะสมกับการกระทำฝ่าฝืนคำสั่ง ของเจ้าพนักงานดังกล่าวแล้ว เพราะทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถ ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นบทกำหนดโทษที่เหมาะสมได้สัดส่วนกับความผิด นั้นตามหลักความได้สัดส่วนหรือหลักความพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญใน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิได้เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ ของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ใช้บังคับเป็น การทั่วไปแก่ผู้ต้องหาทุกคนโดยไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง เป็นบทบัญญัติจำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิต และร่างกายที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘ วรรคหนึ่ง ไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๖) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ หรือไม่

พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ ตราขึ้นเพื่อรองรับคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการนอกศาลไม่ว่าคำชี้ขาดจะได้ทำขึ้นในประเทศหรือต่างประเทศ ภายใต้หลักการ คำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการมีผลเป็นที่สุดและผูกพันคู่พิพาทให้ปฏิบัติตาม แต่กรณีคู่พิพาทฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาด คู่พิพาทอีกฝ่ายจะบังคับตามคำชี้ขาดด้วยตนเองหรือจะให้อนุญาตตุลาการบังคับตามคำชี้ขาดไม่ได้ คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งจำต้องอาศัยอำนาจรัฐในการบังคับตามคำชี้ขาดโดยยื่นคำร้องต่อศาล บทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้ศาลมีอำนาจบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการได้แต่ผู้ร้องขอบังคับตามคำชี้ขาดต้องมีเอกสารตามที่ยื่นไว้ในมาตรา ๔๒ มาแสดงต่อศาล และต้องไม่ใช่กรณีที่ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาตตุลาการได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ รวมทั้งต้องเป็นคำชี้ขาดที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งสนธิสัญญา อนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี และมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่ประเทศไทยยอมตนเข้าผูกพันเท่านั้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๑ วรรคสอง ซึ่งสนธิสัญญาเกี่ยวกับการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี คือ อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับนับถือและการใช้บังคับคำชี้ขาดอนุญาตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๕๘ ส่วนสภาพบังคับของสนธิสัญญานั้น สนธิสัญญาจะมีสภาพบังคับเมื่อมีกฎหมายภายในรองรับเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสนธิสัญญา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการตรากฎหมายอนุวัติการตามสนธิสัญญาดังกล่าวมาโดยตลอด เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อตกลงการมอบให้อนุญาตตุลาการชี้ขาด พุทธศักราช ๒๔๗๓ ซึ่งอนุวัติการตามโปรโตคอลระหว่างประเทศว่าด้วยข้อตกลงการมอบให้อนุญาตตุลาการชี้ขาด ค.ศ. ๑๙๒๓ (พ.ศ. ๒๔๖๖) และพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งอนุวัติการตามสนธิสัญญาเกี่ยวกับอนุญาตตุลาการทั้งหลายที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เป็นต้น

ข้อโต้แย้งที่ว่า พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ยอมรับตามคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยชี้ขาดที่ทำขึ้นในต่างประเทศโดยองค์กรต่างประเทศ ขัดต่อหลักการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีซึ่งเป็นการใช้อำนาจตุลาการ อันเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตยที่ต้องไม่ตกอยู่ในอาณัติหรือภายใต้อำนาจตุลาการของรัฐอื่น รวมทั้งหลักการปกครองประเทศที่มีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ การบังคับใช้บทบัญญัตินี้ดังกล่าวทำให้อำนาจอธิปไตยทางศาลไทยถูกระทบกระเทือนอย่างมีนัยสำคัญ บทบัญญัตินี้ดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ นั้น เห็นว่า **พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยให้สัตยาบันกับต่างประเทศ อันเป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยต้องดำเนินการตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมิได้ยอมรับสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีมาใช้บังคับในฐานะกฎหมายภายในประเทศแต่ต้องมีการตรากฎหมายอนุวัติการตามสนธิสัญญามาเป็นกฎหมาย**

ภายในประเทศเสียก่อน ซึ่งก็ได้ตรากฎหมายให้ยอมรับคำวินิจฉัยชี้ขาดของ
อนุญาโตตุลาการโดยสิ้นเชิง แต่มีบทบัญญัติให้คู่พิพาทต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขต
อำนาจให้ใช้อำนาจตุลาการพิจารณาพิพากษาคำชี้ขาดและบังคับตามคำชี้ขาดของ
คณะอนุญาโตตุลาการนั้นตามมาตรา ๔๒ และมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการ
พิจารณาพิพากษาปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ตาม
มาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ ย่อมแสดงถึงการยอมรับคำชี้ขาดนั้นต้องมีคำบังคับ
โดยการใช้อำนาจตุลาการอีกครั้งหนึ่ง การพิจารณาและการทำคำชี้ขาดของคณะ
อนุญาโตตุลาการมิได้เป็นการใช้อำนาจตุลาการ แต่เป็นเพียงการยุติข้อพิพาท
ทางเลือก การนำคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการของประเทศหนึ่งที่มีสนธิสัญญา
อนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีมาบังคับใน
ประเทศไทยไม่ทำให้อำนาจอธิปไตยทางศาลของประเทศไทยถูกระทบกระเทือน
พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ มิใช่บทบัญญัติให้ผู้
บังคับใช้กฎหมายหรือศาลต้องยอมรับคำวินิจฉัยขององค์กรต่างประเทศ ไม่ขัดต่อ
หลักการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาล และหลักนิติธรรม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๓) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ หรือไม่

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “โทษผิดมรรยาททนายความมี ๓ สถาน คือ (๑) ภาคทัณฑ์ (๒) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือ (๓) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีประพฤติผิดมรรยาททนายความเล็กน้อยและเป็นการผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา ๖๖ มาตรา ๖๗ หรือ มาตรา ๖๘ แล้วแต่กรณี เห็นว่ามีเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยวักกล่าวตักเตือน หรือให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้” บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความให้อยู่ในกรอบแห่งความประพฤติอันดีงามรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและคุ้มครองลูกค้าผู้มอบความลับและความไว้วางใจให้แก่ทนายความของตน รวมทั้งรักษามาตรฐานของวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาของประชาชน โดยกำหนดมาตรการลงโทษผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความที่กระทบต่อสถานะในทางวิชาชีพของทนายความตามลำดับความร้ายแรงของการกระทำ บทลงโทษ “ภาคทัณฑ์” เป็นโทษสำหรับกรณีประพฤติผิดมรรยาททนายความเล็กน้อยและเป็นการลงโทษขั้นเบาที่สุด ที่มีลักษณะเป็นการตักเตือนเพื่อให้โอกาสผู้รับโทษประพฤติดนให้ถูกต้อง จึงไม่มีกำหนดระยะเวลา การกำหนดโทษ “ภาคทัณฑ์” ยังปรากฏเป็นบทกำหนดโทษในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๘๘ วรรคสอง (๑) พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ มาตรา ๓๙ วรรคสาม (๓) และพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๑ (๓) ซึ่งไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้เช่นกัน

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) บัญญัติการลงโทษภาคทัณฑ์โดยไม่กำหนดระยะเวลาลงโทษ และไม่ได้ให้อำนาจในการลงโทษโดยมีกำหนดระยะเวลา ทำให้ผู้ฟ้องคดีมีประวัติถูกลงโทษภาคทัณฑ์ตลอดระยะเวลาการเป็นทนายความอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินสมควรแก่เหตุ กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่ให้อีกโอกาสแก่ทนายความซึ่งกระทำความผิดเล็กน้อยได้มีโอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่กำหนด ถือเป็นบทลงโทษหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ นั้น เห็นว่า การลงโทษภาคทัณฑ์เป็นการลงโทษที่เสร็จสิ้นครั้งเดียวในลักษณะการตักเตือนอย่างเป็นทางการเพื่อป้องปรามมิให้บุคคลนั้นกระทำความผิดซ้ำในลักษณะเดิมขึ้นอีก จึงไม่กำหนดระยะเวลาของการได้รับโทษไว้ การพิจารณาโทษเป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดยพิจารณาจากการกระทำความผิดของบุคคลตามข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แต่ละกรณี บทบัญญัติในขณะที่ยังกระทำความผิดและขณะที่ลงโทษนั้นไม่แตกต่างกัน ผู้ถูกลงโทษภาคทัณฑ์ไม่ถูกห้ามประกอบวิชาชีพทนายความ สามารถประกอบวิชาชีพทนายความได้ตามปกติ หากมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามประการอื่นตามกฎหมาย ดังนั้น โทษภาคทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง (๑) จึงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดและผลที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้
ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือ
แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นอกจากนี้โทษภาคทัณฑ์เป็นโทษทางปกครอง มิใช่
โทษทางอาญา ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒
วรรคหนึ่ง (๑) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๘) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) และมาตรา ๑๑ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

หลักการปกครองของรัฐในปัจจุบันเป็นการปกครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายใต้หลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ อันมีหลักการเดียวกันคือรัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ กล่าวคือ การใช้อำนาจต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การใช้ดุลพินิจจะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และการตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวโดยฝ่ายตุลาการ อันเป็นไปตามหลักการตรวจสอบและจำกัดการใช้อำนาจ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐมิให้เป็นไปตามอำเภอใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อใดที่เกิดสถานการณ์อันไม่ปกติ มีเหตุฉุกเฉินหรือการคุกคามที่กระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ หากใช้กระบวนการตามกฎหมายหรือการบริหารราชการดังเช่นสถานการณ์ปกตินั้น การแก้ไขหรือป้องกันเหตุฉุกเฉินหรือภัยอันตรายอันคุกคามนั้นอาจล่าช้าและไม่ทันการณ์ จนกระทั่งการรักษากลไกทางกฎหมายตามหลักนิติรัฐโดยเคร่งครัดในสถานการณ์เช่นนั้น จะกลายเป็นการทำลายระบบกฎหมายหรือระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญในที่สุด เนื่องจากไม่อาจป้องกันหรือขจัดเหตุฉุกเฉินร้ายแรงที่คุกคามการดำรงอยู่ของรัฐหรือประเทศชาติได้ จึงเป็นที่ยอมรับกันในระบบกฎหมายอันเป็นสากลว่า ในสภาวะสงครามหรือมีภัยคุกคามอย่างอื่นที่ร้ายแรงเทียบเท่ากันแล้ว จำเป็นต้องมีกฎหมายพิเศษเพิ่มอำนาจแก่ฝ่ายปกครองเพื่อบริหารจัดการและบรรเทาสถานการณ์ให้คลี่คลาย สำหรับกฎหมายที่ใช้ในสถานการณ์ดังกล่าวของประเทศไทยได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน คือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกฎหมายที่ใช้ในการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อมีการตรากฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการบริหารจัดการในสถานการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้เป็นการเฉพาะแล้ว รัฐอาจเลือกบังคับใช้กฎหมายเฉพาะเพื่อบริหารจัดการในสถานการณ์เรื่องนั้น โดยมาตรา ๔ บัญญัติความหมายของคำว่า “สถานการณ์ฉุกเฉิน” หมายความว่า “สถานการณ์อันกระทบหรืออาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรืออาจทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขันหรือมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา การรบหรือการสงคราม ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ผลประโยชน์ของชาติ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน การดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความสงบเรียบร้อยหรือประโยชน์ส่วนรวม หรือการป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง” กรณีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดดังกล่าวมี ๒ ลักษณะ คือ สถานการณ์ฉุกเฉินที่ไม่มีความร้ายแรง เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงโดยเร็ว หรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดตามมาตรา ๙ (๑) ถึง (๖) และ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง เป็นกรณีที่สถานการณ์ฉุกเฉินมีการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล และมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้งที่ กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจตามมาตรา ๑๑ (๑) ถึง (๑๐) บทบัญญัติดังกล่าวมีเจตนารมณ์กำหนดมาตรการพิเศษเป็นการเฉพาะคราวในกรณีที่สถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นในบ้านเมือง เพื่อแก้ไขให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุข รวมทั้งเพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งปวงให้กลับสู่สภาพปกติได้โดยเร็ว

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุม ณ ที่ใด ๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมอันเป็นเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองหรือคุ้มครองไว้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เห็นว่า เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นที่บุคคลมารวมตัวกันเป็นการชั่วคราวเพื่อสนทนา แลกเปลี่ยน หรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๔ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ” และยังรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ข้อ ๒๐ (๑) บัญญัติว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุม ร่วมประชุมและการตั้งสมาคมโดยสันติ” เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธไม่ใช่เสรีภาพอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะย่อมกระทบต่อเสรีภาพอื่นของประชาชนทั่วไป รัฐจึงจำกัดได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๔ วรรคสอง กำหนดเงื่อนไขในการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น นายกรัฐมนตรีจึงมีอำนาจออกข้อกำหนดในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็ว หรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น โดยห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุมกัน ณ ที่ใด ๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย อันเป็นมาตรการเพื่อแก้ไขหรือป้องกันสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงหรือเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็ว เพื่อให้ประเทศชาติบ้านเมืองกลับเข้าสู่สถานการณ์ปกติและให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ภายใต้เงื่อนไขเวลาหรือเงื่อนไขในการปฏิบัติตามข้อกำหนด เพื่อมิให้มีการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเกินสมควรแก่เหตุ ตามที่มาตรา ๙ วรรคสอง กำหนดไว้ ดังนั้น **พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) จึงเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีต้องกระทำ**

เท่าที่จำเป็นหรือคำนึงถึงความสมควรแก่เหตุเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินหรือป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิ

หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๑ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กรณีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง บทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวางในการประกาศห้ามมิให้กระทำการใด ๆ หรือมีอำนาจให้กระทำการใด ๆ เท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะ เป็นถ้อยคำทางกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารซึ่งมีใช้วิธีทางที่น้อยที่สุด ทั้งยังมีลักษณะที่ก่อให้เกิดการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขตหรือการบิดเบือนการใช้ดุลพินิจของฝ่ายบริหารโดยปราศจากเหตุผล เห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีประกาศให้สถานการณ์ฉุกเฉินที่มีการก่อการร้าย การใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล และมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้ง เป็นสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงโดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศห้ามมิให้กระทำการใด ๆ หรือสั่งให้กระทำการใด ๆ เท่าที่จำเป็นแก่การรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยของประชาชน เพื่อรักษาความมั่นคง ความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย หรือประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้ง แม้ว่าการใช้อำนาจดังกล่าวอาจเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอยู่บ้าง แต่ลักษณะของสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง มีความซับซ้อนไม่สามารถคาดการณ์การเกิดขึ้น หรือระดับความรุนแรงของสถานการณ์ กฎหมายไม่อาจกำหนดมาตรการที่ชัดเจนได้ การให้อำนาจฝ่ายบริหารออกข้อกำหนดหรือให้อำนาจสั่งการ ไม่ใช่การให้อำนาจโดยไม่มีขอบเขตและคลุมเครือ เนื่องจากนายกรัฐมนตรีมิได้ใช้อำนาจออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงได้โดยลำพังหรือตามอำเภอใจ แต่ต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไขการให้ความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ความจำเป็นที่ต้องเร่งแก้ไขปัญหายุติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้ง และเฉพาะแต่กรณีเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีการก่อการร้าย การใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำที่มีความรุนแรงกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สินของรัฐหรือบุคคล อีกทั้งในวรรคสามของมาตรานี้บัญญัติให้กรณีเหตุการณ์ร้ายแรงยุติลง ให้นายกรัฐมนตรีประกาศยกเลิกประกาศตามมาตรานี้โดยเร็ว **บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นไปตามหลักความพอสมควรแก่เหตุที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ แล้ว ประกอบกับกฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อให้นายกรัฐมนตรีใช้ดุลพินิจออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงได้อย่างเหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี และ**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรีในเรื่องดังกล่าวยังต้องเป็นไปตามเงื่อนไขและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ ทั้งนี้ หากบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจกำหนดมาตรการหรือออกคำสั่งตามพระราชกำหนดโดยไม่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิฟ้องหรือโต้แย้งต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อให้วินิจฉัยชี้ขาดได้ ดังนั้น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๑ (๖) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๙ (๒) และมาตรา ๑๑ (๖) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๒๙) คำวินิจฉัยที่ ๗-๘/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) (ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีทั้งสองคำร้องที่ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยไว้ในส่วนการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๓ ว่า การที่มาตรา ๑๒ (๑๑) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งโดยไม่จำแนกประเภท การกระทำ และความหนักเบาแห่งสภาพบังคับตามลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำเป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุซึ่งไม่ได้ซึ่งสัดส่วนกัน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยยาเสพติดในปัจจุบัน มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยรวบรวมกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน พร้อมทั้งปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และกำหนดระบบอนุญาตเพื่อการควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรม มุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดที่ไม่ถูกต้อง เพื่อให้การป้องกัน ปราบปราม การควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดเป็นไปด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งฐานความผิดที่กำหนดตามประมวลกฎหมายยาเสพติดมีหลายฐานความผิด เช่น ความผิดฐานผลิต นำเข้า ส่งออก มีไว้ในครอบครอง จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และเสพยาเสพติด เป็นต้น แต่ละฐานความผิดมีระวางโทษแตกต่างกันการที่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านในส่วนที่ว่า “ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด” โดยมีได้ระบุชัดเจนว่าเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดฐานใด ย่อม

หมายถึงการกระทำผิดทุกฐานความผิด รวมทั้งบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ ย่อมทำให้บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดในฐานความผิดดังกล่าวจะมีลักษณะต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตลอดชีวิต โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคลในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจตรากฎหมายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลได้ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพกฎหมายนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ เมื่อพิจารณาเทียบเคียงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกับผู้ดำรงตำแหน่งอื่น เช่น สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๑๐) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔๒ (๑๒) และสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. ลักษณะต้องห้าม (๑) ประกอบมาตรา ๙๘ (๑๐) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๑๒) เป็นต้น แล้วเห็นว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบัญญัติคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ กรณีต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดเฉพาะในความผิดฐานเป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือผู้ค้า เท่านั้น เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบกันและชี้แจงน้ำหนักระหว่างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้กับประโยชน์ส่วนรวมแล้ว การที่

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ในส่วนที่กำหนดให้การกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดทุกกรณี เป็นลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ได้สัดส่วนกัน ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
บทบัญญัติมาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ทั้งอนุมาตรา ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ทั้งอนุมาตรา ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๐) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ หรือไม่

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มุ่งหมายให้รัฐคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของผู้อื่น หรือความบกพร่องของรัฐในการบังคับใช้กฎหมาย โดยหมวด ๕ บัญญัติการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาไว้ในมาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑ โดยมาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง (๑) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ (๒) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ (๓) ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด” และมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามมาตรา ๒๐ ให้กำหนดตามหลักเกณฑ์ ดังนี้ (๑) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา (๒) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี (๓) ค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตาย และความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี จำนวนไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (๔) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี (๕) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี” โดยค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเป็นการให้ประโยชน์อย่างหนึ่งแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดแต่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์

ข้อโต้แย้งของผู้ยื่นคำขอที่ว่า พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) เป็นบทบัญญัติที่นำการถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาอนุมัติค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เป็นการสร้างบรรทัดฐานให้จำเลยที่ต้องการรับสิทธิดังกล่าวต้องสละสิทธิการขอลปล่อยชั่วคราว สร้างภาระเกินสมควร และเป็นข้อจำกัดในการอำนวยความสะดวก ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ นั้น เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำความผิด รัฐจะต้องปฏิบัติเสมือนผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ การควบคุมหรือคุมขังต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็น โดยมีหลักการสำคัญคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ส่วนการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นเพียงข้อยกเว้น แม้การควบคุมหรือคุมขังจะเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่รัฐเอาตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีของศาลมี

ประสิทธิภาพและเป็นไปโดยเรียบร้อย แต่มาตรการดังกล่าวอาจกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิการขอลอยชั่วคราวจึงเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่บุคคลทุกคนพึงได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิดของบุคคลในศาล ดังนั้น เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับสิทธิในการขอลอยชั่วคราวและต้องสูญเสียอิสรภาพด้วยเหตุที่ถูกควบคุมหรือคุมขังเป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้ได้รับความทุกข์ทรมานตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายเหมือนกับนักโทษ อีกทั้งยังได้รับผลกระทบต่อความสามารถในการต่อสู้คดีการค้นหายานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์เป็นไปด้วยความยากลำบากหรืออาจกระทำไม่ได้เมื่อเทียบกับกรณีของบุคคลที่ได้รับการขอลอยชั่วคราว ทำให้บุคคลดังกล่าวเสื่อมเสียชื่อเสียงถูกตีตราทางสังคมไว้ก่อนว่าอาจเป็นผู้กระทำความผิดจริงและทำให้สูญเสียโอกาสที่จะประกอบอาชีพได้ตามปกติอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อฐานะทางเศรษฐกิจและชีวิตครอบครัว สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นการทำให้บุคคลผู้บริสุทธิ์ได้รับการปฏิบัติที่ไม่แตกต่างจากผู้กระทำความผิดเสมือนได้ถูกลงโทษโดยกระบวนการยุติธรรมก่อนที่จะมีคำพิพากษาของศาล การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามมาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) จึงให้สิทธิเฉพาะผู้ที่สูญเสียอิสรภาพด้วยเหตุที่ไม่ได้รับสิทธิในการขอลอยชั่วคราว และถูกคุมขังเป็นระยะเวลานานในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลหรือต้องรับโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลซึ่งต่อมาปรากฏคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดในภายหลังว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของบุคคลนั้นไม่เป็นความผิด เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเสียหายจากการถูกคุมขังโดยกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด เมื่อจำเลยซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ต้องสูญเสียอิสรภาพจากการถูกคุมขังทั้งที่มิได้เป็นผู้กระทำความผิด รัฐจึงเยียวยาความเสียหายให้ และเพื่อให้รัฐมีความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญาและรับผิดชอบต่อบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของรัฐ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหาย การบัญญัติกฎหมายเพื่อเยียวยาความเสียหายในลักษณะดังกล่าว รัฐต้องคำนึงถึงสถานภาพทาง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วย ดังนั้น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) ที่กำหนดให้เฉพาะจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเป็นการบัญญัติกฎหมายที่มุ่งเยียวยาความเสียหายให้แก่บุคคล ผู้บริสุทธิ์จึงสอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าจะมีการพิสูจน์ในศาล อันเป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐกรณีที่บุคคลถูกควบคุมหรือคุมขังโดยไม่ได้กระทำความผิด มิได้มุ่งหมายให้จำเลยต้องสละสิทธิในการปล่อยชั่วคราวหรือถูกคุมขัง ไม่เป็นการสร้างภาระเกินสมควร หรือเป็นการจำกัดสิทธิในการได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง (๒) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง และมาตรา ๔๐ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะ ดังต่อไปนี้ (๑) ใช้เครื่องขายอัตโนมัติ (๒) การเช่าขาย (๓) การลดราคาเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการขาย (๔) ให้หรือเสนอให้สิทธิในการเข้าชมการแข่งขัน การแสดง การให้บริการการชิงโชค การชิงรางวัล หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดเป็นการตอบแทนแก่ผู้ซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือแก่ผู้นำหีบห่อหรือสลากหรือสิ่งอื่นใดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาแลกเปลี่ยนหรือแลกซื้อ (๕) โดยแจก แถม ให้ หรือแลกเปลี่ยนกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือกับสินค้าอื่น หรือการให้บริการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี หรือแจกจ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในลักษณะเป็นตัวอย่างของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือเป็นการจูงใจสาธารณชนให้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการกำหนดเงื่อนไขการขายในลักษณะที่เป็นการบังคับซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยทางตรงหรือทางอ้อม (๖) โดยวิธีหรือลักษณะอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีทั้งห้าที่ว่า พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) เป็นบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ เนื่องจากเป็นที่มาแห่งอำนาจตามกฎหมายในการออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะการขายทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยไม่ผ่านกระบวนการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง และมาตรา ๔๐ วรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) เป็นมาตรการควบคุมวิธีการและลักษณะการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประการหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนซื้อและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากการจูงใจโดยวิธีการในลักษณะต่าง ๆ โดยห้ามมิให้ผู้ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใช้วิธีหรือลักษณะอื่นใด ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการนโยบายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แห่งชาติ อันเป็นกรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติมอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายเป็นผู้กำหนดวิธีการหรือมาตรการในลักษณะอื่นใดเกี่ยวกับการห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มเติมได้ ทั้งนี้ เพื่อประสิทธิภาพของการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายแต่ต้องสอดคล้องกับวิธีการขายหรือลักษณะการขายที่อยู่ในความหมายของกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๐ (๑) ถึง (๕) อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งประสงค์ลดผลกระทบอันเกิดจากการ

บริโศกเครื่องตีมแอลกอฮอล์ที่จะก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อุบัติเหตุและอาชญากรรม ทั้งป้องกันเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ตระหนักรู้ถึงภัยของเครื่องตีมแอลกอฮอล์ ซึ่งการบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกกฎหมายลำดับรองได้ เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่าภายใต้สถานการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่สามารถคาดหมายสถานการณ์ในอนาคตและไม่สามารถกำหนดรายละเอียดทางปฏิบัติล่วงหน้า ทำให้กฎหมายที่ใช้บังคับแก่ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลวัตตามสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารที่ต้องการแก้ไขปัญหาด้วยความรวดเร็วและเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม ฝ่ายบริหารในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายย่อมทราบถึงสภาพปัญหาและวิธีการบังคับใช้กฎหมาย การมอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารสามารถออกกฎหมายลำดับรองจึงเป็นเหตุผลความจำเป็นของการบริหารราชการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อย่างไรก็ตาม การออกกฎหมายลำดับรองของฝ่ายบริหารกระทำได้ภายในขอบเขตของกฎหมายแม่บทที่ได้รับมอบอำนาจจากฝ่ายนิติบัญญัติและต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่านั้น อีกทั้งประกาศกำหนดวิธีหรือลักษณะอื่นใดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการห้ามขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ตามความในมาตรา ๓๐ (๖) อยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของกฎโดยศาลปกครอง อันเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายบริหารในการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อไม่ให้ขัดหรือแย้งกับกฎหมายแม่บทที่ให้อำนาจไว้และกฎหมายอื่น ๆ ที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่า

ดังนั้น พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) ที่ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยวิธีหรือลักษณะอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดเพิ่มเติมโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ แม้จะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารออกกฎหมายลำดับรองที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยเด็ดขาด กล่าวคือ การขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะอื่นยังสามารถดำเนินการต่อไปได้นอกจากวิธีการหรือในลักษณะตามที่กำหนดห้ามไว้ในกฎหมาย และเป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗ วรรคสอง รวมทั้งเป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพื่อยกเว้นที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ วรรคสอง ซึ่งเป็นไปอย่างเหมาะสมตามหลักความจำเป็นและมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้แล้ว บทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง และมาตรา ๔๐ วรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๐ (๖) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๗ วรรคสอง และมาตรา ๔๐ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และ มาตรา ๔๐ หรือไม่

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มีเหตุการณ์ประกาศใช้เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง และผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษจะมาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย โดยคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง... (๑๐) เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ที่กระทำโดยทุจริตตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน กฎหมายว่าด้วยยาเสพติดในความผิดฐานเป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือผู้ค้า กฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินในความผิดฐานฟอกเงิน...” **บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมีหลักการและความมุ่งหมายให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมีลักษณะต้องห้ามอันเป็นมาตรฐานเดียวกับผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล**

ข้อโต้แย้งของผู้ยื่นคำร้องที่ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนันฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก เนื่องจากการบัญญัติลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิของการลงโทษไว้ย่อมมีลักษณะเป็นการตัดสิทธิการมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นและกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ยื่นคำร้องอย่างถาวร และเป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ นั้น เห็นว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีความประพฤติ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ดี มีความซื่อสัตย์ มีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากประชาชน รวมทั้งปราศจากเหตุ
ฉ้อโกงในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติ
การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ ที่กำหนดลักษณะต้องห้าม
ของผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งดังกล่าว
มีคุณสมบัติเหมาะสม และเป็นหลักประกันว่าผู้ที่ได้รับเลือกตั้งนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับนับถือของสาธารณชน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชน
ภายในท้องถิ่นอย่างแท้จริงการที่มาตรา ๕๐ (๑๐) กำหนดให้ผู้ที่จะได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ
ผู้บริหารท้องถิ่นต้องไม่เป็นผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการ
พนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักโดยมิได้กำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิไว้ เป็นการบัญญัติเพื่อให้
เป็นไปตามแนวทางของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๑๐) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔๒ (๑๒) ที่กำหนดลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้
สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทาง
กฎหมายเพื่อตรวจสอบ สกัด ป้องกัน และยับยั้งบุคคลที่มีประวัติเสื่อมเสียไม่ให้เข้า
มาดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด็ดขาด และเป็นการกำหนดความผิดตาม
กฎหมายว่าด้วยการพนันเฉพาะความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักเท่านั้น มิได้ให้
รวมถึงบุคคลที่เป็นเพียงผู้เข้าไปเล่นการพนันหรือผู้สนับสนุนด้วย แม้สิทธิในการ
สมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะเป็นพลเมืองของสังคม
ประชาธิปไตย แต่สิทธิเช่นนี้อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
ประกอบกับเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์
สาธารณะที่ต้องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตาม
หลักธรรมาภิบาล และเป็นการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแล้ว มาตรการที่
จำกัดสิทธิดังกล่าวจึงเป็นมาตรการเท่าที่จำเป็นและพอสมควรแก่เหตุ การกำหนด
ลักษณะต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหาร
ท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) จึงไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระ
หรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณี
หนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๖ และบทบัญญัติดังกล่าวแม้จะมีลักษณะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการประกอบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาชีพอัยบ้าง แต่ก็ยังเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษา
ความมั่นคงของประเทศ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐
ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.
๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา
๔๐

ข้อโต้แย้งของผู้ยื่นคำร้องที่ว่า ผู้ยื่นคำร้องเคยดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาท่าม
ใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และไม่เป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิก
สภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๔๕ (๖) ที่กำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิในการลง
สมัครรับเลือกตั้งกรณีต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดไว้อย่างชัดเจนว่า สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้เมื่อพ้นโทษ
มาแล้วห้าปีนับถึงวันเลือกตั้ง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ
ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิก
สภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว แต่หลักการ
ของมาตรา ๔๕ (๖) ยังคงปรากฏในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น
หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๘) โดยเป็นคนละกรณีกับ
มาตรา ๕๐ (๑๐) ซึ่งเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นไป
ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือ
ผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำ
ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนักเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้
ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖
และมาตรา ๔๐

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๑๘๙ หรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อรับรอง คຸ້ມครอง หรือบังคับตามสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นบทบัญญัติในภาค ๓ อุทธรณ์และฎีกา ลักษณะ ๒ ฎีกา ที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องจากบทบัญญัติในส่วนการฎีกาไม่สามารถถ่วงถ่วงคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม จึงกำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาว่าคดีที่ยื่นฎีกาใดสมควรอนุญาตให้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความเป็นธรรมอย่างแท้จริงและรวดเร็วแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวบัญญัติเพิ่มมาตรา ๒๔๔/๑ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๗ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด” กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญจากระบบสิทธิ (Appeal as of Right) เป็นระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) คู่ความหรือผู้ถูกระทบสิทธิจากคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้ฎีกาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา อันเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณารับฎีกาหรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา” วรรคสอง บัญญัติว่า “การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ แล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว” มาตรา ๒๔๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “คำร้องตามมาตรา ๒๔๗ ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน” วรรคสอง บัญญัติว่า “การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรอนุญาตให้ฎีกา” และมาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาตามมาตรา ๒๔๗ ได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย” วรรคสอง บัญญัติว่า “ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน (๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา (๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน (๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น (๕) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย (๖) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา” วรรคสาม บัญญัติว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามวรรคสอง (๖) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้” วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่อนุญาตให้ฎีกา ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

ข้อโต้แย้งของโจทก์ที่ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเข้าถึงความยุติธรรมของโจทก์ ทำให้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลจากศาลสูง ขาดประสิทธิภาพ สร้างความไม่เป็นธรรม ความไม่สะดวก ทำให้ล่าช้า เสียค่าใช้จ่ายสูง จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล และสร้างภาระแก่ประชาชนเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเลือกปฏิบัติในคดีแพ่ง และการแต่งตั้งองค์คณะผู้พิพากษาโดยประธานศาลฎีกาแทนศาลฎีกาไม่สามารถกระทำได้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๑๘๙ นั้น เห็นว่า การฎีกาคำพิพากษตามกฎหมายไทยในอดีตเป็นการฎีกาในระบบสิทธิ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ กำหนดให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในคดีแพ่งจะกระทำต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา เปลี่ยนหลักการในเรื่องฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาคดีที่มีความสำคัญโดยไม่ต้องคำนึงถึงประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายและจำนวนทุนทรัพย์ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม สิทธิในการฎีกาของคู่ความขึ้นอยู่กับจำนวนราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท อันเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคต่อบุคคล แม้มีข้อยกเว้นให้มีการรับรองฎีกาในคดีที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทจำนวนไม่เกินสองแสนบาทให้สามารถฎีกา แต่เป็นไปตามดุลพินิจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ ขณะที่การฎีกาในระบบอนุญาตทำให้คู่ความได้รับความยุติธรรมในชั้นศาลฎีกาได้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าคู่ความที่ยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไรและจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันเท่าไรสามารถยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้เท่าเทียมกันภายใต้การพิจารณาวินิจฉัยของศาล อีกทั้งการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความอันเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชน การกำหนดให้ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และกลั่นกรองคำพิพากษาศาลชั้นต้นมีความเหมาะสมเพียงพอ สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบการพิจารณาคดี (Double Degree of Jurisdiction) คู่ความในคดีที่ศาลชั้นต้นตัดสินชี้ขาดมีสิทธิได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลลำดับชั้นต่างกันภายใต้เงื่อนไขอย่างเดียวกัน เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้แก่คู่ความว่าจะได้รับการวินิจฉัยด้วยความถูกต้อง เทียบธรรม และรอบคอบ สำหรับมาตรา ๒๔๘ กำหนดให้การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องตามมาตรา ๒๔๗

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

กระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน เป็นผู้มีประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณากลับกรองคดีที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ส่วนมาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ควรวินิจฉัย และวรรคสองได้กำหนดกรณีปัญหาสำคัญสำหรับการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาไว้ตาม (๑) ถึง (๖) หากคำร้องขออนุญาตฎีกาใดมีลักษณะเป็นกรณีปัญหาสำคัญแล้ว ย่อมได้รับการอนุญาตให้ฎีกา อย่างไรก็ดี ระบบวิธีพิจารณาความแพ่งและระบบวิธีพิจารณาความอาญามีวัตถุประสงค์พื้นฐานที่แตกต่างกัน หลักการของการดำเนินคดีแพ่งเป็นการระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคล เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยการชดเชยค่าเสียหาย หรือการให้บุคคลกระทำการหรืองดกระทำการใด ๆ มิได้มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดดังเช่นหลักการดำเนินคดีอาญา การนำระบบอนุญาตฎีกามาใช้เฉพาะในคดีแพ่ง จึงมิใช่เป็นกรณีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ จึงไม่เป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคู่ความ หากแต่คู่ความยังสามารถขออนุญาตฎีกาในปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยได้ เมื่อข้แย้งนำหน้าระหว่างการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์ส่วนรวมที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วขึ้น เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และการที่กฎหมายกำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งเพื่อพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาตรา ๒๔๘ เป็นเพียงการแต่งตั้งองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาเพื่อพิจารณากลับกรองคดีที่เป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย มิใช่การจัดตั้งศาลขึ้นใหม่หรือกำหนดวิธีพิจารณาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลฎีกาแต่อย่างใด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๙

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๑๘๙

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๕ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

ประมวลกฎหมายอาญามีเจตนารมณ์ควบคุมพฤติกรรมบุคคลในสังคม คุ้มครองความปลอดภัย รักษาความสงบสุขของสมาชิกในสังคม รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงของสังคม กำหนดลักษณะการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของรัฐ ให้เป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญา เพื่อให้รัฐใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คุ้มครองสังคมและผู้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญาดังกล่าว

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ บัญญัติว่า “ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองความบริสุทธิ์ของศาสนา เนื่องจากศาสนาเป็นหลักคำสอนหรือแนวคิดอันเป็นแบบแผนความเชื่อที่ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์และเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยกำหนดให้ผู้ศรัทธาในศาสนาดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของแต่ละศาสนา ศาสนาจึงเกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมอันเป็นกรอบปฏิบัติให้บุคคลยึดมั่นในการดำรงชีวิตตามครรลองแห่งความสงบสุข เพื่อนำพาไปสู่ความประพฤติอันดีงามและจิตใจผ่องใสในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ผู้ศรัทธาในศาสนาต่าง ๆ จะศึกษาหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเองศรัทธาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยมีภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในแต่ละศาสนาเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมและอบรมสั่งสอนศาสนิกชนตามหลักคำสอนของศาสนา รวมทั้งครองตนเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตแก่ศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้น สถานะและบทบาทผู้นำทางศาสนาย่อมได้รับการเคารพและยอมรับจากศาสนิกชนที่นับถือศาสนาและบุคคลทั่วไป การแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงออกมาภายนอกเพื่อให้สามารถระบุสถานะ บทบาท และอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับศาสนกิจของผู้แต่งกายหรือใช้เครื่องหมายนั้นแตกต่างจากศาสนิกชนทั่วไป การกำหนดให้การแต่งกายเลียนแบบภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชเป็นความผิดและมีโทษทางอาญา เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้นำความคิด ศีลธรรม และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้แก่ศาสนิกชน การแต่งกายเลียนแบบโดยเจตนาเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีสถานะเช่นนั้น ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ศาสนา และบุคคลที่แต่งกายเลียนแบบอาจแอบอ้างสถานะดังกล่าวเพื่อกระทำการโดยมิชอบหรือแสวงหาประโยชน์ทางใดทางหนึ่งอันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ เป็นบทบัญญัติที่กระทบต่อเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์ในพุทธศาสนานิกายอื่น การแต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์ไม่ใช่การกระทำที่ร้ายแรงหรือกระทบกระเทือนความสงบสุขของบ้านเมือง เป็นการกำหนดความผิดอาญาที่ไม่สอดคล้องกับหลักภัยอันตราย ขัดต่อหลักนิติธรรม เห็นว่า **หลักภัยอันตรายเป็นหลักการ**

หนึ่งที่รัฐนำมาใช้จำกัดเสรีภาพการกระทำของบุคคลเฉพาะกรณี

เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมและบุคคล การบัญญัติห้ามมิให้ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ เป็นมาตรการป้องกันมิให้บุคคลแต่งกายเลียนแบบภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชโดยมีเจตนาให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลที่มีสถานะเช่นนั้น หากรัฐปล่อยให้บุคคลใดกระทำ ย่อมกระทบโดยตรงต่อความบริสุทธิ์ของศาสนา เนื่องจากผู้กระทำการดังกล่าวประพฤติดูเสื่อมเสีย ไม่อยู่ในครรลองคลองธรรมของศาสนา เช่น หลอกลวงประชาชนบริจาคตพย์แก่ตน ประพฤติปฏิบัติที่เป็นข้อห้ามตามหลักศาสนา ประพฤติมิชอบในทางอื่น อันทำให้ศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาศาสนาเพราะเข้าใจผิดว่าเป็นการกระทำของภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนา เฉพาะอย่างยิ่งหากยินยอมให้บุคคลประพฤติดูเช่นนั้นจนประชาชนหลงเชื่อมากขึ้นจะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อสังคมและศาสนาจากการบิดเบือนคำสอนตามหลักศาสนาให้เป็นไปตามที่บุคคลนั้นต้องการ อันนำมาซึ่งความแตกแยกในบรรดาผู้นับถือศาสนาและความแตกแยกในสังคม พฤติการณ์ดังกล่าวเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอันส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การบัญญัติให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดและมี

โทษทางอาญาจึงกระทำได้ สอดคล้องกับหลักยกเว้นตราย และ เป็นไปตามหลักนิติธรรม

ส่วนข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ ไม่สอดคล้องกับหลักความจำเป็นตามหลักความได้สัดส่วนเนื่องจากมีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๔๑ ความผิดฐานฉ้อโกง หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๓ อันเป็นมาตรการที่บรรลู่วัตถุประสงค์ของกฎหมายโดยการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนน้อยกว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ ที่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ นั้น เห็นว่า ความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๔๑ มุ่งคุ้มครองความเสียหายในทางทรัพย์สินของผู้อื่นที่เกิดจากการหลอกลวงโดยเฉพาะ ส่วนประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ มุ่งคุ้มครองศาสนา ศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปจากการกระทำการอันมิชอบหรือเพื่อแสวงหาประโยชน์ในประการอื่น ๆ ที่มิใช่เพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน ความผิดทางอาญาทั้งสองฐานมีเจตนารมณ์การคุ้มครองที่แตกต่างกัน ไม่อาจนำความผิดและโทษตามประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวใช้บังคับแทน สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๓ มุ่งใช้บังคับแก่การปกครองคณะสงฆ์ไทยเท่านั้น อีกทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้บทบัญญัติที่กำหนดความผิดอาญาผู้ที่ต้องปราศิกแล้วไม่ละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิตดังที่จำเลยกล่าวอ้างถูกยกเลิก ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ เป็นมาตรการที่พอเหมาะพอควรตามความจำเป็น และได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า การกำหนดโทษจำคุกในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ จำกัดเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนา กระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในการพัฒนาบุคลิกภาพอันเป็นเสรีภาพทั่วไป ไม่ได้สัดส่วนกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับ ไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ และเพิ่มภาระ หรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๑ บัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาของบุคคลไว้โดยบริบูรณ์ แต่เสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน รวมถึงการแต่งกายตามหลักศาสนา เป็นเสรีภาพ

ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ
หน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของ
รัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ
ประชาชน ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ คัมภีร์ศาสนิกชนส่วนใหญ่มิให้เข้าใจผิด
หลงเชื่อบุคคลที่แต่งกายเลียนแบบภิกษุ สามเณร นักพรตและนักบวช มิได้มีผลกระทบต่อเสรีภาพ
ของศาสนิกชนผู้ปฏิบัติศาสนกิจโดยทั่วไป ศาสนิกชนยังมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาได้อย่างบริบูรณ์
และมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตนได้ตราเท่าที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ
เงื่อนไขของการใช้เสรีภาพดังกล่าว รวมถึงเสรีภาพในการนับถือและปฏิบัติตามความเชื่อของตนที่ไม่ยึดโยง
อยู่กับศาสนาใดด้วย หากบุคคลดังกล่าวต้องการเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใด ต้อง
ดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักของศาสนานั้น ประกอบกับเมื่อพิจารณาการกำหนดอัตราโทษตามประมวล
กฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ เป็นการกำหนดอัตราโทษตามความร้ายแรงของการกระทำความผิด และ
กำหนดอัตราโทษขั้นสูงโดยไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษน้อยกว่า
อัตราโทษขั้นสูงตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเหมาะสมแก่พฤติการณ์
แห่งคดีในแต่ละกรณี และศาลสามารถใช้ดุลพินิจลดโทษเมื่อมีเหตุบรรเทาโทษ แม้ประมวล
กฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ จำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิต
ร่างกายของบุคคลอยู่บ้าง แต่เป็นไปอย่างสมเหตุสมผลเพื่อ
คุ้มครองความบริสุทธิ์ของศาสนา ได้สัดส่วนและมีความสมดุล
ระหว่างประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิและ
เสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากกฎหมายนั้น
มีความเหมาะสม ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำ
ความผิด ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือ
เสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความ
เป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แก้กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง
ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อ
รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดิน (ผู้ร้อง) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย
ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๓

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มีเหตุผลในการ
ประกาศใช้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้น เพื่อให้มีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายปกครองระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ
ระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน เกี่ยวกับการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่
หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการ
กระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งตามอำนาจ
หน้าที่ของศาลปกครองดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครองการกระทำละเมิด
ในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชนและโดยที่ระบบการ
พิจารณาและพิพากษาคดีจำเป็นต้องมีกระบวนการเป็นพิเศษต่างจากคดีปกติทั่ว ๆ ไปเพราะผลแห่งคำ
พิพากษาอาจกระทบถึงการบริหารราชการแผ่นดิน หรือต้องจ่ายเงินภาษีอากรของส่วนรวมเป็นค่าชดเชยหรือ
ค่าเสียหายแก่เอกชน ในขณะเดียวกันเอกชนจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบที่ไม่อาจทราบข้อมูลจากหน่วยงานของ
รัฐได้ ในการพิจารณาจึงจำเป็นต้องใช้ระบบไต่สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงที่แท้จริง และต้องมีตุลาการที่มีความ
เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และประชาชนทั่วไปซึ่งจะถูก
กระทบในทางใดทางหนึ่งจากคำพิพากษาของศาลปกครอง โดยมาตรา ๑๕ วรรคสาม บัญญัติว่า “ให้ ก.ศป.
เสนอรายชื่อผู้ได้รับการเลื่อนตามวรรคหนึ่ง (๑) หรือได้รับการคัดเลือกตามวรรคหนึ่ง (๒) ต่อนายกรัฐมนตรี
และให้นายกรัฐมนตรีนำรายชื่อดังกล่าวเสนอขอความเห็นชอบต่อวุฒิสภายามในสัปดาห์วันนับแต่วันที่ได้รับรายชื่อ
เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง”

ข้อโต้แย้งของผู้ร้องที่ว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒
มาตรา ๑๕ วรรคสาม เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติให้การแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองแตกต่างจากการแต่งตั้ง
ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมที่ไม่ต้องให้ผู้ถูกร้องให้ความเห็นชอบ เป็นการปฏิบัติที่แตกต่างกันต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญ
เหมือนกันขัดต่อหลักความเสมอภาค ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม นั้น

เห็นว่า หลักความเสมอภาคมีสาระสำคัญเพื่อคุ้มครองการปฏิบัติต่อบุคคลโดยจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกันและจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๔ บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น และรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๗ บัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้

ตามที่กฎหมายบัญญัติ ศาลยุติธรรมและศาลปกครองจึงมีหน้าที่และอำนาจ การจัดตั้ง และวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน แม้ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมและตุลาการศาลปกครองเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายบัญญัติ แต่หน้าที่และอำนาจของศาลทั้งสองมีความแตกต่างกัน ผู้พิพากษาหรือตุลาการในแต่ละศาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจกฎหมาย และความเชี่ยวชาญตามคดีแต่ละประเภทตามความเหมาะสมของแต่ละศาล ทำให้การกำหนดที่มา ลักษณะการแต่งตั้งและการคัดเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งย่อมแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้การบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับผู้พิพากษาหรือตุลาการ เช่น การสรรหาและการแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษทางวินัย ดำเนินการโดยคณะกรรมการตุลาการของแต่ละศาล โดยรูปแบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสม แต่ละศาลจึงกำหนดรูปแบบในการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหรือตุลาการที่ต่างกัน โดยเฉพาะผู้พิพากษาศาลฎีกาต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพิจารณาคดีตั้งแต่ผู้ช่วยผู้พิพากษา การปฏิบัติหน้าที่อยู่ภายใต้กรอบของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการและควบคุมกำกับกับการปฏิบัติงานโดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมาตั้งแต่ต้น สำหรับตุลาการศาลปกครองสูงสุด กำหนดให้การแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองสูงสุดอาจดำเนินการได้โดยวิธีการพิจารณาเลื่อนตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองชั้นต้น โดยคำนึงถึงหลักอาวุโส ความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ ความเหมาะสม ประวัติและผลงานการปฏิบัติราชการ และโดยวิธีการพิจารณาคัดเลือกบุคคลซึ่งมิได้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลปกครองในขณะนั้น โดยมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๓ และมีความเหมาะสมที่จะแต่งตั้งเป็นตุลาการศาลปกครองสูงสุด ซึ่งอาจมิใช่บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งตุลาการในศาลปกครองชั้นต้น เมื่อบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมและตุลาการศาลปกครองสูงสุดมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันย่อมมีกระบวนการในการคัดเลือกที่แตกต่างกันได้ ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกัน การดำเนินการแต่ละกระบวนการในการคัดเลือกตุลาการศาลปกครองสูงสุดย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย โดยใช้บังคับแก่ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกบุคคลเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลปกครองสูงสุดทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ วรรคสาม ที่บัญญัติให้การแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองสูงสุดได้รับความเห็นชอบจากผู้ถูกร้องแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง จึงไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๗-๑๙/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ มาตรา ๒๔๔/๖ มาตรา ๓๑๗/๑ มาตรา ๓๑๗/๔ และมาตรา ๓๑๗/๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๘ การกระทำความผิดไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ และการเข้าถือหลักทรัพย์เพื่อครอบงำกิจการ ส่วนที่ ๑ การป้องกันการกระทำความผิดไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ โดยมาตรา ๒๔๔/๓ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการ ดังต่อไปนี้ (๑) ส่งคำสั่งซื้อหรือขายหลักทรัพย์ หรือซื้อหรือขายหลักทรัพย์ อันเป็นการทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดเกี่ยวกับราคาหรือปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ (๒) ส่งคำสั่งซื้อหรือขายหลักทรัพย์ หรือซื้อหรือขายหลักทรัพย์ ในลักษณะต่อเนื่องกันโดยมุ่งหมายให้ราคาหลักทรัพย์หรือปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์นั้นผิดไปจากสภาพปกติของตลาด” มาตรา ๒๔๔/๕ บัญญัติว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าการกระทำความผิดต่อไปนี้ เป็นการกระทำที่ทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดเกี่ยวกับราคาหรือปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ตามมาตรา ๒๔๔/๓ (๑) หรือเป็นการกระทำที่ทำให้ราคาหลักทรัพย์หรือปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์นั้นผิดไปจากสภาพปกติของตลาดตามมาตรา ๒๔๔/๓ (๒) แล้วแต่กรณี (๑) ซื้อหรือขายหลักทรัพย์ซึ่งในที่สุดบุคคลที่ได้ประโยชน์จากการซื้อหรือขายหลักทรัพย์ยังคงเป็นบุคคลคนเดียวกัน (๒) ส่งคำสั่งซื้อหลักทรัพย์โดยรู้อยู่แล้วว่าตนเองหรือบุคคลซึ่งร่วมกันกระทำการ ได้ส่งขายหรือจะส่งขายหลักทรัพย์เดียวกัน ในจำนวนใกล้เคียงกัน ราคาใกล้เคียงกัน และภายในเวลาใกล้เคียงกัน (๓) ส่งคำสั่งขายหลักทรัพย์โดยรู้อยู่แล้วว่าตนเองหรือบุคคลซึ่งร่วมกันกระทำการ ได้ส่งซื้อหรือจะส่งซื้อหลักทรัพย์เดียวกัน ในจำนวนใกล้เคียงกัน ราคาใกล้เคียงกัน และภายในเวลาใกล้เคียงกัน (๔) ส่ง แก๊ซ หรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือขายหลักทรัพย์ในช่วงก่อนเปิดหรือช่วงก่อนปิดตลาดหลักทรัพย์หรือศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ แล้วแต่กรณี โดยมุ่งหมายให้ราคาเปิดหรือราคาปิดของหลักทรัพย์นั้นสูงหรือต่ำกว่าที่ควรจะเป็น (๕) ส่ง แก๊ซ หรือยกเลิกคำสั่งซื้อหรือขายหลักทรัพย์ในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการซื้อขายหลักทรัพย์ของบุคคลอื่น ซึ่งมีผลทำให้บุคคลอื่นต้องส่งคำสั่งซื้อหรือขายหลักทรัพย์ในราคาที่สูงกว่าหรือต่ำกว่าที่ควรจะเป็น” และมาตรา ๒๔๔/๖ บัญญัติว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้กระทำความผิดต่อไปนี้ เป็นตัวการในการกระทำความผิดตามมาตรา ๒๔๔/๓ (๑) เปิดบัญชีธนาคารร่วมกันเพื่อการชำระเงินหรือรับชำระเงินที่เกี่ยวกับหรือเนื่องจากการซื้อขายหลักทรัพย์ (๒) ยอมให้บุคคลอื่นใช้ประโยชน์จากบัญชีธนาคารของตนเพื่อการชำระเงินหรือรับชำระเงินที่เกี่ยวกับหรือเนื่องจากการซื้อขายหลักทรัพย์ (๓) ยอมให้บุคคลอื่นใช้บัญชีซื้อขายหลักทรัพย์ของตน (๔) ชำระเงินหรือรับชำระเงินค่าซื้อขายหลักทรัพย์แทนกัน (๕) นำเงินหรือทรัพย์สินอื่นมาวางเป็นประกันในการซื้อขายหลักทรัพย์แทนกัน (๖) ยอมให้บุคคลอื่นรับประโยชน์หรือรับผิดชอบในการชำระเงินที่เกี่ยวกับหรือเนื่องจากการซื้อขายหลักทรัพย์ของตน หรือ (๗) โอนหรือรับโอนหลักทรัพย์ระหว่างกัน”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ บัญญัติเนื้อหาและลักษณะองค์ประกอบความผิดเพิ่มเติมให้การกระทำเป็นความผิดทางอาญา และมีผลบังคับใช้ภายหลังจากที่โจทก์อ้างว่ามีการกระทำความผิด เป็นการบัญญัติกฎหมายที่มีโทษอาญาย้อนหลัง อีกทั้งบทบัญญัติที่ว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อน...” เป็นบทสันนิษฐานความผิดและหลักการการพิสูจน์แก่จำเลย ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระและจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ มีสาระสำคัญห้ามมิให้กระทำการที่มีลักษณะเป็นการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ รวมถึงกำหนดบทสันนิษฐานในกรณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดกล่าวโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๓ ซึ่งเป็นกฎหมายเดิมบัญญัติห้ามการปั่นหุ้นและกำหนดให้การกระทำที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ และมีการกำหนดโทษทางอาญาไว้สำหรับการกระทำความผิด แต่เนื่องจากบทบัญญัติเดิมมาตรา ๒๔๓ มีองค์ประกอบความผิดที่ไม่ชัดเจนและมีข้อจำกัดบางประการ ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์เพื่อปกป้องตลาดทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด จึงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๔๔/๓ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ ที่ยังคงหลักการเดียวกันคือ กำหนดความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ในลักษณะของการกระทำที่ห้ามดำเนินการเนื่องจากมีลักษณะเป็นการปั่นหุ้น โดยมีได้ปรับเปลี่ยนองค์ประกอบความผิดของการกระทำและบทกำหนดโทษทางอาญา เพียงแต่บัญญัติเพิ่มเติมบทสันนิษฐานเกี่ยวกับการกระทำตามมาตรา ๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เป็นกรณีที่กฎหมายใหม่ประสงค์ให้ความผิดตามกฎหมายเดิมเป็นความผิดทางอาญาต่อไป มีผลทำให้ผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายเดิมไม่พ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ ทั้งในกรณีฐานความผิดที่กฎหมายเก่าและกฎหมายใหม่กำหนดโทษทางอาญาไว้แตกต่างกัน ศาลที่พิจารณาคดีจะต้องนำกฎหมายในส่วนที่เป็นกฎหมายใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิด ไม่ว่าส่วนที่เป็นกฎหมายนั้นจะอยู่ในกฎหมายเก่าหรือกฎหมายใหม่ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓ ประกอบกับบทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๗ บัญญัติให้นำบทบัญญัติในหมวด ๑๒/๑ มาตราการลงโทษทางแพ่งตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับแก่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

นี้ใช้บังคับ และยังมีได้มีการกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนด้วย ทั้งนี้ มาตรการบังคับที่จะนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดจะกำหนดได้ไม่เกินอัตราโทษตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ใช้ในขณะกระทำความผิด สำหรับมาตรา ๒๔๔/๕ กำหนดบทสันนิษฐานการกระทำว่าการกระทำในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามที่ปรากฏใน (๑) ถึง (๕) เป็นการกระทำตามมาตรา ๒๔๔/๓ ส่วนมาตรา ๒๔๔/๖ กำหนดบทสันนิษฐานเกี่ยวกับลักษณะการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ปรากฏใน (๑) ถึง (๗) ว่าเป็นตัวการในการกระทำความผิดตามมาตรา ๒๔๔/๓ บทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้เป็นบทสันนิษฐานที่ถือเอาพฤติการณ์หรือการกระทำของบุคคลซึ่งก่อให้เกิดการกระทำความผิดต้องรับผลของการกระทำของตนเอง มิใช่เป็นบทสันนิษฐานความผิดของบุคคลว่าเป็นผู้กระทำความผิดไว้ก่อนตั้งแต่เริ่มคดี โจทก์ยังคงมีหน้าที่พิสูจน์การกระทำของบุคคลดังกล่าวก่อนว่าเป็นผู้กระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้ในมาตรา ๒๔๔/๓ และมีความผิดตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีสิทธินำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว สอดคล้องกับหลักการทั่วไปของความรับผิดชอบทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผลแห่งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและครอบงำประกอบความผิด นอกจากนี้ เมื่อบุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ โดยระหว่างการพิจารณาของศาลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่นกว่าศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำการอันเป็นความผิด ดังนั้น แม้บทบัญญัติมาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา

๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ
ประชาชนอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิและเสรีภาพ
ของประชาชนที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์ส่วนรวมที่
ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งป้องกันและปราบปราม
การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพ
รวมถึงเพื่อคุ้มครองตลาดทุนและประชาชนผู้ลงทุน เป็นไปตาม
หลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือ
จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมาย

ให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการ
เจาะจง ไม่ขัดต่อหลักกฎหมายที่มีโทษทางอาญาห้ามย้อนหลังแก่
บุคคลและบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล
พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕
มาตรา ๒๔๔/๓ มาตรา ๒๔๔/๕ และมาตรา ๒๔๔/๖ ซึ่ง
แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
(ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๗) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคม และเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับวันจะมีความร้ายแรงมากขึ้นและเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จำนวนมาก หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและประโยชน์ของประชาชน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและคืบคลานที่เกี่ยวของทั้งหลายได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างเสมอภาค รวดเร็ว และเป็นธรรม สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมาตรา ๔๖ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา” บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมีความมุ่งหมายให้อัยการสูงสุดเป็นผู้กลั่นกรองว่าคดีใดเป็นปัญหาสำคัญอันเป็นเหตุอันควรให้ศาลฎีกาได้วินิจฉัย เนื่องจากกระบวนการฟ้องคดีของพนักงานอัยการผ่านขั้นตอนการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงการพิจารณากลั่นกรองของพนักงานอัยการก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล จึงกำหนดให้อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขบังคับให้ศาลฎีการับฎีกาโดยไม่อาจวินิจฉัยเป็นประการอื่นได้

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ ๑ ที่ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจอัยการสูงสุดรับรองฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการ โดยที่ศาลฎีกาไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่นได้ เป็นบทบัญญัติที่ให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ใช้อำนาจของศาลฎีกาโดยตรงไม่เป็นธรรมต่อจำเลยที่ ๑ ซึ่งต้องขออนุญาตฎีกาและอยู่ในอำนาจของศาลฎีกาว่ามีเหตุผลจะให้ฎีกาหรือไม่ ทำให้จำเลยที่ ๑ ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกับโจทก์ซึ่งเป็นพนักงานอัยการ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า การฎีกาคือการพิจารณาตรวจสอบคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ อันเป็นหลักประกันสิทธิของคู่ความในคดีให้ได้รับความเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ โดยเมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ กำหนดให้มีการพิจารณาคดีเพียงสองชั้นศาล เมื่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นประการใด คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมเป็นที่สุดท้ายสำหรับการฎีกาของคู่ความในคดีกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติรับรองไว้ในหมวด ๕ ฎีกา มาตรา ๔๔ ถึงมาตรา ๔๘ โดยนาระบบอนุญาตฎีกามาใช้บังคับกับกรณีของการฎีกาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งมีความแตกต่างจากการฎีการะบบสิทธิที่กำหนดให้การฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่ไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลฎีกา โดยมาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา ๔๖ พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และมาตรา ๔๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา ๔๔ ไว้พิจารณาได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย บทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะเป็นการบัญญัติให้อำนาจศาลฎีกาในการพิจารณาและวินิจฉัยว่าจะรับหรือไม่รับฎีกาเรื่องใดไว้พิจารณา แม้ว่ากระบวนการฟ้องคดีของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ ผ่านขั้นตอนการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. รวมถึงการพิจารณากลับกรองของพนักงานอัยการก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาลก็ตาม แต่พนักงานอัยการถือเป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งเหมือนกับจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเช่นกัน เมื่อคดีถึงที่สุดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบแล้ว คู่ความควรมีสติในการฎีกาเท่าเทียมกัน โดยให้อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลฎีกาว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยหรือไม่ การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ กำหนดให้อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย โดยให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา จึงเป็นการบัญญัติให้อัยการสูงสุดมีอำนาจรับรองฎีกาของโจทก์ซึ่งเป็นพนักงานอัยการที่มีสถานะเป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งไม่ต่างจากจำเลย ในการอ้างเหตุอื่นนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๖ โดยให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอันควรให้ศาลฎีกาวินิจฉัยได้ นอกจากนี้ แม้อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยหรือไม่ แต่การที่มาตรา ๔๖ วรรคสี่ บัญญัติให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับไว้พิจารณา ทำให้อำนาจในการวินิจฉัยว่าจะรับฎีกาหรือไม่นั้นหาได้เป็นอำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งตามมาตรา ๔๕ วรรคหนึ่งและวรรคสองไม่ เนื่องจากศาลฎีกาต้องรับฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่อาจวินิจฉัยเป็นประการอื่นได้ ส่งผลให้การนำคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาของพนักงานอัยการแตกต่างไปจากของจำเลย ส่วนการรับรองฎีกาของอัยการสูงสุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๑ ที่บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งห้ามฎีกาไว้โดยมาตรา ๒๑๘, ๒๑๙ และ ๒๒๐ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าผู้พิพากษาค้นใดซึ่งพิจารณา หรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออธิบดีกรมอัยการลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย ก็ให้รับฎีกานั้นไว้พิจารณาต่อไป” นั้น เป็นการฎีการะบบสิทธิซึ่งราษฎรที่เป็นจำเลยมีสิทธิที่จะขอให้ผู้พิพากษาที่ลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิจารณาอนุญาตฎีกาได้ นับว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธิฎีกาเท่าเทียมกัน ดังนั้น **เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง**

บัญญัติรับรองว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและ

เสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน
ซึ่งบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะได้รับการ
พิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยให้โอกาสแก่โจทก์และจำเลย
สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันในฐานะ
คู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง และบรรลุ
ถึงหลักนิติธรรมที่บุคคลทุกคนจะต้องได้รับความเสมอภาคและ
ได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย รวมทั้งไม่ถูก
เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมด้วยเหตุผลของความแตกต่างใน
สถานะของบุคคล การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริต
และประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ บัญญัติ
หลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงาน
อัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และกำหนดให้ศาลฎีการับฎีกา
โดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่นได้ ย่อมทำให้
หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีทุจริตและประพฤติ
มิชอบระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยได้รับการคุ้มครองที่
แตกต่างกัน ไม่เสมอภาคกันในกฎหมาย ไม่ได้ได้รับความคุ้มครอง
ตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น
ธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของ
บุคคล และขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อ
รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๖ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และกำหนด คำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๘) คำวินิจฉัยที่ ๒๓/๒๕๖๕ เรื่อง พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๒ วรรคสอง และมาตรา ๘๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากทรัพย์สินที่อาจนำมาใช้เป็นประกันการชำระหนี้ในลักษณะที่ผู้ให้หลักประกันไม่ต้องส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับหลักประกัน หรือการจำนองตามมาตรา ๗๐๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จำกัดเฉพาะอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์มีทะเบียนบางประเภทเท่านั้น ผู้ประกอบธุรกิจไม่สามารถนำทรัพย์สินอื่นที่ใช้ในการประกอบธุรกิจนอกจากทรัพย์สินดังกล่าวมาใช้เป็นประกันการชำระหนี้ในลักษณะที่ผู้ให้หลักประกันไม่ต้องส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับหลักประกัน เช่น สังหาริมทรัพย์ที่ผู้ให้หลักประกันใช้ในการประกอบธุรกิจ สินค้าคงคลัง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งที่ทรัพย์สินเหล่านี้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเช่นกัน อีกทั้งกระบวนการบังคับจำนองมีความล่าช้าอันเป็นอุปสรรคต่อการประกอบธุรกิจ สมควรตรากฎหมายเพื่อรองรับการนำทรัพย์สินที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมาใช้เป็นประกันการชำระหนี้ในลักษณะที่ไม่ต้องส่งมอบการครอบครองแก่เจ้าหนี้และสร้างระบบการบังคับหลักประกันที่มีความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจ โดยมาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ให้หลักประกันมีสิทธิครอบครอง ใช้สอย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่ายโอน และจำนองทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน รวมทั้งใช้เป็นหลักประกัน ใช้ในการผลิต นำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่นใช้ไปสิ้นไปในกรณีที่ครอบครองเพื่อการใช้สิ้นเปลือง และได้ดอกผลของทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน เว้นแต่คู่สัญญาจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น” วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้ให้หลักประกันจะนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันตามพระราชบัญญัตินี้ไปจำนำเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ต่อไปมิได้ มิฉะนั้นการจำนำนั้นตกเป็นโมฆะ” และมาตรา ๘๑ บัญญัติว่า “ผู้รับหลักประกันจะบังคับหลักประกันเมื่อหนี้ที่ประกันนั้น ขาดอายุความแล้วก็ได้ แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระตามสัญญาหลักประกันทางธุรกิจเกินกว่าห้าปีไม่ได้”

ข้อโต้แย้งของจำเลยทั้งสามที่ว่า พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๒ วรรคสอง กำหนดให้ผู้ให้หลักประกันจะนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันไปจำนำต่อไม่ได้ เป็นบทบัญญัติจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินของบุคคล ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕ วรรคหนึ่ง กำหนดหลักการสำคัญของสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ คือ เป็นการตราทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันไว้แก่ผู้รับหลักประกัน โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับหลักประกัน เพื่อให้สอดคล้องกับเหตุผลในการตราพระราชบัญญัตินี้ และทรัพย์สินที่จะนำมาเป็นหลักประกันตามความในมาตรา ๘ ได้แก่ กิจการ สิทธิเรียกร้อง สังหาริมทรัพย์ที่ผู้ให้หลักประกันใช้ในการประกอบธุรกิจ เช่น เครื่องจักร สินค้าคงคลัง หรือ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้า อสังหาริมทรัพย์ในกรณีที่ผู้ให้หลักประกันประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์โดยตรง ทรัพย์สินทางปัญญา ทรัพย์สินอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งทรัพย์สินบางประเภทเป็นสังหาริมทรัพย์ที่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาจนำไปจำนำได้ แต่มาตรา ๒๒ ยังคงให้ผู้ให้หลักประกัน มีสิทธิครอบครอง ใช้สอย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่ายโอน จำนองทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันได้ รวมทั้งใช้เป็นหลักประกัน ใช้ในการผลิต นำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่นใช้ไปสิ้นไปในกรณีที่ครอบครองเพื่อการใช้สิ้นเปลือง และได้ดอกลผลของทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน การที่มาตรา ๒๒ กำหนดห้ามนำหลักประกันไปจำนำต่อไปนั้น เนื่องจากการจำนำต้องส่งมอบทรัพย์สินจำนำให้แก่ผู้รับจำนำ ทรัพย์สินดังกล่าวจึงไม่อยู่ในความครอบครองของผู้จำนำ ทำให้ผู้ให้หลักประกัน ซึ่งเป็นผู้จำนำไม่สามารถใช้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันในการประกอบธุรกิจของตน อันจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้รับหลักประกันซึ่งเป็นเจ้าหนี้ และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ต้องการให้ยังสามารถใช้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันประกอบธุรกิจได้ต่อไป ประกอบกับเมื่อพิจารณา มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการนำทรัพย์สินสิ่งหนึ่งตราไว้เป็นประกัน การชำระหนี้ตามพระราชบัญญัตินี้แก่ผู้รับหลักประกันหลายราย ให้ถือลำดับผู้รับหลักประกันเรียงตามวันและเวลาที่ได้รับการจดทะเบียน โดยผู้รับหลักประกันที่ได้รับการจดทะเบียนก่อนมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนผู้รับหลักประกันที่ได้รับการจดทะเบียนภายหลัง” และวรรคสอง ที่บัญญัติว่า “หากมีการใช้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันตามพระราชบัญญัตินี้ไปจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ด้วยให้ถือลำดับผู้รับหลักประกันและผู้รับจำนองเรียงตามวันและเวลาที่ได้รับการจดทะเบียน โดยผู้รับหลักประกันหรือผู้รับจำนองที่ได้รับการจดทะเบียนก่อนมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนผู้รับหลักประกันหรือผู้รับจำนองที่ได้รับการจดทะเบียนภายหลัง” แล้ว

เห็นได้ว่าผู้ให้หลักประกันยังสามารถนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันไปเป็นหลักประกันหรือไปจำนองแก่ผู้รับหลักประกันรายอื่นได้อีกหลายรายตามมูลค่าทรัพย์สินที่ยังคงเหลือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบธุรกิจสามารถใช้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจอย่างสูงสุด การห้ามผู้ให้หลักประกันนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันตามพระราชบัญญัตินี้ไปจำนำมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นผู้ให้หลักประกันสามารถใช้ทรัพย์สินนั้นในการประกอบธุรกิจต่อไปได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจของผู้ให้หลักประกันเอง มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ให้แก่ผู้รับหลักประกัน และเป็นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจรวมถึงความไว้วางใจและความเชื่อมั่นระหว่างคู่สัญญาด้วย

แม้บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินอยู่บ้าง แต่ยังคงได้สัดส่วนระหว่างสิทธิในการใช้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันของผู้ให้หลักประกันกับสิทธิของผู้รับหลักประกันในการได้รับชำระหนี้หรือบังคับหลักประกันดังกล่าว พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๒ วรรคสอง ไม่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่

ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ ววรรค หนึ่งและวรรคสอง

สำหรับข้อโต้แย้งของจำเลยทั้งสามที่ว่า พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๘๑ ให้สิทธิผู้รับหลักประกันบังคับชำระหนี้ได้แม้หนี้ขาดอายุความ เป็นการจำกัดสิทธิในการต่อสู้คดี ซึ่งเป็นสิทธิที่ลูกหนี้ได้รับการคุ้มครองและรับรองไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และเป็นการจำกัดการใช้สิทธิของบุคคลตามกระบวนการยุติธรรม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ ววรรคหนึ่งและวรรคสอง นั้น เห็นว่า สัญญาหลักประกันทางธุรกิจมีลักษณะที่เป็นการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้รับหลักประกันซึ่งมีลักษณะเดียวกับการจำนอง เมื่อพิจารณา มาตรา ๘๐ ที่บัญญัติว่า “สัญญาหลักประกันทางธุรกิจจะบังคับเมื่อ (๑) หนี้ที่ประกันจะบังคับไปด้วยเหตุประการอื่นได้อันมิใช่เหตุอายุความ” เห็นได้ว่าสัญญาหลักประกันทางธุรกิจจะบังคับต่อไปก็ต่อเมื่อสัญญาประธานจะบังคับไปด้วยเหตุอื่นที่ไม่ใช่เหตุอายุความเช่นเดียวกับการจำนองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเหตุที่ทำให้หนี้จะบังคับได้แก่ การชำระหนี้ ปลดหนี้ หักกลบหนี้ แปรหนี้ใหม่ และหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน การที่หนี้ขาดอายุความจึงไม่เป็นเหตุให้หนี้จะบังคับ เพราะมูลหนี้ตามสัญญายังคงมีอยู่เพียงแต่ลูกหนี้มีสิทธิอันจะอ้างได้ตามกฎหมายที่จะปฏิเสธในการชำระหนี้เท่านั้น การที่ผู้รับหลักประกันจะบังคับหลักประกันแม้เมื่อหนี้ที่ประกันนั้นขาดอายุความแล้ว ก็เพราะมูลหนี้ตามสัญญาหลักประกันทางธุรกิจเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือตัวทรัพย์สินนั้น นอกจากนี้ กฎหมายดังกล่าวยังกำหนดให้การบังคับหลักประกันกรณีผู้ให้หลักประกันไม่ยินยอมส่งมอบทรัพย์สิน ผู้รับหลักประกันจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้มีคำพิพากษาบังคับหลักประกัน โดยให้ระบุในคำร้องด้วยว่าจะบังคับหลักประกันโดยให้ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันหลุดเป็นสิทธิหรือโดยจำหน่ายทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ให้หลักประกันด้วยว่ามีเหตุบังคับหลักประกันทางธุรกิจตามที่กำหนดไว้ในสัญญาและเหตุบังคับหลักประกันทางธุรกิจนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ โดยผู้รับหลักประกันจะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระตามสัญญาหลักประกันทางธุรกิจเกินกว่าห้าปีไม่ได้ เพื่อไม่ให้ผู้รับหลักประกันเพิกเฉยละเลยไม่ดำเนินการบังคับชำระหนี้ และเรียกเอาดอกเบี้ยสูงเกินควร พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๘๑ ไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ไม่กระทบสิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ ววรรคหนึ่งและวรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. ๒๕๕๘
มาตรา ๒๒ วรรคสอง และมาตรา ๘๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๓๗ วรรค
หนึ่งและวรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๓๙) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) (๔) และ (๕) เฉพาะส่วนที่เป็นการกำหนดเหตุในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสองและวรรคสาม หรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๖ มาตรา ๗๑ และมาตรา ๑๐๘/๑ เป็นบทบัญญัติที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๔๗ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิ การจับกุมหรือคุมขังบุคคลและการค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุจำเป็นอื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม รวมทั้งมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ โดยมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้ (๑) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ (๒) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น” มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาแล้ว ในระยะใดระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ตามมาตรา ๘๗ หรือมาตรา ๘๘ ก็ได้ และให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๖๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม” และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราว จะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (๑) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี (๒) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (๓) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น (๔) ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ (๕) การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงานหรือการดำเนินคดีในศาล”

ข้อกล่าวอ้างของผู้ร้องที่ว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสาม บัญญัติเงื่อนไขในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยเหตุเพียงประการเดียวคือ ให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีเท่านั้น การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง กำหนดเงื่อนไขในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสองและวรรคสาม นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้กรณีรัฐธรรมนูญบัญญัติเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเรื่องใดไว้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพเรื่องนั้นจะกระทำได้เฉพาะที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น และมาตรา ๒๙ วรรคสาม ที่บัญญัติให้การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลย

ให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี ซึ่งมีการอภิปรายปรากฏในบันทึกการประชุมและรายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๘ สรุปได้ว่า การใส่ตรวนผู้ต้องหาเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง การปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนเป็นนักโทษ จึงเป็นการกำหนดเงื่อนไขเพื่อป้องกันการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วยวิธีการโหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรม หรือกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การควบคุมหรือคุมขังในลักษณะประจาน การทำร้ายหรือลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยมากกว่าการควบคุมหรือคุมขังโดยปกติเพื่อจำกัดมิให้มีการหลบหนี เป็นบทบัญญัติที่จะใช้เมื่อผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่าง ๆ จนถึงขั้นตอนการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว การใช้เครื่องพันธนาการหรือการจัดสถานที่ควบคุมหรือคุมขังต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีเท่านั้น โดยมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยบนพื้นฐานของหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมีความบริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลจนถึงที่สุดแสดงว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาตีของศาลโดยใช้มาตรการ วิธีการ หรือพฤติการณ์ในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกันกับกรณีของบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้วก็ได้ กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสาม มีเจตนารมณ์ในการกำหนดมาตรการ วิธีการ หรือพฤติการณ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเมื่อถูกควบคุมหรือคุมขังอยู่ในอำนาจรัฐแล้ว ส่วนการได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นการออกหมายขังหรือการสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราวบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๘ วรรคสอง ที่บัญญัติให้การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา ๒๙ วรรคห้า ที่บัญญัติให้คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวมิได้กำหนดเงื่อนไขในการได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐไว้เป็นการเฉพาะ ฝ่ายนิติบัญญัติจึงมีอำนาจตรากฎหมายในการออกหมายขังและการสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราวโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีได้ ดังนั้น เงื่อนไขในการจำกัดสิทธิของบุคคลตามมาตรา ๒๙ วรรคสาม เป็นคนละกรณีกับเงื่อนไขในการได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐโดยการออกหมายขังและการสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘ วรรคสอง และมาตรา ๒๙ วรรคห้า แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) (๔) และ (๕) จะเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลอยู่บ้าง แต่บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะต้องมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาในชั้นการพิจารณาของศาล ซึ่งเป็นการควบคุมบุคคลไว้ในอำนาจรัฐชั่วคราวระหว่างการดำเนินคดีอาญา การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวได้สัดส่วนระหว่างการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญากับ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไป
โดยเรียบร้อย คุ่มครองผู้เสียหาย และเพื่อความสงบเรียบร้อย
ของสังคม ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ประกอบ
มาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) (๔) และ (๕)
เฉพาะส่วนที่เป็นการกำหนดเหตุในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อ
ป้องกันมิให้มีการหลบหนี ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรค
หนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสองและวรรคสาม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๑
วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) และมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) (๔)
และ (๕) เฉพาะส่วนที่เป็นการกำหนดเหตุในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยอาศัยเหตุอื่นนอกจาก
เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสองและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๐) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บริษัทบริหารสินทรัพย์จะดำเนินการดังต่อไปนี้ได้เมื่อได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย (๑) รับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกกระทำการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๒) รับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงิน หรือสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกกระทำการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๓) รับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๔) รับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น (๕) รับเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกหนี้ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ รวมถึงการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเป็นที่ปรึกษาดังกล่าว” และวรรคสอง บัญญัติว่า “การอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ธนาคารแห่งประเทศไทยจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขด้วยก็ได้” โดยบทบัญญัตินี้มีความมุ่งหมายเพื่อขยายขอบเขตภารกิจของบริษัทบริหารสินทรัพย์ออกไปนอกเหนือจากภารกิจเดิมโดยการให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเข้ามาควบคุมภารกิจใหม่เหล่านี้ของบริษัทบริหารสินทรัพย์ด้วย

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง (๑) บัญญัติให้บริษัทบริหารสินทรัพย์รับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกกระทำการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ และการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินจะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย แต่มาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) ไม่ได้บัญญัติให้การรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงินที่ยังประกอบกิจการอยู่จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทย ทำให้สถาบันการเงินที่ยังประกอบกิจการอยู่มีอำนาจประมวลขายทรัพย์สินของลูกหนี้ได้โดยอิสระ นั้น เห็นว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง (๑) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารสินทรัพย์ตามพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาเฉพาะว่าด้วยเรื่องการบริหารสินทรัพย์ และเป็นภารกิจใหม่ที่บริษัทบริหารสินทรัพย์ยังไม่เคยดำเนินการมาก่อน จึงบัญญัติให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเข้ามาควบคุมตรวจสอบภารกิจการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกกระทำการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ ดังเหตุผลปรากฏตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ พ.ศ. ๒๕๕๐ แม้มาตรา ๔/๑ ไม่ได้บัญญัติให้การรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงินที่ยังประกอบกิจการอยู่จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทยก่อนก็ตาม แต่บทนิยามคำว่า “สถาบันการเงิน” ตามมาตรา ๓ หมายความว่า สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สถาบันการเงิน ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยย่อมมีอำนาจกำกับดูแลสถาบันการเงินตามพระราชบัญญัติ
ธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบกับการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพระหว่าง
บริษัทบริหารสินทรัพย์และสถาบันการเงินมีผลเป็นการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ โดยให้บริษัทบริหารสินทรัพย์เข้า
มาเป็นเจ้าหนี้คนใหม่แทนสถาบันการเงินซึ่งเป็นเจ้าหนี้เดิม และมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้
เช่นเดียวกับสถาบันการเงิน ส่วนลูกหนี้มีภาระหน้าที่ในการชำระหนี้ให้แก่บริษัทบริหารสินทรัพย์
นิติสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการโอนสิทธิเรียกร้อง จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
บรรพ ๒ ลักษณะ ๑ หมวด ๔ ว่าด้วยโอนสิทธิเรียกร้อง มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อ
พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ การรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของ
สถาบันการเงินจึงไม่ใช้การกระทำโดยเสรี ปราศจากการตรวจสอบและควบคุม ไม่มีกรณีที่สถาบัน
การเงินจะขายหรือโอนสินทรัพย์ของลูกหนี้ให้แก่บริษัทบริหารสินทรัพย์เกินกว่าจำนวนหนี้คงเหลือได้โดย
อิสระ พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔/๑ ที่กำหนดให้การดำเนินการ
ของบริษัทบริหารสินทรัพย์จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทยก่อน จึงเป็นเพียงบทบัญญัติที่
เอื้ออำนวยต่อการบริหารสินทรัพย์และเป็นหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกำกับดูแลและควบคุมตรวจสอบ
การดำเนินงานของบริษัทบริหารสินทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการ
เจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๑
มาตรา ๔/๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ เพื่อรับซื้อ รับโอน หรือรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงิน สินทรัพย์ด้วยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน หรือสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกระงับการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ รวมไปถึงเพื่อรับเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกหนี้ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ซึ่งจะทำให้สินทรัพย์ดังกล่าวถูกบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการเสริมสภาพคล่องให้แก่ลูกหนี้ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงิน ซึ่งจะส่งผลไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม พระราชกำหนดนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ๒ ครั้งโดยครั้งที่หนึ่ง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ พ.ศ. ๒๕๕๐ ระบุวัตถุประสงค์ไว้ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “... โดยที่พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มีบทบัญญัติบางประการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารสินทรัพย์ ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงินทำให้มีสินทรัพย์ดังกล่าวตกค้างอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวให้บริษัทบริหารสินทรัพย์สามารถรับซื้อ รับโอน และรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพและสินทรัพย์ของสถาบันการเงินที่ถูกระงับการดำเนินกิจการ เลิก หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบการธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุน หรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้น เพื่อนำมาบริหารหรือจำหน่ายจ่ายโอนต่อไป รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกำกับดูแลและควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจการของบริษัทบริหารสินทรัพย์ เพื่อให้การบริหารจัดการสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ...” และครั้งที่สอง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ ระบุไว้ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “... โดยที่เป็นการสมควรขยายขอบเขตในการประกอบธุรกิจของบริษัทบริหารสินทรัพย์ให้ครอบคลุมถึงการรับซื้อ รับโอน หรือรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินซึ่งมิใช่สถาบันการเงิน ตลอดจนการรับเป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกหนี้ สถาบันการเงิน หรือผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการแก้ปัญหาหนี้ภาคครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ...”

พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๖ บัญญัติว่า “ในการโอนสินทรัพย์ไปให้บริษัทบริหารสินทรัพย์ ถ้าเป็นสินทรัพย์ที่มีหลักประกันอย่างอื่นที่มีใช้สิทธิจำนองสิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกัน ให้หลักประกันนั้นตกแก่บริษัทบริหารสินทรัพย์ด้วย”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ ๑ ที่ว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๖ กำหนดให้การโอนสินทรัพย์ไปยังบริษัทบริหารสินทรัพย์ ถ้าเป็นสินทรัพย์ที่มีหลักประกันอย่างอื่นที่มีใช้สิทธิจำนอง สิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกัน ให้หลักประกันนั้นตกแก่บริษัทบริหารสินทรัพย์ด้วย ขัดกับแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๗๖๒/๒๕๕๗ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาตรา ๓๐๕ ที่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิจำนองดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะแล้ว อันเป็นผลให้วัตถุประสงค์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวเกิดความคลาดเคลื่อน ส่งผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของจำเลย และกระทบต่อสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของนิติบุคคลอื่นหรือบริษัทบริหารสินทรัพย์ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ ตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงินซึ่งมีอยู่จำนวนมากทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มทุนของสถาบันการเงิน และกระทบกระเทือนต่อความสามารถในการให้สินเชื่อในภาคเศรษฐกิจ ปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน จะส่งผลให้สถาบันการเงินต้องกันเงินส่วนหนึ่งเป็นเงินสำรองเพื่อหนี้สูญเพิ่มขึ้น กระทบต่อความสามารถในการปล่อยสินเชื่อแก่ภาคเศรษฐกิจ ทวีความรุนแรงมากขึ้น เพื่อให้สถาบันการเงินแก้ปัญหาดังกล่าวได้ จึงต้องแยกสินทรัพย์ด้อยคุณภาพ ออกมาแล้วขายหรือโอนให้แก่นิติบุคคลอื่นเพื่อบริหารสินทรัพย์นั้นต่อไป - กฎหมายดังกล่าวจึงกำหนด วิธีการให้นิติบุคคลอื่นที่จัดตั้งเป็นบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือบริษัทมหาชน จำกัดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัดเข้ามาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว โดยวิธีการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ ด้อยคุณภาพของสถาบันการเงิน รวมตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์นั้นเพื่อนำมาบริหารหรือจำหน่าย จ่ายโอน ทำให้สถาบันการเงินที่โอนสินทรัพย์ด้อยคุณภาพให้แก่บริษัทดังกล่าวกลับมามีความสามารถ ปล่อยสินเชื่อให้แก่ภาคเศรษฐกิจได้ต่อไป จึงมีการจัดตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ขึ้นมาเพื่อดำเนินการบริหาร สินทรัพย์ด้อยคุณภาพโดยการรับซื้อหรือรับโอนสินทรัพย์ และรับจ้างบริหารสินทรัพย์ด้อยคุณภาพ ตลอดจนหลักประกันของสินทรัพย์ การรับเป็นที่ปรึกษาในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ การบริหารสภาพ คล่อง และการอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกำกับดูแลและควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานกิจการของบริษัทบริหารสินทรัพย์เพื่อให้การบริหารจัดการสินทรัพย์ด้อยคุณภาพของ สถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจทางการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมาตรา ๖ เป็น บทบัญญัติที่วางหลักการเพื่อให้ครอบคลุมหลักประกันทุกประเภท ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะยกเว้น หลักประกันประเภทสิทธิจำนอง สิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกันไม่ให้เกิดแก่บริษัทบริหาร สินทรัพย์ กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ มาตรา ๓๐๕ วรรคหนึ่ง เพื่อให้ครอบคลุมหลักประกันทุกประเภทนอกเหนือไปจากสิทธิจำนอง สิทธิจำนำ หรือสิทธิอันเกิดขึ้นแต่การค้ำประกัน ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวใน การแก้ไขปัญหของสถาบันการเงินเกี่ยวกับสินทรัพย์ด้อยคุณภาพ อีกทั้งเพื่อความมั่นคงและความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยนำทุนกลับคืนสู่ระบบเศรษฐกิจ สถาบันการเงินมีความสามารถในการให้ สินเชื่ออันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการ โอนสินทรัพย์จากเจ้าหนี้รายหนึ่งไปสู่เจ้าหนี้รายหนึ่ง ซึ่งการโอนสิทธิเรียกร้องสามารถกระทำได้ตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวจะเข้ามาเป็นเจ้าหนี้ คนใหม่ต่อไป มิได้ทำให้สิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้เปลี่ยนแปลงไป และมิได้เพิ่มภาระหรือหน้าที่ใด ๆ แก่ ลูกหนี้มากไปกว่ามูลหนี้เดิมความรับผิดชอบของลูกหนี้มีอยู่เท่าใด เมื่อโอนสิทธิไปยังเจ้าหนี้คนใหม่ความรับผิดก็

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ยังคงมีอยู่เท่านั้นตราบใดที่นี้ยังไม่ระงับ ลูกหนี้ยังคงมีหน้าที่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ บทบัญญัติดังกล่าวมีความชัดเจนครอบคลุมต่อแนวทางการบังคับใช้ทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งกฎหมายอื่นให้ดำเนินการไปในแนวทางเดียวกันตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย แม้การบริหารสินทรัพย์ตามบทบัญญัตินี้อาจมีการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงขนาดที่จะกระทบกระเทือนเกินขอบเขตแห่งสิทธิของลูกหนี้ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์ส่วนรวมที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสินทรัพย์ด้อยคุณภาพที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสถาบันการเงินของประเทศอันเป็นประโยชน์สาธารณะ บทบัญญัติดังกล่าว

เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๖ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

การที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) กำหนดลักษณะต้องห้ามของบุคคลมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นว่า “เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและยังไม่พ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง” นั้น เห็นว่า แม้บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งจนถึงขั้นศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองของท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ตาม แต่เป็นการตัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของบุคคลที่เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในลักษณะจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็น เนื่องจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจะต้องมีการกระทำอันเป็นเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องถูกเพิกถอนสิทธิ ต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เปิดโอกาสให้มีการต่อสู้คดีกันอย่างเปิดเผย ให้ศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของบุคคลตามกำหนดระยะเวลาที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ บัญญัติสำหรับการกระทำความผิดนั้น ๆ ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม การกำหนดระยะเวลาเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นที่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นกำหนด เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔๒ สมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๑) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ ซึ่งรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งเพิ่มเติมขึ้นอีกในทำนองเดียวกับบทบัญญัติมาตรา ๕๐ (๒๑) หมายความว่าเมื่อบุคคลพ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาได้ทันที แต่ในทางกลับกันกรณีพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) ต้องรอจนกว่าจะพ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง จึงจะสามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ อันเป็นการกำหนดลักษณะต้องห้ามในการถ่วงถ่วงบุคคลก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีความเข้มงวดมากเกินความจำเป็นเมื่อคำนึงถึงองค์กรและตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว ไม่เป็นไปตามหลักแห่งเหตุผลและความเป็นธรรม การบัญญัติลักษณะต้องห้ามของบุคคลมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามมาตรา ๕๐ (๒๑) จึงไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับบุคคลที่อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่ ย่อมมีอาจใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามมาตรา ๕๐ (๔) ประกอบมาตรา ๓๙ (๒) ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิหรือ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เสรีภาพที่พอเหมาะพอควรแก่กรณีแล้ว ดังนั้น เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะ
ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของ
บุคคลแล้ว การที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) กำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็น
สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องไม่เป็นผู้เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและ
ยังไม่พ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง นั้น
เป็นการกำหนดมาตรการที่เกินความจำเป็นต่อการกีดกันการของบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งทาง
การเมืองระดับท้องถิ่น กระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลมากกว่าประโยชน์
สาธารณะที่ต้องการให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีคุณธรรม
จริยธรรม และธรรมาภิบาล ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ขัดต่อหลักนิติธรรม
เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ กระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๓) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ (๗) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ มีความมุ่งหมายในการกำหนดคุณสมบัติทั่วไปของผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาว่าจะต้องไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดีสำหรับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมแก่การเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงในการร่วมจัดทำบริการสาธารณะด้านการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง” โดยบทบัญญัติมาตรา ๓๐ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งข้าราชการครูคือผู้ประกอบวิชาชีพทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐ ส่วนบุคลากรทางการศึกษานั้นคือผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ การบริหารการศึกษา และปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานการศึกษา อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะหน้าที่เฉพาะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่แตกต่างจากอาชีพอื่น ต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง นอกจากเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ดีแล้วยังต้องมีความประพฤติดี มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามในเกียรติของอาชีพ ต้องครองตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการวางตน และยึดมั่นในมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพขององค์กร ให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้เรียน ชุมชน และสังคม การที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ (๗) กำหนดคุณสมบัติทั่วไปให้ผู้ซึ่งจะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ต้องไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี เป็นมาตรการเพื่อคัดกรองและป้องกันบุคคลที่มีพฤติกรรมเสื่อมเสียบกพร่องในศีลธรรมอันดีไม่ให้เข้ามารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย แม้โดยสภาพหรือลักษณะของบทบัญญัติดังกล่าวไม่อาจกำหนดได้ว่าข้อเท็จจริงใดหรือการกระทำใดที่จะถือเป็น การบกพร่องในศีลธรรมอันดี เนื่องจากศีลธรรมอันดีเป็นกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมส่วนใหญ่ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ตามธรรมเนียมประเพณีที่ดงามของสังคม หรือศาสนา อันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข และถือเป็นเครื่องวินิจฉัยความประพฤติของคนในสังคม แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นพลวัต มีความผันแปรไปตามบริบทของสังคมต้องพิจารณาให้สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัย สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายนิติบัญญัติจึงตรากฎหมายโดยใช้ถ้อยคำ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่ไม่มีคำจำกัดความเจาะจงเพื่อให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างยืดหยุ่นและสอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงตามพฤติการณ์ของผู้กระทำและผลของการกระทำ เพื่อให้บรรลुวัตถุประสงค์ของกฎหมายและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี และโดยที่กำหนดลักษณะดังกล่าวให้เป็นเรื่องของคุณสมบัติทั่วไป ดังนั้น คุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวจะต้องมีอยู่ตลอดเวลาที่ประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงไม่อาจกำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิได้ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ปกครองในศีลธรรมอันดีตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๐ (๗) จะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งการกระทำหรือเคยกระทำในอดีตในแต่ละกรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยคำนึงถึงเกียรติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น มีคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งเป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีหน้าที่และอำนาจกำหนดมาตรฐาน พิจารณา และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ รวมทั้งกำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรักษาความเป็นธรรมและมาตรฐานด้านการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของ ก.ค.ศ. ถูกตรวจสอบได้โดยองค์กรฝ่ายตุลาการหรือศาล อันเป็นการควบคุมการใช้อำนาจให้เป็นไปโดยรอบคอบ รัดกุม และอยู่บนพื้นฐานของการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล บทบัญญัติดังกล่าวแม้จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบจากการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพดังกล่าวแล้ว กรณีเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพไว้แล้ว บทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๔) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นองค์กรตรวจสอบนอกเหนือจากการตรวจสอบของหน่วยงานต้นสังกัดซึ่งเป็นกลไกของฝ่ายบริหารในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ มีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและชี้มูลเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ว่า เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายสำคัญและเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แต่ยังไม่มีส่วนราชการในส่วนของฝ่ายบริหารที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยตรง ทำให้รัฐบาลไม่สามารถกำกับดูแลและผลักดันเพื่อให้การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ อีกทั้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่มีอำนาจในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีภารกิจที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวนมาก สมควรที่จะมีส่วนราชการในฝ่ายบริหารที่รับผิดชอบในการดำเนินการด้านนโยบายดังกล่าว และเป็นศูนย์กลางประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในฝ่ายบริหารสามารถดำเนินการในลักษณะบูรณาการและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำการทุจริตในภาครัฐ และเป็นกรณีมีความผิดทางวินัย ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก ในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ แล้วแต่กรณี” วรรคสอง บัญญัติว่า “สำหรับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับวินัย เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าวได้กระทำความผิดในเรื่องที่ถูกกล่าวหา ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป” และมาตรา ๔๑ บัญญัติว่า “เมื่อได้รับรายงานตามมาตรา ๔๐ ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาลงโทษภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง และให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนส่งสำเนาคำสั่งลงโทษดังกล่าวไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ออกคำสั่ง”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาโทษ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้มีมติ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก และให้ถือว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ หากผู้บังคับบัญชาละเลยไม่ดำเนินการให้ถือว่าผู้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัยหรือกฎหมาย เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล และเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มีความมุ่งหมายให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นองค์กรฝ่ายบริหารที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้อำนวยการกองลงมาเพื่อแบ่งเบาภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนเพื่อให้มาตรการในการตรวจสอบการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ หมวด ๒ การไต่สวนข้อเท็จจริง กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไต่สวนไว้ในมาตรา ๓๕ และมาตรา ๓๖ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถคัดค้านอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง และชี้แจงหรือแสดงพยานหลักฐานโต้แย้งข้อกล่าวหาหรือนำพยานบุคคลมาให้ถ้อยคำประกอบการชี้แจงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีหลักเกณฑ์และวิธีการเช่นเดียวกับกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยในฐานความผิดอื่น ๆ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๙๒ และมาตรา ๙๓ และกฎ ก.พ. ว่าด้วยการดำเนินการทางวินัย พ.ศ. ๒๕๕๖ ข้อ ๑๐ ข้อ ๑๒ ข้อ ๑๓ ข้อ ๒๑ ข้อ ๒๒ และข้อ ๒๘ ส่วนขั้นตอนที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาโทษตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติ กฎหมายมิได้บัญญัติให้ผู้ถูกกล่าวหา มีหน้าที่ใดเพิ่มเติม หรือมีขั้นตอนหรือกระบวนการใดอันเป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งมาตรการตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ เป็นเพียงขั้นตอนในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงตามที่ยกมาในหมวด ๒ การไต่สวนข้อเท็จจริง เท่านั้น การดำเนินการทางวินัยตามมาตรการดังกล่าวมิได้เป็นที่สุด แม้ผู้บังคับบัญชาจะมีคำสั่งลงโทษทางวินัยตามมาตรา ๔๑ ผู้ถูกลงโทษก็มีสิทธิอุทธรณ์อุทธรณ์ในการกำหนดโทษได้ และหากผลการอุทธรณ์ไม่เป็นที่พอใจหรือเห็นว่าการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือผู้บังคับบัญชาไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายก็สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองหรือศาลที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดีเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมได้อีก อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนโดยองค์กรตุลาการตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ มิได้เป็นบทบัญญัติที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ภาคของบุคคล ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

ส่วนข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เนื่องจากการลงโทษทางวินัยผู้ถูกกล่าวหาซ้ำในมูลคดีเดียวกันกับที่เคยมีการลงโทษทางวินัยซึ่งถึงที่สุดแล้ว นั้น เห็นว่า การที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ ได้
สวนข้อเท็จจริงและชี้มูลความผิดและส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชา
หรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่
คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้มีมติ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก เป็นกระบวนการที่
แยกต่างหากจากกระบวนการลงโทษทางวินัยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำเนินการโดยผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจ
แต่งตั้งถอดถอน แม้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้ดำเนินการลงโทษทางวินัยเจ้าหน้าที่
ของรัฐแล้ว ต่อมาคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นกระทำการทุจริตในภาครัฐและมี
มูลความผิดทางวินัย ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนย่อมมีอำนาจดำเนินการเพิกถอนคำสั่ง
ลงโทษทางวินัยที่มีอยู่เดิมแล้วจึงออกคำสั่งลงโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้
มีมติ ดังนั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวเป็นมาตรการตรวจสอบภายในฝ่ายบริหาร ไม่เป็นการ
ลงโทษบุคคลมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว พระราชบัญญัติ
มาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑
มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ มิได้เป็นบทบัญญัติที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการ
เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ทั้งมีผลใช้บังคับ
เป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง
เป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๖ เรื่อง ประมวลรัษฎากร มาตรา ๙๐/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

เดิมประมวลรัษฎากร มาตรา ๙๐/๕ บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามหมวดนี้เป็นนิติบุคคล กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้ยินยอมหรือมีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น” ซึ่งถือเป็นข้อสันนิษฐานที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาของจำเลยโดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นก่อนว่าจำเลยได้มีการกระทำ หรืองดเว้น หรือไม่กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมาย ต่อมาเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ ว่าพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ เฉพาะในส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคล โดยไม่ปรากฏว่ามีการกระทำหรือเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญยังมีคำวินิจฉัยในทำนองเดียวกันอีก คือ คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖ กรณีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖ กรณีพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ กรณีพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ และคำวินิจฉัยที่ ๑๙ - ๒๐/๒๕๕๖ กรณีพระราชบัญญัติปู้ พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง และเป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ เพื่อแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวและกฎหมายอื่นที่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อยกเลิกและแก้ไขกฎหมายที่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกัน ซึ่งรวมถึงการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร มาตรา ๙๐/๕ ด้วย ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยประมวลรัษฎากร มาตรา ๙๐/๕ ที่แก้ไขใหม่นี้บัญญัติกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิด และการกระทำความผิดนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำ หรือมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการของกรรมการหรือผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ก็ให้บุคคลที่กระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการตามหน้าที่ดังกล่าว ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดที่นิติบุคคลกระทำด้วย บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่กำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดในทางอาญาร่วมกับนิติบุคคลมิได้บัญญัติให้ต้องรับโทษเหมือนเช่นในบทบัญญัติเดิมที่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดในทางอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไขในการลงโทษ เนื่องจากนิติบุคคลเป็นบุคคลสมมุติตามกฎหมาย ไม่สามารถกระทำการใด ๆ ได้ด้วยตนเอง หรือไม่สามารถ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกได้ หากปราศจากบุคคลผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล และเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ถือเอาพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งก่อให้เกิดการกระทำความผิดของนิติบุคคลว่าต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำของตนเอง มิใช่เป็นบทสันนิษฐานความผิดของกรรมการหรือผู้จัดการหรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดไว้ก่อนตั้งแต่แรกเริ่มคดีโดยอาศัยสถานะของบุคคลอีกต่อไป หากแต่โจทก์ยังคงต้องมีหน้าที่พิสูจน์การกระทำหรือละเว้นไม่กระทำตามหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวก่อนว่าเป็นผู้สั่งการหรือกระทำการ หรือมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการรวมทั้งมีความผิดตามที่ประมวลกฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ อันสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องความรับผิดทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผลแห่งการกระทำการ หรือละเว้นไม่กระทำการนั้นเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและการกระทำหรือละเว้นไม่กระทำการนั้นต้องครอบคลุมประกอบความผิด ตามหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดทางอาญาตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ บัญญัติไว้ว่า “บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำ ...” กล่าวคือ เมื่อนิติบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยว่าการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นจากการสั่งการหรือการกระทำ หรือมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการของกรรมการหรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น และภาระการพิสูจน์การกระทำความผิดของบุคคลดังกล่าวยังคงต้องพิจารณาถึงมาตรฐานการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงตามที่กฎหมายบัญญัติ และในกรณีที่มีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ศาลจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ในระหว่างการพิจารณาของศาลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นนั้น กรรมการหรือผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำการอันเป็นความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้น ประมวลกฎหมาย มาตรา ๙๐/๕ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่ขัดต่อหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และ
มาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๙๙ และมาตรา ๑๐๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า หรือไม่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามมาตรา ๖๓ ของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการสมควรบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๙๑ แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหาให้ถือว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี” วรรคสาม บัญญัติว่า “การดำเนินการทางวินัยตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาสั่งลงโทษผู้ถูกกล่าวหาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้รับแจ้งมติที่ได้ขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา ทบทวนตามมาตรา ๙๙ วรรคสอง ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นจะพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อนหรือหลังที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติวินิจฉัยมูลความผิด เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติเมื่อพ้นกำหนดเวลาตามมาตรา ๔๘ แล้ว แต่ไม่เป็นการตัดอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการเพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป” มาตรา ๙๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการพิจารณาลงโทษทางวินัยตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีพยานหลักฐานใหม่อันแสดงได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้มีการกระทำความผิดตามที่กล่าวหาหรือกระทำความผิดในฐานความผิดที่แตกต่างจากที่ถูกกล่าวหาให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีหนังสือพร้อมเอกสารและพยานหลักฐานถึงคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอให้พิจารณาทบทวนคดีนั้นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.” วรรคสอง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ในการพิจารณาทบทวนตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาพยานหลักฐานโดยละเอียด เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติเป็นประการใดให้แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนทราบเพื่อดำเนินการต่อไปตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.” และมาตรา ๑๐๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ซึ่งถูกลงโทษตามมาตรา ๙๘ ที่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ถูกลงโทษโดยไม่ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้น หรือจะดำเนินการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมายระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ลงโทษนั้นก่อนก็ได้” วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ถูกลงโทษนำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครองโดยมิได้ฟ้องคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ศาลปกครองแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีสิทธิขอเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดีด้วยได้”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๘๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะผูกมัดดุลพินิจการออกคำสั่งลงโทษของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนต้องลงโทษตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลและถูกตัดสิทธิในการใช้ดุลพินิจทบทวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เท่าเทียมกันกับกรณีการชี้มูลความผิดเจ้าหน้าที่ที่ร้ายแรงผิดปกติ อีกทั้งเป็นบทบัญญัติที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหามีความผิด ขัดต่อหลักนิติธรรมกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จำกัดสิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า นั้น เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๘๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สอบสวนและมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน และมีมูลความผิดทางวินัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ทั้งนี้ เพื่อให้การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของคณะกรรมการ ป.ป.ช. บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่วางกลไกป้องกัน ตรวจสอบและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด โดยในการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ประกอบกับระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. ๒๕๖๑ มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่ประกันความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหลักเกณฑ์และวิธีการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะมีลักษณะผูกมัดดุลพินิจการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนต้องลงโทษตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลก็ตาม แต่คำสั่งลงโทษทางวินัยดังกล่าวยังไม่ถึงที่สุดผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ รวมทั้งสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง อีกทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ แยกการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากกรณีกฎหมายเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดปกติอย่างชัดเจน โดยการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบัญญัติไว้ในส่วนที่ ๒ ของหมวด ๔ การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ในการดำเนินการกรณีสั่งลงโทษผิดปกติบัญญัติไว้ในส่วนที่ ๒ ของหมวด ๕ การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน เนื่องจากการชี้มูลความผิดทั้งสองกรณีอาศัยองค์ประกอบในการพิจารณาทั้งในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน การลงโทษทั้งสองกรณีเป็นคนละส่วนกัน ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคล นอกจากนี้ การดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งลงโทษทางวินัยนั้น ไม่ต้องกระทำโดยกระบวนการพิจารณาคดีของศาล และการพิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ก็ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยตามควรดังเช่นในคดีอาญา การกระทำเดียวกันของบุคคลเดียวกันนั้น แม้อาจก่อให้เกิดความผิดได้ทั้งในทางอาญาและในทางวินัย แต่การดำเนินคดีอาญาและการดำเนินการทางวินัยเป็นกระบวนการที่แยกออกจากกันได้ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ กระบวนการ องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ และมาตรฐานในการชี้ว่าพนักงานหลักฐานที่เข้มงวดแตกต่างกัน โดยความผิดอาญาถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อลงโทษการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยและคุ้มครองความสุขของสมาชิกในสังคมและเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่สภาพบังคับมีความรุนแรงมากที่สุดการดำเนินคดีอาญาต้องตกอยู่ภายใต้หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์บทบัญญัติมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม จึงไม่ใช่บทบัญญัติที่เป็นการสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหามีความผิดเมื่อชี้ว่าพนักงานระหว่างสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขปัญหาคriminalของชาติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และมีผลใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามนิยามของกฎหมายฉบับนี้กำหนดโดยเสมอภาคกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่งและวรรคสาม ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ เป็นบทบัญญัติที่ส่งผลให้การพิจารณาทางปกครองมีสภาพร้ายแรง ไม่เป็นกลาง และแนวทางการพิจารณาพยานหลักฐานใหม่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๕๔ ทำให้ผู้ฟ้องคดีถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๔ การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนที่ ๒ การดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลักการที่บัญญัติขึ้นใหม่ตามหลักการดำเนินการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายให้ครบขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ก่อนฟ้องคดีปกครองเพื่อป้องกันข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากผู้บังคับบัญชาอาจมีเหตุผลหรือหลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้กระทำผิดตามที่กล่าวหา เป็นการเพิ่มกระบวนการในการทบทวนมติหรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ชี้มูลความผิดทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่ผู้ถูกกล่าวหาจะใช้สิทธิอุทธรณ์อุทธรณ์ในการลงโทษหรือฟ้องคดีต่อศาลปกครองต่อไป เป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งสิทธิ ความเชื่อใจและเป็นคุณแก่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการไต่สวนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่มุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ถูกต้องเพื่อทำความจริงให้ปรากฏ มิได้มุ่งหาข้อมูลมาสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือข้อสงสัยเพื่อนำไปสู่การลงโทษผู้ถูกกล่าวหา บทบัญญัติดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ใช้เฉพาะกรณีการขอให้ทบพวนมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ชี้มูลความผิดทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแตกต่างจากการขอให้พิจารณาใหม่ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๕๔ นอกจากนี้ การที่มาตรา ๙๙ บัญญัติให้สิทธิแต่เฉพาะผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเป็นผู้มีสิทธิขอทบพวนมติดังกล่าว เนื่องจากเป็นผู้ที่จะต้องพิจารณาลงโทษทางวินัยตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงและทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในเรื่องที่มีการกล่าวหาเป็นอย่างดีสามารถพิจารณาได้ว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานใหม่อันแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้มีการกระทำความผิดตามที่กล่าวหาหรือกระทำความผิดในฐานความผิดที่แตกต่างจากที่ถูกกล่าวหาหรือทำให้ผลการวินิจฉัยเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ โดยกำหนดให้ต้องขอทบพวนมตินั้นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้กระบวนการทบพวนมติเป็นไปด้วยความรวดเร็วไม่กระทบต่อกระบวนการอื่นภายหลัง อย่างไรก็ตาม ผู้ถูกกล่าวหายังมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ถูกลงโทษหรือจะดำเนินการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้นก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครองก็ได้ ตามมาตรา ๑๐๑ วรรคหนึ่ง ประกอบกับในทางปฏิบัติแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่มีสิทธิยื่นคำขอทบพวนมติได้ด้วยตนเอง ผู้ถูกกล่าวหายังสามารถเสนอพยานหลักฐานใหม่ผ่านผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาว่ามีความสำคัญทำให้ผลการวินิจฉัยเปลี่ยนแปลงไปและขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทบพวนมติ ส่วนการกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ที่มีอำนาจพิจารณาทบพวนมตินั้น เป็นไปตามหลักทั่วไปของการทบพวนมติที่ให้ผู้ที่ย่อมมีมติในเรื่องนั้นเป็นผู้พิจารณาทบพวน เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขปัญหาการทุจริตของชาติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และมีผลใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามนิยามของกฎหมายฉบับนี้กำหนดโดยเสมอภาคกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า

ส่วนข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๐๑ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่ตัดสิทธิองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ในการใช้ดุลพินิจถ่วงดุลตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำได้เพียงพิจารณาดุลพินิจ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ในการกำหนดโทษปลดออกหรือไล่ออกจากราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าถูกต้องเหมาะสมหรือไม่เท่านั้น มิได้เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกลงโทษทางวินัย และวรรคสอง บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีสิทธิขอเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดีด้วยได้ แต่ไม่ได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๐๑ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่คงหลักการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙๖ ที่บัญญัติให้ผู้ถูกลงโทษสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมายระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลและเพิ่มหลักการใหม่ให้สิทธิผู้ถูกลงโทษในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองโดยตรง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาและลดขั้นตอนการดำเนินการให้เกิดความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น บทบัญญัติมาตรานี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง ที่มุ่งหมายกำหนดกลไกการตรวจสอบการทุจริตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่มีเจตนารมณ์ป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เต็มขนาด ส่วนมาตรา ๑๐๑ วรรคสอง เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีว่าในกรณีที่ผู้ถูกลงโทษทางวินัยนำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครองโดยมิได้ฟ้องคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ศาลปกครองแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบและให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีสิทธิขอเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดีด้วยได้ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยการพิจารณาคดีดังกล่าวศาลปกครองใช้ระบบไต่สวนในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการอย่างอื่นเกี่ยวกับคดีเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและวินิจฉัยคดีถูกต้องโดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นองค์กรวินิจฉัยเรื่องที่ฟ้องเป็นคดีได้รับทราบและมีสิทธิขอเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดีด้วยได้ เพื่อให้กระบวนการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับนี้ อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติมาตรา ๑๐๑ วรรคสอง จะมีได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ตาม แต่หากผู้ถูกลงโทษเห็นว่าตนได้รับความเสียหายจากการกระทำของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในเรื่องดังกล่าว ย่อมสามารถใช้สิทธิตามกระบวนการยุติธรรมต่อศาลอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้ ดังนั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๐๑ เป็นบทบัญญัติที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และมีผลใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามนิยามของกฎหมายฉบับนี้กำหนดโดยเสมอภาคกัน ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคห้า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามมาตรา ๖๓ ของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการสมควรบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๙๑ แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมาย ระหว่างการดำเนินคดีอาญากับการดำเนินการทางวินัยกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ขัดต่อหลักความเสมอภาคเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิดจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลโดยไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ขัดต่อหลักนิติธรรมและเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน และมีมูลความผิดทางวินัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ซึ่งมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง ตราขึ้นโดยมีหลักการเดียวกันกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙๒ วรรคหนึ่ง ที่มุ่งเน้นการสร้างกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และปรับปรุงกลไกเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ไต่สวนและวินิจฉัยว่ามีมูลความผิดทางวินัยมี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผลทางกฎหมายต่อการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นการแก้ไขปัญหาความบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการที่ผ่านมา ที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ซึ่งมีมติว่าเรื่องที่สอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดมีมูลว่าผู้นั้นกระทำความผิด จะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวนทางวินัยหรือดำเนินการพิจารณาโทษทางวินัย โดยไม่จำเป็นต้องผูกพันตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ก่อให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนล่าช้า และเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นผู้ดำเนินการทางวินัยเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้องส่งผลให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไม่ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ บัญญัติไว้ในกรณีเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกันกรณีถ้ามีมูลความผิดทางอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน สำเนาอิเล็กทรอนิกส์ และคำวินิจฉัยไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวัน เพื่อให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีต่อไป กรณีถ้ามีมูลความผิดทางวินัย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน และคำวินิจฉัยไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนภายในสามสิบวัน เพื่อให้ดำเนินการทางวินัยต่อไป ซึ่งในการกระทำเดียวกันของผู้ถูกกล่าวหาอาจมีมูลความผิดได้ทั้งในทางอาญาและในทางวินัยควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม การดำเนินการทางวินัยและการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาเป็นกระบวนการที่แยกออกจากกันได้ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ กระบวนการ องค์การที่มีอำนาจหน้าที่ และมาตรฐานในการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานที่เข้มงวดแตกต่างกัน โดยความผิดอาญากำหนดขึ้นเพื่อใช้ลงโทษการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ค้ำครองความสงบสุขของสมาชิกในสังคมและเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่สภาพบังคับมีความรุนแรงมากที่สุด รวมทั้งมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาต้องตกอยู่ภายใต้หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ถึงที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีให้ต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าเป็นผู้กระทำความผิด การพิสูจน์ความผิดของจำเลยเพื่อนำไปสู่การลงโทษ จึงต้องกระทำโดยการพิจารณาดีของศาลที่มีเขตอำนาจ และการพิจารณาชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยศาลต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยตามควรในขณะที่ความผิดทางวินัยกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อยู่ในระเบียบแบบแผนของทางราชการ รวมถึงรักษาชื่อเสียงของทางราชการให้ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน การดำเนินการทางวินัยจึงเป็นมาตรการในการรักษาวินัยของฝ่ายปกครองซึ่งการดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งลงโทษทางวินัยนั้น ไม่ต้องกระทำโดยกระบวนการพิจารณาดีของศาล และการพิจารณาชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดก็ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยตามควรดังเช่นในคดีอาญาเพียงมีพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าการกระทำความผิดทางวินัยตามที่กล่าวหาที่เพียงพอแล้ว การดำเนินการทางวินัยจึงไม่จำเป็นต้องถือเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในส่วนที่ ๒ การดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตั้งแต่มาตรา ๙๘ ถึงมาตรา ๑๐๑ โดยมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาที่ได้รับส่วนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ให้พิจารณาโทษทางวินัยตาม

ฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีกโดยให้ถือว่า
สำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวน
วินัยด้วยนั้น เป็นเพียงการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของการดำเนินการทางวินัยซึ่งมีความ
แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราดังกล่าวแม้มีลักษณะก้าวล่วงการดำ
เนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาอยู่บ้างก็ตาม แต่กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงและวินิจฉัยของ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า
การดำเนินการทางวินัยโดยคณะกรรมการสอบสวนวินัยและผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ การดำเนินการทางวินัย
ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราดังกล่าว หากผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติ
ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคสาม แล้วผู้ซึ่ง
ถูกลงโทษสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ถูกลงโทษโดยไม่ต้องอุทธรณ์ตาม
กฎหมายระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้น หรือจะดำเนินการอุทธรณ์
ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคล
ของผู้ถูกลงโทษนั้นก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครองก็ได้ตามมาตรา ๑๐๑ อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิ
หรือเสรีภาพของประชาชนโดยองค์กรตุลาการ ประกอบกับเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิและเสรีภาพของ
เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการ
แก้ไขปัญหาการทุจริตของชาติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘
วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งเน้นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็น
กลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่ม
ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับ
กับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาเป็นการทั่วไปตามผลของการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น การที่พระราชบัญญัติ
ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ กำหนดหลักเกณฑ์การ
ดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการดำเนิน
คดีอาญาเป็นไปตามหลักเกณฑ์กำหนดไว้ในหมวด ๔ การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนที่ ๑ การ
ดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่มาตรา ๙๓ ถึงมาตรา ๙๗ ซึ่งมีสาระสำคัญในมาตรา ๙๓ ว่าเมื่ออัยการ
สูงสุดได้รับสำนวนคดีอาญาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ให้พิจารณาเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขต
อำนาจภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ส่วนการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในส่วนที่ ๒ การดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตั้งแต่มาตรา ๙๘ ถึง
มาตรา ๑๐๑ โดยมาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาที่
ได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ให้พิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีกโดยให้ถือว่าสำนวนการไต่สวน
ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยด้วยนั้น เป็น
เพียงการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของการดำเนินการทางวินัยซึ่งมีความแตกต่างจากการ
ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราดังกล่าวแม้มีลักษณะก้าวล่วงการดำ เนินการทางวินัย
ของผู้บังคับบัญชาอยู่บ้างก็ตาม แต่กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงและวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี
หลักเกณฑ์ในการดำเนินการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการดำเนินการทางวินัยโดย
คณะกรรมการสอบสวนวินัยและผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ การดำเนินการทางวินัยตามบทบัญญัติ

แห่งกฎหมายมาตราดังกล่าวหากผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคสาม แล้วผู้ซึ่งถูกลงโทษสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ถูกลงโทษโดยไม่ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมายระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้น หรือจะดำเนินการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้นก่อนฟ้องคดีต่อศาลปกครองก็ได้ตามมาตรา ๑๐๑ อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนโดยองค์กรตุลาการ ประกอบกับเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกจำกัดตามกฎหมายกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขปัญหาการทุจริตของชาติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๘ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งเน้นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุไม่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคล ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค และไม่เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิดไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๖ เรื่อง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

โทษจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญามีผลกระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล แต่ศาลมีดุลพินิจใช้มาตรการเลี่ยงการจำคุกซึ่งเป็นมาตรการทางเลือกอื่นในการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำความผิด แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำหรือทัณฑสถานดังเช่นบทบัญญัติมาตรา ๕๖ เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ ให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี ไม่กระทำความผิดซ้ำ และกลับเข้าสู่สังคมใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างปกติสุข โดยการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้เพื่อไม่ให้ต้องตราบาปติดตัวว่า เคยถูกจำคุก อย่างไรก็ดี กฎหมายกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลด้วยตามมาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๓) และวรรคสอง เพื่อความแน่นอนของสภาพบังคับและการใช้มาตรการทางอาญา

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่จำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษให้แก่จำเลยไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับกรณีที่ศาลจะพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แก่ผู้กระทำความผิดโดยจำแนกประเภทความผิด และความหนักเบาตามลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดไว้ซึ่งการรอกการกำหนดโทษ คือ การที่ศาลพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาแต่ศาลยังไม่กำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลย และห้ามมิให้จำเลยกระทำความผิดภายในระยะเวลาที่กำหนดหากจำเลยได้กระทำความผิดภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ให้ศาลที่พิพากษาคดีหลังกำหนดโทษที่รอกการกำหนดโทษไว้ในคดีก่อนบวกเข้ากับโทษในคดีหลัง ส่วนการกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้เป็นกรณีที่ศาลกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยแล้วแต่ให้รอกการลงโทษนั้นไว้เสียก่อนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดหากจำเลยได้กระทำความผิดซ้ำอีกภายในกำหนดเวลาที่ศาลรอกการลงโทษไว้ ศาลอาจบวกโทษที่รอกการลงโทษไว้ในคดีก่อนเข้ากับโทษในคดีหลังได้ หรือถ้าจำเลยมิได้กระทำความผิดในระหว่างที่มีการรอกการลงโทษโทษที่รอกไว้จะสิ้นผลไป โดยคดีที่ศาลจะพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำความผิดซึ่งศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นการกระทำความผิดซึ่งศาลจะลงโทษปรับสถานเดียวและผู้กระทำความผิดที่จะได้รับการรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้นั้น จะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๓) คือ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือผู้ที่เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่โทษจำคุกที่ได้รับนั้นต้องเป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือหากเคยรับโทษจำคุกมาก่อนไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานใดก็ตาม แต่ผู้กระทำความผิดพ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปี แล้วมากระทำความผิดอีก โดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เนื่องจากความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษมิใช่อาชญากรรมที่เป็นความผิดร้ายแรง ไม่ถือว่าผู้กระทำความผิดมีจิตใจที่ชั่วร้ายและมีผู้กระทำความผิดตื้นซึ้งการที่บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ให้น้ำความผิดในอดีตมาเป็นเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจของศาลเพื่อพิจารณาการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้นั้นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและหลักการตรากฎหมายอาญาที่ต้องมีความแน่นอนชัดเจนเพื่อกำหนดว่าบุคคลใดสมควรได้รับการรอกการกำหนด

โทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษตามมาตราดังกล่าว เป็นไปตามหลักนิติธรรม ทั้งยังสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการป้องกันมิให้ผู้นั้นกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยนำพฤติการณ์และประวัติภูมิหลังของผู้กระทำความผิดมาประกอบการพิจารณานอกเหนือจากการพิจารณาตามความร้ายแรงของพฤติการณ์ผู้กระทำความผิดด้วย เพื่อให้ทราบว่าผู้นั้นกระทำความผิดครั้งแรกหรือกระทำความผิดซ้ำและทราบถึงสาเหตุการกระทำความผิด รวมทั้งพฤติการณ์และสิ่งแวดล้อมของผู้กระทำความผิดอันจะทำให้การกำหนดโทษมีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด และเป็นการกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณารอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ให้เป็นมาตรฐานเพื่อป้องกันมิให้ศาลใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจอันอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด นอกจากนี้ การที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง กำหนดข้อจำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เคยถูกจำคุกมาก่อน เพราะหากผู้กระทำความผิดนั้นเคยต้องตราบาปมาแล้วว่าเคยถูกจำคุกในเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยมีใช้ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษหรือเคยรับโทษจำคุกเกินกว่าหกเดือน การให้โอกาสผู้กระทำความผิดดังกล่าวได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมโดยรอการกำหนดโทษ หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้และใช้มาตรการคุมความประพฤติแทนย่อมไม่เกิดประโยชน์อันใดที่จะเลียงการต้องตราบาปนั้นอีก ศาลจึงต้องให้น้ำหนักแก่การคุ้มครองบุคคลอื่นในสังคมที่มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบเป็นสำคัญ อีกทั้งการใช้ดุลพินิจของศาลในการรอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง โดยพิจารณาตามความเหมาะสมแก่สภาพความผิด พฤติการณ์แห่งคดีประกอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด ได้แก่ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอื่นอันควรปรานี ซึ่งศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติโดยคำนึงถึงความเหมาะสมเป็นรายกรณีอันเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิของผู้กระทำความผิด สิทธิของผู้เสียหาย และการคุ้มครองความปลอดภัยของสาธารณะและความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบจากการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ความเป็นมนุษย์มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณี
หนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๔๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่มีสภาพบังคับและโทษน้อยที่สุดในอนุมาตรานี้ แม้แยกฐานความผิดแต่ยังคงจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้นซึ่งมิใช่เป็นการประพฤติดุร้ายแรงและไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งเมื่อเทียบกับลักษณะต้องห้ามในอนุมาตราอื่น เช่น มาตรา ๑๒ (๙) (๑๐) (๑๒) และ (๑๓) ที่ห้ามสืบปึกสามารถให้สิทธิสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติเกี่ยวกับการปกครองหมู่บ้าน โดยกำหนดให้มีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน ซึ่งมาจากการเลือกของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามกฎหมายและแนวนโยบายของรัฐในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างราชการส่วนภูมิภาคกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันและแก้ไขปัญหากรณีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมและจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในท้องที่ และยังมีฐานะเป็นตัวแทนของรัฐ ตัวแทนของราษฎรในการรับเรื่องร้องทุกข์หรือความเดือดร้อนของราษฎรเพื่อนำเสนอต่อส่วนราชการ ด้วยเหตุนี้ผู้ใหญ่บ้านจึงมีความสำคัญต่อระบอบการเมืองการปกครองในพื้นที่ อันเป็นกลไกขับเคลื่อนการทำงานของรัฐบาลในระดับท้องที่เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ มีเจตนารมณ์เพื่อให้ได้บุคคลผู้มีลักษณะที่เหมาะสม มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับนับถือของสาธารณชน และห้ามผู้มีลักษณะบางประการหรือพฤติกรรมที่ไม่สมควรดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นหลักประกันว่าบุคคลที่ได้รับเลือกนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องที่และส่วนรวม โดยมาตรา ๑๒ (๑๑) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านเฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับ ... กฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก” เพื่อป้องกันบุคคลที่เคยกระทำความผิดจนถึงขั้นศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก เข้าสู่ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมาย บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทางกฎหมายในการกลั่นกรองและตรวจสอบบุคคลที่มีประวัติเสื่อมเสียไม่ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านอย่างเด็ดขาด กฎหมายประสงค์ให้คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามดังกล่าวมีอยู่ตลอด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ระยะเวลาที่บุคคลนั้นดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน โดยสภาพจึงไม่อาจกำหนดระยะเวลาจำกัดสิทธิได้ เนื่องจาก การที่บุคคลใดเคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด ถือเป็นพฤติการณ์มีผลทึบมัวหมองไม่อาจอยู่ในฐานะที่จะเป็นผู้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากประชาชน ไม่สมควรให้เข้ามามีอำนาจในการปกครองหมู่บ้าน โดยเฉพาะกรณีผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็น เจ้ามือหรือเจ้าสำนัก อันเป็นพฤติการณ์ในทางอบายมุขที่ไม่พึงประสงค์ของคนในสังคม ประกอบกับเจ้ามือ หรือเจ้าสำนักเป็นผู้จัดให้มีการพนันขึ้น อันเป็นการมอมเมาราษฎรให้ลุ่มหลงในอบายมุข ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน เกิดความไม่สงบสุขในสังคมและอาชญากรรม กลายเป็นปัญหาสังคมและส่งผลกระทบ เป็นวงกว้าง ถือเป็นภัยคุกคามต่อสังคมโดยรวมและความมั่นคงภายในรัฐ มิใช่พฤติการณ์อันดีงามที่วิญญูชนทั่วไปพึงกระทำ ไม่เหมาะสมสำหรับผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ในฐานะผู้รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม แม้บุคคลนั้นจะพ้นโทษมาแล้วก็ได้มีผลเป็นการ ลบล้างหรือแก้ไขมลทินของผู้ที่จะมาเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนได้ นอกจากนี้การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะ ต้องห้ามตามบทบัญญัตินี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๘ (๑๐) ที่บัญญัติให้บุคคลที่เคยต้องคำ พิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก เป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้บุคคล ที่ขาดความน่าเชื่อถือในความสุจริตหรือผู้ที่เคยทำความผิดอันเป็นปฏิกิริยาต่อประโยชน์สาธารณะเข้ามาดำรง ตำแหน่งในทางการเมือง อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายให้มีการวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อมิให้บุคคลที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามาใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมือง แม้พระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะ ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการ พนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก เป็นบทบัญญัติที่ตัดสิทธิของบุคคลซึ่งมีผลกระทบ กระเทือนสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีใน ฐานะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย แต่สิทธิเช่นนี้อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย อีกทั้งการกำหนดความผิดดังกล่าวเฉพาะในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้า สำนักเท่านั้น มิได้รวมถึงผู้เข้าไปเล่นการพนันหรือผู้สนับสนุน เป็นการบัญญัติกฎหมายที่จำแนกประเภท ของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการได้มาซึ่ง ผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความ ผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่ม ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๖๖ เรื่อง พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

ประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาเบื้องต้นมีว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับหนังสือส่งคำโต้แย้งของจำเลยไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง หรือไม่ เห็นว่า ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของจำเลยเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ศาลฎีกาจะใช้บังคับแก่คดี เมื่อจำเลยโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัตินี้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้ กรณีเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง สำหรับที่โต้แย้งว่าพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง หรือไม่ นั้น เห็นว่า มาตรา ๓ วรรคสอง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๑ บททั่วไป โดยมีได้มีข้อความที่เป็น การคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพไว้เป็นการเฉพาะ ส่วนที่โต้แย้งว่าพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคสอง หรือไม่ นั้น เห็นว่า คำโต้แย้งของจำเลยไม่ได้อธิบายเหตุผลว่าพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคสอง อย่างไร กรณีไม่ต้องด้วยหลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยในส่วนนี้ จึงมีคำสั่งรับไว้พิจารณาวินิจฉัยเฉพาะประเด็นที่ขอให้วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่ และเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำความเห็นและจัดส่งสำเนาเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ

ฯลฯ

ฯลฯ

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย โดยมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” และมาตรา ๒๙ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย โดยในระยะแรกรัฐพยายามปราบปรามและควบคุมปัญหาเสพติดอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นไปตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นภาคี ยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพและชีวิตมนุษย์ ต้องมีมาตรการลงโทษเด็ดขาดฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายหลายฉบับขึ้นบังคับใช้ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้น สำหรับพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ บัญญัติให้บุคคลซึ่งมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ประเภท ๒ ประเภท ๔ และประเภท ๕ มีปริมาณสารบริสุทธิ์หรือมีปริมาณเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ให้ถือว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายโดยไม่เปิดโอกาสให้พิจารณาจากพฤติการณ์หรือคำนึงถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดและไม่ให้สิทธิจำเลยในการพิสูจน์ความจริงในคดีอันมีลักษณะเป็นบพสันนิษฐานเด็ดขาดต่อมาพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ แก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวให้มีลักษณะเป็นเพียงข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด โดยกำหนดให้บุคคลที่มียาเสพติดให้โทษที่มีปริมาณสารบริสุทธิ์หรือมีปริมาณเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย เพื่อให้จำเลยมีโอกาสพิสูจน์ความจริงต่อศาลว่าการกระทำของตนมิใช่เป็นการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หากสามารถพิสูจน์เจตนาของตนได้ย่อมมีผลทำให้รับโทษน้อยลง หลังจากนั้น มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ ขึ้นใช้บังคับ โดยมีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ คือ โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้กระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับและการดำเนินการตามกฎหมายแต่ละฉบับเป็นหน้าที่และอำนาจของหลายองค์กร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวจัดทำเป็นประมวลกฎหมายยาเสพติดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและใช้กฎหมายที่จะรวมอยู่ในฉบับเดียวกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกันนี้ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ จำเป็นต้องกำหนดให้มีระบบอนุญาตเพื่อให้การควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ และทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งกำหนดให้มีระบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคลากรซึ่งมีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดนโยบายในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด และรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปด้วยความรอบคอบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

และมีประสิทธิภาพ โดยบทบัญญัติมาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง มีลักษณะเป็นบทเฉพาะกาล บัญญัติว่า “ให้บทบัญญัติที่ให้สันนิษฐานว่าเป็นการกระทำเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และเพื่อขายซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัตินี้ยังคงมีผลใช้บังคับแก่คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายยาเสพติดท้ายพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับแล้วแต่กรณี จนกว่าคดีถึงที่สุด”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง กำหนดบทเฉพาะกาลให้การกระทำของจำเลยยังอยู่ภายใต้บทสันนิษฐานความผิดว่าเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ถูกยกเลิกแล้ว ซึ่งกำหนดให้จำเลยต้องรับโทษหนักขึ้นโดยถือเอาปริมาณของยาเสพติดเป็นสำคัญ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง กำหนดบทเฉพาะกาลเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการบังคับใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ถูกยกเลิกตามพระราชบัญญัตินี้กับประมวลกฎหมายยาเสพติดที่เป็นกฎหมายใหม่ มีปัญหาว่าเมื่อกฎหมายเดิมถูกยกเลิกไปแล้วในทันทีย่อมทำให้เกิดสุญญากาศทางกฎหมายและส่งผลกระทบต่อคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาไปแล้วก่อนวันที่กฎหมายใหม่จะมีผลใช้บังคับ โดยกำหนดให้คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายยาเสพติดมีผลใช้บังคับและอาจอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ยังคงต้องอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติที่กำหนดให้การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย บทสันนิษฐานดังกล่าวเป็นบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาที่ไม่เด็ดขาดโดยให้จำเลยมีโอกาสนำพยานหลักฐานพิสูจน์ความจริงต่อศาลว่าการกระทำของตนมิใช่การกระทำเพื่อจำหน่าย จำเลยยังมีสิทธิต่อสู้คดีและนำสืบพยานหลักฐานเพื่อหักล้างบทสันนิษฐานดังกล่าวได้ ไม่กระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ประกอบกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นได้ผ่านการพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยชอบด้วยกฎหมายมาแล้ว ทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน การพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ การรับฟังข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบต่อศาลชั้นต้นอยู่บนพื้นฐานของหลักการรับฟังหรือชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อเห็นว่ามีกระทำความผิด หากกรณีมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย กรณีแตกต่างจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๖ - ๗/๒๕๖๑ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง มิให้นำกฎหมายที่เป็นคุณต่อจำเลยมาใช้บังคับแก่คดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม เนื่องจากบทบัญญัติ มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง เป็นกรณีกำหนดให้ยังคงใช้บังคับกฎหมายเดิมที่เป็นบทบัญญัติให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อจำหน่ายโดยไม่เปิดโอกาสให้จำเลยนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

นอกจากนี้ ในระหว่างการศึกษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา หากมีกรณีกฎหมายที่ใช้
ในขณะกระทำความผิดแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้ภายหลังการกระทำความผิดซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมายอัน
เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จำเลยสามารถยกข้อเท็จจริงดังกล่าวในอุทธรณ์หรือฎีกา และ
ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาสามารถยกประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใช้กฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลย
ขึ้นพิจารณา โดยปรับลดโทษตามกฎหมายที่เป็นคุณแก่จำเลยได้ แม้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวล
กฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ มีผลให้จำเลยในคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วยังคงถูก
บังคับจากบทบัญญัติที่กำหนดให้การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนด
ไว้ให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามกฎหมายเดิม และอาจไม่ได้รับประโยชน์จาก
ประมวลกฎหมายยาเสพติดที่ยกเลิกบทสันนิษฐานความผิดดังกล่าวซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่เป็นคุณแก่จำเลย
ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะ
ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบต่อจำเลยที่มีภาระในการพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐาน
ดังกล่าวอาจเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่บ้าง แต่ก็ได้ทำให้การอำนวยความสะดวกแก่
จำเลยเสียไป ดังนั้น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรค
หนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดต่อสิทธิในการ
ต่อสู้คดี ไม่ขัดต่อหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยไม่มีความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา
๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ.
๒๕๖๔ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙
วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๑) คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๖๗ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่กำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อรับรอง คุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติ โดยมาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นบทบัญญัติในภาค ๓ อุทธรณ์และฎีกา ที่กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเหตุผลว่าบทบัญญัติในส่วนการฎีกาไม่สามารถถ่วงดุลการคุ้มครองสิทธิที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วขึ้น สมควรกำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาว่าคดีที่ได้ยื่นฎีกาใดสมควรอนุญาตให้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๗ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด” มาตรา ๒๔๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา” วรรคสอง บัญญัติว่า “การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ แล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว” มาตรา ๒๔๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “คำร้องตามมาตรา ๒๔๗ ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน” วรรคสอง บัญญัติว่า “การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรอนุญาตให้ฎีกา” และมาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาตามมาตรา ๒๔๗ ได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย” วรรคสอง บัญญัติว่า “ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาที่เกี่ยวพันกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน (๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา (๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน (๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น (๕) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย (๖) ปัญหาสำคัญอื่น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา” วรรคสาม บัญญัติว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามวรรคสอง (๖) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้” และวรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่อนุญาตให้ฎีกา ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ บัญญัติห้ามคู่ความฎีกา เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา คดีที่ศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมากกว่า ทำให้คู่ความในแต่ละคดีได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายไม่เท่าเทียมกัน เกิดความไม่มั่นคงในกระบวนการยุติธรรม ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมและเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุความแตกต่างในสถานะของบุคคล ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๒/๒๕๖๕ จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ เป็นการเปลี่ยนแปลง

หลักการของการฎีกาจากระบบสิทธิ (Appeal as of Right) เป็นระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) โดยการขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกาต้องคำนึงถึงความสำคัญของการตรวจสอบทบทวนคำตัดสินของศาลที่ตัดสินคดีมาถึงสองชั้นศาลแล้วว่ามีเหตุผลความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด เป็นการให้ดุลพินิจแก่ศาลฎีกาในการพิจารณาตามหลักเกณฑ์อนุญาตให้ฎีกา เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด โดยให้ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และกลั่นกรองคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งเหมาะสมเพียงพอแล้ว สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบการพิจารณาคดีที่คู่ความในคดีที่ศาลชั้นต้นตัดสินชี้ขาดมีสิทธิได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลลำดับชั้นสูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง (Double Degree of Jurisdiction) อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาเฉพาะคดีที่มีปัญหาสำคัญ มาตรา ๒๔๗ กำหนดให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในคดีแพ่งจะกระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา ทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ไม่เปิดโอกาสให้ใช้สิทธิฎีกาเพื่อประวิงคดีให้การบังคับคดีล่าช้าออกไปจนเกิดความเสียหายแก่คู่ความอีกฝ่าย อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมาตรา ๒๔๘ กำหนดให้การพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา กระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนมาตรา ๒๔๙ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ควรวินิจฉัย และวรรคสองกำหนดกรณีปัญหาสำคัญสำหรับการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาไว้ว่า ให้รวมถึงกรณีตาม (๑) ถึง (๖) ด้วย หากคำร้องขออนุญาตฎีกา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ใดมีลักษณะเป็นปัญหาสำคัญตามมาตรา ๒๔๙ และศาลฎีกาเห็นสมควรวินิจฉัยแล้ว ย่อมได้รับการอนุญาตให้ฎีกา มิได้เป็นการห้ามฎีกาโดยเด็ดขาด คู่ความทุกฝ่ายสามารถยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้อย่างเสมอกันภายใต้เงื่อนไขอย่างเดียวกัน โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขประเภทคดีหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท การไม่ได้รับอนุญาตฎีกาเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ มิได้ให้ดุลพินิจแก่ศาลฎีกาในการส่งคำร้องขออนุญาตฎีกาโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ทั้งต้องให้เหตุผลในกรณีไม่อนุญาตให้คู่ความฎีกาไว้ด้วย ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ กำหนดหลักเกณฑ์การฎีกาของคู่ความให้ได้รับความคุ้มครองสิทธิในการขออนุญาตฎีกาไว้อย่างเสมอภาคกัน กรณีมิใช่เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การฎีกาให้คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาแตกต่างกัน ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ มาตรา ๒๔๗ มาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๒) คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” และวรรคสอง บัญญัติว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน มาตรา ๑๒ (๑๑) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๓๕ เนื่องจากการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามเพิ่มขึ้นอีก ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมาตรา ๑๒ บัญญัติว่า “ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้ ... (๑๑) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศิลปากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณะประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ...”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ มีลักษณะเป็นการตัดสิทธิและโอกาสการมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดชีวิต อันเป็นการกระทบและจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ฟ้องคดีอย่างรุนแรงเกินเหตุ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติให้ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกผู้ใหญ่บ้าน และให้นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นหัวหน้าปกครองประชาชนในเขตหมู่บ้าน ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน เป็นคนกลางในการประสานงานระหว่างประชาชนในหมู่บ้านกับหน่วยงานของรัฐโดยให้การ

สนับสนุน ส่งเสริม อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ควบคุมดูแลให้ประชาชนในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ประสานหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านในการติดต่อหรือขอรับบริการจากหน่วยงานของรัฐ นำปัญหาความเดือดร้อนหรือความต้องการที่จำเป็นของประชาชนในหมู่บ้านแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโดยถือเป็นพนักงานฝ่ายปกครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงมีหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายประการ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททั้งในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐและเป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้าน อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับมาตรา ๑๒ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพื่อกลั่นกรองให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน มีความประพฤติเป็นที่ยอมรับนับถือของสาธารณชน และป้องกันมิให้ผู้มีลักษณะหรือพฤติกรรมที่ไม่สมควรเข้าสู่ตำแหน่ง อันเป็นหลักประกันว่าบุคคลที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องที่และส่วนรวม โดย (๑๑) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านว่าต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายฉบับต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่มีประวัติเสื่อมเสียในการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน การกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านว่าต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ เป็นการให้ความสำคัญกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับป่าไม้ของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศ ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดอันเกี่ยวกับป่าไม้ภายในพื้นที่รับผิดชอบของตน หากปล่อยให้บุคคลซึ่งเคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนภายในชุมชน และอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ภายในชุมชนอันเป็นประโยชน์ส่วนรวม อย่างไรก็ตาม การสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นสิทธิของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองระดับท้องที่อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีในฐานะพลเมือง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนตามกำลังความสามารถเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคลในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิดังกล่าวของบุคคล ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจตรากฎหมายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลได้ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญ

มิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๓ และคำวินิจฉัยที่ ๗ - ๘/๒๕๖๕ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งและกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด โดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๖ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายที่จำแนกประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหาแล้ว

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑) ที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านว่า “ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ...” แล้ว เป็นกรณีที่ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ฐานใด ย่อมหมายถึงการกระทำความผิดทุกฐานความผิด หากพิจารณาพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ อันเป็นกฎหมายหลักกว่าด้วยป่าไม้ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันแล้ว มีบทบัญญัติที่กำหนดความผิดและโทษไว้ในหมวด ๗ บทกำหนดโทษ ตั้งแต่มาตรา ๖๙ ถึงมาตรา ๗๔ จัดว่า หลายฐานความผิด และมีระวางโทษหนักเบาแตกต่างกันตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด เช่น มาตรา ๗๑ กำหนดความผิดแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๕ กรณีใช้ตราประทับไม้ของเอกชนโดยเจ้าของตราไม้ได้นำจดทะเบียนและได้รับอนุญาต และกรณีเจ้าของตราหรือผู้ครอบครองตราไม่ยอมทำลายตราต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันใบอนุญาตสิ้นสุด หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๖ กรณีเจ้าของตราประทับไม้แจ้งการสูญหายของตราประทับไม้ของเอกชนภายในกำหนดเวลาไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันรู้ถึงการสูญหาย ระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท (ปัจจุบันถือเป็นความผิดทางพินัยและถือว่าอัตราโทษปรับดังกล่าวเป็นอัตราค่าปรับเป็นพินัยซึ่งไม่เป็นโทษอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ. ๒๕๖๕) มาตรา ๗๑ ทวิ กำหนดความผิดแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๒๙ ทวิ กรณี

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

คำหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้ามเกินปริมาณที่กำหนดและไม่ได้รับอนุญาต หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรา ๓๙ กรณีนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่โดยไม่มีใบเบิกทาง ระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมาตรา ๗๓ กำหนดความผิดแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรา ๔๘ กรณีแปรรูปไม้ ตั้งโรงงานแปรรูปไม้ภายในเขตควบคุมการแปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต ระวังโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่หากเป็นกรณีไม้หวงห้าม อาทิ ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ชิงชัน ไม้เก็ดแดง ระวังโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงสองล้านบาท เป็นต้น ซึ่งบางฐานความผิดมิได้มีระดับความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์ในการกระทำผิดที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือความน่าเชื่อถือของบุคคลถึงขนาดที่จะต้องถูกตัดสิทธิสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ยิ่งกว่านั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ไม่ได้กำหนดระยะเวลาต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ ย่อมทำให้บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้เป็นผู้ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตลอดชีวิตโดยไม่คำนึงถึงความรุนแรงของการกระทำผิดและความรุนแรงของโทษ เมื่อพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นที่กับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการป้องกันมิให้ผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสียไม่เหมาะสมดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแล้ว ไม่ได้สัดส่วนกัน ดังนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ โดยกำหนดให้การกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในทุกกรณีเป็นลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยไม่จำแนกประเภทการกระทำและความหนักเบาแห่งสภาพบังคับให้เหมาะสมแก่ลักษณะและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในกรณีที่ผู้นั้นถูกต้องห้ามสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไว้ให้เหมาะสมกับระดับความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์ในการกระทำผิด เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ขัดต่อหลักนิติธรรม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ที่บัญญัติคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ (๑๑) ให้มีความเหมาะสมกับประเภทของการกระทำและความหนักเบาตามสภาพแห่งข้อหา ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๓) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ ตรารขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นองค์กรตรวจสอบนอกเหนือจากการตรวจสอบของหน่วยงานต้นสังกัดซึ่งเป็นกลไกของฝ่ายบริหารในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ มีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและชี้มูลเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายสำคัญและเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แต่ยังไม่มีส่วนราชการในส่วนของฝ่ายบริหารที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยตรง ทำให้รัฐบาลไม่สามารถกำกับดูแลและผลักดันเพื่อให้การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ อีกทั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นองค์กรอิสระที่มีอำนาจในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีภารกิจที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวนมาก สมควรที่จะมีส่วนราชการในฝ่ายบริหารที่รับผิดชอบในการดำเนินการด้านนโยบายดังกล่าว และเป็นศูนย์กลางประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในฝ่ายบริหารสามารถดำเนินการในลักษณะบูรณาการและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันเป็นการแก้ไขปัญหาความบกพร่องที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐที่มีความซ้ำซ้อน ล่าช้า และปัญหาการเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นผู้ดำเนินการทางวินัยเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง ส่งผลให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่เป็นปัญหาสำคัญของประเทศไม่ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำการทุจริตในภาครัฐ และเป็นกรณีมีมูลความผิดทางวินัย ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก ในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหาให้ถือว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นสำนวนการสอบสวนวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น ๆ แล้วแต่กรณี”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิด เป็นการปฏิบัติต่อผู้ฟ้องคดีเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุด และเป็นการให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ท. ก้าวล่วงเข้าใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบริหารงานบุคคลของทุกหน่วยงานของรัฐโดยไม่มีหน่วยงานใดตรวจสอบถ่วงดุลหรือคัดค้านได้ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง เป็นกระบวนการตรวจสอบการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อพิจารณาโทษทางวินัย เนื่องจากความผิดทางวินัยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อยู่ในระเบียบแบบแผนของทางราชการ รวมถึงรักษาชื่อเสียงของทางราชการให้ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยมีความมุ่งหมายให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นองค์กรฝ่ายบริหาร มีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐนอกเหนือจากหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนเพื่อให้มาตรการในการตรวจสอบการกระทำการทุจริตในภาครัฐตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นมาตรฐานเดียวกันกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายทั้งสองฉบับมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทิศทางเดียวกัน

การดำเนินการทางวินัยจึงเป็นเครื่องมือในการรักษาวินัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะใช้มาตรการทางปกครองเพื่อลงโทษผู้ที่กระทำความผิดวินัย โดยที่การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดทางวินัยไม่จำต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยดังเช่นคดีอาญา เนื่องด้วยความผิดทางอาญามีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองความสงบสุขของสังคม โทษทางอาญาจึงเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่มีสภาพบังคับที่รุนแรง มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้ได้รับโทษทางอาญา การพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงต้องกระทำโดยกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ถือหลักการสำคัญว่าการดำเนินคดีอาญาต้องอยู่ภายใต้หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้ไม่มีความผิด ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ดังนั้น การดำเนินการเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นคนละส่วนกับการดำเนินคดีอาญา เมื่อพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งเป็นกระบวนการอันนำไปสู่การดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน และเป็นคนละส่วนกับกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติส่งเรื่องให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีอาญาตามมาตรา ๔๕ บทบัญญัติมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง จึงเป็นคนละกรณีกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้ไม่มีความผิด แม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก อันมีลักษณะก้าวล่วงเข้าไปในอำนาจการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐก็ตาม แต่ยังคงเป็นกระบวนการตรวจสอบโดยองค์กรฝ่ายบริหารเองเพื่อลงโทษทางวินัย นอกจากนี้ การไต่สวนข้อเท็จจริงและวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินการที่ให้ความสำคัญแก่ผู้ถูก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

กล่าวหา อาทิ มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการไต่สวนข้อเท็จจริง ให้แจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาและแสดงพยานหลักฐาน หรือนำพยานบุคคลมาให้ถ้อยคำประกอบการชี้แจง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. กำหนด” วรรคสอง บัญญัติว่า “ในการชี้แจงข้อกล่าวหาและการให้ถ้อยคำ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธินำทนายความหรือบุคคลซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงหรือให้ถ้อยคำของตนได้” และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. ๒๕๕๔ ข้อ ๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐ กำหนดให้ ก่อนที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการทุจริตในภาครัฐ คณะกรรมการ ป.ป.ท. ต้องแจ้งข้อกล่าวหาและให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ถ้อยคำประกอบการชี้แจงได้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. กำหนด และเมื่อปรากฏว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหา มาพบเพื่อแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และหากผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง แล้ว ตามมาตรา ๔๔ ผู้ถูกลงโทษสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูกกล่าวหา นั้น ๆ ทั้งนี้ หากไม่พอใจในผลของการวินิจฉัยอุทธรณ์ก็สามารถใช้สิทธิทางศาลโดยฟ้องคดีต่อศาลปกครอง หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดีเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และผู้บังคับบัญชาได้ ถือว่าเป็นการดำเนินการทางวินัยที่เป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ดังนั้น พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง เป็นคนละกรณีกับหลักในคดีอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดหรือเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๐ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๔) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่การค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงของรัฐแล้ว ยังส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและคืบคลานที่เกี่ยวข้อทั้งหลายได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ขึ้น มาตรา ๔๕ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา” เพื่อให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ลั่นกรองว่าคดีใดเป็นปัญหาสำคัญอันเป็นเหตุอันควรให้ศาลฎีกาได้วินิจฉัย

ความเห็นของศาลฎีกาที่ว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ บัญญัติให้อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกาโดยไม่ต้องแสดงเหตุผลใด ๆ แตกต่างจากการรับฎีกาของจำเลย การกำหนดให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการโจทก์โดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่นได้ ทำให้หลักประกันสิทธิฎีกาของคู่ความระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยได้รับการคุ้มครองที่แตกต่างกัน ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๔ ฎีกา ซึ่งเป็นการพิจารณาตรวจสอบคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีค้ามนุษย์ อันเป็นหลักประกันสิทธิของคู่ความในคดีให้ได้รับความเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ กำหนดให้มีการพิจารณาเพียงสองชั้นศาลเพื่อให้คู่ความได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม เมื่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีค้ามนุษย์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นประการใด คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลย่อมเป็นที่สุด สำหรับการฎีกาของคู่ความในคดี กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาตรา ๔๓ ถึงมาตรา ๔๗ โดยนำระบบอนุญาตมาใช้บังคับกับการฎีกาคดีคำมนุษย์ ซึ่งมีความแตกต่างจากระบบสิทธิฎีกา ที่กำหนดให้การฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความที่ไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลฎีกา มาตรา ๔๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา ๔๕ พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ มาตรา ๔๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา ๔๓ ไว้พิจารณาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย โดยวรรคสอง บัญญัติให้ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่งให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาที่เกี่ยวพันกับประโยชน์สาธารณะ (๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา (๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน (๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น (๕) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย (๖) เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ให้ประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต (๗) เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ และ (๘) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา อันมีลักษณะเป็นการกำหนดให้คู่ความในคดีคำมนุษย์ซึ่งประสงค์จะฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์ต้องขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกา และให้อำนาจศาลฎีกาในการพิจารณาและวินิจฉัยว่าจะรับหรือไม่รับฎีกาเรื่องใดไว้พิจารณา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาว่าปัญหาตามฎีกานั้น ต้องเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยหรือไม่ตามมาตรา ๔๕ วรรคสอง ถือเป็นกรอบในการใช้ดุลพินิจของศาลฎีกาให้สามารถส่งคำร้องขอฎีกาและกลั่นกรองคดีที่เป็นสาระสำคัญอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมาตรฐานเดียวกัน และทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรมกับทุกฝ่าย แม้ว่าบทบัญญัติมาตรา ๔๕ วรรคสี่ จะมีความมุ่งหมายให้อัยการสูงสุดเป็นผู้กลั่นกรองว่าคดีใดเป็นปัญหาสำคัญอันควรให้ศาลฎีกาได้วินิจฉัย แต่ในการพิจารณาคดีพนักงานอัยการถือเป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง เมื่อคดีคำมนุษย์ถึงที่สุดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีคำมนุษย์แล้ว การฎีกาคู่ความควรมีสถานะเท่าเทียมกันซึ่งกฎหมายกำหนดให้ใช้ระบบอนุญาตโดยให้อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลฎีกาว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยหรือไม่ การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ กำหนดให้อัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกาเป็นการบัญญัติให้อัยการสูงสุดรวมไปถึงพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดได้มอบหมายมีอำนาจรับรองฎีกาของฝ่ายโจทก์แต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลฎีกา แต่กระบวนการพิจารณาของศาลนั้น พนักงานอัยการโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งซึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับราษฎรที่เป็นจำเลยอย่างเสมอกัน สมควรที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวิธีการเดียวกันและได้รับการพิจารณาวินิจฉัยว่าจะรับฎีกาหรือไม่โดยศาลฎีกา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายก็ตาม ศาลมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดดุลยภาพ เสมอภาค และเป็นธรรม ประกอบกับบทบัญญัติมาตรา ๔๕ วรรคสี่ ไม่ได้กำหนดกรอบดุลพินิจในการรับรองให้ฎีกาไว้ดังเช่นการพิจารณาอนุญาตฎีกาขององค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ส่งผลให้อัยการสูงสุดสามารถใช้ดุลพินิจรับรองให้พนักงานอัยการฎีกาได้นอกเหนือจากหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ตามมาตรา ๔๕ วรรคสอง ทำให้การนำคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาของพนักงานอัยการแตกต่างกันไปจากของจำเลย เนื่องจากศาลฎีกาต้องรับฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่อาจวินิจฉัยเป็นประการอื่น เมื่อสาระสำคัญของบทบัญญัติดังกล่าวคือการฎีกาที่กำหนดให้เรื่องใดเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรรับไว้พิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ตามระบบอนุญาต เป็นอำนาจของศาลฎีกาในการพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ บัญญัติหลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน และกำหนดให้ศาลฎีการับฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น ย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีอาญา ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔๕ วรรคสี่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม และกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๕) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๗ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๒ (๑) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุดูผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” วรรคสอง บัญญัติว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง” มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้” มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๑๐ ศาล ส่วนที่ ๑ บททั่วไป มาตรา ๑๙๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ให้แต่ละศาล ยกเว้นศาลทหาร มีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานตุลาการที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยให้มีหัวหน้าหน่วยงานคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานของแต่ละศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้ศาลยุติธรรมและศาลปกครองมีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติ” และส่วนที่ ๒ ศาลยุติธรรม มาตรา ๑๙๖ บัญญัติว่า “การบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ต้องมีความเป็นอิสระและดำเนินการโดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธาน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการในแต่ละชั้นศาล และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการตุลาการ บรรดาที่ได้รับเลือกจากข้าราชการตุลาการไม่เกินสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่มาตรา ๒๗๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานตุลาการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ โดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา การแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ให้สำนักงานศาลยุติธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการดำเนินการอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ต่อมา มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาล

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ยุติธรรม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมต้องมาจากการเสนอของประธานศาลฎีกา และได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมาตรา ๒๒ บัญญัติว่า “การบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมและการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ให้ผู้มีอำนาจดังต่อไปนี้เป็นผู้สั่งบรรจุและแต่งตั้ง (๑) การบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ให้ประธานศาลฎีกาเสนอชื่อต่อคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมเพื่อให้ความเห็นชอบ และเมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมแล้ว ให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งต่อไป ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ...” บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมีหลักการและเหตุผลเพื่อแก้ไขหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๒๒ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “การแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ต้องมาจากการเสนอของประธานศาลฎีกาและได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ข้อกล่าวอ้างของผู้ร้องที่ว่า พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้ ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ส่งผลให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยจะต้องถูกดำเนินการตามกฎหมายโดย ก.ต. ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการเช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการ มีสิทธิเพียงขอให้ ก.ต. ทบทวนคำสั่งลงโทษทางวินัยเท่านั้น คำวินิจฉัยของ ก.ต. ให้เป็นที่สุด ไม่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ มีผลใช้บังคับกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง และไม่ระบุเหตุผลความจำเป็นในการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนดังกล่าว และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล รวมทั้งเป็นการแทรกแซงหน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการของศาลที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล และเป็นการขยายอำนาจของ ก.ต. ทั้งที่รัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมายให้ ก.ต. มีหน้าที่บริหารงานบุคคลของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมเท่านั้น มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๓ บัญญัติให้แต่ละศาล ยกเว้นศาลทหาร มีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การบริหารงานบุคคลของศาลยุติธรรมในส่วนของสำนักงานศาลยุติธรรมมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๕ และมาตรา ๖ บัญญัติให้มีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานอิสระมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับงานธุรการของ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ศาลยุติธรรม งานส่งเสริมงานตุลาการ และงานวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม รวมทั้งเสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ประกอบกับมาตรา ๘ และมาตรา ๒๓ บัญญัติให้มีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา มีหน้าที่ควบคุมดูแลโดยทั่วไปซึ่งราชการของสำนักงานศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ รวมทั้งระเบียบ ประกาศ และมติของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในสำนักงานศาลยุติธรรม และเป็นบุคคลซึ่งโอนมาจากข้าราชการตุลาการหรือเคยเป็นข้าราชการตุลาการ ในกรณีที่มีการแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งโอนมาจากข้าราชการตุลาการจะต้องเสนอ ก.ต. เพื่อให้ความเห็นชอบก่อน เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแล้ว ให้ข้าราชการตุลาการผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งข้าราชการตุลาการ มีสถานะเป็นข้าราชการศาลยุติธรรม ตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูง ไม่มีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาพิพากษารรคดีหรือวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังเช่นผู้พิพากษาอีกต่อไป การบริหารงานบุคคลของสำนักงานศาลยุติธรรม บทบัญญัติมาตรา ๑๘ และมาตรา ๒๑ บัญญัติให้มีคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.) ประกอบด้วยประธานศาลอุทธรณ์เป็นประธาน รองประธานศาลฎีกาซึ่งมีอาวุโสสูงสุด เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ข้าราชการตุลาการซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมชั้นศาลละหนึ่งคน ข้าราชการศาลยุติธรรมผู้ดำรงตำแหน่งแต่ละประเภทจำนวนห้าคน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล หรือด้านการบริหารและการจัดการไม่เกินสามคน มีอำนาจออกระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลและการอื่นของสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งการดำเนินการทางวินัย การสอบสวน การลงโทษทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การลงโทษสำหรับข้าราชการศาลยุติธรรม โดยได้รับความเห็นชอบจาก ก.บ.ศ. จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของ ก.ศ. ล้วนเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารราชการฝ่ายตุลาการ สามารถกำกับดูแลและให้ความเป็นธรรมแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมและข้าราชการศาลยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่แล้ว ในส่วนการอุทธรณ์ของข้าราชการศาลยุติธรรมเมื่อถูกลงโทษทางวินัยมีระเบียบคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยข้อ ๕ และข้อ ๒๒ กำหนดให้ข้าราชการศาลยุติธรรมผู้ใดถูกลงโทษทางวินัยหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการให้ผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์ต่อ ก.ศ. และให้ ก.ศ. แจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์พร้อมกับแจ้งสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองให้ผู้อุทธรณ์ทราบ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของข้าราชการศาลยุติธรรมให้ได้รับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองโดยองค์กรตุลาการ กรณีมีความแตกต่างจากระบบการบริหารงานบุคคลข้าราชการตุลาการตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๖ บัญญัติให้การบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับผู้พิพากษาศาลยุติธรรมต้องมีความเป็นอิสระและดำเนินการโดย ก.ต. เนื่องจากข้าราชการตุลาการมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาพิพากษารรคดี หากถูกลงโทษทางวินัย มาตรา ๘๓ บัญญัติให้ผู้ถูกลงโทษทางวินัยมีสิทธิที่จะขอให้ ก.ต. ทบทวนคำสั่งลงโทษได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ต. กำหนด คำวินิจฉัยของ ก.ต. ให้เป็นที่ที่สุด และผู้ถูกลงโทษทางวินัยไม่มีสิทธินำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) บัญญัติให้ ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ แม้จะเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งจากบุคคลซึ่งโอนมาจากข้าราชการตุลาการหรือเคยเป็นข้าราชการตุลาการ แต่เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแล้ว ข้าราชการตุลาการผู้นั้นย่อมพ้นจากตำแหน่งข้าราชการตุลาการและทำหน้าที่ฝ่ายธุรการเพียงตำแหน่งเดียวหากถูกดำเนินการทางวินัยจะมีเพียงสิทธิขอทบทวนต่อ ก.ต. โดยไม่มีสิทธินำคดีฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อให้มีการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ ซึ่งแตกต่างจากรองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมบางคนได้รับแต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการโอนไปดำรงตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูงเช่นเดียวกับเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งข้าราชการศาลยุติธรรมอื่นซึ่งมีสถานะเป็นข้าราชการประเภทเดียวกัน ก็หาได้กำหนดให้ ก.ต. มีอำนาจดำเนินการทางวินัยด้วย ดังนั้น พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ จึงขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในกฎหมาย ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อข้าราชการศาลยุติธรรมด้วยกันในสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกันโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล เป็นบทบัญญัติที่ไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายและไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล แยกออกจากหากจากระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการ และเป็นการขยายอำนาจของ ก.ต. เกินกว่าที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๒ (๑) เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจดำเนินการทางวินัยแก่ผู้นั้นได้เช่นเดียวกับข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๑๙๓ และมาตรา ๑๙๖

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๖) คำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มีหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้การเลือกสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๑๔ บัญญัติว่า “ผู้สมัครต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ ... (๒๔) เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เว้นแต่ได้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือก ...”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) กำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรณีเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่น เว้นแต่ได้พ้นจากการเป็นผู้บริหารท้องถิ่นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือก ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญกำหนดสาระสำคัญของที่มาคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภาไว้ในหมวด ๗ รัฐสภา ส่วนที่ ๓ วุฒิสภา มีเจตนารมณ์ให้วุฒิสภาเป็นสภาแห่งการตรวจสอบ เป็นองค์กรที่ประสานความคิดเห็นจากประชาชนที่มีความรู้ ประสบการณ์ ความหลากหลายทางอาชีพ วิถีชีวิต และความสนใจ เพื่อให้การตรากฎหมายอันเป็นภารกิจสำคัญของวุฒิสภาได้รับการพิจารณาจากแง่มุมต่าง ๆ พิจารณาและกลั่นกรองกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบแล้ว ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และให้ความเห็นชอบบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งในองค์กรสำคัญตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๑๓ ที่กำหนดหลักการว่าสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่ฝักใฝ่หรือยอมตนอยู่ใต้อำนาจของพรรคการเมือง รัฐธรรมนูญจึงกำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อให้ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ที่ได้รับเลือกนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ต้องมีความเป็นอิสระ มีความเป็นกลางปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และไม่อยู่ภายใต้อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองหรืออำนาจของพรรคการเมือง มีความประพฤติและคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับนับถือของสาธารณชน และปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนภายในประเทศอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๗) จึงกำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภาว่า “สมาชิกวุฒิสภาต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้ ... ข. ลักษณะ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ต้องห้าม ... (๗) เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เว้นแต่ได้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือก ...”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา และกำหนดโทษของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภาที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๗) กำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) กำหนดลักษณะต้องห้ามของบุคคลมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรณีเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่น โดยระบุเงื่อนไขเวลาของลักษณะต้องห้ามดังกล่าวไว้เหมือนกันว่า “เว้นแต่ได้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือก ” โดยมุ่งหมายให้ผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามดังกล่าวตั้งแต่วันสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา ประกอบกับเมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้บุคคลที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง รัฐมนตรี และสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต้องถูกจำกัดสิทธิไม่ให้ไปเป็นสมาชิกวุฒิสภาเป็นการชั่วคราวเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๐๘ ข. (๓) (๕) (๖) และ (๗) แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ให้สมาชิกวุฒิสภาไม่มีความผูกพันกับภาคการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองดังกล่าวอาศัยความได้เปรียบทางการเมืองเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภาและอาจนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) บัญญัติหลักการไว้สอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญดังกล่าว แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่มีความเป็นอิสระ มีความเป็นกลางปราศจากการแทรกแซง เพื่อให้การตรวจสอบการใช้อำนาจและการตรากฎหมายเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีเหตุผลและความจำเป็นต่อการจัดระบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

ส่วนข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญยิ่งกว่ากรณีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕/๒๕๖๖ ที่วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๑) ที่กำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น กรณีต้องไม่เป็นผู้เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและยังไม่พ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๕/๒๕๖๖ เป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยการกำหนดระยะเวลาอันเป็นข้อจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีกห้าปีนับแต่วันครบกำหนดการถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง แตกต่างกับลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่กำหนดให้ต้องเว้นระยะเวลาห้าปีนับจากพ้นการดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อให้สมาชิกวุฒิสภาไม่มีความผูกพันใกล้ชิดกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น จึงเป็นคนละประเด็นกับคดีนี้

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๔ (๒๔) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาเว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๓ โดยมาตรา ๑๒๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวณผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน สำนวนการไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มามีมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร้ายวณผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำความในมาตรา ๘๓ มาตรา ๘๔ มาตรา ๑๑๙ มาตรา ๑๒๐ และมาตรา ๑๒๑ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม” วรรคสาม บัญญัติว่า “ในกรณีตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่วินิจฉัยเพื่อสั่งลงโทษไล่ออกภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่” และวรรคหก บัญญัติว่า “ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนตามวรรคสาม หรือผู้มีอำนาจสั่งให้พ้นจากตำแหน่งตามวรรคห้า มีอำนาจสั่งไล่ออกหรือดำเนินการถอดถอนได้โดยไม่ต้องสอบสวนหรือขอมติจากคณะรัฐมนตรี หรือความเห็นชอบจากองค์กรบริหารงานบุคคล”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

แต่งตั้งถอดถอนสั่งลงโทษไล่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาออกจากราชการ โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่ แต่เมื่อข้อเท็จจริงในคดีไม่ปรากฏว่าผู้ฟ้องคดีได้กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ไม่อาจถือได้ว่าผู้ฟ้องคดีกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๔ วรรคหนึ่ง (๒) บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดปกติ โดยมีหลักการว่าการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นปัญหาร้ายแรงของการบริหารงานภาครัฐ และการทุจริตเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จำนวนมากมีปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อยืนยันการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงจำเป็นต้องมีการตรากฎหมายที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อกำหนดมาตรการที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การไต่สวนกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติและให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจร้องขอให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน รวมทั้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของเจ้าหน้าที่ของรัฐสั่งลงโทษไล่ออก โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่ สอดคล้องกับหลักการตามมาตรฐานสากลตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention against Corruption : UNCAC) ที่นานาประเทศให้การยอมรับและเห็นว่าเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการทุจริต มาตรการดังกล่าวปรากฏในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ หมวด ๕ การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ส่วนที่ ๒ การดำเนินการกรณีร้ายแรงผิดปกติ

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม ที่บัญญัติให้ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายแรงผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อสั่งลงโทษไล่ออก โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่แล้ว เห็นว่า บทบัญญัติมาตราดังกล่าวกำหนดโครงสร้าง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย ความผิดทางวินัยที่จะใช้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร้ายแรงผิดปกติ และกำหนดโทษโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดให้เหมาะสมกับพฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร้ายแรงผิดปกติซึ่งมีผลกระทบต่อระบบราชการและความเชื่อมั่นของภาครัฐอย่างร้ายแรง ไม่ควรให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร้ายแรงผิดปกติอยู่ในระบบราชการต่อไป เป็นมาตรการหรือกลไกพิเศษของกฎหมายที่เพิ่มประสิทธิภาพการปราบปรามการทุจริตที่ซับซ้อนยากต่อการตรวจสอบการกระทำความผิดและการทุจริตที่มักดำเนินการโดยวิธีปกปิด มุ่งตักดวงจร และทำลายแรงจูงใจในการประกอบอาชญากรรมที่ให้ผลตอบแทนสูงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของรัฐกับสังคมส่วนรวม ก่อนการดำเนินการทางวินัยตามมาตราดังกล่าวมีการดำเนินการตามมาตรา ๑๑๕ และมาตรา ๑๑๖ มาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่าเมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าเพราะเหตุมีการกล่าวหาหรือเพราะคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งคำว่า “ร้ายแรงผิดปกติ” ตามมาตรา ๔ หมายความว่า “การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่มีมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมายสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ รวมทั้งกรณีมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติสืบเนื่องจากการเปรียบเทียบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วย” ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนโดยพลันโดยมีอำนาจตรวจสอบที่มาของทรัพย์สินและหนี้สิน การเคลื่อนไหวทางการเงิน หรือการทำธุรกรรมของบุคคลนั้น และดำเนินการอื่นใดเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัย รวมทั้งนำบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นไว้แล้วมาพิจารณาเทียบเคียงกับทรัพย์สินที่มีอยู่ในขณะดำเนินการไต่สวน ประกอบกับรายได้ รายจ่าย และการเสียภาษีเงินได้ของผู้ นั้น การไต่สวนดังกล่าวข้างต้นมีการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเป็นลำดับแรกว่าทรัพย์สินที่เป็นเหตุแห่งความร้ายแรงผิดปกติเกิดจากการใช้หน้าที่และอำนาจของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่ มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่หรือได้มาจากการที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นสถานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือไม่ หรือเกิดจากการทุจริตต่อหน้าที่หรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเพียงพอก่อนแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งมาตรา ๑๑๗ กำหนดให้เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งข้อกล่าวหาว่าร้ายแรงผิดปกติแล้วให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงที่มาของรายได้หรือทรัพย์สินของตน การดำเนินการดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอและมีโอกาสโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานของตนได้อย่างเต็มที่ตามหลักการฟังความสองฝ่าย ทั้งนี้ตามมาตรา ๔๖ ถึงมาตรา ๗๕ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้นซึ่งใช้บังคับกับการไต่สวนและข้อมูลความผิดทุกกรณีที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถพิสูจน์ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นได้ มาตรา ๑๒๒ วรรคหนึ่ง กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร้ายแรงผิดปกติแล้ว ให้ส่งรายงาน สำนักงานการไต่สวน เอกสารพยานหลักฐาน และความเห็นให้อัยการสูงสุดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิมีมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร้ายแรงผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน จากนั้นให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๒๒ วรรคสาม โดยแจ้งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่วินิจฉัยเพื่อส่งลงโทษไล่ออกภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่ เป็นกรณีที่กฎหมายเฉพาะกำหนดกระบวนการสอบสวนการวินิจฉัย และการดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอ หน่วยงานต้นสังกัดไม่จำเป็นต้องทำการสอบสวนทางวินัยอีก การให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาส่งลงโทษไล่ออก โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่นั้น เป็นการบัญญัติให้บุคคลต้องรับผลจากการกระทำความผิดของตนในทางวินัย มิให้การลงโทษทางวินัยเกิดความลักลั่นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพมิใช่การส่งลงโทษไล่ออกตามกฎหมายบริหารงานบุคคลของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามปกติ หากศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอ ด้วยเหตุที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ร้ายแรงผิดปกติตามที่ผู้ถูกกล่าวหา ถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกไล่ออกหรือถูกถอดถอนให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน หรือผู้มีอำนาจสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง แล้วแต่กรณี สั่งเพิกถอนคำสั่งไล่ออกหรือถอดถอน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

โดยเร็ว และผู้นั้นมีสิทธิได้รับเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทนและประโยชน์อื่นใดที่พึงได้รับถ้ามิได้ถูกไล่ออก หรือถูกถอดถอนตามมาตรา ๑๒๓ วรรคหนึ่ง จึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับความเป็นธรรมโดยองค์กรตุลาการแล้ว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม เป็นบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติไว้เป็นการเฉพาะ อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นธรรมในการรักษาตุลาการระหว่างการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่มีความร้ายแรง เมื่อชี้แจงนำหน้าระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกับผลกระทบจากการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งได้ระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

ส่วนที่ผู้ฟ้องคดีโต้แย้งว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม เป็นบทบัญญัติที่ดำเนินการต่อผู้ฟ้องคดีเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ แต่มาตรา ๑๒๒ วรรคสามมีเจตนารมณ์ที่จะลงโทษทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติเท่านั้น ไม่ใช่บทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกลงโทษในทางอาญา ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๒๒ วรรคสาม ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” วรรคสอง บัญญัติว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง” และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง และผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษจะมาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย โดยคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด และเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ไม่ว่าจะมีความร้องขอหรือไม่ให้ศาลสั่งให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งเช่นนั้น จำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ศาลพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเสนอต่อศาล”

ข้อโต้แย้งของผู้คัดค้านที่ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้เรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษจากผู้กระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งผู้คัดค้านถูกลงโทษไปแล้วโดยศาลอุทธรณ์ภาค ๔ พินิจพิจารณาให้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดใหม่แทนผู้คัดค้าน และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้คัดค้านมีกำหนดสิบปีนับแต่วันที่มิคำพิพากษา การที่ กกต. ขอให้ศาลอุทธรณ์ภาค ๔ มีคำสั่งให้ผู้คัดค้านต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งถือเป็นการลงโทษครั้งที่สอง ขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า การกระทำครั้งเดียวไม่อาจถูกลงโทษสองครั้ง ขัดต่อหลักนิติธรรม เป็นการเพิ่มภาระแก่ผู้คัดค้านเกินสมควรแก่เหตุ และกระทบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า การเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นอันเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญรับรองคุ้มครองไว้ เปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้แทนของตนเข้าไปปกครองและบริหารท้องถิ่น เพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนภายใต้ขอบเขตของกฎหมายตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนโดยตรง และเป็นการสร้างรากฐานด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ การเข้าสู่ระบบการเมืองโดยวิธีการที่ถูกต้องและชอบธรรมของบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองตัดสินใจแทนประชาชนในท้องถิ่น ย่อมเป็นการลดทอนคุณค่าหลักของประชาธิปไตยที่มุ่งป้องกันและคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของปัจเจกบุคคล จำเป็นต้องมีมาตรการหรือกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ มีจิตสำนึก และมีคุณธรรมตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด และเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ไม่ว่าจะมีคำร้องขอหรือไม่ ให้ศาลสั่งให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งเช่นว่านั้น จำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ศาลพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่ กกต. เสนอต่อศาล นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ กกต. ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นกระทำการใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยวิธีการอันมิชอบด้วยกฎหมายการเลือกตั้ง จนเป็นเหตุให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้สั่งให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ด้วย เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวทำให้รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินในการจัดการเลือกตั้ง ถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ ผู้กระทำจำต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายนั้น โดยศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคจะพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่ กกต. เสนอต่อศาลเพื่อกำหนดจำนวนค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งเช่นว่านั้น ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเพื่อเยียวยาความเสียหายต่อรัฐ แตกต่างจากค่าเสียหายเชิงลงโทษที่กำหนดขึ้นเพิ่มเติมจากค่าเสียหายที่แท้จริงเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด อีกทั้งการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ถือเป็นมาตรการทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างจากความรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการเยียวยาความเสียหายที่รัฐเป็นผู้เสียหายได้รับจากการกระทำความผิด กรณีไม่ขัดต่อหลักการกระทำครั้งเดียวไม่อาจถูกลงโทษสองครั้ง นอกจากนี้ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ยังบัญญัติสอดคล้องกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๙ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดและเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ไม่ว่าจะมีการร้องขอหรือไม่ ให้ศาลฎีกาสั่งให้ผู้นั้นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็เหตุให้ศาลฎีกามีคำสั่งเช่นว่านั้น จำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ศาลฎีกาพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่คณะกรรมการเสนอต่อศาล” และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๘๖ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด และเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ไม่ว่าจะมีการร้องขอหรือไม่ ให้ศาลฎีกาสั่งให้ผู้นั้นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็เหตุให้ศาลฎีกามีคำสั่งเช่นว่านั้น จำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ศาลฎีกาพิจารณาจากหลักฐานการใช้จ่ายที่คณะกรรมการเสนอต่อศาล” กรณีเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ ที่มีเจตจำนงให้การเลือกตั้งทุกระดับเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นการวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อมิให้บุคคลที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งของผู้คัดค้านที่ว่า กรณีการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง เทียบกับกรณีนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลาออกซึ่งไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง เป็นการปฏิบัติสองมาตรฐาน ไม่เป็นธรรมแก่ผู้คัดค้าน เป็นเหตุให้บุคคลไม่เสมอกันในกฎหมาย ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า การกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งครั้งที่เป็เหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่อันเกิดจากการกระทำของบุคคล เป็นผลสืบเนื่องมาจากผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น บุคคลที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ กกด. ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนที่ กกต. จะประกาศผลการเลือกตั้ง
กรณีหนึ่ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ กกต. ประกาศผลการเลือกตั้งและเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น
หรือผู้บริหารท้องถิ่นแล้ว ต่อมา กกต. ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคขอให้ศาลมีคำสั่ง
ให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งอีกกรณีหนึ่ง เมื่อบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำการ
ฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ จึงต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับ
การเลือกตั้งครั้งที่ตนก่อให้เกิดต้องเสียไป ต่างจากกรณีที่บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหาร
ท้องถิ่นโดยกระบวนการเลือกตั้งที่สุจริตหรือเที่ยงธรรม แต่ต่อมาภายหลังขณะที่ดำรงตำแหน่งบุคคลนั้น
ลาออก อันเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลนั้นมีสิทธิลาออกได้ ดังเช่น พระราชบัญญัติองค์การ
บริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “นายกองค์การบริหารส่วน
จังหวัดพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ ... (๓) ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ...” การ
ลาออกดังกล่าวแม้จะเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างลงก็เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้
อย่างชัดแจ้งว่ากระทำได้ บุคคลที่ลาออกจึงไม่ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่
ว่างลง อันเป็นกรณีที่รัฐปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญต่างกันให้แตกต่างกันได้ ไม่ถือเป็นเหตุให้บุคคลไม่
เสมอภาคกันในกฎหมาย บุคคลยังคงมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน
เป็นไปตามหลักความเสมอภาค ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น
หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๙ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖
และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๕๙) คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่มีรัฐธรรมนูญได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุดูผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” วรรคสอง บัญญัติว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง” มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้” มาตรา ๒๙ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” และ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก” วรรคสอง บัญญัติว่า “ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ เป็นกฎหมายที่ใช้ในการควบคุม จำกัด หรือห้ามการปฏิบัติกิจการที่เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเงิน หรือมีเงินตราต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง และกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่ง มีเจตนารมณ์เพื่อรวบรวมเงินตราต่างประเทศไว้ในแหล่งกลาง ควบคุมการใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวม โดยให้มีการชำระเงินในต่างประเทศได้เฉพาะกิจการที่จำเป็น เพื่อป้องกันการโอนเงินออกนอกประเทศ และเพื่อรักษาค่าเงินบาทหรืออัตราแลกเปลี่ยนไว้ให้มั่นคง มาตรา ๖/๑ บัญญัติเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ เนื่องจากประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรต่อต้านการฟอกเงินเอเชียแปซิฟิกและมีพันธกรณีที่ต้องเข้ารับการประเมินการปฏิบัติตามมาตรฐานสากลด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการต่อต้านการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย สมควรกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ และกำหนดให้เงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือเป็นของตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรด้วย โดยมาตรา ๖/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

“นอกจากการออกกฎกระทรวงตามมาตรา ๔ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดเกี่ยวกับการส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศและตราสารเปลี่ยนมือออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ”

วรรคสอง บัญญัติว่า “ตราสารเปลี่ยนมือตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน เช็ค หรือตราสารอื่นใดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด แต่ไม่รวมถึงตราสารเปลี่ยนมือที่ระบุชื่อผู้รับเงิน และมีข้อกำหนดห้ามเปลี่ยนมือ” และวรรคสาม บัญญัติว่า “เงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือตามมาตรานี้ ให้ถือว่าเป็นของตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๘ ทวิ วรรคสอง มาใช้บังคับ” ส่วนมาตรา ๘ ทวิ บัญญัติเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๒๗

เนื่องจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ และกฎหมายว่าด้วยศุลกากรไม่ชัดเจนและมีปัญหาในทางปฏิบัติ กรณีมีการลักลอบส่งหรือนำเงินตราไทยออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยผิดกฎหมาย ทางราชการไม่สามารถริบเงินตราไทยจากบุคคลที่ทำการลักลอบนั้นได้ เพราะมีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับพิพากษาว่าธนบัตรไทยของกลางมิใช่ “ของ” ตามความหมายในกฎหมายว่าด้วยศุลกากร และเพื่อความชัดเจนและขจัดปัญหาในอนาคต สมควรกำหนดให้เงินตราไทย เงินตราต่างประเทศ ธนาคารบัตรต่างประเทศ และหลักทรัพย์ทั้งของไทยและต่างประเทศ เป็น “ของ” ตามความหมายในกฎหมายว่าด้วยศุลกากรด้วย

โดยมาตรา ๘ ทวิ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบส่งหรือนำเงินออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศไทย ให้ถือว่าเป็นเงินตรา เงินตราต่างประเทศ ธนาคารบัตรต่างประเทศ หรือหลักทรัพย์ไม่ว่าของไทยหรือต่างประเทศ เป็นของตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร” และวรรคสอง บัญญัติว่า “การส่งหรือนำ หรือพยายามส่งหรือนำ หรือช่วยเหลือหรือเกี่ยวข้องด้วยประการใด ๆ ในการส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ ธนาคารบัตรต่างประเทศ หรือหลักทรัพย์ไม่ว่าของไทยหรือต่างประเทศออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศไทย โดยฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ประกาศ หรือคำสั่งที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะกระทำด้วยวิธีใด ๆ ให้ถือว่าเป็นการส่งหรือนำของต้องจำกัดออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศไทยอันเป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรด้วย และให้นำบทกฎหมายว่าด้วยศุลกากรและอำนาจพนักงานศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ว่าด้วยการตรวจของและป้องกันลักลอบหนีศุลกากร การตรวจค้น การยึดและริบของ หรือการจับกุมผู้กระทำความผิด การแสดงเท็จและการฟ้องร้อง มาใช้บังคับแก่การกระทำดังกล่าว รวมทั้งบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้อง”

ข้อโต้แย้งของผู้คัดค้านที่ว่า พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ บัญญัติให้ถือว่าเป็นเงินตราต่างประเทศเป็นของตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร และให้ถือว่าเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร ทำให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง (๗) ด้วย เป็นการขยายความหมายคำว่า “ของ” ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร เป็นเหตุให้บุคคลต้องรับโทษหนักขึ้น ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการพิจารณาผู้กระทำความผิดที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินซึ่งเป็นโทษทางอาญา โดยพนักงานอัยการไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาของผู้คัดค้าน กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในการใช้สอยทรัพย์สินของผู้คัดค้าน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๗ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ใช้เป็นมาตรการกำกับดูแลการเคลื่อนไหวของเงินตราและเงินตราต่างประเทศ เพื่อป้องกันการนำออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยไม่จำกัด หรือลักลอบส่งหรือนำเงินตราและเงินตราต่างประเทศที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ เนื่องจากการลักลอบขนเงินตราและเงินตราต่างประเทศผ่านแดนถูกใช้เป็นช่องทางในการฟอกเงินและการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเงินตราต่างประเทศที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศ จำเป็นต้องมีมาตรการและการดำเนินการที่เหมาะสมเพียงพอในการจัดการกับภัยคุกคามดังกล่าว ดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ประกอบประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน (ฉบับที่ ๖) ที่กำหนดให้การส่งหรือนำเงินตรา เงินตราต่างประเทศ และตราสารเปลี่ยนมือ ซึ่งมีมูลค่ารวมกันเกินจำนวนที่กำหนดออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศ ต้องแจ้งรายการเกี่ยวกับเงินตราดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรในขณะผ่านศุลกากรทุกแห่ง และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรรวบรวมจัดส่งข้อมูลที่ได้รับแจ้งไปยังกระทรวงการคลังและสำนักงาน ปปง. เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้ผู้ประกอบอาชญากรรมหรือผู้ที่ลักลอบส่งหรือนำเงินออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมายนำเงินตราหรือเงินตราต่างประเทศที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดไปใช้ประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ จึงให้ถือว่าเงินตราและเงินตราต่างประเทศ เป็น “ของ” ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร การฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ประกาศ หรือคำสั่งที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นการส่งหรือนำของต้องจำกัดออกไปนอกหรือเข้ามาในประเทศเป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร และให้นำบทกฎหมายว่าด้วยศุลกากรและอำนาจพนักงานศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจของและป้องกันลักลอบหนีศุลกากร การตรวจค้น การยึดและริบของ หรือการจับกุมผู้กระทำความผิด การแสดงเท็จและการฟ้องร้อง มาใช้บังคับแก่การกระทำดังกล่าว รวมทั้งบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้อง ในการใช้บังคับกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

การกระทำฝ่าฝืนหรือละเลยดังกล่าวเทียบได้กับความผิดเกี่ยวกับการนำเข้ามาในหรือส่งออกป็นอก
ราชอาณาจักรซึ่งของที่ยังมิได้ผ่านพิธีการศุลกากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๒
เป็นความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรอันเป็นความผิดมูลฐานที่กำหนดไว้ใน
พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง (๗) เป็น
อาชญากรรมที่มีความเสี่ยงสูงด้านการฟอกเงินที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น
พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ
บัญญัติขึ้นเพื่อให้มาตรการและการดำเนินการตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช
๒๔๘๕ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๐ และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
พ.ศ. ๒๕๔๒ มีความสอดคล้องรองรับในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบส่งหรือนำเงินตราออกไปนอก
หรือเข้ามาในประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินและการสนับสนุน
ทางการเงินแก่การก่อการร้ายตามมาตราฐานสากล อันเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยในการตรวจสอบ
สืบสวนและสกัดกั้นการลักลอบขนเงินตราและเงินตราต่างประเทศข้ามพรมแดนประเทศ มิได้เป็นบทบัญญัติ
ที่เป็นการขยายความหมายคำว่า “ของ” ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย
และเป็นเหตุให้บุคคลต้องรับโทษหนักขึ้น หากไม่มีมาตรการดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ
การเงิน การธนาคาร การค้าการลงทุน การทำธุรกรรมระหว่างประเทศ รวมถึงภาพลักษณ์และความเชื่อมั่น
ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล
กับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้วเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน อีกทั้ง
เป็นบทบัญญัติที่มีผลใช้บังคับกับบุคคลโดยเสมอภาค มิได้ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากร
เป็นผู้พิจารณาว่าการกระทำใดเข้าลักษณะความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม
การฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง (๗) ที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
ด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม หากการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่
ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ได้รับผลกระทบย่อมใช้สิทธิทางศาลได้ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญเคยรับรอง
ไว้แล้วในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔๐ - ๔๑/๒๕๕๖ ว่า การดำเนินการต่อทรัพย์สินให้ตกเป็นของ
แผ่นดินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นการดำเนินการ
ทางแพ่งแยกต่างหากกับทางอาญา ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะที่รัฐกำหนดให้ใช้การดำเนินการ
ทางแพ่งต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอันเป็นความผิดมูลฐานตามมาตรา ๓ เพื่อคุ้มครอง
ประโยชน์ของสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ ป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติ ติดตามและเรียกคืนทรัพย์สิน
ที่ได้มาจากการกระทำความผิด อีกทั้งมาตรการทางแพ่งสำหรับการร้องขอให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการ
กระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอ
ให้ตกเป็นของแผ่นดินสามารถโต้แย้งคัดค้านคำร้องดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ และมีสิทธิที่จะพิสูจน์ให้ศาลเห็น
ว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือตนเป็นผู้รับ
โอนทรัพย์สินโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอัน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ดีหรือในทางกฤษฎาธารณะ ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน จึงไม่ใช่บทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินที่เป็นโทษทางอาญาที่จะอยู่ภายใต้บังคับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในการใช้ทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้น พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดต่อหลักให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และไม่เป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๖/๑ และมาตรา ๘ ทวิ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม มาตรา ๒๙ วรรคสอง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๐) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๗ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๑ (๑) ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” วรรคสอง บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ เป็นบทบัญญัติในบรรพ ๕ ครอบครัว ลักษณะ ๑ การสมรส หมวด ๖ การสิ้นสุดแห่งการสมรส แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๕๐ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า มาตรา ๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับความคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่บทบัญญัติมาตรา ๑๔๔๕ มาตรา ๑๔๔๖ มาตรา ๑๔๔๗/๑ วรรคสาม มาตรา ๑๕๑๖ (๑) และมาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นบทบัญญัติที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ สมควรแก้ไขบทบัญญัตินี้ดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และหลักการห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศที่เคยได้รับความคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อศาลพิพากษาให้หย่ากันเพราะเหตุตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) ภริยาหรือสามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากสามีหรือภริยาและจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการหย่านั้น” วรรคสอง บัญญัติว่า “สามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวก็ได้ และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวก็ได้” และวรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าสามีหรือภริยายินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำการตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) หรือให้ผู้อื่นกระทำการตามวรรคสอง สามีหรือภริยานั้นจะเรียกค่าทดแทนไม่ได้”

ข้อกล่าวอ้างของผู้ร้องที่ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง กำหนดให้สามีเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ได้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าภริยาจะสมภารใจหรือไม่ และไม่จำเป็นต้องแสดงตนโดยเปิดเผย แต่กรณีภริยาเรียกค่าทดแทน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

จะเรียกค่าทดแทนได้จากหญิงเท่านั้น และต้องสมัครใจมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาวโดยเปิดเผยด้วย เป็นการกำหนดสิทธิการเรียกค่าทดแทนของภริยาให้แตกต่างจากสิทธิการเรียกค่าทดแทนของสามี ขัดกับสภาพความเป็นจริงที่สามีอาจมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาวกับเพศเดียวกัน หรือสามีอาจถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยไม่สมัครใจ อีกทั้งยังขัดกับพฤติกรรมโดยปกติที่ การมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาว มักลักลอบหรือปกปิดการกระทำ เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รับรองสิทธิในการเรียกค่าทดแทนระหว่างสามีและภริยาแตกต่างกัน ส่งผลให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศ ขัดต่อหลักความเสมอภาค ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม นั้น เห็นว่า กฎหมายว่าด้วยครอบครัวบัญญัติสิทธิเรียกค่าทดแทนไว้เป็นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๗๗ มาตรา ๑๕๐๕ บัญญัติให้สามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากภริยาและชู้ และสามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวได้ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๒๘ บัญญัติให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และมีบทเฉพาะกาลที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่เพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันภายในเวลาสองปี มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ บัญญัติให้ยกเลิกบทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับอยู่เดิม และให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่แทน มีบทบัญญัติเพิ่มเติมให้ภริยามีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเลือกปฏิบัติหรือความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิงยังคงเกิดขึ้นในสังคมอย่างแพร่หลาย องค์การสหประชาชาติจึงมีมติเห็นชอบอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women หรือ CEDAW) เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิของสตรี รัฐภาคีมีพันธกรณีต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี รวมทั้งการสร้าง ความเท่าเทียมระหว่างบุรุษและสตรีในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมือง การจ้างงาน การป้องกันการใช้ความรุนแรงกับสตรี และความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย เป็นต้น ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว และแก้ไขกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับอนุสัญญา สำหรับกฎหมายว่าด้วยครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการทางสังคมที่มีการรับรองหลักความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม หรือความไม่เสมอภาคในด้านต่าง ๆ ซึ่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง เพื่อให้ภริยาหรือสามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการหย่าได้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ บัญญัติหลักการเกี่ยวกับการเรียกค่าทดแทนไว้สองกรณี กรณีที่หนึ่ง สิทธิในการเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคหนึ่ง เป็นการเรียกค่าทดแทนจากสามีหรือภริยาที่มีพฤติกรรมอันเป็นเหตุแห่งการหย่าตามมาตรา ๑๕๑๖ (๑) กล่าวคือ หากสามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันภริยาหรือสามี เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจฉัน คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น และเรียกค่าทดแทนจากบุคคลภายนอกผู้ซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่อง หรือผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการหย่าได้ กรณีที่สอง สิทธิในการเรียกค่าทดแทนตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง เป็นการเรียกค่าทดแทนจากบุคคลภายนอกที่เข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับคู่สมรสของตน สามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว และภริยา มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวได้ เมื่อพิจารณาเงื่อนไขการเรียกค่าทดแทนของสามีและภริยาตามมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง เห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวรับรองสิทธิเรียกค่าทดแทนระหว่างสามีและภริยาไว้แตกต่างกันสองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง กรณีสามีเรียกค่าทดแทน บทบัญญัติมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ใช้คำว่า “ผู้ซึ่ง” ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว ดังนั้น ผู้ใดก็ตามที่ล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาวไม่ว่าเป็นชายหรือหญิง หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่สามารถกำหนดว่าตนเองเป็นชายหรือหญิงเพียงเพศใดเพศหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกตามเพศสภาพและอัตลักษณ์ต่าง ๆ นั้น สามีมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากบุคคลดังกล่าวได้ แต่ในกรณีที่ภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน หากภริยาจะใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนจากบุคคลอื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน บทบัญญัติดังกล่าวจำกัดให้เรียกค่าทดแทนได้เฉพาะ “หญิง” ในที่นี้ย่อมหมายความว่า “เพศหญิง” เท่านั้น มีผลให้ภริยาไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากบุคคลที่เป็นเพศชายหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ย่อมทำให้ไม่สอดคล้องกับสภาพทางสังคมปัจจุบันที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างและความหลากหลายทางเพศ รวมถึงมีรสนิยมทางเพศที่ไม่จำกัดเฉพาะความเป็นชายหรือหญิงเท่านั้น ประการที่สอง เงื่อนไขการกระทำของบุคคลอันเป็นเหตุให้สามีหรือภริยาเรียกค่าทดแทน กรณีสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทน สามีมีภาระการพิสูจน์เพียงว่ามีบุคคลอื่นเข้ามามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับภริยาของตน ไม่ว่าภริยาจะสมัครใจยินยอมหรือไม่ แต่กรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน ภริยาต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏต่อศาลอย่างแจ้งชัดว่าหญิงอื่นสมัครใจมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีของตน อีกทั้งยังมีการในการพิสูจน์ว่าหญิงนั้นแสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามี ภริยาจึงจะมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากหญิงนั้นได้ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวทำให้ภริยาไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่ลักลอบมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีโดยไม่เปิดเผยซึ่งปกติแล้วการมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวมักเป็นการกระทำที่ไม่เปิดเผยต่อสังคม แม้หญิงอื่นจะละเมิดสิทธิในครอบครัวของภริยา แต่หากภริยาไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็น หรือหญิงนั้นไม่ได้แสดงตนโดยเปิดเผยว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาว ภริยาไม่อาจเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นนั้น แตกต่างกับกรณีชายอื่นล่วงเกินภริยาในทำนองชู้สาว แม้จะกระทำโดยปกปิดซ่อนเร้นไม่เปิดเผยต่อสังคม สามีมีสิทธิเรียกค่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ทดแทนจากชายอื่นได้ เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ บัญญัติรับรองให้ชายและหญิงเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศจะกระทำมิได้ ดังนั้น สามีและภริยาย่อมต้องมี สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน เป็นไปตามความมุ่งหมายของประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวที่มุ่งคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาให้มีผู้ใดมา ละเมิดสิทธิในครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง บัญญัติสิทธิในการเรียกค่าทดแทนของสามีและภริยาไว้แตกต่างกัน จึงเป็นบทบัญญัติ ที่ให้ความคุ้มครองทางกฎหมายระหว่างสามีและภริยาไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่า เทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเพศ ขัดต่อหลักความ เสมอภาค และขัดต่อหลักการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรค สอง และวรรคสาม และกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่ วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๑) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ วรรคสอง เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๒๙ เป็นบทบัญญัติในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๔๗ ใช้บังคับมานานแล้ว บทบัญญัติที่มีอยู่ไม่เหมาะสมหลายประการ สมควรปรับปรุงให้มีบทบัญญัติชัดเจนว่า การออกเช็คที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อให้มีผลผูกพันและบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเท่านั้น และกำหนดให้มีระวางโทษปรับเพียงไม่เกินหกหมื่นบาทเพื่อให้คดีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง ทั้งให้การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะกระทำโดยไม่มีหลักประกันก็ได้ แต่ถ้าจะให้มีความผิดหลักประกันนั้นจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค นอกจากนี้สมควรกำหนดให้การฟ้องคดีแพ่งตามเช็คที่มีจำนวนเงินไม่เกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวสามารถฟ้องรวมไปกับคดีส่วนอาญาได้ โดยมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายโดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (๑) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น (๒) ในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ (๓) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น (๔) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ (๕) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต” และวรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

ข้อโต้แย้งของจำเลยทั้งสองที่ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ วรรคสอง เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ขัดต่อหลักความเสมอ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ภาค ขัดต่อหลักการลงโทษทางอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า เช็คเป็นตั๋วเงินที่มีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือชำระหนี้ที่สร้างความสะดวกและความรวดเร็วให้แก่ผู้ประกอบการค้าในการใช้รับจ่ายเงินแทนการนำเงินสดไปชำระให้กัน ความน่าเชื่อถือของเช็คจึงมีความสำคัญ เพราะหากเช็คขาดความน่าเชื่อถือ บุคคลที่เกี่ยวข้องย่อมไม่ประสงค์ที่จะรับเช็คนั้นไว้เพื่อชำระหนี้ ส่งผลให้การหมุนเวียนเงินในระบบขาดความคล่องตัว กระทบต่อการดำเนินธุรกิจการค้าและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยเหตุที่ใช้เช็คเป็นที่นิยมแพร่หลายในทางธุรกิจ บุคคลบางกลุ่มใช้เช็คเป็นเครื่องมือทุจริตฉ้อโกงโดยจ่ายเช็คแล้วไม่สามารถเรียกเก็บเงินได้ ทำให้เช็คขาดความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อระบบการเงินของผู้ประกอบการธุรกิจ รัฐจำเป็นต้องออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องปรามไม่ให้มีการสั่งจ่ายเช็คโดยทุจริต โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ บัญญัติให้ผู้ออกเช็คที่มีเงื่อนไขข้อเท็จจริงตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) มีความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้ผู้ออกเช็คต้องระมัดระวังและออกเช็คโดยสุจริตเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายหาใช่ลงโทษผู้ออกเช็คทุกกรณีไม่ การที่ศาลจะพิพากษาลงโทษตามมาตรา ๔ วรรคสอง ต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงโดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้กระทำความผิดมีลักษณะหรือการกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง (๑) ถึง (๕) เท่านั้น ศาลใช้ดุลพินิจได้ตามความหนักเบาของการกระทำความผิด เมื่อชั่งน้ำหนักแล้วประโยชน์สาธารณะที่ได้จากการมีหลักประกันความน่าเชื่อถือของเช็คและระบบเศรษฐกิจของประเทศ มีน้ำหนักมากกว่าผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนอันเนื่องมาจากการใช้โทษทางอาญาในกฎหมายดังกล่าว อีกทั้งมาตรา ๕ และมาตรา ๗ บัญญัติให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้กระทำความผิดใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น หรือหนี้ที่ผู้กระทำความผิดออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้นสิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ถือว่าคดีเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล นอกจากนี้ กฎหมายบัญญัติหลักการและการบังคับใช้ตั๋วเงินแต่ละประเภทไว้แตกต่างกัน คือ ตั๋วแลกเงินเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้สั่งจ่ายสั่งบุคคลที่สามจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน ตัวสัญญาใช้เงินเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้ออกตั๋วให้คำมั่นสัญญาว่าตนจะจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน ส่วนเช็คเป็นหนังสือตราสารซึ่งผู้สั่งจ่ายสั่งธนาคารจ่ายเงินแก่ผู้รับเงิน เมื่อลักษณะของตั๋วเงินทั้งสามประเภทมีความแตกต่างกันและวัตถุประสงค์การใช้ที่ไม่เหมือนกัน กฎหมายอาจบัญญัติความคุ้มครองไว้ต่างกันได้ ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ประกอบกับบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิด และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นเป็นไปตามโทษที่บัญญัติไว้เท่านั้น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชื้อ
พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ วรรคสอง เฉพาะในส่วนโทษทางอาญา ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖
วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๒) คำวินิจฉัยที่ ๑๘-๑๙/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ หรือไม่

วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๕ ยังก่อให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการสามารถได้รับประโยชน์ทางภาษีหากมีการจ้างงานคนพิการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๔ วรรคสาม โดยกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการซึ่งรับคนพิการเข้าทำงานหรือส่งเงินเข้ากองทุนมีสิทธิได้รับยกเว้นภาษีเป็นร้อยละของจำนวนค่าจ้างที่จ่ายให้แก่คนพิการหรือเงินที่ส่งเข้ากองทุน รวมถึงได้รับสิทธิประโยชน์อื่นตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๙ วรรคสอง สำหรับฝ่ายคนพิการซึ่งได้รับการจ้างงานนั้นมีรายได้ไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม รวมทั้งได้ประโยชน์จากการกู้ยืมเงินจากกองทุนเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังเกิดความภาคภูมิใจว่าตนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ส่วนฝ่ายรัฐได้รับประโยชน์จากการจัดเก็บภาษีจากรายได้ซึ่งมาจากคนพิการที่ได้รับการจ้างงาน บทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับคนพิการเข้าทำงานเพื่อให้คนพิการมีโอกาสทำงานได้อย่างเต็มที่หรือดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป ภายใต้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองคนพิการ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้ว ประโยชน์สาธารณะย่อมมากกว่า ซึ่งเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปกับหน่วยงานของรัฐและนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖...”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๓) คำวินิจฉัยที่ ๒๒/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) และมาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนของการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ หรือไม่

วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง ตรารขึ้นเพื่อส่งเสริมให้กระบวนการคัดเลือกบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สุจริตและเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อมิให้บุคคลที่ปราศจากคุณธรรมจริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามาใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมืองหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยมีการเพิ่มระยะเวลาการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจากเดิมที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๑๑๘ บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดสิบปีเป็นยี่สิบปี เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๕๘ ที่บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๗๓ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี จึงเป็นบทบัญญัติที่กำหนดโทษสำหรับการกระทำความผิดซึ่งเป็นการทุจริตการเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) ที่มีสภาพร้ายแรงให้ได้รับโทษในลักษณะเดียวกันตามหลักความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งเน้นการป้องกันและปราบปรามการทุจริตการกำหนดระยะเวลาให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี จึงได้สัดส่วนตามสภาพความร้ายแรงของการกระทำความผิด และไม่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๒๖ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้ศาลสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๑) มีกำหนดยี่สิบปี เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖...”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๔) คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๒๗ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง และพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง หรือไม่

วินิจฉัยว่า “...พระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๘ ถึงมาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ถึงมาตรา ๔๑ สร้างความเป็นธรรมให้แก่นักโทษเด็ดขาดโดยกำหนดให้เมื่อศาลรับคำร้องของพนักงานอัยการแล้วให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่งพร้อมทั้งส่งสำเนาคำร้องให้นักโทษเด็ดขาดหรือผู้ถูกเฝ้าระวังทราบ ให้มีทนายความ รวมถึงให้มีสิทธิในการให้ถ้อยคำต่อศาล ส่วนกรณีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉิน แม้ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินแก่ผู้ถูกเฝ้าระวังคนใดไปแล้ว แต่ผู้ถูกเฝ้าระวังสามารถยื่นคำร้องขอฝ่ายเดียวเพื่อให้ศาลยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉิน หากศาลมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งคุมขังฉุกเฉินดังกล่าวให้คำสั่งของศาลเช่นว่านี้เป็นที่สุด การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวเป็นกระบวนการพิจารณากลับกรองว่านักโทษเด็ดขาดหรือผู้ถูกเฝ้าระวังสมควรให้ใช้มาตรการคุมขังภายหลังพ้นโทษและเป็นกระบวนการเพื่อทบทวนว่าคำสั่งให้ใช้การคุมขังฉุกเฉินมีความจำเป็นอยู่หรือไม่ เป็นมาตรการสุดท้ายที่ศาลกำหนดขึ้นเพื่อความจำเป็นเฉพาะเพื่อป้องกันสังคมและผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น หากหมดความจำเป็นดังกล่าวต้องปล่อยตัวผู้ถูกคุมขัง ซึ่งหลักการดังกล่าวมีการใช้บังคับในหลายประเทศ เช่น เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐฝรั่งเศส แคนาดา ราชอาณาจักรเดนมาร์ก สหราชอาณาจักร สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น บางประเทศถือเป็นมาตรการคุมขังเพื่อความปลอดภัยสาธารณะ สอดคล้องกับความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๕ (General Comment No. 35) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ซึ่งเป็นคณะกรรมการประจำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการคุมขังเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำและเพื่อความปลอดภัยสาธารณะสามารถกระทำได้และไม่ถือเป็นการคุมขังโดยอำเภอใจ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดที่ถูกใช้มาตรการคุมขังดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘ สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๘ รวมถึงเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ กับประโยชน์สาธารณะในการสร้างความปลอดภัยรวมถึงป้องกันสังคมและผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีกอันเป็นการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

สร้างความเสียหายให้แก่สังคมโดยรวม เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อประโยชน์สาธารณะในการป้องกันและสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชนและสังคมจากการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง รวมถึงรักษาความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน ไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลต้องรับโทษอาญาหรือกำหนดให้ปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดหรือควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่จำเป็น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๘ และมาตรา ๔๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง...

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๕) คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๖๗ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๒๓ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ หรือไม่

วินิจฉัยว่า “...ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๒๓ วรรคหนึ่ง วรรคสี่ และวรรคห้า จึงเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของคู่ความและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคลและฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม ...”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๖) คำวินิจฉัยที่ ๒๖-๒๗/๒๕๖๗ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๔๐ หรือไม่

วินิจฉัยว่า “...การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยตามหลักการกระจายอำนาจ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง รัฐธรรมนูญหมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่น บัญญัติให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ มีความจำเป็นต้องกำหนดการได้มาซึ่งบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติอย่างครบถ้วนก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง และต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งในขณะสมัครรับเลือกตั้งและตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่ปราศจากเหตุหมิ่นเหม่ง มีคุณสมบัติและความประพฤติอันเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ จึงกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งกำหนดมาตรการและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๒ วรรคสาม และมาตรา ๖๓ โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ในส่วนที่บัญญัติห้ามผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นการกำหนดลักษณะต้องห้ามเพราะเหตุเคยกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเพื่อลงโทษเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ แทนรัฐ แต่กลับใช้อำนาจหน้าที่โดยทุจริต อาศัยโอกาสที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการ อันเป็นความผิดร้ายแรง ส่งผลเสียต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ กระทบต่อการบริหารราชการแผ่นดินทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น หากเปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชน กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และมาตรฐานจรรยาบรรณของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยรวม ดังนั้น **แม้ว่าสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มิใช่สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติจึงสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการกลั่นกรองคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามา**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีที่อยู่อาศัยในเขตเลือกตั้ง สถานะทางเศรษฐกิจ ประวัติการทำความผิด ความรู้สึกผิดชอบหรือการเป็นบุคคลวิกลจริต และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นความผิดที่ร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) จึงจำกัดสิทธิผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๔ (๑๐) ที่มีความมุ่งหมายในการป้องกันบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความสุจริต หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์สาธารณะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเด็ดขาด เมื่อซึ่งน้ำหนักระหว่างผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีธรรมาภิบาล รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่บัญญัติให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เป็นผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นโดยมิได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล อีกทั้งมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ ...”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๗) คำวินิจฉัยที่ ๑/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๓๔ จึงเป็นมาตรการหรือกลไกที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและความเป็นธรรมของคู่ความและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยลดขั้นตอนในการเข้าครอบครองสังหาริมทรัพย์ของผู้ซื้อจากการขายทอดตลาดและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่ตนซื้อได้เร็วยิ่งขึ้น เป็นการคุ้มครองผู้ซื้อสังหาริมทรัพย์จากการขายทอดตลาดโดยคำสั่งศาล มิใช่การเกิดข้อพิพาททางแพ่งขึ้นใหม่เป็นอีกคดีหนึ่งที่ต้องพิจารณาคดีจนศาลมีคำพิพากษาและออกคำบังคับอีกครั้ง ทำให้กระบวนการบังคับคดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ป้องกันการประวิงคดี สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการขายทอดตลาด ทำให้ราคาทรัพย์สินมีมูลค่าที่เหมาะสมกับความเป็นจริง เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตลอดจนสังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ไม่กระทบต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิหรือเสรีภาพของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวาร เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่กระทบต่อเสรีภาพในเคหสถาน และไม่กระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อุษะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๘) คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) และมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม หรือไม่

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) เป็นบทบัญญัติกำหนดช่วงระยะเวลาในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ในการควบคุมและตรวจสอบการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยบัญญัติกรณีสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ให้หาเสียงเลือกตั้งได้ตั้งแต่วันที่คำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ จนถึงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกาของวันก่อนวันเลือกตั้ง บทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติไว้สอดคล้องกับระยะเวลาหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๖๘ มาตรา ๗๐ และมาตรา ๗๙ โดยกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและระยะเวลาสิ้นสุดในการหาเสียงเลือกตั้งไว้อย่างชัดเจนแน่นอน และสอดคล้องกับเหตุที่ต้องมีการเลือกตั้งในแต่ละกรณี ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนมีสิทธิริเริ่มและยุติการหาเสียงเลือกตั้งโดยเสมอภาคกัน อันเป็นการป้องกันมิให้ผู้สมัครคนใดได้เปรียบผู้สมัครอื่น เป็นประโยชน์ต่อการจัดการและควบคุมค่าใช้จ่ายของผู้สมัครสำหรับการเลือกตั้งดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๑ ซึ่งสอดคล้องกับช่วงระยะเวลาหาเสียงเลือกตั้ง สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น บทบัญญัติมาตรา ๑๒ กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งว่า ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยความเห็นชอบของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ประกาศให้มีการเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ กกต. กำหนด ปิดไว้ ณ ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และสถานที่อื่นตามที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นสมควร หมายความว่า เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีคำพิพากษาสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่แล้ว ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยความเห็นชอบของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต้องดำเนินการปิดประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ พร้อมทั้งกำหนดวันสมัครรับเลือกตั้งและวันเลือกตั้งให้ประชาชนทราบต่อไป จึงไม่เป็นการพัวพันวิสัยที่บุคคลทั่วไปและผู้ประสงค์จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองท้องถิ่นจะทราบได้ การที่บุคคลใดไม่ทราบถึงกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ มิใช่กรณีที่มีปัญหาอันเกิดจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หากแต่เป็นปัญหาเฉพาะตัวบุคคล เมื่อกระบวนการหาเสียงเลือกตั้งเริ่มตั้งแต่วันที่คำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ มาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตการเลือกตั้งต้องเริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันดังกล่าวด้วย เพื่อให้กระบวนการเลือกตั้งทุกขั้นตอนเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ไม่เป็นการเปิดโอกาสให้มีการอาศัยช่องว่างของกฎหมายทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างกัน บทบัญญัติมาตรา ๖๔ (๔) ดังกล่าวมิใช่บทบัญญัติที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลนอกเหนือไปจากเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีได้ผลย้อนหลังเพื่อลงโทษการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนดังที่ผู้คัดค้านกล่าวอ้างอันจะขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับกับการกระทำของผู้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่จะสมัครรับเลือกตั้งและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนเป็นการทั่วไปโดยเสมอภาค และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม สำหรับมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีการหรือการกระทำที่ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้สมัครอื่น ให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร หรือการชักชวนให้ไปลงคะแนนไม่เลือกผู้ใดเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ด้วยวิธีการ ให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัดหรือศาสนสถานอื่น สถานศึกษา สถานสงเคราะห์ หรือสถาบันอื่นใด บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการทางกฎหมายหรือแนวทางในการป้องกันและปราบปราม การทุจริตการเลือกตั้ง โดยจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลบางประการเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำหรือ พฤติกรรมการแสวงหาคะแนนนิยมของผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย ทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างเป็นธรรม และทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เนื่องจากการ กระทำหรือพฤติกรรมการแสวงหาคะแนนนิยมที่มีขอบในหลายลักษณะ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการ เลือกตั้งที่มีแนวโน้มเบี่ยงเบนไปจากครรลองระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ทาง กฎหมายเพื่อควบคุมการกระทำทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อคุ้มครองหลักการเลือกตั้งโดยเสรีที่ให้ผู้ออกเสียง เลือกตั้งมีอิสระในการตัดสินใจเลือกผู้แทนของตน ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอื่นใดที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และเป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาคที่ประกันโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนโดยสุจริตเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียง ให้แก่ตน เมื่อมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) เป็นบทบัญญัติที่ห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อป้องกัน การทุจริตการเลือกตั้ง และให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม จึงห้ามผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำ การในลักษณะดังกล่าวตลอดระยะเวลาที่มีการเลือกตั้งและในช่วงระยะเวลาระหว่างที่มีการสั่งให้มีการ เลือกตั้งใหม่ มิใช่บทบัญญัติที่ไม่ขัดแย้งดังที่ผู้คัดค้านกล่าวอ้าง อีกทั้งเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล แล้ว ประโยชน์สาธารณะเพื่อให้เกิดการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม และได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีความประพฤติดีและซื่อสัตย์สุจริต เข้า มาทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ย่อมมีมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน มิได้เป็นบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนอกเหนือไปจากเงื่อนไขที่ กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญดังที่ผู้คัดค้านกล่าวอ้าง เป็นไปตามหลักนิติธรรม มีผลใช้บังคับกับการกระทำของ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนเป็นการทั่วไปโดยเสมอภาคกัน ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดย ไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรค สาม

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) และมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) มิใช่บทบัญญัติที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลนอกเหนือไปจาก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

ส่วนข้อโต้แย้งที่ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) และมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) ไม่ระบุบทบัญญัติที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ระบุบทบัญญัติที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายไว้ในคำปรารภว่า “พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๖ ประกอบกับมาตรา ๒๗ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย” เพื่อให้การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญแล้ว คำโต้แย้งของผู้คัดค้านไม่อาจรับฟังได้

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๖๔ (๔) และมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง (๒) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่งและวรรคสาม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๖๙) คำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย รัฐบาลพยายามปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้หมดสิ้นไปตลอดจนควบคุมปัญหายาเสพติดด้วยมาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นรัฐภาคีสมาชิก ยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม สุขภาพและชีวิตมนุษย์ จึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายหลายฉบับขึ้นบังคับใช้ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ สำหรับพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔ บัญญัติบทนิยามคำว่า “จำหน่าย” หมายความว่า ขาย จ่าย แจก แลกเปลี่ยน ให้ โดยไม่ได้บัญญัติบทนิยามให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติห้ามมิให้ผู้ใดผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมิไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ วรรคสาม กำหนดปริมาณยาเสพติดให้โทษที่ถือว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และมาตรา ๖๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ผู้ใดจำหน่ายหรือมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ตามมาตรา ๑๕ วรรคสาม ต้องระวางโทษ ... เป็นการกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดฐานจำหน่ายหรือฐานมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษ แยกออกเป็นความผิดแต่ละฐาน ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และให้ใช้บังคับประมวลกฎหมายยาเสพติดแทน โดยมีวัตถุประสงค์ตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ว่า “โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้กระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับและการดำเนินการตามกฎหมายแต่ละฉบับเป็นหน้าที่และอำนาจของหลายองค์กร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวจัดทำเป็นประมวลกฎหมายยาเสพติดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและใช้กฎหมายที่จะรวมอยู่ในฉบับเดียวกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกันนี้ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ จำเป็นต้องกำหนดให้มีระบบอนุญาตเพื่อให้การควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ และทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การเสพติดยาเสพติด ซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งกำหนดให้มีระบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคลากรซึ่งมีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดนโยบายในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด และรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ” เห็นได้ว่าประมวลกฎหมาย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ยาเสพติดยังคงมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับกฎหมายยาเสพติดให้โทษฉบับเดิมที่ถูกยกเลิก โดยมีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษมารวมไว้เป็นฉบับเดียว เพื่อประโยชน์ในการใช้อย่างเป็นระบบโดยมาตรา ๑ บัญญัติว่า “ในประมวลกฎหมายนี้ ... “จำหน่าย” หมายความว่า ขาย แลกเปลี่ยน จ่าย แจก หรือให้โดยมีสิ่งตอบแทนหรือผลประโยชน์อย่างอื่น และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ ๔ ที่ว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” มีผลทำให้ผู้กระทำความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามกฎหมายเดิม ต้องมีความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายใหม่ เป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับย้อนหลังเพื่อลงโทษบุคคล ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า การที่ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บัญญัติคำว่า “จำหน่าย” ให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย ก็ด้วยเหตุที่ว่า การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีลักษณะเป็น ขบวนการหรือเครือข่าย ทั้งการผลิต การนำเข้า การส่งออก การจำหน่าย และการมิไว้เพื่อจำหน่าย ซึ่ง การจำหน่ายยาเสพติดประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้มียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่ายและผู้จำหน่ายยาเสพติด ลักษณะการกระทำความผิดของการมียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่ายและการจำหน่ายยาเสพติดย่อมเป็นความผิดที่มีลักษณะเกี่ยวพันกัน จึงบัญญัติมาตรการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรผู้บังคับใช้กฎหมายสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างครอบคลุมแก่พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการตรากฎหมาย ส่วนการมียาเสพติดให้โทษไว้เพื่อจำหน่ายตามประมวลกฎหมายยาเสพติด ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษสถานใดย่อมเป็นไปตามพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดที่ศาลย่อมต้องปรับบทกฎหมายไปตามนั้น สำหรับถ้อยคำของกฎหมายตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่ใช้คำว่า “มิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย” ส่วนประมวลกฎหมายยาเสพติดที่ตราขึ้นมาใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ใช้คำว่า “มิไว้เพื่อจำหน่าย” นั้น เห็นว่า คำว่า “มี” ตามความหมายทั่วไป หมายถึง การถือเป็นเจ้าของหรืออยู่ในครอบครอง ดังนั้น การมิไว้เพื่อจำหน่ายย่อมหมายถึงมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายอยู่ในตัว ไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติซ้ำอีก การที่ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ นิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” เป็นเพียงการกำหนดบทนิยามในประมวลกฎหมายยาเสพติดให้การจำหน่ายมีความหมายตามกฎหมายรวมไปถึงการมิไว้เพื่อจำหน่าย เพื่อความชัดเจนเท่านั้น ไม่ใช่การบัญญัติฐานความผิดขึ้นใหม่ให้มีผลย้อนหลังเพื่อลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามกฎหมายเดิม เมื่อกฎหมายบัญญัติให้ “การมิไว้เพื่อจำหน่าย” มีความหมายรวมอยู่ในคำนิยามคำว่า “จำหน่าย” ทำให้ผู้กระทำความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดแต่ยังคงเหลือยาเสพติดบางส่วนครอบครองอยู่กับตัวไม่ต้องรับผิดทางอาญาทั้งความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติด และความผิดฐานมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายยาเสพติดรวมสองกระทงตามกฎหมายเดิม คงรับผิดทางอาญาฐานจำหน่ายยาเสพติดเพียงกระทงเดียวตามกฎหมายใหม่ ซึ่งเป็นคุณแก่

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้กระทำผิดมากกว่า บทบัญญัตินิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” จึงมิใช่บทบัญญัติที่กำหนดโทษเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่หนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดอันจะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๐) คำวินิจฉัยที่ ๖/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญบัญญัติให้สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง และผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษจะมาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย โดยคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีหลักการสำคัญเป็นการปรับปรุงพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคลผู้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้เกิดความชัดเจน เพื่อให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้มาซึ่งบุคคลที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ... (๒๕) เคยถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งใด ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพราะทอดทิ้งหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจ หรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยหน้าที่และอำนาจ หรือประพฤติดินฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือมีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ตำแหน่ง หรือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแก่ราชการ และยังไม่พ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งจนถึงวันเลือกตั้ง ...” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นไปตามเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท ได้แก่ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มีความมุ่งหมายและเจตนารมณ์เพื่อให้บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมีความเหมาะสม ป้องกันมิให้บุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือ บกพร่องในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ หรือมีมลทินมัวหมอง ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่หรือการประพฤติดินไม่เหมาะสมจนถึงขั้นถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งใด ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) กำหนดลักษณะต้องห้ามกรณีบุคคลเคยถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งใด ๆ ในองค์กร

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการพ้นจากตำแหน่งตามคำสั่งทางปกครองโดยอำนาจกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มิใช่อำนาจตุลาการ คำสั่งดังกล่าวไม่ถึงที่สุดและอยู่ภายใต้การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย โดยศาลปกครอง ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองภายใต้หลักการกระจายอำนาจที่มุ่งเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจในการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อใช้บังคับภายในเขตพื้นที่ตนเองและมีอิสระในการตัดสินใจ โดยผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องถูกกำกับดูแลโดยราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งกระทำต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น การใช้อำนาจกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการตรวจสอบการกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และหมายความรวมถึงการตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือราชการได้รับความเสียหายด้วย

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ กำหนดลักษณะต้องห้ามอันจะมีผลทำให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องพ้นจากตำแหน่ง มีทั้งการพ้นจากตำแหน่งโดยคำพิพากษาและคำสั่งทางปกครอง ซึ่ง (๒๕) เป็นการพ้นจากตำแหน่งโดยคำสั่งทางปกครอง เพราะเหตุตามที่กำหนดไว้ ๒ กรณี ได้แก่ กรณีที่หนึ่ง เพราะเหตุทอดทิ้งหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจ หรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยหน้าที่และอำนาจ เป็นเหตุที่เกิดจากการหลีกเลี่ยงไม่กระทำการในหน้าที่ของตน อันอาจมีผลกระทบต่อความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งที่ต้องใช้อำนาจรัฐหรือกระทำการแทนรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำลายความเชื่อถือและไว้วางใจของสาธารณชนที่มีต่อการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นอันเป็นความผิดร้ายแรง ส่งผลเสียต่อหน้าที่ราชการ กรณีที่สอง เพราะเหตุประพฤติตนฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือมีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ตำแหน่ง หรือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแก่ราชการ เป็นความผิดเกี่ยวกับความประพฤติและมาตรฐานแห่งความประพฤติของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะซึ่งได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากประชาชน ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นผู้แทนของประชาชนระดับท้องถิ่น มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนในระดับประเทศ เนื่องจากสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ในการบริหารจัดการประโยชน์สาธารณะในระดับท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน อันเป็นความรับผิดชอบโดยตรงต่อประชาชนในระดับท้องถิ่น สมควรเป็นผู้มีความประพฤติที่เหมาะสมและเป็นที่น่าเชื่อถือศรัทธา ต้องถูกกำกับควบคุมด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติที่สูงกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป แม้การเข้าสู่ตำแหน่งของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นจะมาจากการเลือกตั้งก็ตาม แต่การสั่งให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง องค์กรกำกับดูแลจะเข้ามาควบคุมสอบสวนและวินิจฉัยเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด กรณีผู้บริหารท้องถิ่นหรือประธานแห่งสภาท้องถิ่นถูกกล่าวหาจะต้องดำเนินการสอบสวนใน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

รูปแบบของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงซึ่งมีหลักประกันความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อเท็จจริงและแสดงพยานหลักฐานพิสูจน์ข้อกล่าวหา เมื่อได้ดำเนินการแล้วคำสั่งทางปกครองดังกล่าวมีสภาพบังคับต่อบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยไม่ต้องรอการยืนยันจากองค์กรตุลาการ สภาพบังคับตามกฎหมายดำรงอยู่จนกว่าจะมีการเพิกถอน หลังจากนั้นหากมีการโต้แย้งถึงความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง องค์กรตุลาการจึงเข้ามาตรวจสอบคำสั่งทางปกครองนั้น ลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) ที่บัญญัติให้บุคคลที่ถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งใด ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มิได้จำกัดเฉพาะต้องมีคำพิพากษาของศาลเสียก่อนไม่ว่าจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่

สำหรับข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) กำหนดระยะเวลาของลักษณะต้องห้ามดังกล่าวที่ว่า “ยังไม่พ้นห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งจนถึงวันเลือกตั้ง” แตกต่างจากการกำหนดระยะเวลาเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมือง แต่สิทธิเช่นนี้มีใช้สิทธิเด็ดขาด ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นว่านั้นได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย หลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละกรณีมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการถ่วงดุลคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง เช่น ความเป็นพลเมือง อายุ การมีถิ่นที่อยู่ในเขตเลือกตั้ง และการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือการประกอบกิจการ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติอันเป็นความผิดร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบราชการ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) บัญญัติลักษณะต้องห้ามอันเป็นการจำกัดสิทธิผู้เคยถูกสั่งให้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้กลับเข้ามารับตำแหน่งอีกครั้ง มีกำหนดระยะเวลาห้าปี เพื่อให้เหมาะสมกับระดับความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์ เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้แล้ว หากผู้นั้นมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามอื่นตามที่กฎหมายกำหนดก็สามารถใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้ **บทบัญญัติดังกล่าวป้องกันไม่ให้บุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามกลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้งในช่วงระยะเวลาหนึ่งนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งจนถึงวันเลือกตั้ง มีผลเพียงเป็นการจำกัดสิทธิชั่วคราวเพื่อมิให้บุคคลดังกล่าวเข้ามามีโอกาสใช้อำนาจที่อาจทำให้ราชการเสียหายหรือมลทินมัวหมองเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น มิได้เป็นระยะเวลายาวนานเกินสมควร เนื่องด้วยบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือในความซื่อสัตย์สุจริต ขาดการยอมรับ หรือความไว้วางใจจากประชาชนโดยทั่วไป หากมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้** แตกต่างไปจากสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นที่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การกำหนดลักษณะต้องห้ามในบางกรณีที่เป็น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ลักษณะเฉพาะของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นสามารถกำหนดให้แตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาได้ โดยไม่ต้องบัญญัติลักษณะต้องห้ามให้เหมือนกันในทุกกรณี เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่ง และกฎหมายวางหลักเกณฑ์การควบคุมมาตรฐานทางจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติของสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละระดับโดยใช้หลักเกณฑ์ทางเนื้อหาและกระบวนการตรวจสอบเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ดังนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) เป็นบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะต้องห้ามในการกลั่นกรองบุคคลก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นที่มีความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและผลกระทบต่อการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลแล้ว ประโยชน์สาธารณะเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ประพฤติดี ไม่มีมลทินมัวหมอง เข้ามาทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๕๐ (๒๕) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๑) คำวินิจฉัยที่ ๗/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสี่ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า ข้อโต้แย้งของโจทก์ที่ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ เป็นบทบัญญัติเปิดช่องให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจปรับใช้บทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดความคลุมเครือ เป็นการปลักภาระการพิสูจน์ความรับผิดชอบและการแสวงหาพยานหลักฐานให้เป็นหน้าที่ของโจทก์เท่านั้น ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย เป็นการจำกัดสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสี่ บทบัญญัตินี้ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิทธิของโจทก์ในการพิจารณาคดี ทำให้เกิดความไม่แน่นอนชัดเจนที่ต้องได้รับหลักประกันความเป็นธรรมจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และไม่เป็นไปตามหลักความเสมอภาคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ เป็นบทบัญญัติที่ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญานำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีอาญาในกรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติวิธีพิจารณาข้อใดไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจปรับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายแก้คดีอาญาได้ การบัญญัติกฎหมายในลักษณะนี้เป็นไปตามหลักการตรากฎหมายทั่วไป ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อให้หลักการดำเนินคดีอาญาและการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปตามพื้นฐานเดียวกัน เท่าที่ไม่ขัดต่อความมุ่งหมายของการดำเนินคดีในแต่ละประเภท และเพื่อหลีกเลี่ยงการบัญญัติกฎหมายซ้ำ การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการตรวจสอบเป็นหน้าที่ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ตั้งแต่เจ้าพนักงานและศาลในการร่วมกันค้นหาความจริงตามที่มีการกล่าวหา ศาลเป็นทั้งผู้ค้นหาความจริงตามทฤษฎีและวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีด้วย ภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาจึงตกอยู่กับโจทก์เป็นหลัก และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ส่วนการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปตามหลักความตกลง หากคู่ความตกลงกันไม่ได้ในการนำสืบพยานหลักฐาน คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น คู่ความสามารถตกลงกันได้และศาลทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินคดีให้เป็นไปตามที่คู่ความนำเสนอและเป็นไปตามที่คู่ความยังไม่ยอมรับข้อเท็จจริงกันเท่านั้น การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งใดจะต้องกระทำโดยอาศัยพยานหลักฐานในสำนวนคดีนั้น คู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อให้ศาลเชื่อว่าพยานหลักฐานที่ตนนำสืบสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง ศาลต้องตรวจพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานนั้นมีน้ำหนักไปในทางฝ่ายใดแต่ไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้ ทั้งนี้ แม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีพื้นฐานแนวความคิดที่แตกต่างไปจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่บ้าง แต่มีหลักเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้วิธีพิจารณาความร่วมมือกัน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้โดยละเอียดแล้ว ดังนั้น ในกรณีที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติเรื่องใดไว้เป็นการเฉพาะ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ จึงบัญญัติให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งเป็นพื้นฐาน

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ของกฎหมายวิธีพิจารณาความทั่วไปที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ
เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการอันเป็นสาระสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาโดยเฉพาะ เป็นกลไกการ
ใช้กฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติหรือหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
กำหนดไว้ การใช้บังคับมาตราดังกล่าวต้องคำนึงถึงความแตกต่างตามที่เหมาะสมในแต่ละกรณี ต้องใช้
ด้วยความระมัดระวัง ติความโดยเคร่งครัด อีกทั้งการใช้ดุลพินิจของศาลในการบังคับใช้กฎหมายย่อม
เป็นไปตามที่บทบัญญัติดังกล่าวได้วางกรอบไว้แล้วตามหลักกฎหมายพื้นฐานของการดำเนินคดีอาญา ไม่อาจ
เป็นไปตามอำเภอใจจนถึงขนาดที่จะไปกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชน
เนื่องจากผู้บังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรมเพื่อ
ประโยชน์ของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการพิจารณาพิพากษาอรรถ
คดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์
ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้
เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง ทั้งนี้ ตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง
และมาตรา ๑๘๘ บัญญัติไว้

ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มี
ความชัดเจนแน่นอน ไม่ก่อให้เกิดความคลุมเครือว่ากรณีใดศาลจะใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ระหว่างพิจารณาคดี คู่ความมีสิทธิโต้แย้งแสดง
พยานหลักฐานสนับสนุนคำคู่ความของตนได้อย่างเต็มที่ตามหลักสิทธิป้องกันตนเองหรือหลักการฟังความ
สองฝ่าย อันเป็นการประกันความเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดี ไม่เป็นการจำกัดสิทธิในการได้รับการ
เยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสี่ เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิหรือ
เสรีภาพของบุคคลที่ถูกจำกัดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายกับประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์
ของกฎหมายแล้ว เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนที่รัฐต้องจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเพียงเท่าที่
พอเหมาะพอควร ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่
เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และ
บทบัญญัติดังกล่าวนำมาบังคับใช้กับคู่ความในคดีเดียวกัน บุคคลยังคงเสมอกันในกฎหมายและได้รับ
ความคุ้มครองตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายบัญญัติ ไม่ใช่เป็นการกำหนดให้สิทธิหน้าที่ของประชาชนที่
สมควรได้รับการพิจารณาอย่างคดีอาญามีสิทธิเทียบเท่าคดีแพ่ง อันจะขัดต่อหลักความเสมอภาคในการ
ดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ไม่ขัด
หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสี่ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๒) คำวินิจฉัยที่ ๘/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งบัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๓ จึงเป็นการสมควรบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๙๑ บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สอบสวนแล้วมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวเนื่องกัน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้ ... (๒) ถ้ามีมูลความผิดทางวินัย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานสำนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน และคำวินิจฉัยไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนภายในสามสิบวันเพื่อดำเนินการทางวินัยต่อไป”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ขาดรายละเอียด ไม่ชัดเจน และคลุมเครือ เปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนช่วยเหลือเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง เนื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งมีมูลความผิดทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐหลายรายในฐานความผิดเดียวกันตามหลักฐานในสำนวนคดีเดียวกันโดยคณะอนุกรรมการไต่สวนชุดเดียวกัน แต่การลงโทษทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในแต่ละหน่วยงานกลับมีความแตกต่างกัน บางรายถูกลงโทษไล่ออกจากราชการ บางรายถูกลงโทษปลดออกจากราชการ หรือบางรายไม่ถูกลงโทษทางวินัยเพราะพ้นจากราชการหรือเกษียณอายุราชการไปเกินสามปี บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักความเสมอภาค ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) เป็นบทบัญญัติในหมวด ๔ การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ กำหนดให้เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สอบสวนและมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวเนื่องกันแล้ว หากมีมูลความผิดทางวินัย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน สำนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน และคำวินิจฉัยไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนภายในสามสิบวันเพื่อดำเนินการทางวินัยต่อไปตามมาตรา ๙๘ ซึ่งบัญญัติให้เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๙๑ แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาขึ้นพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา นั้น แล้วแต่กรณี บทบัญญัติมาตรา ๙๑ (๒) ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติกำหนดขั้นตอนและกรอบระยะเวลาการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายหลังจากที่ได้ไต่สวนและมีมติวินิจฉัยฐานความผิดแล้ว เพื่อให้การดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนดำเนินการต่อไปได้จนบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่มุ่งประสงค์ให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีผลทางกฎหมายต่อการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเป็นการแก้ไขปัญหาความบกพร่องที่เกิดจากความซ้ำซ้อนและล่าช้าของกระบวนการลงโทษทางวินัยโดยผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน อีกทั้งเป็นการป้องกันการเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนดำเนินการทางวินัยในลักษณะที่เป็นการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง ซึ่งจะส่งผลให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตอันเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไม่ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ ส่วนผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหา นั้น แม้จะต้องผูกพันตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติ แต่จะพิจารณาโทษทางวินัยเป็นประการใดนั้น ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนย่อมต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์การกระทำที่ประกอบกันเป็นความผิด ตลอดจนความร้ายแรงของการกระทำ เพื่อลงโทษให้เหมาะสมตามความยุติธรรมในแต่ละกรณีต่อไป ดังนั้น เมื่อมาตรา ๙๑ (๒) เพียงกำหนดขั้นตอนและกรอบระยะเวลาการดำเนินการที่ใช้บังคับกับกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน และมีมูลความผิดทางวินัยทุกคดีอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่ได้ยกเว้นการใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐใดอันจะทำให้บุคคลไม่เสมอกันในกฎหมาย ส่วนวิธีดำเนินการทางวินัยหรือการลงโทษโดยผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้บัญญัติไว้ในมาตราอื่น ดังนั้น บทบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๙๑ (๒) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๓) คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ และมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า การจัดการปกครองท้องที่เริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งมีพระราชดำริให้มีการฟื้นฟูการปกครองระดับหมู่บ้านที่มีมาแต่เดิมขึ้นใหม่ ทรงให้มีการทดลองจัดระเบียบการปกครองตำบลและหมู่บ้านขึ้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ให้ราษฎรเลือกผู้ใหญ่บ้านเองแล้วเสนอให้ทางราชการพิจารณาแต่งตั้งแทนการแต่งตั้งโดยตรงของเจ้าเมืองดังแต่ก่อน นับแต่นั้นมา มีการจัดระเบียบการปกครองตำบลและหมู่บ้านตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๖ เนื่องจากทรงเล็งเห็นว่าการปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้านมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งสำหรับการบริหารราชการแผ่นดิน เพราะเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด กำหนดให้ราษฎรในหมู่บ้านนั้นประชุมกันเลือกเจ้าบ้านผู้เป็นที่นับถือของตนเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยมีนายอำเภอเป็นประธานในการเลือก สำหรับเหตุที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งมีการกำหนดไว้ว่า ลูกบ้านในหมู่บ้านนั้นโดยมากด้วยกันร้องขอให้เปลี่ยน ต่อมารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ขึ้นใช้บังคับแทน ยังคงกำหนดเหตุที่ผู้ใหญ่บ้านไม่สมควรอยู่ในตำแหน่งกรณีลูกบ้านในหมู่บ้านนั้นโดยมากด้วยกันร้องขอให้เปลี่ยนไว้เช่นเดิม และมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้โดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖ โดยเปลี่ยนแปลงในเรื่องวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านที่จากเดิมมาจากการเลือกของราษฎรเป็นการเลือกโดยคณะกรรมการ มิได้มีการกำหนดเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งกรณีราษฎรร้องขอให้เปลี่ยนไว้เช่นกฎหมายเดิม ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ ซึ่งเปลี่ยนแปลงวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง กำหนดให้กรรมการอำเภอประชุมราษฎรเพื่อเลือกผู้มีคุณสมบัติเป็นผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งกำหนดเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านโดยให้ราษฎรมีสสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง จึงเป็นไปตามหลักที่ว่า “เมื่อราษฎรเป็นผู้ตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรก็ควรมีสสิทธิที่จะถอดถอนกำนันผู้ใหญ่บ้านในเมื่อผู้ที่ตนตั้งไปนั้นปฏิบัติ การไม่สมกับที่ตัวตั้ง” อันเป็นหลักการลักษณะเดียวกันกับกฎหมายที่ได้ประกาศใช้บังคับในฉบับแรก และมีการปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านครั้งสุดท้ายโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ ยังคงหลักการที่ให้ราษฎรขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งได้เช่นเดียวกัน แต่กำหนดกระบวนการให้ชัดเจนขึ้น และให้นายอำเภอเป็นผู้สั่งให้พ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการในการเลือกและแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) ที่บัญญัติเหตุให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่ง เมื่อราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรมีสสิทธิและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ทั้งหมดเข้าชื่อกันขอให้ผู้ฟ้องคดีออก

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

จากตำแหน่ง เป็นกฎหมายที่กระทำโดยคนหมู่มาก ไร้เหตุผลรองรับหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย เปิดโอกาสให้ผู้ไม่ประสงค์ใช้เป็นช่องทางในการถอดถอนผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและนำพรรคพวกของตนเข้ามาทำหน้าที่แทน ทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ทำให้ผู้ฟ้องคดีต้องฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลาง และมีสิทธิได้รับการเยียวยาและฟ้องเรียกค่าเสียหาย รวมทั้งส่งผลให้ผู้ฟ้องคดีถูกถอดถอนจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านทันทีโดยปราศจากการรับฟังเหตุผลใด ๆ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ และมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่าพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติรูปแบบการปกครองในหมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองท้องที่ที่รวมบ้านหลายบ้านที่อยู่ในการปกครองเดียวกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน การบริหารงานหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตน เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีบทบาทหน้าที่และอำนาจในทางปกครอง อำนวยความเป็นธรรม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดูแลการรักษาอาณาเขตร่วมกับทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครอง รวมถึงเป็นผู้ประสานงานหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมและระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องที่หมู่บ้านของตน ผู้ใหญ่บ้านมีที่มาจากการเลือกของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นผู้ที่ราษฎรในหมู่บ้านให้ความไว้วางใจในการทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในชุมชนของตน ขณะเดียวกันก็ให้สิทธิแก่ราษฎรเข้าชื่อกันเพื่อขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง โดยให้นายอำเภอเป็นผู้สั่งให้พ้นจากตำแหน่ง โดยมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) บัญญัติเหตุที่ ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่ง กรณีราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง เนื่องจากผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็น ผู้ใหญ่บ้านคือบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากราษฎรในหมู่บ้านให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน เมื่อใดที่ราษฎรหมดความไว้วางใจในตัวผู้ใหญ่บ้าน การปกครองหมู่บ้านตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านย่อม ดำเนินการต่อไปไม่ได้หรือดำเนินการต่อไปโดยไม่มีประสิทธิภาพ ประชาชนในหมู่บ้านซึ่งได้มอบความ เชื่อถือและความไว้วางใจไปนั้นย่อมสามารถเรียกร้องอำนาจที่ได้รับมอบไปกลับคืนมาโดยการถอดถอน ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบหรือเป็น ประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตน ทั้งนี้ เพื่อถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน อันเป็นหลักการสำคัญของ ประชาธิปไตยทางตรงที่ถือการมีส่วนร่วมของประชาชนคือหัวใจของการปกครอง บทบัญญัติดังกล่าว บัญญัติเงื่อนไขของการเข้าชื่อไว้สองประการ คือ ผู้เข้าชื่อจะต้องเป็นราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ และผู้เข้าชื่อต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มี คุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ เข้าชื่อกันขอให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่ง นับว่า เป็นจำนวนที่อาจมากกว่าจำนวนราษฎรที่เลือกผู้ใหญ่บ้านเสียอีก โดยก่อนที่จะมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจาก ตำแหน่ง มีกระบวนการตรวจสอบว่าการเข้าชื่อของราษฎรเป็นไปตามองค์ประกอบของมาตรา ๑๔ วรรค

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

หนึ่ง (๖) โดยจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่าราษฎรที่เข้าซื้อที่ดินผู้ใหญ่บ้านลงลายมือชื่อด้วยตนเองหรือไม่ และการลงชื่อนั้นมีเจตนาเพื่อต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าการเข้าซื้อดังกล่าวเป็นไปตามองค์ประกอบของกฎหมาย นายอำเภอต้องมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งพร้อมแจ้งสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว รวมทั้งหากผู้ใหญ่บ้านที่ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งเห็นว่าคำสั่งดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลเพื่อวินิจฉัยว่าการเข้าซื้อที่ดินดังกล่าวครบตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เป็นการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายปกครองโดยองค์กรตุลาการที่คู่ความมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันเป็นไปตามหลักนิติธรรม ดังนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) มิได้เป็นบทบัญญัติที่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และมิได้มีส่วนใดที่เป็นการขัดขวางการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ฟ้องคดีต่อศาลหรือสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามที่ผู้ฟ้องคดีโต้แย้ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ บทบัญญัติดังกล่าว แม้จะจำกัดสิทธิของผู้ใหญ่บ้านอยู่บ้าง แต่เป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและจำเป็นในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่การปกครองหมู่บ้าน เพื่อให้สิทธิแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการเลือกผู้ปกครองของตนที่เหมาะสมตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิในการทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านกับประโยชน์ส่วนรวมที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เห็นได้ว่า ประโยชน์สาธารณะมีน้ำหนักมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๖) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง วรรคสาม และวรรคสี่ และมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๔) คำวินิจฉัยที่ ๑๑-๑๒/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ เป็นบทบัญญัติในภาค ๓ วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น ลักษณะ ๒ การพิจารณา แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๓๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่ บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิของจำเลย เนื่องจากจำเลยอาจไม่มีทนายความคอยช่วยเหลือและไม่สามารถแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และในชั้นพิจารณาคดีหากจำเลยไม่มาศาล ศาลไม่สามารถสืบพยานต่อไปได้จนกว่าจะได้ตัวจำเลยมาหรือกรณีที่ไม่มีผู้แทนอื่นของนิติบุคคลมาดำเนินการแทนนิติบุคคลนั้นได้ ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าและส่งผลกระทบต่อหลักการอำนวยความยุติธรรมที่รวดเร็วและเป็นธรรม ตลอดจนส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม สมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องดังกล่าว โดยมาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา ๑๗๒ วรรคสอง แล้ว เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยหลบหนีหรือไม่มาฟัง การพิจารณาและสืบพยานโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ศาลออกหมายจับจำเลย หากไม่ได้ตัวจำเลยมาภายใน สามเดือนนับแต่วันออกหมายจับ เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะให้การ พิเคราะห์เป็นไปโดยไม่ชักช้า และจำเลยมีทนายความ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ และเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป” และวรรคสอง บัญญัติว่า “การ พิเคราะห์และสืบพยานตามวรรคหนึ่งต้องมีใช้คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบ แปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ บัญญัติให้การ พิเคราะห์และสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น มีเจตนารมณ์ คุ้มครองสิทธิของจำเลยให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และใช้สิทธิถามค้านพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้ การเป็นปฏิปักษ์ต่อตน การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ กำหนดให้ศาล มีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี เป็นบทบัญญัติที่ไม่ เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน เป็นมาตรการที่อำนวยความสะดวกเฉพาะแก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ไม่อาจ บรรลู่วัตถุประสงค์ในการอำนวยความยุติธรรมแก่จำเลย จำเลยไม่มีโอกาสเข้าร่วมการพิจารณาและสืบพยาน และเป็นบทบัญญัติที่กระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพของจำเลยเกินสมควรแก่เหตุ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ นั้น เห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธี พิเคราะห์ความอาญาเป็นกฎหมายว่าด้วยหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความ ผิด ตั้งแต่การจับกุม การสอบสวน การพิจารณาคดีในชั้นศาล และการลงโทษ เป็นกฎหมายที่ควบคุม การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินการกับผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย สามารถค้นหาความจริงและนำผู้กระทำความผิด

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

มาลงโทษ โดยคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม มีหลักการพื้นฐานสำคัญ คือ การสร้างความสมดุลระหว่างการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน หลักการที่ทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง หลักการรับฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาและสืบพยานของศาลโดยเปิดเผย หลักความอิสระในการขึ้นนำพยานหลักฐาน และหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เป็นหลักการสำคัญในการพิจารณาคดีอาญาและการสืบพยานในศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เพื่อให้จำเลยมีโอกาสทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของโจทก์ที่นำมากล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิด ได้ร่วมฟังการสืบพยานหลักฐาน และมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ เป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม แม้การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเป็นสิทธิพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมที่กฎหมายบัญญัติคุ้มครองไว้ แต่เมื่อจำเลยไม่ประสงค์เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีหรือสละสิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าตนเอง โดยจำเลยหลบหนีหรือไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยานโดยไม่มีเหตุอันสมควร ย่อมส่งผลให้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาและพิพากษาคดีอันส่งผลกระทบต่อหลักการอำนวยความยุติธรรมที่ต้องรวดเร็วและเป็นธรรม และยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม ทำให้การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยไม่อาจอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีผลต่อการสืบพยานโดยเฉพาะพยานบุคคลที่โจทก์จะต้องนำสืบเพื่อยืนยันความผิดของจำเลยอาจเสียชีวิต หรือหากได้ตัวพยานมาความทรงจำของพยานอาจเลือนหายหรือหลงลืม ทำให้น้ำหนักของพยานลดลง หรือพยานวัตถุและพยานเอกสารอาจสูญหายไปตามกาลเวลา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ จึงบัญญัติให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ แต่การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามบทบัญญัติดังกล่าวต้องเป็นไปตามเงื่อนไข ๔ ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลย ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและสอบถามว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไร อันแสดงว่าจำเลยอยู่ภายในอำนาจศาลและรับรู้สิทธิในการต่อสู้คดีแล้ว ประการที่สอง จำเลยหลบหนีหรือไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยานโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยศาลได้ออกหมายจับจำเลย แต่ไม่ได้ตัวจำเลยมาศาลภายในสามเดือนนับแต่วันที่ออกหมายจับ อันเป็นการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับเหตุที่จำเลยหลบหนีและระยะเวลาที่ศาลออกหมายจับที่เหมาะสมแล้ว ประการที่สาม จำเลยต้องมีทนายความ อันเป็นการกำหนดให้จำเลยมีตัวแทนเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนในการต่อสู้คดี และประการที่สี่ การพิจารณาและสืบพยานตามบทบัญญัติดังกล่าวต้องมีข้อคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยไว้อย่างชัดเจน ไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามอำเภอใจ อีกทั้งการใช้ดุลพินิจดังกล่าวของศาลต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ยุติธรรมเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยไม่ชักช้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำ ความผิดอาญาให้ได้รับความเป็นธรรมและได้รับการเยียวยาในเวลาที่เหมาะสม หากจะต้องรอให้ได้ตัวจำเลยมา ศาลก่อนจึงจะทำการพิจารณาคดีต่อไปได้ย่อมส่งผลให้เกิดความล่าช้าหรืออาจขาดอายุความ ส่งผลกระทบ ต่อการอำนวยความยุติธรรมของประชาชนโดยรวม

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ยังสอดคล้องกับกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ ๑๔ ซึ่งบัญญัติให้จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าตนเอง แต่การพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาอาจนำมาใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดอย่างยิ่งด้วยหลักประกันสิทธิ ๓ ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง จำเลยต้องได้รับแจ้งข้อกล่าวหา ประการที่สอง จำเลยต้องมีทนายความ และ ประการที่สาม จำเลยมีสิทธิขอให้พิจารณาคดีใหม่ ทั้งนี้ แม้การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามมาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ จะมีได้บัญญัติให้สิทธิแก่จำเลยเป็นการเฉพาะ ในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ แต่หากจำเลยมี เหตุผลอันสมควรที่ไม่อาจปรากฏตัวในการพิจารณาคดีของศาลก็ย่อมไม่เป็นการตัดสิทธิจำเลยในการใช้สิทธิ อุทธรณ์คำพิพากษาที่ยังไม่ถึงที่สุด และแม้จำเลยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วอาจมีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้หากกรณีเข้าเงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์หลักของการพิจารณาคดีอาญาซึ่งมีขึ้นเพื่อลงโทษ ผู้กระทำความผิดและการให้ความเป็นธรรมกับผู้เสียหายโดยรวดเร็วและเป็นธรรม แม้การพิจารณาและ สืบพยานลับหลังจำเลยตามมาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ จะเป็นการจำกัดสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่ทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ไม่ขาดอายุ ความ อันเป็นการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการ กระทำความผิดอาญากับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของจำเลยที่ยังมีสิทธิต่อสู้คดีและคัดค้าน พยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ได้อย่างเต็มที่ตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยมีทนายความเป็นผู้แทนในการดำเนิน กระบวนพิจารณา ประโยชน์สาธารณะย่อมมีมากกว่า ดังนั้น การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตาม มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่ เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของบุคคล มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖

ส่วนข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ที่ กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย เป็นการปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนหนึ่งว่าจำเลยเป็น ผู้กระทำความผิด ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยเท่านั้น ศาลไม่อาจ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

พิจารณาและพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยได้ในทันที ศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐานและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โจทก์มีภาระในการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิด และในกรณีมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย หากศาลเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่ต้องรับโทษทางอาญา ศาลย่อมมีอำนาจพิพากษายกฟ้องโจทก์ โดยไม่จำต้องวินิจฉัยพยานหลักฐานของจำเลยก็ได้ อันไม่มีลักษณะที่เป็นการปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนหนึ่งว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอาญา การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ จึงมิได้เป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นการปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคสอง

ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ เป็นบทบัญญัติที่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และไม่ขัดต่อหลักการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๕) คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่งหรือไม่

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ประการหนึ่งในการห้ามมิให้มีการรุกราล้ำล้ำน้ำหรือทางน้ำสาธารณะและห้ามปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำสาธารณะซึ่งประชาชนใช้ร่วมกัน ส่วนการอนุญาตให้มีการรุกราล้ำล้ำน้ำนั้นเป็นเพียงข้อยกเว้น โดยอนุญาตเท่าที่จำเป็นและสมควร ตามประเภทที่สมควรอนุญาตได้ เพื่อประโยชน์ในการใช้ที่ดินของเจ้าของที่ดินริมน้ำในการใช้ทางสัญจรออกสู่ทางน้ำสาธารณะ หรือเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจการขนส่งทางน้ำของชุมชนหรือประเทศโดยรวม และต้องให้มีการรุกราล้ำล้ำน้ำน้อยที่สุด ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกินสมควร และไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค โดยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๘ บัญญัติว่า “ผู้ใดที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ใดได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต ต้องระวางโทษปรับโดยคำนวณตามพื้นที่ของอาคารหรือสิ่งอื่นใดในอัตราไม่น้อยกว่าตารางเมตรละห้าร้อยบาทแต่ไม่เกินตารางเมตรละหนึ่งหมื่นบาท” ซึ่งมีบทลงโทษเพียงโทษปรับสถานเดียวเท่านั้น ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวหลายครั้งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทันต่อกาลสมัย โดยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๗) พ.ศ. ๒๕๖๐ มีหลักการเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต โดยปรับปรุงอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกลไกให้เกิดความยำเกรงต่อกฎหมาย เนื่องจากการพัฒนาของเศรษฐกิจการขนส่งและการท่องเที่ยวทางน้ำ ทำให้เกิดการรุกราล้ำล้ำน้ำสาธารณะที่รุนแรงมากขึ้น แต่มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้ขณะนั้นมีเพียงโทษปรับ และการกระทำความผิดสำเร็จลงเมื่อปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ การลงโทษเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวสำหรับการปลูกสร้างนั้น ไม่ครอบคลุมถึงการรุกราล้ำล้ำน้ำสาธารณะที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่มีสิ่งล่วงล้ำลำน้ำอยู่ ผู้กระทำความผิดถ่วงเวลาการรื้อถอนสิ่งล่วงล้ำลำน้ำเพื่อแสวงประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายจากการใช้สิ่งล่วงล้ำลำน้ำดังกล่าว จึงแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๑๘ โดยบัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ใดได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับโดยคำนวณตามพื้นที่ของอาคารหรือสิ่งอื่นใดในอัตราไม่น้อยกว่าตารางเมตรละหนึ่งพันบาทแต่ไม่เกินตารางเมตรละสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องระวางโทษปรับรายวันวันละไม่เกินตารางเมตรละสองหมื่นบาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าท่าตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ วรรคหนึ่ง หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยคำนวณตามพื้นที่ของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๕๕๖ มาตรา ๑๑๘ บัญญัติให้เป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาทันทีเมื่อพ้นระยะเวลาที่เจ้าท่ามีคำสั่งให้รื้อถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งใดที่ล่วงล้ำลำน้ำสาธารณะตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ ทั้งที่ยังอยู่ในระยะเวลาที่จำเลยมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งและฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ อีกทั้งมีบทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ ทวิ เป็นมาตรการทาง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าทำเรือถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่นใดได้เองเมื่อระยะเวลาที่เจ้าทำสั่งให้เรือถอนหรือแก้ไขสิ้นสุดลง และเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ดำเนินการตามคำสั่งของเจ้าทำ เมื่อเจ้าทำมีอำนาจดำเนินการเรือถอนหรือแก้ไขได้เองตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติให้การฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าทำเป็นความผิดอาญา บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการบัญญัติกฎหมายอาญาโดยไม่จำเป็น ขัดต่อหลักนิติธรรม เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นเครื่องมือให้เจ้าทำเลือกปฏิบัติต่อบุคคลแตกต่างกันตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน โดยในรายที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำจะได้รับการปฏิบัติล่าช้า เป็นอุปสรรคขัดขวางการใช้สิทธิต่อผู้คัดค้านอาญาของจำเลย ทำให้จำเลยต้องกังวลกับจำนวนค่าปรับที่เพิ่มขึ้นตามระยะเวลา มาตรา ๑๑๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคสาม นั้น

เห็นว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ เป็นบทบัญญัติเพื่อให้ศาลยุติธรรมบังคับโทษทางอาญากับผู้ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำเข้าไปเหนือ น้ำ และใต้น้ำ ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยหรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าทำ หรือผู้ที่ได้รับอนุญาตแล้ว แต่ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต และเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งให้เรือถอนหรือแก้ไขของเจ้าทำ โดยมีโทษ ๓ สถาน ได้แก่ จำคุก หรือปรับโดยคำนวณตามพื้นที่อาคารหรือสิ่งอื่นใด และโทษปรับรายวันวันละไม่เกินตารางเมตรละสองหมื่นบาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าทำที่แจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเรือถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่นใดให้เสร็จสิ้นโดยถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด โทษปรับรายวันมีผลบังคับทันทีเมื่อพ้นระยะเวลาที่เจ้าทำกำหนด เพื่อตัดแรงจูงใจที่จะกระทำความผิดและสามารถบังคับให้ผู้กระทำความผิดเรือถอนสิ่งล่วงล้ำลำน้ำตามคำสั่งของเจ้าทำโดยเร็วยิ่งขึ้น หากไม่มีบทลงโทษเช่นนี้ผู้กระทำความผิดจะไม่เร่งเรือถอนสิ่งปลูกสร้างที่ล่วงล้ำลำน้ำซึ่งเป็นปัญหาแก่การเดินเรือในลำน้ำอันเป็นประโยชน์ส่วนรวมที่รัฐต้องคุ้มครอง ส่วนมาตรการทางปกครองเนื่องจากฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าทำเป็นไปตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ โดยให้เจ้าทำดำเนินการเรือถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่นใดได้เองซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในมาตรการของฝ่ายปกครองและเป็นมาตรการที่ฝ่ายนิติบัญญัติให้อำนาจฝ่ายปกครองสามารถบังคับการกับประชาชนซึ่งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายบรรลุผล และเพื่อความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดทำบริการสาธารณะ การบัญญัติโทษทางอาญาตามมาตรา ๑๑๘ และมาตรการทางปกครองตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ เป็นคนละส่วนกัน แม้โทษปรับรายวันมีผลบังคับทันทีที่พ้นระยะเวลาที่เจ้าทำกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดเรือถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่นใดให้เสร็จสิ้นโดยถูกต้องก็ตาม แต่จำเลยยังมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าทำดังกล่าวเพื่อให้มีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองได้ตามกระบวนการยุติธรรมทางปกครอง หรือนำคดีขึ้นสู่ศาลที่มีเขตอำนาจ สิทธิในการโต้แย้งหรือฟ้องคดีต่อศาลของจำเลยจึงยังคงมีอยู่เช่นเดิม มิได้เป็นบทบัญญัติที่ขัดขวางการใช้สิทธิต่อผู้คัดค้านอาญาของจำเลย ส่วนการที่เจ้าทำจะดำเนินการเรือถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่น

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ใดด้วยตนเองหรือไม่นั้น ย่อมเป็นดุลพินิจของเจ้าท่าที่ต้องพิจารณางบประมาณค่าใช้จ่ายและเหตุปัจจัยแวดล้อมให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงเป็นรายกรณีไป อีกทั้งแม้เจ้าท่าจะใช้อำนาจดำเนินการดังกล่าวด้วยตนเองก็ตาม แต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดนั้นยังต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมดของเจ้าท่าตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ วรรคสอง การที่เจ้าท่าจะเข้าดำเนินการรื้อถอนแก้ไขอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ล่วงล้ำลำน้ำนั้นด้วยตนเองหรือไม่ มิได้ทำให้ภาระหรือความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดเปลี่ยนแปลงไป อันจะเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๕๕๖ มาตรา ๑๑๘ ไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางการใช้สิทธิต่อผู้ถือสัญญาของจำเลยอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ มิใช่เครื่องมือให้เจ้าท่าเลือกปฏิบัติกับบุคคลที่มีสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมที่ต่างกัน ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๗ วรรคสาม

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๕๕๖ มาตรา ๑๑๘ มีองค์ประกอบความผิดสองประการ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต และผู้กระทำความผิดต้องเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใด แต่การเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองมี ๒ ประเภท คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของหรือครอบครองในขณะที่มีการปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำและผู้ที่เป็เจ้าของหรือครอบครองซึ่งรับโอนทางนิติกรรมหรือทางมรดกจากผู้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ ดังนั้น หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยการรับโอนซึ่งไม่ได้เป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต หรือในทางกลับกัน หากผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต แต่ไม่ได้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใด ย่อมไม่ครบองค์ประกอบที่จะทำให้ต้องรับผิด แต่มาตรา ๑๑๘ บัญญัติให้ต้องรับผิดอาญาด้วย ขัดต่อหลักความชัดเจนแน่นอนของกฎหมายอาญา และการที่ไม่สามารถใช้บังคับกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยการรับโอนได้เพราะผู้รับโอนมิได้เป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือเป็นผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต เป็นกฎหมายที่ไม่อาจใช้บังคับเป็นการทั่วไปได้ ขัดต่อหลักนิติธรรม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคสอง นั้น

เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ มุ่งประสงค์ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ทางน้ำสาธารณะ อันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำหรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว จึงกำหนดบทลงโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับแก่ผู้ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำลำน้ำสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือผู้ได้รับอนุญาตแต่ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต และกรณีที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าท่าที่ให้รื้อถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งอื่นใดที่ล่วงล้ำลำน้ำ ให้ลงโทษปรับรายวันตลอดเวลาที่ฝ่า

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ฝืนคำสั่งด้วย บทบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับแก่บุคคลใน ๒ กรณี กรณีที่หนึ่ง คือ ผู้ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ และบุคคลผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต กรณีที่สอง คือ เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดที่ฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าทำตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ การที่จะพิจารณาว่าบุคคลที่อยู่ในฐานะใดจะต้องรับผิดชอบตามบทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ หรือผู้ครอบครองซึ่งเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินทางนิติกรรมหรือทางมรดกต้องรับผิดชอบตามมาตรา ๑๑๘ ด้วยหรือไม่นั้น ย่อมอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมซึ่งเป็นศาลที่พิจารณาคดีตามบทบัญญัตินี้ บทบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับกับผู้ปลูกสร้าง เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดที่ล่วงล้ำลำน้ำสาธารณะทุกราย พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ เป็นบทบัญญัติที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมและใช้บังคับเป็นการทั่วไปและความชัดเจนแน่นอน ไม่มุ่งหมายใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคสอง

ส่วนข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ กำหนดอัตราโทษทางอาญาไว้สูงเกินสมควรแก่การกระทำความผิดเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราโทษสำหรับการกระทำความผิดบุกรุกตามกฎหมายอื่น ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า การกำหนดอัตราโทษทางอาญาในกฎหมายแต่ละฉบับเป็นเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสังคมที่มีต่อการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไป ทำให้มาตรการลงโทษตามกฎหมายนั้น ๆ แตกต่างกัน รวมถึงการกำหนดโทษจะต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมและสภาพเศรษฐกิจในขณะนั้น มิอาจเปรียบเทียบอัตราโทษทางอาญาของกฎหมายฉบับหนึ่งกับกฎหมายฉบับอื่นได้ บทบัญญัติเกี่ยวกับอัตราโทษตามมาตรา ๑๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๗) พ.ศ. ๒๕๖๐ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและเพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและป้องกันการบุกรุกพื้นที่ทางน้ำ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันมีการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งล่วงล้ำลำน้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตเพิ่มมากขึ้น จึงเพิ่มโทษจำคุก เพิ่มอัตราโทษปรับ และเพิ่มมาตรการลงโทษปรับรายวันเพื่อให้มีการรื้อถอนรวดเร็วขึ้น และเพิ่มอำนาจให้เจ้าทำดำเนินการรื้อถอนโดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาลให้มีคำสั่งรื้อถอน สำหรับโทษอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีนั้นเป็นอัตราโทษที่เหมาะสมกับการล่วงล้ำลำน้ำสาธารณะอันเป็นการขัดขวางการใช้ประโยชน์ของผู้อื่น และอัตราโทษปรับโดยคำนวณตามพื้นที่ของสิ่งล่วงล้ำลำน้ำในอัตราไม่น้อยกว่าตารางเมตรละหนึ่งพันบาทแต่ไม่เกินตารางเมตรละสองหมื่นบาท เป็นการกำหนดอัตราโทษจำคุก และกำหนดอัตราโทษปรับที่ขึ้นอยู่กับขนาดของการกระทำความผิดซึ่งศาลสามารถปรับให้เหมาะสมกับแต่ละกรณีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมได้ ส่วนโทษปรับรายวันเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับการฝ่าฝืนกฎหมายที่ยังคงดำเนินอยู่ แม้โทษทางอาญาเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย มีผลเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดทั้งทางชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน และการเพิ่มอัตราโทษ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ อาจทำให้จำเลยต้องรับโทษเพิ่มขึ้นอยู่บ้าง แต่หากไม่มีการกำหนดบทลงโทษเช่นนี้ ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่ได้รับอนุญาตจะไม่เร่งรื้อถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ล่งล้าลำนน้ำ การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวย่อมไม่เกิดประสิทธิภาพและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในการป้องกันการรุกรล้าลำนน้ำสาธารณะอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างภาระของจำเลยที่อาจต้องได้รับโทษเพิ่มขึ้นกับประโยชน์สาธารณะของประชาชนในการใช้ทางสัญจรหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยหรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว ประโยชน์สาธารณะมีมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ มิได้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดโทษทางอาญาเกินสมควรแก่การกระทำความผิด ไม่เป็นการเพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

สำหรับข้อโต้แย้งของจำเลยที่ว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อหลักบุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด เพราะไม่มีบทบัญญัติให้การฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าท่าตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ วรรคหนึ่ง เป็นความผิดอาญา แต่มีการกำหนดโทษไว้ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง นั้น เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ ส่วนที่ระบุว่าเป็นการกระทำที่เป็นความผิดคือการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต ส่วนการฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าท่าตามมาตรา ๑๑๘ ทวิ วรรคหนึ่ง เป็นเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาด้วยการฝ่าฝืนมาตรา ๑๑๗ หรือผู้ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๑๗ แล้วปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต มีโทษหนักขึ้นเมื่อไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าท่า มิได้เป็นกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด ไม่ขัดต่อหลักบุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดอันจะทำให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๑๑๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ วรรคสาม และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๖) คำวินิจฉัยที่ ๑๖/๒๕๖๘ เรื่อง ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง หรือไม่

วินิจฉัยว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย รัฐบาลพยายามปราบปรามและแก้ไข ปัญหายาเสพติดให้หมดสิ้นไป ตลอดจนควบคุมปัญหายาเสพติดด้วยมาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นรัฐภาคี ยาเสพติดเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม สุขภาพ และชีวิตมนุษย์ ต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายหลายฉบับขึ้นบังคับใช้ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ สำหรับพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔ บัญญัติบทนิยามคำว่า “จำหน่าย” หมายความว่า ขาย จำหน่าย แลก แลกเปลี่ยน ให้ โดยไม่ได้บัญญัติให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย และพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๔ บัญญัติบทนิยามคำว่า “ขาย” หมายความว่า จำหน่าย จำหน่าย แลก แลกเปลี่ยน ให้ ส่งมอบหรือมิไว้เพื่อขาย ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ และให้ใช้บังคับประมวลกฎหมายยาเสพติดแทน โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า “โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด รวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้กระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับและการดำเนินการตามกฎหมายแต่ละฉบับเป็นหน้าที่และอำนาจของหลายองค์กร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวจัดทำเป็นประมวลกฎหมายยาเสพติดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและใช้กฎหมายที่จะรวมอยู่ในฉบับเดียวกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกันนี้ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ จำเป็นต้องกำหนดให้มีระบบอนุญาตเพื่อให้การควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ และทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งกำหนดให้มีระบบคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคลากรซึ่งมีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดนโยบายในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด และรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ” เห็นได้ว่าประมวลกฎหมายยาเสพติดยังคงมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับกฎหมายยาเสพติดให้โทษฉบับเดิมที่ถูกยกเลิก โดยมีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษมารวมไว้เป็นฉบับเดียว เพื่อประโยชน์แก่การใช้อย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยมาตรา ๑ บัญญัติว่า “ในประมวลกฎหมายนี้ ... “จำหน่าย” หมายความว่า ขาย

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

แลกเปลี่ยน จำย แจก หรือให้โดยมีสิ่งตอบแทนหรือผลประโยชน์อย่างอื่น และให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย”

ข้อโต้แย้งของจำเลยที่ ๒ ที่ว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ ซึ่งกำหนดบทนิยามคำว่า “จำหน่าย” ให้หมายความรวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่ายด้วยนั้น เนื่องจากการจำหน่ายกับการมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายหรือเพื่อขายนั้นเป็นความผิดคนละอย่างกัน บทบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับให้ผู้กระทำความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฐานมีวัตถุออกฤทธิ์ไว้ในครอบครองเพื่อขายตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๕๙ ที่ถูกยกเลิกไปแล้วต้องมารับผิดและรับโทษในความผิดฐานจำหน่ายตามประมวลกฎหมายยาเสพติดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง นั้น เห็นว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ กำหนดบทนิยามคำว่า “จำหน่าย” มีความมุ่งหมายเพื่อจัดระบบการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในภาพรวม ให้ผู้บังคับใช้กฎหมายมีความเข้าใจความหมายของถ้อยคำในกฎหมายได้ตรงกันและยังเป็นวิธีการกำหนดถ้อยคำเพื่อแทนข้อความหรือย่อความที่ใช้ในกฎหมายให้กระชับขึ้นอีกด้วย โดยพฤติการณ์การกระทำในลักษณะการจำหน่ายยาเสพติดและการมิไว้เพื่อจำหน่ายยาเสพติดส่งผลกระทบต่อปัญหาการขยายตัวของผู้ใช้และผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ประมวลกฎหมายยาเสพติดจึงบัญญัติให้การมิไว้เพื่อจำหน่ายยาเสพติดรวมอยู่ในนิยามของคำว่า “จำหน่าย” เพื่อเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและจำเป็นในการป้องกันการแพร่กระจายและใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การบัญญัติบทนิยามดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยคำนึงถึงความได้สัดส่วนระหว่างระดับความร้ายแรงของการกระทำความผิดและระดับความหนักหรือเบาของการกำหนดบทลงโทษทางอาญา ดังเห็นได้จากประมวลกฎหมายยาเสพติดมีการจำแนกลักษณะการกระทำความผิดที่เป็นการจำหน่ายและการมิไว้ในครอบครองโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำว่ามีความร้ายแรงมากหรือน้อย เพื่อให้การกำหนดโทษมีระดับที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด **แม้ประมวลกฎหมายยาเสพติดจะบัญญัติลักษณะการกระทำความผิดฐาน “จำหน่าย” และ “มิไว้ในครอบครอง” รวมเข้าไว้ด้วยกัน แต่การกำหนดโทษของการกระทำความผิดทั้งสองลักษณะย่อมขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของพฤติการณ์การกระทำของผู้กระทำความผิด เมื่อพิจารณาระหว่างประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนจะได้รับจากการบังคับใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพกับสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลที่จะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากการกำหนดให้คำว่า “จำหน่าย” ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด หมายความว่ารวมถึงมิไว้เพื่อจำหน่าย ย่อมเป็นมาตรการที่มีความจำเป็น และพอเหมาะพอควรแก่กรณี ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยไว้ตามคำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๖๘ ว่า การกำหนดบทนิยามนั้นเพียงเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยไม่ใช่ว่าการบัญญัติฐานความผิดขึ้นใหม่ให้มีผลย้อนหลังเพื่อลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามกฎหมายเดิม และทำให้**

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ผู้กระทำความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดแต่ยังคงเหลือยาเสพติดบางส่วนครอบครองอยู่กับตัวไม่ต้องรับผิดทางอาญา ทั้งความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดและความผิดฐานมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายยาเสพติด รวมสองกระทงตามกฎหมายเดิม คงรับผิดทางอาญาด้านจำหน่ายยาเสพติดเพียงกระทงเดียวตามกฎหมายใหม่ ซึ่งเป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดมากกว่า บทนิยามดังกล่าวมิใช่บทบัญญัติที่กำหนดโทษเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่หนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดอันจะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

นอกจากนี้ แม้การมีไว้เพื่อจำหน่ายจะเป็นการกระทำที่ยังไม่ถึงขั้นตอนการจำหน่ายก็ตาม แต่การนำยาเสพติดมาไว้ในความครอบครองโดยมีเจตนาที่จะจำหน่ายยาเสพติดนั้นเป็นการทำให้เกิดความพร้อมที่จะจำหน่ายได้สำเร็จในขั้นต่อไป ย่อมเป็นการกระทำที่จะส่งผลร้ายต่อสังคมได้ในระดับเดียวกันกับการจำหน่ายกฎหมายจึงกำหนดบทนิยามไว้ให้การมีไว้เพื่อจำหน่ายมีผลในทางกฎหมายเท่ากับเป็นการจำหน่าย และบทนิยามเช่นนี้มิได้มีลักษณะเป็นบทสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากการรวมการกระทำ “มีไว้เพื่อจำหน่าย” ไว้ในบทนิยาม “จำหน่าย” ไม่มีผลต่อการนำสืบพยานหลักฐานในคดีกฎหมายมิได้สันนิษฐานว่าการที่บุคคลมียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่าย เป็นการกระทำความผิดฐานจำหน่าย เพราะการกระทำทั้งสองลักษณะไม่ว่าเป็นการจำหน่ายหรือการมีไว้เพื่อจำหน่ายต่างเป็นความผิดในตัวเอง ไม่มีผลต่อการกำหนดภาระการพิสูจน์ความผิด โจทก์ยังคงมีหน้าที่ต้องนำสืบว่าจำเลยจำหน่ายหรือมียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่าย อันเป็นองค์ประกอบความผิดตามที่ประมวลกฎหมายยาเสพติดบัญญัติไว้ บทนิยามดังกล่าวเป็นการอธิบายความหมายของคำว่า “จำหน่าย” ซึ่งเป็นการบัญญัติองค์ประกอบความผิดอาญา ไม่ใช่บทสันนิษฐานความผิดทางอาญาที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิด

ดังนั้น ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมีไว้เพื่อจำหน่าย” มิใช่บทบัญญัติที่จำกัดการใช้สิทธิหรือเสรีภาพตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่ขัดต่อหลักการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑ บทนิยามคำว่า “จำหน่าย” เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “และให้หมายความรวมถึงมีไว้เพื่อจำหน่าย” ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ วรรคสอง มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๙ วรรคสอง

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๗) คำวินิจฉัยที่ ๑๘/๒๕๖๘ เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๐ วรรคหนึ่ง (๒)

วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้เป็น ๒ ระดับ ๓ ลักษณะ คือ **ระดับที่ ๑** บทบัญญัติหรือหลักการของรัฐธรรมนูญในเรื่องที่สำคัญมากจะกำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมเป็นไปได้ยากมาก และ**ระดับที่ ๒** ไม่มีผลกระทบต่อรูปแบบของรัฐหรือโครงสร้างทางการเมืองมากนักจะกำหนดให้แก้ไขเพิ่มเติมได้ในระดับที่ยากกว่าหลักเกณฑ์และ**วิธีการตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติ**ปกติโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ **ลักษณะที่ ๑ ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ** **ลักษณะที่ ๒** การแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้ (๑) หมวด ๑ บททั่วไป (๒) หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ (๓) หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (๔) เรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และ (๕) เรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของศาลหรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจได้ ต้องให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบขอยุติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภา หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน เป็นผู้เสนอ แล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติด้วย และ**ลักษณะที่ ๓** การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติอื่นใดต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา โดยจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยไว้ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่กำหนดรูปแบบของประเทศ องค์การในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความสัมพันธ์ขององค์การดังกล่าว ที่สำคัญเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่จะยอมให้รัฐมีบทบาทในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากน้อยเพียงใดภายใต้เงื่อนไขอย่างไร แต่โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและกลไกทางการเมืองอันถือเป็นกติกาของสังคมหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมของประเทศนั้น ๆ และถือเป็นกฎหมายที่ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คนในสังคมรุ่นใหม่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงหรือความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้ ดังนั้น ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญย่อมเล็งเห็นถึงความเป็นพลวัตของรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยการกำหนดให้มีองค์กรผู้มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ ... มาตรา ๒๕๕ มิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในบางเรื่องโดยเด็ดขาด ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามมาตรา ๒๕๖ (๑) ถึง (๙) และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสามารถทำได้โดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๖ (๑๕) โดยกำหนดให้รัฐสภา

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ ... การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๖ (๑๕) บัญญัติให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามุ่งประสงค์ให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นการใช้อำนาจของรัฐสภาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญกำหนดให้กระบวนการใช้อำนาจของรัฐสภาในกรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า แม้รัฐสภาใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หากแต่เป็นอำนาจที่ได้รับมอบมาซึ่งถูกจำกัดทั้งรูปแบบ กระบวนการ และเนื้อหา รัฐสภาต้องทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบอย่างเคร่งครัดโดยไม่อาจกระทำการนอกขอบของหน้าที่และอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่มีความผูกพันกับรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ยึดโยงกับหลักการพื้นฐานและให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๕ เพียงบัญญัติให้สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้เท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติให้จัดทำขึ้นใหม่ทั้งฉบับ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยวิธีการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมให้มีหมวด ๑๕/๑ ย่อมมีผลเป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นการแก้ไขหลักการสำคัญที่ผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมต้องการปกป้องคุ้มครองไว้ หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการให้ประชาชนพิจารณาเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว จึงนำประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป อันเป็นกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ประเด็นที่หนึ่ง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภา มีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือไม่

เห็นว่า รัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ กำหนดหลักเกณฑ์การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ กำหนดให้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและหลักการสำคัญอย่างยิ่งของรัฐธรรมนูญ ได้แก่ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้ ซึ่งเป็นข้อห้ามเด็ดขาดในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่นอกเหนือไปจากข้อห้ามเด็ดขาดดังกล่าวย่อมกระทำได้ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ อันมีลักษณะเป็นการมอบอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิมให้แก่รัฐสภา โดยกำหนดให้มีขั้นตอนพิเศษเพิ่มขึ้นสำหรับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในเรื่องที่สำคัญต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบของหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ที่กำหนดให้ใช้รูปแบบเดียวกันครอบคลุม

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๔ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔)

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทุกมาตรา การใช้อำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของรัฐสภาต้องเป็นไปตามที่ได้รับมอบหมายตามบทบัญญัติดังกล่าว แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ มิได้กำหนดให้อำนาจแก่รัฐสภาในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อันเป็นการปกป้องความเป็นกฎหมายสูงสุดและรักษาความต่อเนื่องของรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อรัฐสภามีความประสงค์จะแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยเพิ่มหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงอยู่ในความหมายของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยอันเป็นเรื่องที่ต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา ๒๕๖ (๘) ยิ่งกว่าการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เนื่องจากความประสงค์ของรัฐสภาจะนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และส่งผลกระทบโดยตรงต่อรัฐธรรมนูญซึ่งผ่านการออกเสียงประชามติโดยประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญดั้งเดิม จึงต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนด้วยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบกับความประสงค์ดังกล่าวของรัฐสภาหรือไม่ อันเป็นแนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกับหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นของประชาชน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเป็นหลักการที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๘ - ๒๒/๒๕๕๕ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ดังนั้น ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภาไม่อาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ประเด็นที่สอง การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติอีกครั้ง

เห็นว่า คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๔ วินิจฉัยว่า “... หากรัฐสภาต้องการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องจัดให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญออกเสียงประชามติเสียก่อนว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วย จึงดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อไป เมื่อเสร็จแล้วต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่กับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกครั้งหนึ่ง ...” แสดงว่าเมื่อรัฐสภาไม่อาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในระหว่างที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ต้องให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ออกเสียงประชามติก่อนว่าประชาชนประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ โดยจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ส่วนการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ผ่านกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๕๖ นั้น การจัดให้มีการออกเสียงประชามติในส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับการเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องกระทำแยกกัน ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

เพื่อนำไปสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนในรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีหลักเกณฑ์และรายละเอียดชัดเจนเพียงพอทั้งในส่วนรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการในการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้ประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ทำความเข้าใจรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการของการจัดทำและหลักการพื้นฐานแต่ละเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างถ่องแท้ จากนั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ขออาณัติจากประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระชัดเจนเพื่อการออกเสียงประชามติเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

เพราะฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญของประชาชน การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จำเป็นต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง **ครั้งที่หนึ่ง** หากรัฐสภาประสงค์จะจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐสภาต้องร้องขอให้คณะรัฐมนตรีจัดให้มีการออกเสียงประชามติก่อนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของรัฐสภา เพื่อให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๕๖ (๑) **ครั้งที่สอง** การออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๖ และเพิ่มหมวด ๑๕/๑ การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่รัฐสภาพิจารณาญัตติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมกรณีดังกล่าวจนแล้วเสร็จ ซึ่งต้องเป็นการให้ความเห็นชอบแต่ละประเด็นทุกประเด็น ทั้งวิธีการและเนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมก่อนการดำเนินการต่อไปของรัฐสภา และ**ครั้งที่สาม** ภายหลังจากจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว

อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้ ซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการออกเสียงประชามติทุกครั้ง แม้ผู้ออกเสียงประชามติไม่เห็นชอบในครั้งใดครั้งหนึ่งต้องไม่ถูกตัดสิทธิในการออกเสียงประชามติในครั้งต่อไป ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงงบประมาณและระยะเวลาที่จะต้องสูญเสียไปในการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ อันเป็นการให้สัตยาบันด้วยฉันทานุมัติของประชาชนผู้ทรงอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญต่อการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐสภามีอำนาจริเริ่มหรือแสดงความต้องการเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ แต่ต้องให้ประชาชนออกเสียงประชามติให้ความเห็นชอบว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่เสียก่อน ทั้งนี้ การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ แต่รัฐสภาไม่อาจให้ประชาชนเลือกผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตรง และการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องมีการจัดให้มีการออกเสียงประชามติสามครั้ง ได้แก่ ครั้งที่หนึ่ง ให้ประชาชนออกเสียงประชามติว่าสมควรมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ครั้งที่สอง ให้ประชาชนออกเสียงประชามติเกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ว่ามีวิธีการและเนื้อหาที่สำคัญ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อูยยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

อย่างไร และครั้งที่สาม ภายหลังรัฐสภาจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จแล้ว ให้ประชาชนออกเสียง
ประชามติว่าเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ อนึ่ง การออกเสียงประชามติครั้งที่หนึ่งและครั้งที่
ที่สองอาจดำเนินการพร้อมกันในคราวเดียวได้

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

๗๘) คำวินิจฉัยที่ ๑๙/๒๕๖๘ เรื่อง พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๕๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง หรือไม่

วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ มีเหตุผลในการประกาศใช้ว่า โดยที่สมควรส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดรูปที่ดิน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสภาพ ที่อยู่อาศัย แหล่งธุรกิจ อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ปรับปรุงหรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองและชนบทที่เสื่อมโทรม อันเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนเมืองและชนบท โดยมาตรา ๕๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ที่ดินและ อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ขององค์การของรัฐบาล องค์การมหาชน หรือหน่วยงานที่มี กฎหมายคุ้มครองการโอนโดยเฉพาะในเขตดำเนินการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็สาธารณสมบัติ ของแผ่นดินหรือไม่ ถ้าผู้ดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินจำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ ให้เสนอเรื่องต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา” วรรคสอง บัญญัติว่า “การพิจารณาของคณะกรรมการจะต้อง เชิญผู้แทนหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์นั้นมาร่วมพิจารณาด้วย” และวรรคสาม บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการให้ความเห็นชอบให้พื้นที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ตามวรรคหนึ่งมาใช้ในโครงการ จัดรูปที่ดินแล้ว ให้มีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินดังกล่าวโดยมิต้อง ดำเนินการถอนสภาพหรือโอนตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุหรือกฎหมายอื่นเกี่ยวกับ ที่ดินนั้น และให้ผู้ดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินมีอำนาจใช้ที่ดินภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้ (๑) ที่ดินอันเป็นสา ธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน แต่พลเมืองเล็กใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือได้ เปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใด (๒) ที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันและพลเมืองยังใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่ แต่ได้มี การจัดที่ดินแปลงอื่นให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว (๓) ที่ดินอันเป็นสา ธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือที่สงวนหรือหวงห้ามไว้ ซึ่งทาง ราชการไม่ประสงค์จะสงวนหรือหวงห้ามไว้อีกต่อไป และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้ว (๔) ที่ดิน ขององค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล หรือตามกฎหมายเฉพาะ หรือ องค์การมหาชนตามกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้ว (๕) ที่ดิน ขององค์กรอื่นของรัฐที่มีกฎหมายจัดตั้งโดยเฉพาะ เมื่อองค์กรนั้นให้ความเห็นชอบแล้ว”

ข้อโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีที่ว่า พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๕๕ ที่ กำหนดให้โอนอำนาจควบคุมดูแล คุ้มครองป้องกัน และบริหารจัดการที่ดินในเขตพื้นที่โครงการจัดรูปที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกัน และ หรือที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามกฎหมายอื่น ซึ่งเป็นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ ของรัฐตามกฎหมายนั้นไปให้คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ส่วนจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจแทนทั้งหมด ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรค หนึ่ง นั้น เห็นว่า พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นกฎหมายที่นำวิธีการจัดรูป

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอดิเทพ อวยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่มาใช้จัดรูปที่ดินตามระบบผังเมืองจนสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่น่าอยู่อาศัย การคมนาคม สะดวก สภาพภูมิทัศน์สวยงาม มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และทำให้มูลค่าทรัพย์สินของประเทศเพิ่มขึ้น โดยไม่ต้อง ใช้วิธีการเวนคืนที่ดิน และไม่ต้องดำเนินการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือโอนตามประมวล กฎหมายที่ดินหรือกฎหมายอื่น ดังเช่นหลักการทั่วไปที่จะต้องมีการถอนสภาพสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดย ตราเป็นพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นกฎหมายพิเศษ โดยกำหนด เป็นการยกเว้นไว้ให้การจัดรูปที่ดินใช้เฉพาะในกรณีจำเป็นก่อนนำที่ดินหรือสิ่งหาริมทรัพย์มาใช้ในการจัดรูป ที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้สามารถดำเนินการกับที่ดินของรัฐโดยไม่ผิดกฎหมาย มาตรา ๕๕ เป็นบทบัญญัติ ที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ขององค์การของ รัฐบาล องค์การมหาชน หรือหน่วยงานที่มีกฎหมายคุ้มครองการโอน โดยเฉพาะในเขตดำเนินการจัดรูปที่ดิน เพื่อพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ หากผู้ดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินจำเป็นจะต้อง นำที่ดินดังกล่าวมาใช้ในการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ ให้เสนอเรื่องต่อคณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนา พื้นที่พิจารณา เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวเห็นชอบให้นำที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวมาใช้ในการโครงการจัด รูปที่ดินแล้ว ให้มีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินนั้น บทบัญญัติ ดังกล่าวมีกระบวนการกลั่นกรองโดยให้คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นผู้มีหน้าที่และอำนาจ ให้ ความเห็นชอบในการนำที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวไปใช้ในโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ และให้ผู้ ดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินมีอำนาจใช้ที่ดินภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๕ วรรคสาม (๑) ถึง (๕) เท่านั้น โดยกฎหมายกำหนดให้มีระบบการควบคุมตรวจสอบโดยคณะกรรมการทั้ง ๒ ระดับ ได้แก่ ระดับที่หนึ่ง คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ส่วนจังหวัดตามมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง ซึ่งหมายความรวมถึง คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่กรุงเทพมหานครตามมาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง ด้วย มีหน้าที่และ อำนาจให้ความเห็นชอบในขั้นตอนการเสนอโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ภายในจังหวัด เสนอความเห็น ต่อคณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่เกี่ยวกับการนำที่ดินของรัฐมาใช้ การจัดหาที่ดินทดแทนที่ดินของ รัฐและการเวนคืนที่ดินในเขตโครงการจัดรูปที่ดิน รวมทั้งพิจารณากำหนดค่าทดแทนหรือค่าเสียหายตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่กำหนดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ วรรค หนึ่ง และระดับที่สอง คณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ตามมาตรา ๕ วรรคหนึ่ง ซึ่งมี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ และมีตัวแทนจากภาครัฐ ตัวแทนจากภาคเอกชน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีเป็นกรรมการ มีหน้าที่ และอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับปัญหาการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ตามคำร้องหรือคำอุทธรณ์ของเจ้าของ ที่ดินหรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับที่ดินในโครงการจัดรูปที่ดินตามมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง รวมทั้งพิจารณาให้ ความเห็นชอบให้ใช้ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๕๕ ทั้งนี้ เนื่องจากการตัดสินใจนำที่ดินและ อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมาใช้ในการโครงการจัดรูปที่ดินนั้นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจาก ภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งยังเป็นการดำเนินการในเรื่องที่อาจกระทบต่อสิทธิของประชาชนในการใช้ ประโยชน์ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าว กฎหมายจึงให้อำนาจในการตัดสินใจแก่องค์กรกลุ่มในรูปแบบ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘/๒๕๖๘ แนวคิดและแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยหลักนิติธรรม
(รวบรวมโดยนายอติเทพ อูยะพัฒน์ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘)

ของคณะกรรมการ เพื่อให้ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นผู้พิจารณาร่วมกัน โดยในการพิจารณากฎหมายยังกำหนดให้เชิญผู้แทนหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์นั้นมาร่วมในการพิจารณาตามมาตรา ๕๕ วรรคสองด้วย เมื่อคณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้ความเห็นชอบแล้วจึงเกิดผลทางกฎหมายเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินนั้นโดยมิต้องดำเนินการถอนสภาพหรือโอนตามกฎหมายของที่ดินนั้นอีก การดำเนินการถอนสภาพที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ตามบทบัญญัติดังกล่าวมีผลเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนรูปทรง หรือรูปแปลง หรือเปลี่ยนตำแหน่งที่ดินของรัฐใหม่ที่อยู่ภายในเขตโครงการจัดรูปที่ดินนั่นเอง มิได้มีลักษณะเป็นการจำหน่ายที่ดินของรัฐ เนื่องจากเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จจำนวนเนื้อที่ของที่ดินของรัฐรวมกันทั้งหมดจะต้องมีขนาดไม่น้อยกว่าเดิมตามมาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง และยังคงเป็นทรัพย์สินของรัฐตามมาตรา ๗๒ วรรคหนึ่ง

ดังนั้น การกำหนดให้ผู้ดำเนินโครงการสามารถนำที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมาใช้ในการจัดรูปที่ดินได้โดยให้มติของคณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่มีผลเป็นการถอนสภาพสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดยมิต้องดำเนินการถอนสภาพหรือโอนตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายว่าด้วยที่ดินราชพัสดุ หรือกฎหมายอื่น นั้น ย่อมสามารถแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินการถอนสภาพที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินโดยวิธีทั่วไปที่จะต้องตราเป็นพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา ซึ่งใช้ระยะเวลาในการดำเนินการนานกว่าการดำเนินการถอนสภาพตามมาตราดังกล่าว เนื่องจากต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาทั้งภายในฝ่ายปกครองและผ่านกระบวนการทางนิติบัญญัติ ส่งผลให้การดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเมืองตามระบบผังเมืองได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๕๕ จึงเป็นมาตรการที่จำเป็นต้องมีขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการตรวจสอบความจำเป็นในการนำที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมาใช้ในการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นไปตามระบบผังเมืองโดยรวมหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย หลักการตัดสินใจอย่างรอบคอบและมีประสิทธิภาพ และการลดระยะเวลาในการดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ดำเนินการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่สามารถดำเนินการตามโครงการได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนและสภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น ทั้งยังประหยัดงบประมาณของรัฐในการเวนคืนที่ดินและทำให้มูลค่าที่ดินหรือทรัพย์สินของประเทศเพิ่มขึ้น แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลในการใช้ที่ดินสาธารณะอยู่บ้าง แต่เมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะแล้ว ประโยชน์สาธารณะที่ได้รับยังคงมีมากกว่า เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๕๕ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง